

TWAALF CHRISTINNEN DIE DE HEERE EREN

**DE BEKERINGSWEG EN BEVINDING VAN 12 VROUWEN
EN HUN VRIENDINNENKRING**

DEEL 12

Samengesteld door

Willem Westerbeke

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2013**

2^e versie

Deze uitgave is in boekformaat en als Ebook verkrijgbaar
<http://www.lulu.com>

INHOUD DEEL 12

1. Schets uit het leven van **CORNELIA DE MUYNCK** gehuwd met **P. Melis** te Borssele. Blz. 3
2. De weg des Heeren met **Thona Butijn-Melis**, te Borssele / Yerseke. Blz. 6
3. **UIT GENADE ZALIG**. Levensbeschrijving van **JANE - WELLEMAN**, Nieuwdorp. Blz.
4. 15 Brieven van **Jane Witte-Welleman** aan een vriendin, **Arnoldus Snoep** en anderen. Blz. 60
5. **Vrouw ANNA RUIT – DE WACHTER** te Dirksland. Blz. 84

HOOFDSTUK I

Herinneringen uit moeders jonge leven

Sterven van haar eerste man **Willem A. de Bakker**

HOOFDSTUK II

Tweede huwelijk van Anna met **Pleunis Ruit, 1890-1899**

HOOFDSTUK III

Geestelijke familie, o.a.

Echtpaar W. Kniep

Cornelia van Zanten – Bruinse

Sterven Jannigje de Groot, 19 jaar

Sterven van Maatje Jacoba Roozemonde, 19 jaar

Adrianus Ros en zijn vrouw Willemina Hoefnagel

HOOFDSTUK IV

Oorlogsjaren en watersnood 1953

HOOFDSTUK V

Laatste levensjaren, sterven en begravenis

6. Het einde van **Cornelia en Maartje Ruit** te Dirksland. Blz. 138
7. Briefwisseling tussen **Vrouw Ruit** en **Mientje Braal**. Blz. 140
8. **Willemina Paulina BRAAL**, gehuwd met **J. Bout** te Tholen. Blz 162
9. **VROUW ZACHARIASSE – COURT**, Tholen. Blz. 178
10. **Cornelia de WILDE**, Scherpenisse. Blz. 184
11. **Pietertje Gerarda van IJsseldijk**, Stavenisse. Blz. 187
12. **CORNELIA BAAIJ**, gehuwd met **Arend Kot**, Tholen. Blz. 190

1. Schets uit het leven van Cornelia de Muynck te Borssele

Cornelia Jacoba de Muijnck, geboren 8-8-1878; winkelierster te Borssele, dochter van Aarnout Jan de Muijnck, 25 jaar, timmerman en Thona Grijspere. Ze is overleden 8-7-1937 te Borssele,

Cornelia Jacoba is gehuwd 27-3-1902 met **Pieter Melis**, geboren 4-11-1880 te Borssele; zoon van N.N en Jannetje Melis; leurster. Pieter werd erkend door de moeder d.d. 23-09-1889 te Borssele. Hij was timmerman.

Jannetje Melis, dochter van **Poulus Melis en Cornelia Tramper** trouwde 26-4-1888 met Kornelis Paauwe, Driewegen.

Kinderen van Pieter Melis en Cornelia J. de Muijnck:

Paulus, 09-02-1903

Aarnout Jan, 13-01-1904

Jan, 10-2-1905

Thona, 3-10-1906

Beschreven door Thona Melis

Mijn vader Pieter Melis is geboren 4 november 1880 en overleden 13 januari 1964; opgevoed bij zijn grootouders, beiden Godzaligen, en was altijd zeer nauw aan hen gebonden.

Zijn grootmoeder had veel genade van de HEERE ontvangen, zij mocht met bewustheid weten dat haar zonden vergeven waren. Zijn grootvader daarentegen was een bekommerde man, doch met levendige uitgangen naar de HEERE. Hij was zeer uitzienende om ook te mogen geraken tot de bewustheid van zijn aandeel aan Christus.

Op een keer was hij zo vragende hoe het toch kwam dat zijn vrouw het wel had mogen doorleven en hij daar zo vóór bleef staan, dat de HEERE hem zo kennelijk dit antwoord gaf: *Werp de dienstmaagd uit, met haar zoon*; waardoor hij mocht leren waar de haper lag en de hand op de mond leggen.

Zijn grootmoeder kon niet lezen en moest hij, nog kind zijnde, altijd voor haar voorlezen, uit de Bijbel en ook uit de "Christenreize", wat hij zeer graag deed, daar hij toen al dat volk zo gelukkig achtte. Als anderen hem daarover bespotten, kleefde hij haar des te meer aan, wensende ook zo gelukkig te mogen worden.

Toen hij 16 jaar was, is zij gestorven en heeft hij met zijn grootvader (Poulus Melis) geleefd tot hij 21 jaar zijnde, is gehuwd met onze geliefde en onvergetelijke moeder. (Cornelia de Muynck)

Zij was 23 jaar en de HEERE had haar grotelijks beweldadigd. Nog jong zijnde 18 jaar had de HEERE in een korte tijd met haar doorgewerkt, geen leven van op en neer gekend, altijd achtervolgd met de woorden: *Komt, laat ons te samen richten*.

De HEERE heeft in korte tijd een afgesneden zaak gedaan in haar ziel en zij werd in de dadelijkheid voor Gods gericht gedaagd. Toen zij de breuk in het Paradijs moest inleven en de Heere Jezus haar was geopenbaard, werd alle troost voor haar afgesneden, nu wel wetende dat er een Verlosser is, maar niet wetende of Hij voor haar was.

De HEERE werkte krachtig door en als zij in de vierschaar van Gods Recht, in het omhelzen van dat Recht, haar vonnis mocht aanvaarden en dacht weg te zinken, is Christus voor haar tussen getreden met Zijn aangebrachte Gerechtigheid en heeft God als Rechter (volkomen voldaan zijnde aan de Goddelijke Rechtvaardigheid) haar

daarin aanziende, vrij gesproken van schuld en straf: *Ik wil niet dat deze in het verderf nederdale, Ik heb verzoening voor haar gevonden.* Haar een recht geschonken ten leven haar zonden, achter Zijn rug geworpen, in een zee van eeuwige vergetelheid, haar bekleed met de mantel der Gerechtigheid. Nu gewassen en gereinigd in Zijn Dierbaar Bloed, teruggebracht in Gods Vaderhart, voor Wiens Aangezicht zij nu staan mocht, zonder vlek of rimpel. Zo volkomen had Christus als haar Borg, voor haar aan Gods Recht voldaan en werd dit aan haar ziel toegepast, God de Vader zulk een volkomen genoeg doen daarin nemende. Een jaar later mocht zij de verzegeling des Geestes ontvangen, waardoor zij roepen mocht: *Abba, Vader!* Verzoend met een Drie-enig God, enkel en alleen door de toegerekende Gerechtigheid van Christus, Wiens eigendom zij nu was en heeft veel in haar leven beoefend, om door Christus tot de Vader te mogen gaan.

Ook de Heilige Geest mocht zij kennen in Zijn Persoon, *en had zij mogen ontvangen, om eeuwiglijk bij haar te blijven.* (Zie Zondag 20 van de Catechismus). Zij heeft ook ontvangen de witte keursteen, met die nieuwe naam, welke niemand kent dan die hem ontvangt.

Zij is toen lid geworden van de zichtbare kerk en was het op haar van toepassing: "Zij gaven zich eerst aan de HEERE en daarna aan ons"; en op haar 19de verjaardag mocht zij voor het eerst Avondmaal vieren.

Zij heeft in veel tere Godsvreze mogen leven, daar zijn wij, haar kinderen (en velen met ons) getuigen van geweest. Zij heeft nooit opgehouden, ons te vermanen, voor ons te worstelen aan Gods Genadetroon, met veel liefde ons gedurig wijzende op het ene nodige. Zij heeft veel oefeningen in haar leven mogen hebben, daar zou zeer veel over te schrijven zijn. Veel wederwaardigheden hebben ze samen doormaakt, doch dit is slechts aangestipt, om zo tot het leven van vader te komen.

Onze geliefde Moeder is gestorven toen zij 58 jaar was. 40 jaar was zij op de weg geweest, 6 weken daarvoor was het Verbond zo vernieuwd, met de woorden uit het Hoge priesterlijk gebed: "Zij waren Uwe, en Gij hebt Mij dezelve gegeven." Zij werd ingeleid dat zij van eeuwigheid het eigendom van de Vader was en door Hem aan Christus gegeven. Achteraf bezien is zij voorbereid voor het sterven; en zei dan wel tot ons: *nu voel ik mij zo veilig in dat Testament te mogen staan.* Het heeft nog dezelfde waarde als toen ik het voor 40 jaar kreeg.

Zij werd meer en meer vreemdeling op de aarde en had een heimwee om ontbonden te zijn. De laatste zondag dat zij op Borssele in de kerk was, heeft ds. Barth het Avondmaal bediend er was zo'n vlakte in haar ziel om daartoe te naderen en mocht zij zo inblikken in het werk van haar Hemelse Vader, hoe Die Zelf een Bruiloft voor Zijn Zoon bereid had en haar als Zijn Bruid daarvoor toebereid had.

O, zei ze tot ons: *In dat Testamant te mogen, en dat reeds van eeuwigheid!* Wat heeft zij getracht ons jaloers daarop te maken, of zij ook enigszins haar naaste voor Christus mocht gewinnen. Zij heeft nooit opgehouden daarover met ons te spreken, al wat de HEERE haar deed ondervinden, vertelde zij eerst aan haar man en kinderen.

De daaropvolgende zondag was zij op Krabbendijke bij haar jongste zoon en heeft daar een voorbereidingspreek beluisterd.

Maar eer het de volgende zondag was, mocht zij aanzitten aan de ronde Tafel daarboven, om eeuwig haar KONING groot te maken. Haar heimwee, haar verlangen, was nu vervuld. Verlost, ook van de smet der zonde, waaronder zij hier zo neergebogen was. 4 weken voor haar dood was haar eerste kleinkind geboren en zei ze: *nu is er nog een belofte vervuld; "Gij zult uw kindskinderen zien."*

Welk een verlies was het voor ons, nu ook haar gebed kwijt. In haar leven zei ze wel

eens: *ik heb nog zoveel onverhoorde gebeden*. Maar ze heeft deze woorden eens gehad: *Ik, de HEERE zal zulks te zijner tijd, snellijk doen komen*. En nu mogen wij toch geloven, dat de HEERE er nog op heeft willen terugkomen, ook in het leven van vader. O, dat de HEERE nog meerderen mocht toebrengen uit ons geslacht. Zijn Arm is niet verkort en Zijn hand heeft groot vermogen.

De levensschets van Piet Melis wordt hier niet weergegeven

Hieronder volgt een brief van Keetje de Muynck

Borssele, augustus 1911

Waarde zwager en zusters!

Hoe ik beginnen zal, weet ik niet, want ik ben der woorden vol. Ik zal spreken, opdat ik lucht voor mij krijg. Zo kan het al niet in orde verhalen, doch maakt den Heere met mij groot, want die den Heere vrezen hebben geen gebrek aan enig goed. Ik zal het in het kort verhalen de woorden die de Heere heeft gedaan.

Ik verwachtte iederen dag een wisseltje groot fl. 21,- zodat ik beefde als ik de post zag want ik had het niet. En nu was ik zo aan het sparen, dat ik mijn eiers verkocht in plaats van gebruikte; maar ik kon dat toch niet bij elkander krijgen. Och, en dan leidde ik het maar voor Hem neer, pleitende op Zijn rijkdom. Ik zei: *Je weet net zo goed wat er in kabinet is als ik, en wat ik nodig heb*. Och ik kan het al niet zeggen. Ik moest eens kunnen komen.

Van de week zat ik zo aan de tafel ik moest bidden met de kinders, toen zei ik zo: *Je spreekt maar en het is er, Je gebiedt maar en het staat er*. Och, ik zei: *mocht Je dat eens betonen, dat Je een vervuller van Je woord bent*. Onder dat bidden kwam er zo aangenaam in mijn gedachten: *vervullende onze harten met spijs en vrolijkheid*. Och ik zei: *dat hebt Je ook beloofd, och vervult het is*.

Ik heb gezocht in Jesaja maar het staat in Handelingen, en ik was zo makkelijk of ik geholpen was. Maar nog niet, tegen niemand geklaagt of gezeid, dat wist niemand als ons en die het hebben moeten en God.

En ziedaar, (het verwonderde mij dat het zolang wachtte) daar komt de post met het wisseltje en een brief erbij, die deed ik open en er valt een papiertje uit van fl. 25,- zegge fl. 25,-. Hier breekt mijn hart over de goedheid Gods terwijl ik dat schrijf. Ik heb het uitgeschreeuwd. Wat was ik toch blij dat ik naar niemand gegaan was dan naar God alleen; ik kan Hem niet genoeg groot maken voor Zijn zorg.

Piet had nog gezegd zouden we niet eens lenen. Ik zei: als je durft dan moet je het maar doen, ik durf niet. Vanochtend leesde hij nog uit ps. 40 vers 5 dat sloeg ook zo bij mij aan. Ik zeide: *ik kan niet anders als op Je hopen, en op Je wachten*. En nu moet je eens zien, net geeft Hij nog meer als ik nodig heb, nu heb ik er nog 4 over.

Zou je nu ook met mij dien God niet groot maken? Ik dacht ik ga dadelijk eens wat schrijven maar ik kan mijn gedachten al niet schrijven. Er stond geen lettertje bij; het zat tussen een vel papier, en het komt van Borssele, neen het komt van God. Ik zei tegen Piet: durf je nu nog gaan lenen? Och wat is het toch groot om van God geholpen te worden wat toon Hij toch Zijn rijkdom en Zijn zorg.

Ik kan mijn eiers wel uitdrinken.

Uw zuster Kee.

Met het wissel het geld erbij. Ik zou het wel uitgalmen.

Cornelia Melis-de Muynck, Borssele

2. DOCH HIJ ZAL VERSCHIJNEN TOT ULIEDER VREUGDE¹

**De weg des Heeren met Thona Butijn-Melis.
Geboren 3 oktober 1906, overleden 9 januari 1993**

Er is bij dit geschrift een kaartje gevonden waarop staat: *Daar ik zelf geen kinderen heb was het mijn begeerte iets op te schrijven uit mijn leven voor de kinderen van mijn drie broers, tot gedachtenis aan jullie tante Thona.*

Hoe gebrekkig het ook was en wat het geweest is weet ik niet, maar zover ik mij herinner heb ik veel in 't verborgen (waar niemand iets van wist) een gebedsleven gehad om de Heere te vragen of ik ook bekeerd mocht worden. Wij hadden op school een meester die altijd zo aandrong wat het wezen zou om onbekeerd te sterven. In mijn onnozelheid als kind vluchtte ik dan in 't verborgen en ook voor tijdelijke dingen durfde ik aan Hem vragen.

Toen ik 16 jaar was en de wereld met al zijn begeerlijkheden zo ging lokken was het dat moeder zei: ik had veel liever dat je met mij meeleeft. Ik zou toch eens gaan. Toen ik even op weg was hoorde ik in de verte een opkomend onweer. Ik keerde terug. Het was of ik stilgezet werd en ik kiezen moest. Ik had zoveel eerbied voor het leven van moeder, dat ik uit de grond van mijn hart koos om met haar te leven. Dat was niet gedwongen (ik heb altijd gedacht dat dit verstandelijk was).

Wij hadden veel gezelschappen van Gods volk. Daar zijn wij bij opgegroeid. Moeder had veel zieke dagen dus moest ik al jong voor alles zorgen. Ik deed dit zeer gaarne, hoewel ik dan inwendig wel bedroefd was, die mensen zo gelukkig achtende en beseffende dat er in mij niets van God was. Als ik dan samen met moeder was, besprak ze alles met mij. Haar inwendig zieleleven en ook de legering der zielen van hen die haar bezochten. Zij spoorde ons ook altijd aan tot het lezen van oudvaders. Dit dus zeer jong geleerd hebbende is mij altijd iets bijgebleven van de lust om die geschriften te onderzoeken. Van het leven van moeder mogen wij wel zeggen: *zij was de Heere zeer vrezende*. Het heeft ook wel een stempel gedrukt op ons. Men durft uit eerbied voor dat leven niet zo vrijmoedig doorbreken in de zonde. Daar waren de vermaningen te ernstig en te welmenend voor. Het is alles te kort voor de eeuwigheid, doch later mag men wel eens zien welk een goedheid Gods het geweest is om van onze kindse jaren te zijn onderwezen in de leer die naar de godzaligheid is. Ook door middel van het zo van nabij meeleven met een kind van God. Tegenover haar leven zag ik altijd dat het deel van de wereld enkel ijdelheid is en toch moest ik mijzelf daar altijd naast zetten (dat was mijn plaats), want dan was het: *Indien gij u niet bekeert, zo zult gij insgelijks vergaan*. Hier mocht ik nu nog meeleven met Zijn kind, maar eenmaal zou ik met de wereld vergaan, indien gij u niet bekeert!

Hoewel ik wist dat Zijn volk zo gelukkig was en ik dit miste, heb ik toch dat meeleven met veel lust mogen doen, totdat voor ons vrij onverwacht moeder is overleden. (Ik heb daar iets van geschreven bij het leven van vader.) Zij was er op voorbereid. Ze had haar wens verkregen. Maar voor ons was het zulk een slag. Nu ook haar gebed kwijt. Dat had nu opgehouden. Ik ben toen de scheiding zo gaan inleven. Dan was ik

¹ Uitgeverij Gebr. Koster - Barneveld 1993.

als de dwaze maagden, die hadden met de wijze omgegaan en dan staat er: *En de deur werd gesloten*. En op een andere plaats: *En zij begonnen buiten te staan*. Dat is voor mij werkelijkheid geworden. Dat wordt geen buitenstaan bij de dood, maar nu, begonnen buiten te staan. Dan was het of God stond op de drempel, gereed om te vertrekken. Hij had zoveel met Zijn gunst gewoond in ons huis en nu Zijn kind opgenomen. Nu stond Hij gereed om te vertrekken. Dat was nog het ergst van alles. Ik heb het nooit voor bidden kunnen houden maar wat ben ik toch gaan roepen of Hij terug wilde komen. Ook Zijn volk dacht ik voor altijd kwijt te zijn en ik kon hen niet meer missen. Maar dat kon ik niet begrijpen. Als ik dan in 't verborgen vroeg of de Heere hen nog eens sturen wilde, kwamen er soms verschillenden achter elkaar. Ik was nu alles kwijt, waarin ik met zoveel genoeg geleefd had. En met al dat meeleven enz. stond ik net zo onbekeerd voor God als iemand die nooit ergens van gehoord had en toch wilde ik er aan vasthouden, er naar teruggrijpen, want nu had ik niets, maar het kon niet.

Toen was het een keer, dat aan de tafel werd gelezen 2 Kronieken 25, deze regel: *De Heere heeft meer dan dit om u te geven*. Het was of Gods Woord persoonlijk tot mij sprak. Ieder woord had betekenis. De Heere, het was geen mens, heeft meer dan dit. (Meer dan hetgeen waar ik naar terug vroeg). En dan nog om te geven. Ik had er niets mee maar er ging zoveel kracht van uit dat er een loslaten was van hetgeen ik terugverlangde. Zelfs een loslaten van moeder en dat mijn ogen gewend werden naar dat meerdere deel en dat was als Hij Zichzelf gaf. O, zei ik, mocht het die nuttigheid eens afwerpen dat ik daar naar zoeken mocht. Zo dwaas was ik dat ik meende dat ik daar nog naar zoeken kon. Ik was wel alles kwijt, dat meeleven enz., doch de kerkdeuren stonden nog open. Ik mocht nog komen onder de verkondiging van Zijn Woord. Wat mocht ik dat gaan waarderen. Ik zou alles in het werk gesteld hebben om daar nog naar te zoeken.

Iemand zei eens: Ik heb in Brakel gelezen over de staat van heerlijkheid. Daar heb ik gelezen wat je moeder in de hemel doet. O, dacht ik, dat moet ik dan ook gaan lezen, ik moet er toch veel naar zoeken. Als ik dan las hoe Gods kinderen daar in volmaaktheid de Heere grootmaken, was het of ik een blik in mijn hart moest slaan en de diepe schuilhoeken daarvan werden blootgelegd. Dan zag ik niet anders dan vijandschap daartegen. Ik wist niet waar ik het zoeken moest.

Ik heb mijzelf daar aanschouwd in de spiegel van Gods heilige wet. Wat eist de wet Gods van ons? *God lief te hebben boven alles en onze naaste als onszelf*. Ik was nu aan de weet gekomen welk een vijand van God ik was.

En dan die andere vraag: *Kunt gij dit alles volkomenlijk houden?* Dat heb ik daar voor de eerste keer uit de grond van mijn hart beantwoord: *Neen, ik, want ik ben van nature geneigd God en mijn naaste te haten*. Een hater van God. Dat was ik aan de weet gekomen. En een hater van mijn naaste. Daar waren de bewijzen overvloedig van. Dat ging zo diep. Dan was een onvriendelijk woord tot mijn ouders een overtreding van Gods gebod. Die wet was zo rechtvaardig en heilig en goed. Hoe betamelijk het van mij geweest zou zijn om die wet te brachten. Maar nu had ik die altijd vertrapt en de geboden overtreden. Toen is de vloek van de wet zo op mij afgekomen: *Vervloekt is een iegelijk die niet blijft in hetgeen geschreven is in het boek der wet om dat te doen*. Ik liep toch zo ongelukkig op de wereld, maar ik werd ontdekt dat het niet altijd zo geweest was. Dat God mij goed geschapen had. Dat ik met Hem mocht omgaan als een vriend met zijn vriend. Maar het had mij niet goed gedacht om Hem in erkenenis te houden. Genesis 3 werd voor mij geopend: *Zo verzond hem de Heere God uit de hof van Eden en Hij dreef de mens (dat was ik) uit en stelde een Engel met een vlamme*

lemmer eens zwaards, om te bewaren de weg van de boom des levens.

Daar ben ik van God weggezonden, als een balling op de aarde en leefde het in dat ik nooit meer langs die weg terug kon naar datgene wat ik verloren had. Toen moest ik uitroepen: *De kroon is van mijn hoofd gevallen. Wee mij, dat ik zo gezondigd heb.* Nu was ik van God weggezonden, maar het was niet zo dat ik nooit meer met Hem van doen zou hebben. Neen, nu was God mijn Rechter geworden. Daar moest ik eenmaal voor komen en kon niet voor Hem bestaan. En dat was zo rechtvaardig. Ik mocht weleens voor Hem bukken, dat ik wel zeide: als ik verloren moet gaan dan zal ik U eeuwig moeten vloeken. Och, dat ik dan toch maar uitroepen mag: *God is geen tiran maar ik heb niet voor Hem willen bukken.*

Ik heb zo gebeefd voor mijn Rechter als in Psalm 1: *Zo zullen zij in Gods gericht beven en niet bestaan*, enz. Het was alles werkelijkheid. De wetten van des Konings land waren zo goed, hoewel ze mij geheel veroordeelden. De rechtvaardige toorn Gods was zo dicht over mij. O, kon ik toch eens ergens heenvluchten. Ik zag nooit een weg van ontkoming. Waar zou ik heenvlieden voor Zijn majesteit? Als ik in Gods Woord las was alles tot mijn veroordeling. Een wreker is de Heere en zeer grimmig; een rechtvaardig Rechter, Die ten allen dage toorn, enz. Ik durfde niet naar boven opzien, daar woonde mijn Rechter. Bange levenservaring.

Onder dit alles was er nog iets dat mij weleens vrijmoedigheid gaf om in 't verborgen tot God te roepen. Dat was dit woord: "Er is een enige Wetgever, Die behouden kan en verderven." Verderven, daar was ik iets van aan de weet gekomen, want ik kon niet voor Hem bestaan, maar nu stond er ook: Hij kon behouden. Hoe, of langs welke weg, daar wist ik ten enenmale niets van. Het was enkel de almacht Gods welke ik daarin zien mocht en dat gaf mij weleens vrijmoedigheid om te roepen: *Heere, behoud mij want ik verga.*

Ik was altijd zo verlangende om Gods volk te mogen horen in hun gesprekken en zocht altijd bedektelijk daarbij te komen, als ik dan hun geluk hoorde werd mijn ongelukkige staat zoveel groter. Ik hoorde hun eens vertellen dat ze weleens een woord van troost van God ontvingen. Ik kon niet meer loslaten en was maar vragende: *Heere, mag ik toch ook eens een woordje van U ontvangen?* Ik geloof dat ik toen een woord gekregen heb, maar heel anders dan ik dacht, want ik werd bepaald bij hetgeen de Heere tot Simon sprak: *Ik heb u wat te zeggen. Gij hebt Mij geen water gegeven om Mijn voeten te wassen, geen olie om te zalven*, enz.

Ik werd daardoor ontdekt dat ik niet alleen een overtreder van Gods geboden, maar ook een verachter van het Evangelie altijd geweest was. Want op mij was van toepassing: *Gij wilt tot Mij niet komen, opdat gij het leven hebt in Mijn Naam.* Deze ontdekking ging nog veel dieper als die der wet; nog veel smartelijker, die grote schuld tegen het Evangelie. Toen is de wrake van Wet en Evangelie zo op mij af gekomen om mij te achtervolgen en het was alles zo rechtvaardig. Er bleef niets anders over dan mijzelf aanklagen en God was zo vrij van mij. Maar als ik mij zo mocht aanklagen is er met deze woorden uit Jesaja 53: "Die veler zonden gedragen heeft en voor de overtreders gebeden heeft" een hoop in mijn hart geboren, hoe de Heere Jezus voor overtreders (zoals ik mij daar bevond) gebeden heeft en veler zonden gedragen heeft. O, zei ik, *dat hebt U toch alleen voor Uw volk gedaan. Mocht U ook mij eens helpen.*

Toen mocht ik een ogenblik geloven dat Hij Zijn hulp niet vruchteloos doet vergen maar dat Hij sprak: "Die tot Mij komt zal Ik geenszins uitwerpen." Er was zulk een blijdschap in mijn ziel. Nu zag ik een weg ter ontkoming. Dat had ik nog nooit gezien. Ik had er niets mee, maar het kon nog. Dat had ik nog nooit geweten. Voorheen nooit een weg ter ontkoming en nu nog een mogelijkheid. Doch die blijdschap duurde maar

één dag. De andere dag was alle blijdschap weg, want ik wist niet of het een weg ter ontkoming voor mij was en de wraak van Wet en Evangelie achtervolgde mij zo. Doch de werkzaamheden werden zo anders. Als ik nu Gods Woord las was het: *Zoek de Heere en leef!* Hij riep zondaars tot bekering. Wat werd dat Woord mij dierbaar. Dat wilde de Heere allengskens meer en meer ontsluiten; voor zulk een achtervolgde ging Hij Zich bekend maken als die geopende Vrijstad. O, wat werd dat begeerlijk om daar naar te mogen vluchten. Hij kwam Zich zo begeerlijk voor te stellen in Zijn vernedering als de Man van smarten. Geen gedaante noch heerlijkheid, verzocht in krankheid. Een iegelijk was als verbergende het aangezicht voor Hem, enz.

Wat is Hij dan toch begeerlijk in Zijn diepe vernedering. In de 37 artikelen staat: *Dan vinden zij allerlei vertroosting in Zijn wonden.* Toen mocht ik niet zeggen dat ik voor mijzelf die vertroosting daarin mocht vinden, maar dat begeerlijke om in Hem gevonden te mogen worden.

Tot nog toe had ik nooit tegen iemand iets durven zeggen van hetgeen er in het hart leefde. Ik was zo bang voor zelfbedrog. Ik had iets leren kennen van de grote arglistigheid van mijn hart en vroeg altijd of ik in 't verborgen naar Hem zoeken mocht.

Als het dan Avondmaal was, was ik altijd zo jaloers op de mensen die daaraan deelnamen. Die mochten openlijk betuigen welke Koning zij dienden en ik was zulk een vreemdeling van de verbonden der belofte, geen hoop hebbende en zonder God in de wereld. En als ik dan in de preek weleens iets hoorde noemen waarvan ik niet vreemd was, was ik weleens bang dat ik niet zou kunnen achterblijven. Nu vroeg ik altijd of de Heere uit genade het geloof eens in mijn hart wilde werken, dus ik vroeg nooit of Hij het wilde versterken. Daar was toen geen plaats voor. Als ik dan het werkje van Durham las, over die woorden: *Wie onwaardiglijk eet en drinkt, eet en drinkt zichzelf een oordeel, niet onderscheidende het lichaam des Heeren.* Dan was dat laatste voor mij, want dat onderscheidde ik niet. Maar de Heere heeft zo ordelijk en eenvoudig door Zijn Woord willen onderwijzen. Innerlijk was ik zo ongelukkig. O, dat zichzelf bedriegen voor de grote eeuwigheid, en dan Zijn volk zo gelukkig, waarvan staat in Psalm 72 dat Hij hen bewaard voor bedrog zeer kwaad. Wat heb ik toch veel in 't verborgen mijn nood bij God geklaagd. Ik had daar toen geen erg in maar nu zie ik dat ik het heb mogen doen.

In een preek had ik horen waarschuwen tegen de geveinsdheid om de schaduw voor het wezen aan te zien (zoals Van der Groe zegt in zijn Toetssteen). Dan beefde ik, want dat was ik. Dan moest ik mij zo onderzoeken. Een schaduw is iets dat gezien wordt en dat voor het wezen aannemen. Ik kon niet meer voort. Ja, de ellende drukte mij neer. Maar het behaagde de Heere alsof uit de Hemel die woorden neerdaalden: *Maar eeuwig bloeit de gloriekroon, op het hoofd van Davids groten Zoon.* Er kwam zo'n ruimte in mee. Ook voor mij, dat ik daar mocht leren om te zeggen dat regeltje uit de twaalf geloofsartikelen: "Ik geloof in Jezus Christus."

Als een scherpe pijl kwam er op af: Je weet toch wel dat er staat, *ijdel is ook uw geloof?* Och, is het dan nog maar een ijdel geloof? zo vroeg ik, maar ik kon het niet weggrijpen om te zeggen: *Ik geloof in Jezus Christus.* En toen werd ik bepaald bij het sacrament van het Avondmaal, hoe de Heere het heeft ingesteld om een zwak geloof te versterken. Wat is dat toch anders geworden. Wat werd ik daarnaar uitzien of de Heere mijn zwak geloof daardoor eens wilde versterken. Het heeft toen nog een jaar geduurd omdat wij toen vacant waren. Doch eer dat jaar om was heeft de Heere de weg gebaad dat ik er eens iets van mocht zeggen wat er in mijn hart leefde. Daar heb ikzelf niets aan moeten doen en ook niets aan kunnen doen. Daar mag ik zo Gods

hand in opmerken.

In die tijd werd ik zo bepaald bij deze woorden: "Die in Christus is, is een nieuw schepsel." Wat werd ik toen ontdekt aan mijn gemis van Christus. (Voorheen liep ik gebukt onder mijn Godsgemis door eigen schuld). Maar dat buiten Christus te zijn, wat werd ik daar werkzaam mee gemaakt en de vrucht daarvan was dat de Heere mij iets beloofd heeft (het is met veel eerbied dat ik dit hier neerschrijf) en wel dit: Doch Hij zal verschijnen tot ulieder vreugde. Dat Woord heeft Hij waargemaakt. Daar werd ik altijd naar terug gebracht *als Hij trapsgewijze Zich meer en meer in mijn ziel ging openbaren (verschijnen). En altijd tot mijn vreugde*, waarvan ik met de hulp des Heeren iets hoop te mogen schrijven.

We hadden in onze vacante gemeente het voorrecht een eigen leraar te mogen ontvangen als uit des Heeren hand.

Enige tijd daarvoor had ik tot een enkeling eens iets mogen meedelen, onder andere tot een oude oom van mij. Hij liet mij geheel uitpraten en zei goed noch kwaad ervan. Ik was zo beschaamd dat ik het gedaan had. Het dreef mij altijd in het verborgen. Het was of mij afgevraagd werd: als ik er één woord bijgezegd had waarmee ik goed van God gesproken had, of ik daar ook spijt van zou hebben. Toen is er zulk een verlangen in mijn hart geboren om eens goed van God te mogen spreken, dat ik ben gaan smeken of Hij mijn tong dan eens vaardig wilde maken om bescheidenlijk ervan te mogen spreken. En nu is de Heere zo goed geweest dat Hij er nog weleens iets aan heeft willen toevoegen. Door zulke lesjes ben ik er een beetje van afgeraakt om alles te verbergen.

Mijn oom ontmoette ik dikwijls, maar hij zei nooit iets tot mij over hetgeen ik gezegd had. Hij had veel wijsheid ontvangen om met zielen om te gaan, en om zielen te onderwijzen. God heeft hem veel willen gebruiken in Zijn kerk. Hij zag het maar na en ik mocht alles tegen hem vertellen. Anderhalf jaar later gaf hij mij voor het eerst antwoord. Ik kreeg toen een klein boekje van hem (brieven). Hij zei: 'Je mag ze allemaal lezen, maar het eerste briefje is voor jou.'

Toen ik het las heb ik gedacht: Nee, dat kan niet voor mij zijn, maar de Heere heeft het later letterlijk vervuld. Mijn oom leefde toen niet meer, toch heeft het nog veel waarde voor mij als aandenken. Zij gaven zulke wijze lessen die ik niet begreep. Of door hun spreken of door hun zwijgen kreeg men zoveel werk mee. Het bracht mij altijd in onderzoek.

Het zou te veel worden om alles te schrijven hoe ook van Gods knechten, die ik weleens ontmoeten mocht, daarvoor gebruikt werden. Het was zo menigmaal tot mijn beschaming, want ik verstond de weg niet. Dominee² Fr., welke ik een keer ontmoette en zo vragenderwijs er alles uithaalde wat van binnen leefde, heeft mij er toen op gewezen dat er staat: *Ik zal ze lokken en in de woestijn voeren*. Hij zei: *Nu is Christus geopenbaard in de belofte*. Ik had dat nooit kunnen bezien, nooit een naam kunnen geven. Maar, zei hij, in de woestijn is wel wat anders te leren. Ik verstond het niet, maar daar hij, naar ik meende, als een vader met mij handelde door mij daarop te wijzen, heb ik wat gesmeekt of de Heere dat onderwijs (hetwelk ik niet verstond) voor mij wilde zegenen. De Heere was zo goed mij daarover licht te geven, hoe verkeerd werkzaam ik was. Ik was zo verkeerd.

Ik dacht: als ik nu in Zijn Woord meer en meer zou mogen vinden van de Heere Jezus, dat dit de weg was tot mijn behoudenis, maar nu kwam ik aan de weet dat de Heere eerst alles van mij zou moeten wegnemen vóór dat er eens plaats voor Hem zou zijn.

² Waarschijnlijk Ds. J. Fraanje, die regelmatig in Borssele preekte

Ik was zo beschaamd voor God over mijzelf, maar mocht toch zeggen: *Wat bent U toch goed om dat onderwijs te zegenen en mij daaraan te ontdekken.* Ik mocht daarna veel vragen: *Onderwijs mij in Uw gezets leer, enz.,* uit Psalm 119.

Ondertussen hadden wij zoals ik schreef een eigen dominee mogen ontvangen. (De werkzaamheden ga ik nu maar voorbij, die ik daaromtrent mocht ontvangen.) Hij hield in het begin Bijbellezing over Ruth. Het was of dat woord mij meenam en ik horen mocht wat de Heere mij geleerd had. (Alleen in zover als ik het toen volgen mocht, hoor!) Het was toch eerst zo'n aangenaam leven, ondanks alle bestrijdingen van binnen mocht ik bij ogenblikken zo verruimd worden, als ik dan van alle kanten vastliep behaagde de Heere Zijn Woord zo voor mij te openen. Er was zo'n klove tussen God en mij door eigen schuld en ging dan gebukt daaronder. Maar ik heb toen de Heere Jezus leren kennen in Zijn namen: De naam Jezus, om Zijn volk zalig te maken van hunne zonden. Ik had zoveel zonden. Nu staat er zaliggemaakt van de zonde. O, wat werd Hij toch begeerlijk als Zaligmaker. Die had ik nodig. Dat was nu nog maar één naam. Wat is Hij dierbaar geworden in Zijn namen. Ik had iedere bladzij van de Bijbel wel willen lezen om nog meer van Zijn namen te kunnen vinden.

Doch hoe dit nu alles te samen kwam in dat ene woord: *Uw Naam is een olie die uitgestort wordt, daarom hebben U de maagden lief.*

Nu heb ik veel gehad in mijn leven dat ik terug moest (of mocht) naar mijn vragenboekje, dat ik als kind geleerd had en wat ik dan nu weleens verstaan of inleven mocht. Zo ook nu, dat Hij dierbaar geworden was in Zijn namen. Er wordt dan gevraagd: 'Waarom moet die Middelaar al gekend worden? In Zijn namen, in Zijn ambten, Zijn naturen, Zijn staten en Zijn weldaden.'

O, zei ik, *nu mag ik U kennen in Uw namen. Daar volgt zoveel waar ik onbekend van ben. Mocht ik U daarin ook eens leren kennen.* Er was altijd zulk een verlangen om Hem te leren kennen. Hij werd zo onmisbaar tot zaligheid. Ik was altijd veel in 't verborgen werkzaam. Ik had daar zelf zo geen erg in, in die tijd. Verder was ik in alles zo blind en werd daar meer aan ontdekt onder de prediking en ook de gesprekken werden daarvoor wel gebruikt, om alles af te breken waarin ik anders getracht zou hebben grond te vinden. Onder de preken over Ruth was ik weleens verruimd geworden, maar toen de Catechismus werd gepreekt (voornamelijk de eerste vijf Zondagen) is alles zo anders geworden. Het was eigenlijk al begonnen bij de Zondag *over de heiliging van Gods Naam.* Toen was het of alles in mij werd omgekeerd. Er bleef niets over dan een onheilige zondaar tegenover een heilig en rechtvaardig God. En de daaropvolgende vijf Zondagen werd ik daaronder veel dieper ingeleid in de breuk in het paradijs. Had ik eerst geleerd wat ik daar kwijt geraakt was wegens mijn opstand tegen Hem en mitsdien van Hem weggezonden. Nu moest ik inleven dat ik met Hem in een verbond gestaan had en dat had ik verbroken, dat was nooit meer te helen en God eiste het terug. Hij eiste Zijn beeld terug en ik had niet overgehouden dan het verbroken contract. En als dan gevraagd wordt: *Is er nog een middel om die welverdiende straf te ontgaan en weder tot genade te komen?* Dan zei de dominee in zijn preek: De onderwijzer wijst dezulken geen weg aan en ik wens het ook niet te doen, want er staat: *God wil dat aan Zijn gerechtigheid genoeg geschiede.*

Het werd voor mijn ziel zo bang. Gods gerechtigheid moest genoeg geschieden en nu voor mij geen weg meer. Ik kan mij niet herinneren van de volgende Zondagen iets gehoord te hebben, want het andere was voor mij werkelijkheid (beleving).

O, dat verbroken werkverbond, door eigen schuld dat verbond met God verbroken. Nu buiten Zijn gunst, buiten Zijn gemeenschap.

In die tijd (1955) is dominee Dieleman losgemaakt van onze gemeente en naar elders

vertrokken. Zijn bediening was voor mijn leven gebruikt tot afbreken in het standelijke leven, door mij altijd heen te wijzen naar de enige grondslag, Christus. En toch had dit zulk een verbinding gegeven.

Lange tijd gebukt gaande onder het hierboven genoemde behaagde het God om mij te bepalen bij deze woorden uit Markus: "Hebt gij ook deze schrift niet gelezen? De Steen Die de bouwlieden verworpen hebben, Deze is tot een Hoofd des hoeks geworden. Dit is van de Heere geschied en het is wonderlijk in onze ogen."

Het was of ik er een ogenblik voor afgezonderd werd en mij zeer helder en klaar het Genadeverbond werd geopend. Ik mocht daar zover inblikken in de eeuwigheid, hoe de Heere Zelf (Die ik zo beledigd had) een verbond der genade had opgericht en Christus de Middelaar daarvan was. Hij was de Steen, door de bouwlieden verworpen. Deze was tot een Hoofd des hoeks geworden. Dit is van de Heere geschied, die diepe oorsprong (van de Heere). Dit was een Weg der zaligheid, vloeiende uit God Zelf.

Dit werd mij zo klaar getoond en wat was ik blij dat er nog volgde: *Het is wonderlijk in onze ogen*. Dit nu een weg bij God vandaan voor arme zondaren. Daar was zo'n ruimte in dat ik tot mijn huisgenoten zei: O, daar is een verbond der genade en Christus is de Middelaar ervan en het is voor zondaren. Ik mocht er zoveel van vinden in Zijn Woord, van dat verbond, Psalm 89 en meer andere plaatsen. Toen ik Psalm 25 las: "En Zijn verbond om hun dat bekend te maken", zei ik: Nu kan het niet korter en krachtiger uitgedrukt worden. Nu heeft de Heere Zijn verbond aan mij bekend gemaakt.

Ik mocht de Middelaar daar leren kennen in Zijn Persoon en heb twee weken in die ruimte mogen leven en heb toen mogen leren bidden (om Jezus' wil). Dat had ik tevoren nooit gekund.

Doch werd er toen bij bepaald dat een bekendmaking geen overzetting is in het verbond. Dus dat ik erbuiten stond. O, wat was dat smartelijk. Voorheen was het onbekend voor mij. Nu zo helder daar mogen inblikken en er dan buiten te staan. Het was mij nooit zo smartelijk geweest tegen God gezondigd te hebben dan toen, dat ik nu nooit iets met dat verbond doen kon, machteloos en krachteloos en buiten het verbond staande. Onder dat alles bracht het mij veel in 't gebed tot God. (Ik kon dat toen zo niet bezien, hoor!) Ik kon het niet meer dragen, dat buiten het verbond zijn, tot ik op een keer onder Gods Woord mocht zitten en over die woorden gepreekt werd: *De goddeloze verlate zijn weg en de ongerechte man zijn gedachten*, enz. Het was of dit al maar in mijn hart doorwerkte, gepaard met zulke vriendelijke nodigheden van de Middelaar des verbonds. *Hoor, o dochter, en zie en vergeet uw volk en uws vaders huis en neig uw oor*. Dat vergeten van mijn volk en mijns vaders huis was om nu uit te gaan uit dat verbroken werkverbond en te komen tot het genadeverbond.

Het is voor mij in het standelijke leven een wederzijds verbondmaken geworden. Ik had toen geen koopgeld meer. (Kon het ook niet vinden.) Ik mocht komen als een goddeloze en een ongerechte en mijzelf overgeven op die vriendelijke nodigheden met deze betuiging: *Wij zijn Uwe, o David, en met U zijn wij, o Zoon van Isaï*, enz. Uitgaande uit dat verbroken werkverbond.

Doch ik schreef, het was een wederzijds verbondmaken, want ik mocht de Heere Jezus daar leren kennen als de Borg des verbonds, Die mij overnam als een goddeloze en ongerechte, maar ook iets van Zichzelf wegschonk (dat was als met de borgtocht van Juda) en zeide: "Ik zal Borg voor u zijn." Dat ging Hij daar beloven.

Toen ik deze zaak doorleefd had heeft mij dit enige vastheid gegeven voor het zieleleven. Ik mocht veel zoete omgangen hebben met de Borg des verbonds. Ik mocht zo inleven *dat Hij van een zoveel beter verbond Borg geworden is*. En er waren

tijden dat er niets tussen was (Let wel, tussen de Borg en mijn ziel. Dat het ook kan zijn een vlakke in de ziel met een drieënig God, is vanzelf een andere zaak). De Heere heeft betoond dat Hij verbondsgewijze met de zondaar handelt.

Het was altijd langs de weg van het verbond, dat Hij mij verder heeft willen leiden. Alle weldaden zijn vloeiende uit dat verbond. Zeer dierbaar mocht ik toen verstaan het lesje uit mijn vragenboekje over *Het verbond der genade*.

Ook heeft Hij Zich nog nader bekendgemaakt als het Hoofd van dat verbond, het levengevend Hoofd. Veel vruchten die uit Hem vloeien heb ik mogen ontvangen. Ik kon ze niet missen, want ik werd gedurig overal uitgestoten en dan had ik niets meer, stond dan weer zo ongelukkig op de wereld. De Heere gaf mij dan weleens onderwijs door de betekenis van de ceremoniële wetten, onder andere door die twee bokken. De ene moest geslacht worden, daar moest bloed vloeien, maar de andere moest levend voor de priester komen. Al de zonden van gans Israël werden op de kop van de bok gelegd en weggezonden de woestijn in en nooit meer gevonden. Wat werd ik daar lieflijk door onderwezen. Het zag alles op Christus. O, die weggaande bok, al de zonden Zijns volks op Hem gelegd. Er ging dan voor die ogenblikken zo'n kracht vanuit, dat ik dan wel mocht geloven dat ook mijn zonden daarbij waren, maar dat duurde altijd zo kort en werd er dan toch weer uitgestoten, uit die weldaden.

Ook van de Hoge priester, daar lag zo'n grote betekenis in. (Ik zal daarin wat kort zijn.) Zelfs de schelletjes dat zij geluid gaven, opdat hij niet stierf, hoe hij inging in het heiligdom en het volk wachtte welk antwoord hij zou meebrengen. Wat heb ik toen mogen schuilen achter die meerdere Hoge priester. Daar was het dan zo veilig voor een ogenblik. Doch van het onderwijs, dat ik daardoor kreeg bleef altijd iets liggen.

(Ik heb vele jaren later zo mogen verstaan wat Brakel daarover schrijft, dat de ceremoniële wetten tot op de komst van Christus waren. Een lieflijke opvoeder.)

De vruchten waren zo zoet. Het werd zo begeerlijk om Hem te mogen bezitten. Maar hoe dat ooit zou kunnen, daar verstond ik niets van. Hij wilde Zich nog nader verklaren, dat ik Hem mocht volgen tot in Zijn dood. Dat Hij de zonden op Zich genomen had en weggedragen, maar dat Hij ze in Zijn dood had afgelegd. Want toen had Hij ze betaald. O, wat is Hij mij dierbaar geworden in Zijn dood.

Dominee Honkoop zei weleens: Geef mij die dode Jezus maar, zoals Hij daar naakt hing aan het kruis. Dat mocht ik hem nazeggen, hoor! Zo dierbaar was Hij voor mijn ziel. Ik mocht dit eens meedelen aan een oude knecht des Heeren, die mij een zeer zacht antwoord gaf. Ik was dit niet gewoon, maar toch heeft de Heere dit willen gebruiken tot onderwijs. Toen ik zei dat de Heere Jezus mij zo dierbaar was in Zijn dood, vroeg hij: Hoelang heeft Hij in het graf gelegen? Waarop ik ten antwoord gaf: Drie dagen. Hij zei: Laat het dan bij jou geen jaren zijn. Ik heb daardoor geleerd, dat ik met een Jezus Die de dood was ingegaan, hoe dierbaar Hij ook was, niet kon bestaan in het gericht Gods. Ik moest dit gaan inleven. Het is voor mij werkelijkheid geworden en welke weg de Heere toen ging inslaan hoop ik met Zijn hulp in het volgende gedeelte te mogen schrijven.

Het was in die tijd dat er in onze gemeente een leraar beroepen was.³ Ik ontving enige werkzaamheden daaromtrent of het de Heere behagen mocht ons nog een knecht te geven in Zijn gunst, om nog een weinig levens te geven in het kerkelijke leven. En of het voor mij persoonlijk eens mocht zijn tot opbouw in het allerheiligst geloof. Doch dit vragende werd ik in mijn onwaardigheid gezet, dat ik het niet waard was om

³ Ds. M. Heerschap 1956-1960 Borssele. Ds. P. Honkoop stond van 1956-1963 te Yerseke

een knecht in Zijn gunst te ontvangen. Ik mocht daar wat van inleven met de hoofdman. God vrijlaten en toch niet kunnen loslaten: *Heere, spreek nog eens één woord.* Ik geloof dat de Heere dit ene woord gesproken heeft en Zijn knecht hierheen zond.

De Heere heeft mij altijd veel gebonden aan Zijn inzettingen. Ik hunkerde altijd naar de verkondiging Zijns Woords. Er was zoveel nood in mijn ziel. Zo'n grote kloof tussen God en mij. Met al wat er gebeurd was, daarmee was de kloof niet geheeld. Ik had veel mogen schuilen achter die Hoge priester, veel zoete omgangen mogen hebben, maar als die vruchten op waren stond ik weer zo ongelukkig op de wereld, ging dan weer zo gebukt onder die geschonden deugden. O, die smart in mijn ziel, al de Goddelijke deugden geschonden door mijn opstand tegen God en dat was nog nooit hersteld. Het was of mij alles ging ontzinken en ik verstond het niet. Ik wist ook niet wat ik vragen moest, maar wat heb ik veel mogen smeken: *Heere, leer mij door Uw Geest, indien het U behagen mag. Die weet wel wat ik leren moet, want ik weet het niet.*

Welke moeilijke lessen waren het. Ik had lange tijd geleefd met de vraag:

Och, was mijn werk eens waarheid en zocht ik Jezus recht.

Mij dunkt, ik zie met klaarheid mijn werk is niet oprecht.

En als de Heere dan enige verruiming gaf en ik een weinig houvast aan Zijn Woord mocht krijgen, werd de hoop zo verlevendigd, dat ik weleens mocht geloven dat het Zijn werk was. En ik zei in die tijd weleens: Ik heb meer hoop dan geloof; daar ik het onderscheid kreeg te zien tussen geloof en hoop, hoe het geloof eigent en de hoop verwacht. (Dit was een kleine uitweiding.)

In het voorjaar heb ik geschreven, toen ik had mogen doorleven dat wederzijds verbondmaken met de Middelaar des verbonds, dat mij dit enige vastheid gegeven had voor het zieleleven in het standelijke leven. Dat wil zeggen, ik werd toen niet meer zo geslingerd of het wel Gods werk was. Ik heb dit nooit meer durven ontkennen.

Maar ik ben toen deze moeilijke les gaan leren, dat ik met hetgeen ik eerlijk van God gekregen had, mijn schuld niet was betaald, ik onverzoend was met God, niet kon bestaan in het gericht. Dat het alles te kort was aan mijn zijde. Het bed was te kort en het deksel te smal. De Heere heeft Zijn Woord, gepredikt door Zijn oude knecht daarvoor willen stellen als een Geest des oordeels en der uitbranding. Het is zulk een nauwe weg en een enge poort geworden, maar tot roem van Gods genade mag ik nu schrijven: De Heere wrocht mede. Toen kon ik daar niets van bezien, hoor! Ik was zo blind, zo gans verkeerd. Ik moest alles gaan loslaten. Alle gronden werden weggevaagd.

Ds. H. heeft weleens gezegd: dat kan naar twee zijden vallen, of men komt in zijn vijandschap terecht of men wordt er nameloos ongelukkig mee. Nu ik erachter sta mag ik zeggen: de Heere was zo goed om mij te willen geven "nameloos ongelukkig." Het was werkelijkheid. Ik mocht het aanvaarden en inleven.

Meer en meer onder dat Woord werd de haper blootgelegd. In de eerste preek werd ik eraan ontdekt dat met al wat gebeurd was, ik in geestelijk opzicht kreupel was aan beide voeten. Dat was ik geworden in het paradijs en mijn voeten en enkels waren nog nooit vastgesteld. Dan weer dat ik maar een halve Zaligmaker wilde. Jezus wel erbij, maar niet Hij alleen. Wat had ik mij daaraan schuldig gemaakt. O, die schaamte daarover. Dan weer, die nu zo kan blijven hangen in dat eerste begin en niet opwast, die wordt een wangedrocht. Grote christenen, zonde, kracht, het was allemaal voor mij. Het was waar, ik beefde onder dat Woord en zonk al dieper weg en het wonderlijkste was dat ik toch hunkerde naar de zondag om nog meer te horen waar het aan haperde. Het was grote nood in mijn ziel om met God verzoend te worden. Ik kon

nergens rust vinden.

Doch het heeft ook de Heere behaagd om mij in die weg te onderwijzen. Ik moest alles meer en meer verliezen, maar die uitgangen naar en om Hem, waar niemand iets van wist, kan ik niet beschrijven. Het ging er zo op aankomen, ik zei dan wel: Ik moet Jezus hebben, anders moet ik omkomen. Ik was een keer zo verlangende om nog eens te mogen schuilen achter die Hogepriester, want ik had mogen ondervinden dat het daar zo veilig is. Ik smeekte: *Mag ik er nog een keertje schuilen?*

Maar o, toen heeft de Heere een ogenblik het zwaard van Zijn wraakoefenende gerechtigheid zo kort boven mij gehouden, dat ik daaronder verpletterd zou worden, indien Hij doortrok. Ik was gans bevreesd en bevende. Het was maar als een ogenblik. Het ging nog niet door en het was als een opluchting (als ik het zo noemen mag) dat het wat week. Ik heb toen geleerd dat er een wraakvorderende en een wraakoefenende Gerechtigheid is. De wraakvorderende Gerechtigheid had ik wel toe mogen vallen (dat God wraak vordert over de zonde) maar de wraakoefenende, dat kon ik niet, want dan zou ik verpletterd worden. De Heere gaf mij deze les:

*Wij schreeuwen wel met heesche keel
maar malen om Gods eer niet veel.*

Hij liet zien dat Hij op Zijn eer aanwerkt en dat ik, wanneer ik mocht schuilen achter de Hogepriester, ik in het leven kon blijven en met eerbied gesproken niet zou malen om Gods eer. O, wat stond ik toch beschaamd voor God.

Ik schreef dat het zwaard nog wat geweken was, maar ik heb dit nooit meer kwijt gekund, dat die Gerechtigheid een keer geoefend zou moeten worden over mij. De Heere is toen ook in mijn ziel op Zijn eer aan gaan werken en dat was de ondergang van mij. Maar ik verstond het niet. Ik smeekte maar: *Wees Gij mijn Borg*. Zonder Borg moest ik omkomen en dat kon ik niet. O, dat verlangen naar Jezus om Hem te mogen bezitten. Dominee preekte een keer over de vrouwen die hun specerijen niet kwijt konden. Hij zei: Het kwam wel uit de liefde voort, maar ze werkten zo verkeerd. En dat was ik, zo verkeerd werken. Het was of ik nu bezig was om mijn grond daarvan te maken, van dat verlangen naar Jezus, dat uitzien, enz. Ik moest het alles loslaten als grond (let wel, niet de werkzaamheden als zodanig), want die zijn nooit zo sterk geweest als juist in deze gang. Ik geloof dat de Heere mij toen iets heeft geschonken van dat geweld doen op het Koninkrijk der hemelen. Ik was zo ongelukkig zolang ik die Troost was missende. Ik was nog mijzelf eigen en de haper moest nog meer blootgelegd worden.

Dominee zei in zijn verklaring dat Jezus geen overspel doet. Hij speelt een heilig spel met Zijn volk. Ik mocht het weer meenemen en dan was de Heere zo goed om dat Woord te doen doorwerken. Ik kreeg zulk een gevoelige les, hoe ik aan de Wet getrouwd was en die verbintenis was niet te verbreken, dan door de dood. De dood ingaan kon ik niet en moest nu inleven dat het gans onmogelijk was om ooit het eigendom van Jezus te worden, zolang ik aan de wet getrouwd bleef. Hij had reeds zoveel van Zichzelf doen kennen, kon met eerbied gesproken niet meer verder gaan. Hij speelt een heilig spel en dat kon niet met mij, daar ik aan de eerste man (de wet) getrouwd was.

O, wat een pijnlijke les. Het was werkelijkheid, nu kon het niet meer bij God vandaan. Wat wordt het toch een nauwelijks zalig worden. Toen is de wet mij zulk een knellende band geworden, het was zo'n strenge meester. Hij geeft niets toe.

Voorheen had ik veel geprobeerd om een akkoord met de wet te maken, maar toen ik aan bovengenoemde zaken ontdekt werd, kon dat niet meer. Ik heb daar in moeten leven dat de wet beukt. Het was soms zo erg dat ik uitriep: *Ik kan het niet meer bij*

houden. Maar het moest, ik was ermee getrouwd.

De grote goedheid Gods, ook in die weg, dat Hij mij ging onderwijzen. Dominee preekte over Simeon. Daar staat eenvoudig dat Zijn ouders het Kind Jezus in de tempel brachten om naar de gewoonte der wet met Hem te doen. Ik mocht Hem toen aanschouwen hoe Hij begonnen is Zich onder de wet te stellen, opdat Hij degenen die onder de wet waren verlossen zou. Wat is Hij mij gepast en dierbaar geworden in deze gangen. Voor een ogenblik zweeg de wet dan, doch ik moest er weer naar terug. Ik was er aan getrouwd.

Het was mij dan zo bang, want het zwaard van Gods gerechtigheid moest een keer geoefend worden. Doch ook dan is de Heere zo goed om in zulk een weg de ziel te ondersteunen. Dit mag dan later gezien worden. Ook met deze woorden werd ik onderwezen: "Alzo verdorven was Zijn gelaat, meer dan van iemand." Zijn gelaat verdorven vanwege het dragen van de vloek der wet. O, wat was Hij toch begeerlijk in zulk een weg. Al de genegenheden mijner ziel werden erop gericht om eens te mogen sterven aan de wet, waar ik het niet bij houden kon. Ik kon er niet aan sterven, maar het werd zo begeerlijk.

Toen zou het Avondmaal worden. Ik was zo ongelukkig. Ontkennen wat de Heere reeds gedaan had kon ik niet. Al mijn genegenheden gingen naar Hem uit, want buiten Hem was een eeuwig zielsverderf, maar de weg was voor mij afgesloten, want de verbintenis aan de wet stond ertussen.

En zie daar, het heeft de Heere behaagd mij te doen sterven aan de wet. Die mocht ik daar plechtig afzweren als die eerste man, om nooit meer het leven daarbij te kunnen vinden. Het is een pijnlijk sterven geweest, een profijtelijk sterven, maar ook een vermakelijk sterven. Ik mocht een scheidbrief geven aan de wet. Daar was ik aan gestorven, geheel los daarvan. (Zulks in onderscheiding van het sterven aan de werken der wet, hetwelk toch geschiedt voordat Christus Zich gaat bekendmaken.) Lees hierover van Erskine: "Het sterven aan de wet." De Heere heeft mij dit onderscheidenlijk willen leren, hetwelk ik nu ook zo neerschrijf.

Ik heb later ingeleefd, wil een echtscheiding voortgang hebben, *dan moeten beide partijen daarin bewilligen*. En die voortgang was er toen nog niet. Maar ik van mijn zijde had ontrouw mogen worden aan de wet. Het was zulk een vermakelijk sterven. Die band was doorgesneden en ik mocht toen de toevlucht nemen tot dat bloed van Christus. Verder kwam dat toen nog niet. Ik was zo los van de wet, die knellende band was mij zo de dood geworden. Dat had ik een ieder wel willen toewensen, om daaraan te mogen sterven. Nu was het nog mogelijk eens Anderen te kunnen worden.

Een korte tijd heb ik daarin mogen leven, doch werd er toen bij bepaald dat ik dit nu wel had doorleefd, maar ik was niet eens Anderen. Dus wat baatte het mij nu? Niets! Nog even ongelukkig. De kloof werd al maar meer blootgelegd. Ik schreeuwde maar tot God en Hij wilde nog horen.

Zo wonderlijk daalde in mijn hart: "Want ook ons Pascha is voor ons geslacht, namelijk Christus." Daar kwam zoveel in mee dat ik het niet uitdrukken kon. Zulk een vrijheid, ons Pascha voor ons geslacht. Ik kon het niet verklaren en durfde het ook niet, daar ik zo bang was dat ik teveel zou zeggen. Ik vroeg maar of de Heere licht wilde geven, dat ik voorheen zoveel vruchten had mogen genieten, maar nooit zo dierbaar als deze. Toen mocht ik het onderscheid zien tussen het koren dat Ruth meebracht van de akker en dat hetwelk zij meebracht van de dorsvloer. Voor het eerste had ze moeten rapen en het moest gezuiverd worden. Voor het laatste had ze niet behoeven te werken, dat kreeg ze enkel van Boaz en het was gezuiverd.

Nu mocht ik ook daaruit het onderscheid leren over de vruchten in mijn leven. De vorige vruchten waren zoet, maar hetgeen ik nu ontvangen had kreeg ik enkel van

Hem. Die waren nu gezuiverd van de wet. Welk een onderscheid. Ik schreef: Er lag zo'n vrijheid in, die ik niet verklaren kon. Doch mocht ik onder Zijn Woord komen, dan werd het weleens verklaard en heb ik mogen geloven dat het met die woorden: "Want ook ons Pascha is voor ons geslacht" Goede Vrijdag in mijn ziel werd doorleefd.

Het werd toen kort daarna weer Avondmaal. Ik mocht zo vrijmoedig naderen. Er was die dag iets in mijn hart van de vreugde in God. Ik mocht toen met veel vrucht Avondmaal houden, want ik mocht geloven dat Hij overgeleverd was om mijn zonden.

Maar 's avonds onder de nabetrachting mijzelf weer toetsende aan dat gepredikte woord, was het in mijn overdenkingen gedurig: er ontbreekt wat aan! Ik heb geschreeuwd met een bittere schreeuw: *O, Heere, ontdek mij eraan wat er toch ontbreekt.* O, dat altijd maar tekort na iedere weldaad. Ik werd dan soms zo vermoeid van mijn grote reis. Altijd maar dat omzwerven.

Ik kreeg dikwijls veel vrijmoedigheid om te vragen of God door Zijn Geest mij leren wilde. Ik kon nergens rust vinden. Het bed was te kort en het deksel te smal, dan dat ik mij daarop kon uitstrekken. Het was mij niet mogelijk.

Het was in die tijd dat dominee H. tot mij zei: *Je bent net als vals geld, dat overal tussenkruipt.* Ik schrok er eerst van, maar het mocht dienstig zijn om mij in mijn totale waardeloosheid te brengen. Toen kon ik het wezen, ik was niet anders maar mocht nog vragen: *Heere, als U een penning bij wilde voegen, wat zou dat groot zijn.*

Ik mocht weer onder Zijn Woord komen en de Heere wilde het zegenen en wel met deze woorden: *Overgeleverd om onze zonden en opgewekt tot onze rechtvaardigmaking.* Het werd zo klaar ontdekt dat dit twee onderscheiden zaken zijn, hoe ik het ene had doorleefd (overgeleverd om mijn zonden), maar het andere miste (opgewekt tot onze rechtvaardigmaking). Dominee zei weleens dat er een volk is dat weer thuis mag komen en hun voeten steken bij dien ouden haard (die dit vatten kan die vatte het). Dat was nu de haper. Ik had nooit een thuiskomen gehad. Met al wat de Heere gedaan had was ik nog steeds een balling op de wereld. Hoe beklagenswaardig is in het natuurlijke een schepsel dat geen thuis heeft. Maar nog veel beklagenswaardiger in het geestelijke.

De lijdensweken waren weer aangebroken en werden achtereenvolgens de zeven kruiswoorden gepredikt. Ik kan dit nooit meer vergeten. Ik werd nog dieper ingeleid in de breuk in het paradijs. Daar was ik een moordenaar op God geworden. Wee mij, dat ik zo gezondigd heb. Aan de andere zijde heb ik daar geleerd dat ik daar God kwijt geraakt was *als Vader*. Het was mijn lieve Vader geweest en ik was Zijn kind niet meer. Daar heb ik mijn ongelukkige staat met andere tranen beweend als voorheen. O, die smart vanwege die scheiding door eigen schuld. Ik kwam toen als een wees op de aarde te staan, in geestelijke zin. Dat heb ik met een verscheurd hart in moeten leven. Soms mocht ik ook weleens ondersteund worden door Zijn Woord: "Immers zal een wees bij U ontfermd zijn." Maar met dat alles bleef ik een wees zonder Vader.

Ik zei dan weleens: *Nu weet ik waarom ik Jezus hebben moet. Om weer een Vader terug te kunnen krijgen.*

Het was op het einde van het jaar, dat ik met mijn oude schuld het jaar beëindigde en met mijn oude schuld het nieuwe jaar in moest gaan. Het was niet meer te dragen en onder dat alles dat het zwaard van Gods wraakoefenende gerechtigheid mij zou treffen. Het was zoals in Job staat, dat de ziel nadert tot de dingen die doden. Ik was zo bevreesd, doch de Heere wilde het woord van Zijn knecht weer gebruiken om mij te ontdekken dat ik geen leem kon zijn in de hand des Pottenbakkers. O, die schaamte

voor God en dan te weten dat mijn zaak voor het gericht moest komen.

Op het onverwachts mocht ik zien welk een goede Advocaat ik had. Zo lieflijk vertroost. Hij had mijn zaak op Zich genomen, want Hij was overgeleverd om mijn zonden en dan dat Woord: "Vreest gijlieden niet, Ik weet dat gij zoekt Jezus. Hij is hier niet. Hij is opgestaan." Ik werd daar gewezen naar Zijn opstanding. Ik had het niet doorleefd maar *heengewezzen*. Ik mocht mijzelf daar ganselijk aan Hem overgeven. Hij had mijn zaak op Zich genomen. Nu had ik niets meer te doen en heb toen leren verstaan: *Die Man zal niet rusten totdat de ganse zaak voleindigd* zij en ik stil zou zitten. Ik heb toen weleens vrijmoedigheid gekregen om te zeggen: *Indien Hij lust aan mij heeft, dan zal Hij mij wel verlossen*.

Doch er brak een ogenblik aan dat mijn zaak voor moest komen. De Heere mocht mij willen besturen om dat neer te schrijven. Het zijn zulke tere zaken.

Het was of al de partijen samen kwamen. Het gericht zette zich. Dat was werkelijkheid. God als Rechter. Bij Hem is een vreselijke majesteit. De gerechtigheid welke nog steeds eiste. De wet die veroordeelde. De vorst der duisternis die ik vrijwillig was toegefallen en die mij niet losliet. Nu was er geen ontkomen meer aan. Ik werd gedagvaard. God ging met mij afrekenen. Zijn gerechtigheid moest geoefend worden. Ik stond daar voor mijn Rechter als een gans schuldige en een Advocaat was er niet. Ook geen belofte of bevinding. Ik kwam daar te staan, zoals ik in het paradijs geworden was: ellendig en jammerlijk, arm, blind en naakt. Nu moest God eraan of ik eraan. En o, wonder, waar ik nooit had kunnen komen, mocht ik toen gebracht worden. Ik mocht zo voor Hem bukken. God eraan, dat kon niet meer in mijn ziel. Maar nu kon ik eraan. Gods aanbiddelijke deugden waren mij boven alles dierbaar. Die liever krijgen dan mijn zaligheid. Ik had er nooit kunnen komen, doch nu was het een vanzelfsheid. Welk een gemakkelijke plaats, God God te kunnen laten; afgesneden van het leven mijn vonnis te aanvaarden. Gods Recht moest verheerlijkt worden.

Het was als in een ogenblik dat ik daar mocht komen en als ik dacht weg te zinken en dit ten volle mocht aanvaarden, kwam de Heere Jezus te verschijnen en met eerbied gesproken moest ik een weinig opzij gaan en kwam Hij op mijn plaats staan, tonende voor al die partijen de waardij van al Zijn verdiensten, Zijn borg- en bloed-gerechtigheid, als vragende wat hier nog te eisen was.

O, die omwending van al die partijen, de gerechtigheid was volkomen voldaan. De wet was volkomen vervuld, die vloekte niet meer, die liet mij daar los. Er was niets meer te eisen. In de voldoening van Christus had het recht zijn loop gehad. Het recht was gehandhaafd, opgeluisterd.

De vijand is weggelopen. Die kon het er niet bij uithouden. Maar wat zou het antwoord van de Rechter zijn? Daar ging het om. Het is niet uit te spreken als Jezus tussen beide treedt, Zijn hand op ons beiden legt als een scheidsman (zie Job 9 : 33), pleitende op Zijn verdiensten. Hij heeft daar vervuld wat Hij eenmaal beloofd had: "Ik zal Borg voor u zijn." De Rechter was zo volkomen tevreden met de voldoening van Christus. Hij heeft Zijn toorn en gramschap afgelegd. Die waren geblust. Dat was er niet meer. Mijn zonden achter Zijn rug geworpen in een zee van eeuwige vergetelheid. Hij is daar van een vertoornd Rechter een bevredigd God voor mij geworden. O, dat wonder.

Een vriendelijke toeknik mocht ik van Hem ontvangen. De ganse borgtocht van Christus werd aan mijn ziel toegepast. Gewassen en gereinigd in Zijn bloed, bekleed met de mantel der gerechtigheid. De Rechter mij vrijsprekende met deze woorden: "Staat dan in de vrijheid met welke Christus u heeft vrijgemaakt en wordt niet

wederom met het juk der dienstbaarheid bevangen." Daar mocht ik ondervinden dat Christus vrijmaakt en de Rechter vrijspreekt. Met de woorden "staat dan in de vrijheid" was het of ik hersteld werd, recht op mijn voeten en mijn voeten en enkelen werden vastgesteld (wat mijn staat betreft). En mocht Jezus leren kennen in Zijn opstanding. Hij heeft mij daar volkomen aanvaard (denk aan Boaz, daartoe aanvaard ik mij ook Ruth de Moabietische).

Hij is daar verschenen tot mijn onuitsprekelijke vreugde, als mijn grote Overwinnaar, overwinnende en opdat Hij overwon. Hij was schoon gelijk de maan en zuiver als de zon. Ik mocht als de zangers en de speellieden uit Psalm 68 huppelen van zielevreugde achter mijn Overwinnaar en mocht opmerken: Dit kon nu, want mijn voeten en enkelen waren vast.

Doch Hij kwam Zich nog heerlijker te vertonen: *"Ik vaar op tot Mijn Vader en uw Vader."* Hij leidde mij in, in Zijn heerlijkheid. Ik mocht Hem aanschouwen met heerlijkheid en eer gekroond, omringd van tienduizenden van engelen en zittende aan de rechterhand Zijns Vaders. Hij nam mij als mede en stelde mij Zijn Vader voor, gewassen en gereinigd, Welke een volkomen genoeg daarin nam en Zijn hart voor mij heeft geopend. Het was zo wonderlijk dat ik durfde zeggen:

*Goedertieren Vader,
Milde Zegenader,
Stel Uw vriendelijk hart,
Op Wiens gunst wij hopen,
Eeuwig voor ons open.*

De verlossing was zo groot. Zolang in de gevangenis gezeten, zo gebonden. Ik kon er eerst niets van zeggen. Het waren zaken die God gedaan had en hoe zou ik die met mijn zwakke woorden uitdrukken? Ik was zo vol dat ik wel vroeg: *Heere, mag ik eens vertellen wat U gedaan hebt?*

De Heere was zo goed, Hij gaf op Zijn tijd te spreken. Zijn dienstknecht kwam ons bezoeken, aan wien ik het mocht meedelen. Wel, Heere, zei hij in 't gebed, *onverwacht hierkomende was het nog een Bethel*. De Heere was in het midden. Zijn dienstknecht juicht nu voor Zijn troon en mag Hem volmaakt van alles de eer geven.

De weldaad die ik van de Heere ontvangen had was voor mij zo groot. Ik mocht mijn onwaardigheid daarin zo inleven. Ik kan het niet gemakkelijk uitdrukken, wat de ziel dan wel ondervindt.

Nu wist ik met mijn verstand dat de Persoon des Heiligen Geestes eraan ontbrak, doch hetgeen ik met mijn verstand wist, heeft mij nog nooit ergens gebracht, of mij ook maar iets in doen leven. Nooit! Ik kwam dus ook nu niet in een gemis. Ik mocht een weinig leven in het wonder dat God gedaan had. Doch onder Zijn Woord komende en mijzelf gedurig daaraan toetsende, kwam er zulk een hapering bloot, dat ik uit een Drieënig God was gevallen, dat ik nu wel de Vader en de Zoon kende, maar niet de derde Persoon, de Heilige Geest. Nu was mijn blijdschap niet volkomen.

Ik ben toen in een gemis gekomen, hetwelk ik wel wenste te kunnen schetsen. Die hunkering naar dat volkomen kindschap. Ik kon het haast niet dragen dat er nog iets aan ontbrak. Toch durfde ik er niet zo om vragen. Ik dacht: de Heere heeft zoveel weldaden geschonken, nu zal ik onder dat gemis mijn leven lang wel gebukt gaan. Doch ik legde altijd die hunkering van mijn hart voor Hem neer, anders niets. De Heere was zo onuitsprekelijk goed om ook dat nog te willen schenken.

Op een Biddag — het ligt alles zo teer om het op te schrijven — mocht Hij mij toch besturen om Zijn werken te vermelden, Zijn lof te vertellen. Ik mocht de Heilige Geest toen ontvangen (als de Derde Persoon in het Goddelijk wezen) in mijn hart in Zijn

Persoon, om eeuwiglijk bij mij te blijven. Hij was het, die dierbare Heilige Geest in Zijn Persoon, Die ging verzegelen al hetgeen ik van de Heere gekregen had. Hij hing Zijn zegel daaraan. Het is daar zo vast geworden dat Hij nu die Geest was, Die ik in Zijn Persoon mocht ontvangen, door Welke wij zeggen: *Abba, Vader*. Ik heb dit voor de eerste keer daar mogen zeggen en heb daar al de verloren goederen (die ik in het paradijs verloren had) terug gekregen. Mocht daar (met eerbied schrijf ik het) God als Vader terugontvangen zoals ik Hem in het paradijs als Vader kwijt geraakt was.

Dan was alles één schakel, want dit is niet los te maken van hetgeen ik met zo'n verscheurd hart ingeleefd had, namelijk Hem kwijt te zijn als Vader en de wezengestalte die daaruit voortvloeide inlevende, hetwelk ik tevoren geschreven heb.

Daar is voor mij die wezengestalte weggenomen en mocht toen met de Catechismus zeggen: "*Om Zijns Zoons Christus wil mijn God en Vader zij.*"

Het is voor een arme, schuldige zondaar zo groot, verzoend met een Drieëinig God. Al de drie Goddelijke Personen even dierbaar. Dominee drukte weleens uit: *Dan weet men niet Wien men het meest liefheeft*. Dat mag ik zo verstaan. De Heere heeft het mij zo van stap tot stap willen leren.

Dan mocht ik zo het onderscheid opmerken, dat Christus mij heeft vrijgekocht, (vrijgemaakt). God als Rechter mij heeft vrijgesproken en een bevredigd God werd voor mij. Hoe ik Christus mocht volgen in de staat Zijner verhoging en heerlijkheid als Hij sprak: "Ik vaar op tot Mijn Vader en Uw Vader." Welke daarin zulk een genoegen nam en Zijn hart voor mij opende, dat ik toen mocht zeggen: *Goedertieren Vader*, enz. Doch dat ik eerst de Geest in Zijn Persoon moest ontvangen, wilde ik kunnen en mogen zeggen: *Abba, Vader*.

Hierin ligt een groot onderscheid. Ik zou het niet weten indien de Heere mij zulks niet zo onderscheidenlijk geleerd had.

Wat heb ik mogen verstaan de betekenis van de woorden: *De Geest was nog niet, overmits Christus nog niet verheerlijkt was*. Wat wordt dat klaar in de ziel doorleefd dat Christus eerst verheerlijkt moet zijn eer men de Persoon des Geestes mag ontvangen.

De Heere heeft mij in al die wegen zo vernederd voor Zijn aangezicht. De ongelijkheid van die twee partijen was zo groot. Een heilig en rechtvaardig God en een onheilige, schuldige zondaar. En nu zulk een vrede met een Drieëinig God, alleen door de toegerekende gerechtigheid van Christus op Goddelijke rechtsgronden. Het was geen door de vingers zien, het recht was gehandhaafd.

O, dierbaar stuk, nu kon de Vader Zijn liefde kwijt. Toen mocht ik zeggen: De snoeren zijn mij in lieflijke plaatsen gevallen en een schone erfenis is mij geworden.

De Heere deed mij tevens inleven aan welk schepsel Hij dit nu gaf. Geen onderscheid. Naast de minste, de slechtste, moest ik gaan staan. Gans geen onderscheid en dan zulk een vrede. Als ik dan in mijn omgeving keek, zei ik wel: *Heere, bent U toch niet verkeerd geweest om dat nu aan mij te geven?* Dan was er zo'n gunning en verlangen om dat éne nodige eens te mogen aanprijzen aan mijn naaste, hetwelk ik dan ook weleens doen mocht. Dat ik in mijzelf niets had, maar wat de Heere uit genade zijn wil voor een zondaar.

Nu moest ik dat gaan inleven zelf niets te hebben. Ik wist niet hoe ik verder voort zou leven, niets hebbende in mijzelf. Wat mocht ik toch vrijmoedig gaan tot mijn Borg of Hij mij wilde leren. Hij kwam mij zo te hulp uit Johannes 16: "De Vader Zelf heeft u lief." En ik werd ingeleid in de Oorsprong der zaligheid. De Vader Zelf heeft u lief. Dat was de diepste oorzaak. Hij had mij niet lief omdat Christus mij vrijgekocht had, maar Hij zocht een weg om Zijn liefde kwijt te kunnen en dat was door Christus. Nu kon Hij Zijn liefde kwijt op gronden van recht.

En dan vervolgens: "De ure komt dat Ik u vrijuit van de Vader zal verkondigen." Dat woord vrijuit had zo'n betekenis. Was voorheen alles onder een bedeksel, nu mocht mijn geloofsoog verlicht worden en opgeleid worden tot mijn Hemelse Vader (het is met veel eerbied dat ik het neerschrijf, en dat nu voor mij). Als ik dan niet wist hoe ik verder voort zou leven, werd ik ingeleid in Zijn koninklijk ambt, hoe Hij als Koning bij de verworven verlossing beschut en behoedt.

Wat is Hij dierbaar geworden in Zijn ambten en heb Hem zo nodig gekregen om uit Zijn ambten bediend te worden en daaruit te mogen leven. De Heere had mijn gevangenis zo willen wenden, de klove geheeld, die zo wijd en diep was. Zijn geschonden deugden opgeluisterd, en dat voor mij. Er was een verlangen in mijn hart zoals er staat: "Och, dat ik toch betalen mocht de varren mijner lippen." Niet wetende hoe dit te doen heb ik de Heere daar voor nodig gekregen.

Hoe Hij mij daarin heeft willen onderwijzen hoop ik in 't vervolg nog mee te delen.

Doch ondertussen deed zich nog iets voor hetwelk ik eerst wil opschrijven.

De vijand zat niet stil om er op aan te vallen. Op verschillende wijzen. Doch de Heere gaf zoveel vastigheid dat het mij niet ontroerd had. Doch nu op een andere zijde aanvallende (dat er iets aan ontbrak) heeft de vorst der duisternis daarmee zulk een greep gedaan naar het kindschap, dat ik ontroerd was. Dat lag zo teer, zo ontzettend teer, het Vaderschap en het kindschap, dat ik zei: als er iets aan ontbreekt, dat ik niet volkomen Uw kind ben en U mij iets van dat Vaderschap onthoudt, dan sterf ik.

Het kwam er zo opaan. Het was niet te dragen. O, zegt U het toch, welk aandeel ik aan U hebben mag en uit Psalm 73: *Wien heb ik nevens U in de hemel. Nevens U lust mij ook niets op de aarde.* Maar toen het volgende: *Bezwijkt dan mijn vlees en hart, zo is God de Rotssteen mijns harten en mijn deel in eeuwigheid.*

Het heeft de Heilige Geest behaagd mij in te leiden in de schatkamers en mocht daar lezen mijn aandeel aan een Drieëinig God. Dat was die witte keursteen met de nieuwe naam, welke niemand kent dan die hem ontvangt. Die werd als een ogenblik op mijn hand gesteld en was zo zuiver geslepen. Daar ontbrak het uiterste punt niet aan en zo zuiver was nu mijn verhouding met een Drieëinig Verbondsgod, daar ontbrak ook niets aan, maar was volkomen daarin opgelost. Ook was dit een pand bij Hem weggelegd, dat bewaard wordt tot die dag. Wat werd ik verblijd dat het zo veilig bewaard wordt. Als ik het bewaren moest en de vorst der duisternis deed een greep, dan was ik het zo kwijt. Doch hij kan daar niet bij. Hij had een ontzaglijke greep gedaan waarbij ik wel beven moest, maar hij heeft het daar totaal verspeeld. Het is nog vaster geworden en ik mocht van mijn kant zulk een greep doen in mijn grondslag Christus als nooit te voren. O, wat een heilzaam gevolg uit dit alles.

Doch om nu weder te keren. Dat ik zo verlangende was "om te mogen betalen de varren mijner lippen" uit Hoséa. Een van Gods knechten zei in dit verband tot mij: dan is de mens weer zo geneigd om terug te grijpen naar de wet (niet in het stuk van de rechtvaardigmaking maar in de heiligmaking). Zo arglistig is het hart om dan weer door doen en laten iets aan te willen brengen in de weg van heiligmaking.

Ik verstond dit niet, want ik was eerlijk nog niet terug geweest naar de wet, maar dacht: dat is omdat ik daar nog geen oefeningen in heb. Wat het wel naliet, ik ben daardoor zo bedroefd geworden. Het was mij zo de dood geworden in het verleden om door doen en laten wat aan te brengen, dat ik vroeg: O, zou ik dan in deze weg weer daarin terug moeten? Ik kwam in zo'n grote zielenood, dat ik vroeg of de Heere toe wilde schieten.

Toen wij 's zondags in de kerk kwamen was het net het begin van de wetsprediking.

Er werd voorgelezen Romeinen 3 en dan dit laatste vers: "Doen wij dan de wet teniet door het geloof? Dat zij verre, maar wij bevestigen de wet." Het was als vaste spijs voor mijn ziel en heb toen mogen leren hoe ik de wet bevestigen mag door dat rusten in Christus. De wet heeft zo'n goedkeuring daaraan. Het wordt een zoete harmonie, zo in overeenstemming met de wet. Ik mocht de wet daar ontvangen als uit de hand des Middelaars, als een wet der liefde. Hoe geheel anders kwam ik daartegenover te staan. *De wet des Huizes* werd door Hem in mijn hart geschreven en dat niet gestrengelijk of hardelijk, maar o zo liefderijk. En nu wordt dat zulk een nauw leven. Daar mag niets tussen zijn. Wij zongen ook nog:

*Ik ben, zegt Hij, uw God de Heere
Die u hebbe gemaakt gans vrij
Van 't juk 't welk u bezwaarde zere
Heb geen ander God nevens Mij.*

Een ijverig God is de Heere over Zijn volk. Daarom zo'n nauwe weg. Welk een zoet rusten in Christus mocht dat zijn voor mij (niet door eigen doen en laten iets aan te brengen), maar van Hem gebruik te mogen maken.

Nu mocht ik Hem leren kennen als mijn *Heiligmaker* en ik werd weer bij dat woord gebracht: "Hij zal verschijnen tot ulieder vreugde." Het wordt zo dierbaar in deze weg: zelf niets te hebben maar alles in Hem. Dat wordt zo'n afhankelijk leven, dat wordt zo groot om daarin door Hem voortgeholpen te worden.

De dierbare Heilige Geest gaat Christus meer en meer verheerlijken in het hart, tot onuitsprekelijke verwondering aan zulk een schepsel, dat zo snood en zo ver van God was afgefallen. Niets in onszelf maar alles in Hem. Het is zulk een les om te leren, bij aanvang en bij de voortgang, om onze zaligheid ganselijk buiten onszelf in Christus Jezus te zoeken.

O, die oneindige waardij van Zijn lijden en sterven. Zijn volbracht middelaarswerk. Zijn borgwerk. Zijn aangebrachte gerechtigheid, zo volkomen in Zijn verwerving maar ook zo volkomen in Zijn toepassing. Zo diep gevallen, dat er geen verlossing mogelijk was dan door de dood van de Zone Gods, Die dat rantsoen aanbracht, de prijs betaalde voor schuldigen, voor verlorenen.

Hoe dierbaar is Hij in Zijn verhoging, waar het Hem behaagt Zich daarin nog weleens heerlijker te willen vertonen. Wat wordt het toch een verborgen leven om daar een weinig ingeleid te worden. Dan is mij zo nodig om door de lieve Heilige Geest geleid, onderwezen te worden. Die zou in al de waarheid leiden.

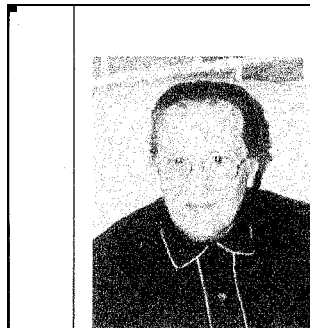
Daar mag ik nu weleens een stippeltje van leren door genade, naar Zijn vrijmacht. Er staat: "De Geest onderzoekt alle dingen, ook de diepten Gods." Dan is er soms zo'n hunkering om te mogen graven in die diepten Gods, en dat alleen door de Geest. De dierbare Middelaar te mogen kennen in de trappen Zijner verhoging, toegepast aan de ziel. Daaruit vloeit de vrijheid voor de ziel. Hem te kennen en de kracht Zijner opstanding.

Ik mocht er iets van verstaan als ik onder Gods Woord zittende dit hoorde verklaren als: ten eerste de Bron van mijn levendmaking; ten tweede de grond der rechtvaardigmaking; ten derde de kracht der heiligmaking en ten vierde de waarborg der heerlijkmaking. En waar dit laatste nog wacht, zo blijft het toch altijd een uitziend leven, dat Hij uit genade aan mij, onwaardige, moge verschijnen tot mijn vreugde.

Thans iets te mogen leren wat het inhoudt de kracht mijner heiligmaking. Hij is mij daarin zo dierbaar geworden, in mij geen kracht maar nu ganselijk buiten mijzelf in Hem.

Nu behaagt het Hem mij voort te leiden als een arme, als een krachteloze, als een

dwaze. Maar dat wonder: nu moet ik zelf niets meer aanbrengen. Hij heeft mij overgenomen voor Zijn rekening en al Zijn rijkdommen, die Hij aan zulken wegschenkt, moet ik nu uitleven in mijn armoede. Hoe het de Heere behaagd heeft mij op dat plaatsje te brengen hoop ik vervolgens met Zijn hulp nog te mogen schrijven.

Geachte lezer, het geschrift dat tante Thona achterliet eindigt hier, zodat hetgeen ze nog had willen schrijven ontbreekt. Toch hebben we in andere nagelaten brieven nog iets kunnen vinden waar ze schrijft over dat plaatsje waar God haar heeft willen brengen.

We willen haar zo letterlijk mogelijk aan het woord laten.

‘ Nadat de Heere mij getoond had dat ik na al de weldaden die ik van Hem gekregen had (op Goddelijke rechtsgronden) in mezelf een arme zondaar bleef, moest ik in de stand van mijn leven gedurig vragen: "Wees mij, arme zondaar, genadig." Maar toen mocht ik ook inleven dat voor zulk een arme zondaar (bij het licht van Gods Geest mocht ik het leren) al de beloften Gods in Christus Jezus ja en amen zijn. Gode tot heerlijkheid.

Ik mocht toen gebracht worden in de lofzang van Maria:

"Die arm zijn naar den geest.

Dewelken hongert meest,

Verzaadt den Heer geprezen" (berijming van Datheen).

Ik mocht toen als een arme zondaar met Maria zingen: "Mijn geest verheugt zich in God mijn Zaligmaker." Dit heeft een zeer andere gang in mijn leven nagelaten, zodat ik bij ogenblikken mag vluchten als een arme zondaar tot mijn Zaligmaker.’

Gestorven om eeuwig te leven

Op 9 januari 1993 overlijdt de onder Gods volk bekende en beminde Thona Butijn-Melis, op de leeftijd van 86 jaar. In *'Doch Hij zal verschijnen tot ulieder vreugde'*, vermeldt ds. Chr. van der Poel onder meer iets over de laatste weken van haar leven.

Het was op een maandagmorgen dat ze zei: 'Ik ben niet zo in orde.' Ze voelde zich ziek en sprak: 'Naar de dood (als dood) kan een mens toch niet verlangen, het is de laatste vijand en de koning der verschrikking', al had ze in haar leven wel over de dood mogen heen zien. Zo sprak ze nogal eens van hét verlangen om te mogen heengaan, om altijd bij de Heere te zijn, verlost van de zonde en alles wat op aarde zo kan drukken. Wat ik dan ook haar antwoordde.

Na een onderzoek in het ziekenhuis bleek dat haar kwaal dodelijk was. Toen dit haar

gezegd werd - zij wilde dit weten - heeft de Heere aanstonds de vrees des doods weggenomen. Zij mocht zien op Christus, Die de dood, ook voor haar, had verslonden tot een eeuwige overwinning.

Uit het door haar zelf geschrevene hebt u gelezen welke weldaden haar geschonken waren. Zij mocht weten dat ze God Drieënig tot haar Deel had. Maar daarbij had zij een nabij leven, zij mocht de praktijk der godzaligheid beoefenen. Zij was een arme zondares in zichzelf gebleven, die in zichzelf niets had, dan wat verwerpelijk was. Zij sprak het liefste over God en Goddelijke zaken en dat alles uit genade. Het was bij haar, *niets hebbende en nochtans alles bezittende*.

Haar leven lag dan ook in Gods huis en onder Zijn Woord. De lof Gods mocht zij graag bezingen, wat we ook altijd met haar in ons gezin 's zondagsavonds deden.

Naarmate de ziekte door ging zetten, werden de krachten minder. Ontroerend was het afscheid wat zij nam van familie en vrienden en de woorden die zij dan sprak. Haar laatste woorden waren: *'Hij is gekomen.'* Zo is zij gestorven om eeuwig te leven.

3. UIT GENADE ZALIG

Levensbeschrijving van

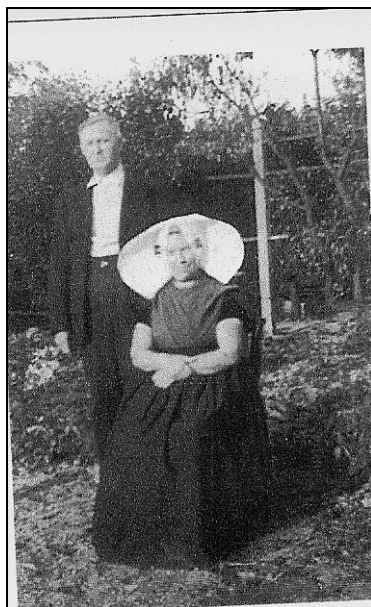
Jane Witte-Welleman

te

NIEUWDORP

Door haarzelf beschreven

Uitgave "Kerkelijk Nieuws" der Gereformeerde Gemeenten classis Goes en Tholen.

TEN GELEIDE

Het is met toestemming van de kinderen van wijlen "Jane Welleman" dat dit haar eigen geschrift op verzoek van velen die haar gekend en ook niet gekend hebben, thans in druk wordt uitgegeven.

Het getuigt van het eenzijdig Godswerk in het leven van een in zichzelf verloren Adamskind, hetwelk door haar in alle eenvoud werd neergeschreven. In haar werd vervuld wat de dichter van Psalm 45 reeds sprak: *"De koningin staat aan Uwe rechterhand, in het fijnste goud van Ofir. Des Konings dochter is geheel verheerlijkt inwendig hare kleding is van gouden borduursel. In gestikte klederen zal zij tot de Koning geleid worden."*

Dat de gedachtenis des rechtvaardigen, ook in dit geschrift tot veler zegen zou mogen zijn, is onze wens en bede.

AAN MIJN LIEVE KINDEREN.

Ik had al enige tijd begeerte om iets op te schrijven aangaande de leidingen die de Heere met uw arme moeder heeft believen te houden. Soevereine en blanke genade is mij te beurt gevallen. Ik zeg wel eens: "Ik kan er niets aan doen dat de Heere zo goed voor mij is." Och, dat de Heere deze letteren nog liefde te zegenen voor Uw onsterfelijke zielen. Kinderen, als ik er niet meer zijn zal, lees dan dit geschrift eens over en denk dan: "Heere, U hebt mijn moeder aangenomen, och, mocht U ook eens aan mij gedenken."

Onder biddend en zuchtend opzien tot de Heere, wil ik nu beginnen enige aantekeningen uit mijn zieleleven te maken. Reeds enige jaren werd ik van binnenuit aangezet dit te doen.

Steeds met deze woorden: "Schrijf deze dingen in een boek", hetwelk in Gods Woord staat vermeld in verband met het slaan van de Amalekieten, namelijk dat de Heere hun gedachtenis van onder de hemel weg zou doen. Dit heb ik voor mijzelf wel eens mogen geloven dat de Heere dit zou vervullen, maar op Zijn tijd en wijze. En dat voor zulk een huurling als ik ben, om een naam en plaats te verkrijgen onder het lieve volk van God en dat alles en alleen om Christus' wil.

Ik ben dan geboren de 23e november 1897. Mijn ouders waren heel arm en moesten hard werken om voor ons de kost te verdienen. Mijn moeder heeft elf kinderen gehad van welke er zeven vroeg gestorven zijn.

Ik had van jongsaan altijd veel indrukken van dood en eeuwigheid. Ik werd altijd door de dood achtervolgd, ik moest maar sterven en verloren gaan. Hoe daar uit te komen, daar wist ik geen raad mee. Toen ik zes jaar was stierf er een broertje van twee jaar.

Ik dacht: "Nu zal het mijn beurt wezen." O, wat was ik bang. Ik dacht toen met heel goed op te passen wel bekeerd te kunnen worden, want ik wist dat dit gebeuren moest. Zo tobde ik voort. Spelen met andere kinderen deed ik niet veel, maar wel vroeg ik gedurig of ik nog bekeerd kon worden. Mijn lichaam was ook niet sterk zodat ik menigmaal in bed geraakte van zwakte en vermoeidheid en dan dacht ik altijd weer te moeten sterven. Toen ik negen jaar was stierf mijn vader van wien ik zo veel hield. Dit was heel erg voor mij. O, wat was ik bedroefd, ik hilde maar, en ach hoe zou het

wezen als ik toch eens ging sterven. In die tijd was ik hele dagen thuis, om voor mijn jongste broertje te zorgen, die toen twee jaar was.

Mijn oudste broer wachtte schapen voor één gulden en vijftig cent in de week.

En zo tobde moeder met ons voort. Ik was dus veel alleen thuis met mijn jongste broertje en had dus veel gelegenheid, maar ook veel lust om te smeken bekeerd te mogen worden. Ook mijn moeder, mijn zusje en mijn twee broertjes wilde ik bekeerd hebben. Van dit alles wist echter niemand iets af, zelfs mijn moeder niet. Ik dacht dat ik nu al heel wat beter werd als andere kinderen die altijd op straat liepen en speelden. Ik mocht en kon veel naar de kerk, zodat ik in de waarheid ben groot gebracht. Wat ik in de kerk hoorde of deed, dat weet ik niet meer, maar wel dacht ik: "Nu zal de Heere mij ook wel bekeren want ik paste goed op mijn broertje en was moeder gehoorzaam en ik zorgde voor koffie voor moeder als ze van het land kwam." Ik dacht: "Nu zal de Heere mij wel liefhebben." O, wat is de mens toch dwaas, ik had er geen erg in wat ik deed, want u moet denken dat ik toen een kind was van 9 á 10 jaar.

Later heb ik leren inzien dat ik toen in het werkverbond bezig was, mezelf voor God op te knappen, namelijk: "*Doe dat en gij zult leven.*" En met dat alles was ik mij niets bewust van mijn totale doodsstaat voor God.

Echter nu zal God me daar aan gaan ontdekken, door iets te doen gebeuren, wat ik niet had verwacht. Bij ons kwam altijd een oude man om vodden te kopen. Nu gebeurde het dat ik bij zijn wagen stond en in die hoop vodden, welke hij reeds van andere mensen had gekocht, een mooi stukje goed zag liggen. Ik dacht: "Dat zou mooi voor mijn pop staan." Ik nam het en stak het in mijn zak en ging er mee naar huis, waar ik mijn oude pop voor de dag haalde en haar begon aan te kleden. Wat was ik blij dat mijn pop nu zo mooi was. U moet denken kinderen, dat ik toen pas tien jaar was. Zo zou ik 's avonds naar bed gaan, maar toen ik mijn knietjes boog werd ik indachtig aan hetgeen ik nu toch wel misdaan had. Ik had immers gestolen!

En nu kon ik nooit meer bekeerd worden. Wat heb ik toen veel geschreid. Ik zei: "Heere, ik zal het aan die man teruggeven en het nooit weer doen, wilt U mij toch nog een nieuw hartje geven?" Toen die man weer eens kwam, heb ik het stuk goed teruggebracht op zijn wagen. Nu was mijn consciëntie wel was gestild, doch ik kon maar nooit begrijpen dat ik had durven en kunnen stelen, dat ik hiertoe in staat bleek te zijn. Ik durfde er met niemand over spreken.

Op een keer dacht ik mijn nood en benauwdheid eens naar een tante in Amerika te schrijven. Daartoe spaarde ik mijn centen op, net zo lang tot ik 12 en 1/2 cent bezat om een postzegel te kopen en stuurde toen de brief weg.

Eens heeft moeder zulk een schrijven gevonden en liet het lezen aan mijn oom die ouderling bij ons was. De man zeide: "Laat dat kind maar doen, leg die brief weer terug waar ge haar vond en zeg er maar niets van. Als het van God is komt het wel openbaar." (Dit heeft moeder mij jaren later eens verteld).

Zo tobde ik maar voort tot mijn zestiende jaar, waarna de Heere beliefde mij naar het lichaam wat sterker te doen worden. Van toen af moest ik ook mee naar het land, waardoor ik in een gans andere koers van mijn leven geraakte. Ik kwam onder de mensen en leerde zodoende veel van de wereld kennen. Ik kreeg nu ook een vriend en moest aan moeder vragen of ik ook 's zaterdagsavonds met hem mocht wandelen. Nu dat ging zo eens naar mijn zin. Dat was nog eens leven. Alhoewel ik soms zoveel nepen in mijn consciëntie kreeg, dat ik naar huis liep, onder voorwendsel hier of daar pijn te hebben. Als ik dan thuis kwam, was mijn angst groot, want ik meende dan om

mijn leugens, werkelijk pijn te zullen krijgen en te moeten sterven, o, dan wist ik soms geen raad. En dan al maar aan de Heere beloven dat ik het nooit weer doen zou, doch als de volgende zaterdag kwam, dan ging ik weer even vrolijk mee.

Zo heb ik twee jaar lang geleefd. Het is een wonder van Gods oneindige goedheid en taai geduld, alsmede van onuitputtelijke verdraagzaamheid, dat Hij mij niet in die tijd van voor Zijn Heilig Aangezicht heeft weggedaan. De Heere heeft mij altijd voor de uitbrekende zonde bewaard maar u ziet, kinderen, dat consciëntieovertuiging alleen niet doet breken met zonde, neen, dan moet er iets anders gebeuren.

In die tijd geschiedde het, dat wij van de baas voor wie wij werkten op een zaterdag in juli vrij kregen. Wij zouden gaan fietsen, naar Goes en naar Yerseke. Toen wij daar kwamen namen wij ons voor over een andere weg dan wij gekomen waren Yerseke te gaan verlaten.

En als wij kwamen op de hoek van de weg die naar Zoute gaat, zei een van de jongens: "Kijk, daar woont nu **Ds. G. H. Kersten.**" *Ik ontroerde hevig, want ik dacht, die man is van God bekeerd, en ik? O, als ik nu zo op mijn fiets eens stierf en zo God zou moeten ontmoeten, dan was het voor eeuwig kwijt!*

Ik zei niets van wat er in mij omging, maar stapte van mijn fiets af. De anderen praatten maar over dat schone huis waarin Ds. Kersten woonde, en over die schitterende tuin, want het was alles zo prachtig. Doch ik had voor dat alles geen oog. Integendeel; er was zulk een droefheid van binnen omtrent mijn staat voor God. Ik moest vechten om mijn tranen in te houden en ik durfde er niets van tegen de anderen te zeggen. Ik stond als aan de grond genageld en zei: "Heere, ik zal het nooit weer doen, och breekt U de zonde toch eens in mijn leven." Ik had alles wel willen geven om Ds. Kersten van verre eens te mogen zien, van dichtbij durfde ik hem niet te ontmoeten, echter zagen wij niemand. Deze begeerte kwam uit de betrekking op God en Zijn lieve volk, maar dat wist ik toen nog niet. Toen zeiden de anderen: "Het schijnt je nogal te boeien. Heb je het nu gezien, dan gaan we verder."

Ik ging mee, want het was nog ver naar huis. Ik kon toen niet meer zo luidruchtig en vrolijk zijn, want het was bij mij naar binnen gegaan, namelijk: *het geluk van Ds. Kersten en mijn ongeluk.* Evenwel deed ik mijn best om vrolijk te wezen voor de anderen. Toen wij in Nieuwdorp kwamen, daar waar onze wegen zouden scheiden, wilde een van de jongens mij naar huis brengen, maar ik weigerde dit en nam vriendelijk afscheid van hem. Ik bracht de fiets terug naar de verhuurder en ging vervolgens naar huis. Ik was oververmoeid naar het lichaam en beklemd in mijn binnenste. Tegen moeder zei ik: "Ik doe het nooit weer." Het is dan ook de laatste keer geweest dat ik uit ging.

Meer zal ik van mijn leven tot mijn achttiende jaar niet vermelden. Kinderen, voor jullie is het dat ik dit alles neerschrijf, maar meest is mijn wens en bede, dat de Heere er in verheerlijkt worde. Vraagt veel om bekeerd te worden, want de wereld gaat voorbij, met al het hare, maar het Woord des Heeren blijft in der eeuwigheid. En dit Woord wordt onder u gepredikt. O, wat ik u bidden mag, slaat het niet in de wind, want dan zal het eenmaal tegen u getuigen.

Nu ga ik onder biddend opzien tot de Heere, aan een ander tijdperk van mijn leven beginnen.

Ik leefde zo voort als boven omschreven tot 28 oktober 1916. Het is nu al 32 jaar geleden, echter zal ik die zondagavond nimmer vergeten. Ik ging nog wel op zaterdagavonden met mijn kameraads mee, maar mijn geweten liet me niet met rust, doch ik kon niet met de zonde breken.

Op genoemde zondag zou Ds. Fraanje, welke toen te Goes stond, te Borssele preken. Daar Nieuwdorp toen nog een afdeling van Borssele was, liepen wij vijf kwartier naar Borssele om Ds. Fraanje te beluisteren. Na de middagkerk wilde moeder naar huis omdat het voor haar te donker werd. Met een nicht van mij bleef ik ook in de avondkerk. Nooit zal ik vergeten hoe ernstig Ds. Fraanje toen preekte.

Hij zei: "jongelingen en jongedochters, durft u met een gedoopt voorhoofd de zonde te doen, en erin blijven leven, dan zult ge voor eeuwig buiten God vallen."

En dat was voor mij! Eeuwig buiten God vallen. Toen was het klaar met mijn leven, toen kon het niet verder meer. Van die tijd af durfde ik niet één kerkdienst meer te verzuimen, denkende dat mijn tijd om bekeerd te kunnen worden voorbij zou gaan.

Nu had ik een open geweten, en kon mij menigmaal niet bedwingen onder de smarten van het Godsgemis die ik inleefde. Tegen zulk een goeddoend God te hebben gezondigd, die mij altijd had nagelopen, en ik maar doorgegaan in eingekeuzen wegen. Ik had eeuwig verdiend dat de Heere nooit meer naar mij zou omzien. Ik smolt in tranen weg soms: Hoe menigmaal had de Heere reeds aan mijn hart geklopt, doch ik volhardde maar in het kwaad. Hoe rechtvaardig zou het zijn als de Heere mij verwierp.

Toen ik na de preek van Ds. Fraanje thuis kwam, liet ik aan moeder niets van mijn ontroering merken. Omdat ze reeds zo oud was, moest ik altijd bij opoe slapen. Ook die vroeg op bed wat Ds. gepreikt had. Ik vertelde zo het een en ander, maar was blij dat ze ging slapen en niet verder vroeg. Ik tobde de ganse nacht en de gehele verdere week door, mijn schuld en gemis bekennde. In die week heb ik wat afgeworsteld, of ik nog bekeerd kon worden.

Op zaterdagavond daaraanvolgende kwam mijn vriendin, als naar gewoonte mij weer halen. Ik zeide: "Neen Koba, ik kan niet meer en wil niet meer, want als wij zo doorgaan als we tot op heden hebben gedaan, dan gaan we beiden voor eeuwig verloren." "Terwijl ik dit zei, kreeg ik zulk een indruk van Gods goedertierenheid, dat ik het uitweende, en in bijzijn van mijn moeder en broers tot mijn vriendin zeide: "Ik zie nu zoveel waardigheid in God dat ik liever met God verloren zou gaan, als zonder God zalig worden."

Ik mocht ze allen vermanen om toch niet door te gaan in de zonde. Mijn vriendin antwoordde: "Nu als jij fijn wilt worden dan ga je maar. Maar ik ga naar mijn kameraads." En zo ging ze weg. Ik heb haar nooit meer gesproken en ze stierf toen ze nog maar 28 jaar oud was.

Toen ze op die zaterdagavond weg was, vluchtte ik naar de eenzaamheid, en mocht daar onder lieve indrukken van Gods goedheid voor de Heere verkeren. Het lag in mijn hart verklaard om liever met Gods volk kwalijk te worden behandeld, als voor een tijd de genietingen der zonde te hebben, smekende of de Heere me toch voor dezelfde wilde bewaren. Ook was er een innige hope in mijn ziel dat de Heere me door en tot Hem zou bekeren, terwijl mijn schuld wel honderdmaal bekennde, waar dan veel meer zoetigheid in lag als al het goed van de wereld. O, lieve kinderen, wat is die dienst des Heeren toch van stonde aan een liefdedienst, die uw moeder nog nooit heeft verdrot, ondanks het nu al 32 jaar geleden is, dat de Heere me dat deed ondervinden. *"O, kon ik eens uitgalmen, Zijn liefde, met lof en psalmen."*

Zo werd het zondag. Ik ging als naar gewoonte naar de kerk, weer in ons zaaltje te Nieuwdorp. Mijn oom, de ouderling, (Joh. de Kok) las een preek van Ds. Smytegelt uit Psalm 87 : *"En van Sion zal gezegd worden, deze en die is aldaar geboren, en de Allerhoogste zal ze bevestigen"*

Mijn ziel was als een gewaterde hof. Dat vergeet ik nooit. Zoals Ds. Smytegelt de eigenschappen van het pasbeginnende leven voorstelde, daar kende ik iets van, dat wist ik en de Heere wist het ook. Ik had nu andere oren om te horen en een ander hart om op te merken, nooit was ik voordien zo in de kerk geweest. Toen wij thuis kwamen heb ik het vanwege het wonder uitgeweend, de Heere maar gedurig rechtvaardigende als Hij mij verwierp. Het was mij zulk een wonder dat Hij dit niet deed, maar bovendien dat Hij nu zo goedertieren was, in de predicatie te mogen beluisteren dat ik in mijn harte enige kleine kentekentjes van genade mocht bekennen. Ik vertelde alles aan mijn moeder en broers. Moeder weende zeer, daar zij toch altijd veel indrukken omdroeg. Mijn broers zeiden niets, er werd echter niet veel meer gegeten. Zo ging de eerste zondag voorbij.

De week die nu volgde was donker, er ging veel om in mijn ziel. Had ik maar niets gezegd, het ging immers vanzelf weer over, dat was het beste bewijs dat het niet van de Heere was. Kwam ik in de kerk dan gebeurde het dat ik weer geloven kon dat de Heere het nog eens zou doen. Voelde ik er niets van, dat kon het weer niet. Zo ging het met mij op en neer. De weg verborgen, er niets van kennende, en altijd maar weer zoeken naar een kentekentje. Daar zocht ik helaas mijn leven in te vinden. O, wat ben ik toch dwaas en blind. Van jongsaf in de waarheid opgekweekt en er niets, zelfs niet het minste van te begrijpen of te verstaan.

Tegenwoordig weten de mensen het veelal zo goed, dat ze veranderd zijn, ook waar ze komen moeten en spreken van stonde aan al over Jezus, maar ze hebben God niet nodig, nog minder om van Hem geleerd en onderwezen te worden. Ik dacht nooit over Jezus, maar had veel met God te doen. Als ik in mijn binnenste maar iets kon vinden wat Gods volk besprak, kijk dan dacht ik dat de Heere het verder Zelf wel zou voleindigen. Ik ging veel in het verborgen (daar heb ik al wat tijd versleten) en legde daar mijn harte en wandel net zo glad voor God bloot, en zei dan: "Heere U is Alwetend, U weet al mijn zonden en afmakingen Heere nu weet U ook dat ik sommige kenteken van genade, van U in mijn harte heb gekregen, en dat moet van U wezen. Wil me er toch meer en meer van geven want dat is me zoet en zalig."

Ik betuigde dan weer vaak onder veel tranen dat de Heere mij het Allerliefste was. O, dat ik toch in Zijn zalige gunst zou mogen delen. Ik wist geen andere weg als die ik nu bewandelde.

Lieve kinderen, ik was historiek goed in de waarheid onderwezen, maar toen God begon wist ik niets, letterlijk niets. Ik werd ontdekt aan mijn Godsgemis, en dat deed bij tijden wee en smart aan. Kon ik het eens hartelijk voor de Heere uitwenen, dan was ik weer wat verlicht in mijn hart. Maar Wie en wat Jezus was, daar wist ik totaal niets vanaf. Echter liet de Heere Die zo goed is, mij niet met rust, Hij wilde mij meer leren. Dat wist ik toen nog niet, maar nu er zoveel jaren zijn voorbijgegaan, weet ik het wel.

Ik geraakte in die tijd onder het volk van God. Er was toen in die tijd bij ons in de kerk ook een vrouw die God midden uit de wereld gegrepen had, en bekeerd had. Ik werd altijd vriendelijk door haar ontvangen, en kon alles wat er in mij omging aan haar vertellen. Dan zei ze: "U moet maar veel komen hoor, want ik mag geloven dat de Heere u zal terechtbrengen." Zo vaak mocht ik van haar onderwijs ontvangen. Nooit stootte zij me af. Wat ik vaak in de week tegen haar zeide, werd dikwijls des

Zondags in de kerk, hetzij in het gebed van de ouderling, of in de preek voor-gehouden.

In deze tijd deed ik ook **openbare belijdenis des geloofs** onder Ds. Vreugdenhil, hetwelk mij lief voorkwam. Hij had de tekst uit Jesaja 53 : 6 *"Wij dwaalden allen als schapen."* enz. Nu zou het in dat zelfde voorjaar bediening van het Heilig Avondmaal wezen, hetwelk mij niet weinig beroerde. Ik durfde niet te naderen, omdat ik met bewustheid voor mijn eigen ziele niets van Christus kende. En ik dacht, dan mocht ik dat niet doen.

Zo tobde ik voort onder vallen en opstaan, tot het weer bediening van het **Heilig Avondmaal** zou zijn, onder Ds. G. H. Kersten. Onder welke bestrijdingen ik toen verkeerde weet ik niet te melden, alleen de Heere weet het. Ds. K. nam de tekst uit Hooglied 1 : 8 *"Indien gij het niet weet, o gij schoonste onder de vrouwen, zo ga uit op de voetstappen der schapen, en weid uwe geiten bij de woningen der herders."* Onder deze prediking werd mijn zielelegering zo verklaard, wel in het bijzonder betreffende die voetstappen der schapen, en ik was zo wonderlijk gesteld, dat ik aan de tafel zat eer ik het wist. Daar was het zo lief in mijn hart, dat ik er wel had willen blijven zitten. Ds. K. liet zingen uit Psalm 138: 4 hetwelk in mijn hart werd toegepast, zodat ik geloofde, dat de Heere ook in mijn hart Zijn werk volvoeren zou. Uit de kerk komende zei mijn vriendin: "Nu is het voor jou toch wel opgeklaard, want het was of Ds. K. wist waar uw ziel leert. Nu gaat ge toch zeker wel even mee naar het volk en Ds. K.." Nu ik dacht dat ik dat nu wel durfde.

Ds. K. vroeg heel vriendelijk aan een meisje hoe of het met haar stond voor de eeuwigheid, waarop zij antwoordde dat zij zo ongelukkig was. Toen zei Ds. K. tot mij: "En u, is u ook zo ongelukkig als haar?"

"Ik zei: "Neen Ds. ik ben niet ongelukkig, maar juist zo gelukkig, want het was mij zo zoet aan de tafel."

Toen zei Ds. K. tot mij: "Luister eens, ik wilde wel dat u eens geloofde dat er buiten Christus geen zaligheid te zoeken of te vinden is."

En lieve kinderen, dat deed de Heere bij mij naar binnengaan, zodat de wens van Ds. K. dadelijk in vervulling ging, De Heere trok mij de schellen van de ogen, en al dat lieve zoete en zalige viel in één keer van mij weg. Alles ontviel me en ik beefde zowel van binnen als van buiten. Ik kwam in grote nood en verwarring, waarbij de vijand spoedig op de been kwam, en op dat gezelschap sprak niemand meer één woord. Ik was de ban in het leger. In de hierop volgende kerkdienst heb ik niets meer gehoord, als alleen dat Ds. K. zei, *dat degenen die onwaardiglijk hadden gegeten en gedronken zich dat tot een eeuwig oordeel hadden gedaan.* Dit gold alleen voor mij, en daarin heb ik toen veertien dagen zo gelopen. Al mijn lieve kentekentjes en werkzaamheden kon ik geen houvast meer aan krijgen. En Christus kende ik niet. Wel historieel, omdat ik in de waarheid was grootgebracht, maar voor mijn ziele wist ik werkelijk niet, of de Heere Jezus wel bestond. Deze strijd duurde zo lang tot ik niet meer kon.

In die tijd werkte ik hele dagen op het land. Alle grond van al hetgeen mij zo lief was nam de Heere me van onder de voeten weg. Welk een angst en smart dit in mij verwekte, al wat me lief was te moeten inleveren, kan ik niet onder woorden brengen. Toen gebeurde het op een middag, terwijl ik met al de andere arbeiders op het land werkte, dat de nood van mijn ziele zo werd opgebonden, dat ik niet verder meer kon. Ik bad: "Heere, kan ik nog bekeerd worden? O, doe het me toch eens weten. Ik heb niets meer, Heere, al dat lieve is ongenoegzaam en Christus ken ik niet, ik weet zelfs niet of U er is." Toen beliefte het de Heere, in Zijn goedertierenheid, mij in deze waarheid in

te leiden: "Niemand kan een ander fundament leggen dan hetgeen gelegd is hetwelk is Jezus Christus."

Toen wist ik dat Jezus er is, maar ook dat het voor mijn ziele noodzakelijk was op Hem gebouwd te worden, en niet op al mijn kentekentjes, tranen en zuchten. Dat moest alles weg! Dat wil zeggen, ik mocht het wel van de Heere houden, maar niet misbruiken als grond voor de eeuwigheid. God nam de grond eruit en stelde mij die lieve Jezus voor als het enige fundament der zaligheid. Wat had Ds. Kersten toch gelijk gehad, want hij zag wel in dat ik op een valse grond steunde. Ik was nu zeer bemoedigd om aan te houden, want nu wist ik dat er een Jezus was. Maar zeiden ze van binnen: "Wie is Jezus nu voor jouw?" En ziet kinderen, dat wist ik niet. Ik had alleen geleerd dat Hij er was, en daar was ik toch zo blij mee, want nu was het mogelijk dat ik Hem ook eens vinden en kennen mocht. Hier bewaarde de Heere mij voor doervloeien, en Hij liet mij goed zien wat ik nog miste.

Dit alles bracht mij opnieuw in grote en menigvuldige verzuchtingen voor de Heere. Toen heb ik mijn verborgen plaatsje wel eens nat geweest. Ik riep dan vaak: "Wie zijt Gij, Heere opdat ik in U mag geloven?" Dat is wat dikwijls mijn gebedje geweest. Kwam ik in de kerk, of las ik Comrie of J. Vermeer, dan smolt mijn harte weg als zij die lieve Jezus zo kostelijk voorstelden. Zo heb ik twee jaren geleefd in een verborgen leven voor de Heere, in mijn levend zielsgemis.

Toen gebeurde het op een morgen, dat ik bericht kreeg, dat een oude vriendin uit de tijd was overgegaan in het eeuwige leven. Dit bedroefde mij ten zeerste, en bovendien zeiden ze van binnen: "Nu is het gedaan voor u. Dat mens is verlost, maar dat zal U nooit gebeuren." Ik zocht het verborgene en viel daar voor de Heere neer en mocht in alle eenvoudigheid ***Hem toevallen in Zijn Goddelijk recht.***

Toen ging het mij niet meer om eigen zaligheid, maar om de ere Gods, al moest ik er voor eeuwig buiten vallen, dan was de Heere nog goed.

Toen beliefte het Hem Zich over mij te ontfermen, met deze woorden uit Psalm 89: "*Ik heb hulpe besteld bij een Held.*" Daar kreeg ik een klare kennis van God en Christus. Het was of God Zelf mij op Christus wees, als op die Held bij Wien nu hulpe besteld was voor zulk een als ik was. Tegelijk verkreeg ik een gezicht op mijn Liefste, Jezus, Die voor mij de schoonste aller mensenkinderen werd. Een Held bij Wien hulpe beschoren is voor zulk een machteloze in zichzelf als ik ben, dat is wat mensen. Ik riep uit; "O, liefste en schoonste Heere Jezus, kunt en wilt U ook mij helpen en zaligen?" Nu kon ik zalig worden zonder dat Gods deugden werden geschonden. Hoe lang ik toen in mijn verborgen plaatsje ben geweest, weet ik niet.

Echter moest ik voor het eten van mijn broers gaan zorgen, daar moeder uit bakeren was. Terwijl ik aan het werk was, zeiden ze van binnen: "Dit moet ge nu aan niemand vertellen, want zoiets gebeurt nooit met een van Gods kinderen. Het was maar een gezicht of een visioen van uw verstand en dat gaat toch vanzelf weer over." Dit was zo erg voor me, dat ik terstond weer naar het verborgene vluchtte, om voor de Heere neer te vallen. O, hoe nederbuigend goed was toen mijn lieve Jezus. Hij sprak tot mijn hart deze woorden: "*Vlees en bloed heeft u dat niet geopenbaard, maar Mijn Vader die in de hemelen is.*" Meteen leidde Hij me weer terug, naar dat van voor de middag uit Psalm 89. O, Die Grote Ik, de beledigde partij had nu Zelf hulpe besteld, bij die lieve Held. Nu was ik een en al verwondering, en vertelde het alles aan mijn broers aan tafel, ik kon er niet van eten, want ik had nu een andere spijze die de wereld niet kent.

In de namiddag ging ik naar mijn vriendin, Rika, (***Rika Murre-Westerweele***) maar

onderweg kregen ze mij zo te pakken van binnen, dat ik me voornam er niets van tot haar te zeggen. Toen vroeg ik in mijn dwaasheid aan de Heere om een teken, ik zei: "Heere, als het vanmorgen van U was, laat Rika er dan zelf eens over beginnen."

Welnu, we hadden de gehele namiddag samen zitten naaien, en over alles en nog wat gepraat, maar niets over het leven. Toen alles klaar was, en ik naar huis moest, zei Rika: "Wel Jane, heb je nu niets te vertellen. Ik zit de hele middag al te wachten, maar je zegt niets. Dan ben ik zeker verkeerd, want toen jij straks aan kwam lopen, toen viel er in mijn hart: *"Troost, troost, mijn volk, spreek naar het harte van Jeruzalem, en roept haar toe dat haar strijd vervuld is en dat zij van de hand des Heeren dubbel ontvangen heeft voor al hare zonden."*

Ik barstte in snikken uit, en zei: "Wel lieve Rika, ik zit de hele middag op U te wachten, want daaraan zou ik weten of het van de Heere was."

Toen vertelde ik haar alles. "O lief kind," zei Rika toen *"dan heeft de Heere de weg van mogelijkheid in Christus voor u ontsloten."* Ik antwoordde: "Dat weet ik niet, maar ik weet wel en ik geloof ook, dat ik zalig kan worden, en dat de Heere Zijn eigen werk niet zal laten varen." Ik was nu net als een vogeltje die uit haar kooi is gevlogen, zeer verblijd en niet denkend dat ik later nog in zulke engten en benauwdheden zou geraken.

Ik durfde nu ook meer onder het volk van God te komen en zong veel uit de Lofzangen Israëls van Groenewegen, en uit Psalm 138 en Psalm 84.

Ik kan niet alles schrijven, maar wat heb ik toen een ruim zielsgenot ingeleefd.

Maar ook veel tegenstand, vooral van mijn baas waar ik werkte. Ik vroeg hem om op weekavonden naar de kerk te gaan, wat eerder van het werk naar huis te mogen. Ik was toen 21 jaar. Hij zei; "wat ben je toch voor een meid, ga naar de kermis. Dan mag je vroeger naar huis, maar voor de kerk niet."

Op een keer zou Ds. G. H. Kersten op een vrijdagavond voorbereiding tot de bediening, van het Heilig Avondmaal preken te Borssele. Mijn baas weigerde me te laten gaan. Doch als ik het voor de Heere had neergelegd zei mijn moeder later tegen me: "Ga jij maar naar de kerk, dan zal ik voor je bij je baas gaan werken." Op weg naar de kerk in Borssele, werd ik veel bestreden en toen de nood hoog werd, viel dit woord in mijn hart: *"Alle dingen moeten medewerken ten goede, namelijk degenen die naar Zijn voornemen geroepen zijn."*

En laat nu Ds. K. over deze woorden spreken als voorbereiding. Het was me een wonder, en ik mocht er veel troost en moed uit putten. De bediening aan het Heilig Avondmaal op de daaropvolgende zondag is voor mij zeer aangenaam geweest. Hoe meer mijn ziel in die tijd van de Heere Jezus in het oog kreeg, hoe groter mijn gemis werd, want met dat alles was Hij de mijne niet. Echter heb ik met veel bemoedigingen en vertroosting en toen mijn pad mogen bewandelen.

Nu kwam er een grote verandering in mijn natuurlijke leven. Ik werd namelijk aangezocht om te verkeren. (**Adriaan Witte**) Dit was voor mij een zeer moeilijke zaak. Er viel niets op die jongen zijn leven aan te merken, integendeel, hij hield zelfs veel van Gods volk, en had indrukken dat hij zonder God ongelukkig was. Ik bracht deze zaak voor de Heere, maar het bleef mij donker, ik wilde het maar niet doen. Ik had geen lust in verkering omdat ik dacht, dan van de Heere af te raken. Ik verlangde van de Heere een aanwijzing te krijgen, om het niet te doen. Maar dat liep zo voort tot de tijd dat wij afgesproken hadden, dat ik het een of het ander zou doen weten. Toen boog ik over deze zaak de laatste keer mijn knieën, en smeekte om licht in deze zaak. Het beliefde de Heere mij hieromtrent te onderwijzen met deze woorden: *"Mijn raad*

zal bestaan." Toen werd het voor mij zo helder dat deze omgang in Gods raad vast lag, dat ik maar had te volgen. Mijn hart en genegenheden werden omgebogen, zodat ik het gewillig doen mocht.

Toen wij twee jaar verkeerdt hadden zijn we getrouwd. In die tijd mocht ik veel des Heeren liefde en trouw gewaar worden, en geloven dat ons huwelijk in des Heeren gunste was.

Nu moet ik in mijn schrijven veel voorbijgaan. Ik kwam namelijk voor mijzelf in een nare toestand. In het natuurlijke ging alles naar wens. Wij hadden een lief kindje en ons tweede was ook al geboren en van beide was ik goed opgeknapt. Maar van binnen zat het helemaal niet vlak tussen God en mijn ziel. Het was altijd maar: "Je bent niet uitverkoren, dus is alles niets met je. Het is maar verstandswerk, en ge zult eenmaal als een huichelaar openbaar komen."

Daarbij kwam nog de vijandschap in mijn hart tegen het stuk der uitverkiezing. Ik wist soms geen raad. Dan werd ik weer eens verkwikt en bemoedigd, maar meestal was ik veel verward. En als het dan Heilig Avondmaal moest worden, was zowel van binnen als van buiten alles op de been. Zo is het nog eens gebeurd dat de ouderlingen op huisbezoek waren, dat mijn oom vroeg, of ik nog moed had op de a.s. zondag (dan zou het H. Avondmaal zijn). Ik antwoordde: "O neen, ik ben zo bang, er schiet voor mij niets anders over als verloren te gaan." Mijn oom zei toen: "Ja dat is nog waar ook." Hierna deed de andere ouderling een gebed, en ze gingen heen. Wat de vijand van binnen mij toen wijsmaakte, kan ik niet onder woorden brengen. Ik dacht: "Was ik maar een beest, dan was ik gelukkiger als nu."

En zo ging ik op zondag naar de kerk, want thuis blijven durfde ik niet. Ds. Kersten sprak over Psalm 68: 17 *"Waarom springt gij op, gij bultige bergen? Dezen berg heeft God begeerd tot Zijne woning, ook zal er de Heere wonen in eeuwigheid."*

Toen werd op de daken gepredikt wat in de binnenkamer geschied was. Het was of Ds. K. van alles wat er in mij omging afwist.

Mijn leven lag verklaard in Gods Woord. Want wat het betekende, dat die bultige bergen van vijandschap in mijn ziele opsprongen tegen die berg Sion, waar niets op groeide, dat vrucht kon worden genaamd, dat wist mijn ziel. Welk een gezegende ure heb ik toen aan de Tafel des Heeren gehad. Bovendien kwam de Heere mij voor uit Psalm 119:37

*"Uwe handen hebben mij toebereid
Ende gemaakt; wil mij Uwen Geest geven,
Dat ik mag houden Uw wet met bescheid;
Dan zullen zij, die in Uw vreze leven,
Als zij mij zien vast staan op Uw woord klaar,
Hen ook verblijden in Uw woord verheven."*

Elk woord was voor mij een zaak die de Heere toepaste. Dan kon ik weer even verder, want zulke kerkdiensten vergeet men niet vlug. In de week na de zondag kwam steeds weer die oude strijd boven. Dan was ik niet van God verkoren.

Zo vertelde ik dit eens aan mijn oom, de ouderling, welke toen zei: "Jane, je moet weten, dat Jezus na Zijn opstanding zich nooit meer aan Zijn vijanden heeft geopenbaard, maar alleen aan Zijn uitverkoren volk. En, durf jij te ontkennen dat je niets van Jezus kent?" Neen, dat durfde ik niet. De Heere wist hoe het bij mij lag, en ik wist het zelf ook. Dan was ik soms weer wat geholpen, maar van binnen maakten ze mij wijs, dat Gods echte volk nooit die bittere vijandschap tegen de uitverkiezing had als ik. Dan was het: "Zeg dit maar nooit tegen iemand, want dan is het meteen

openbaar wie je zijt", en dan lag ik er weer onder, geen wapen in die strijd. Ik durfde voor heel de wereld niet weten, hoe stout mijn eigen harte was, ik durfde het ook niet meer tegen God zeggen. O, wat is de mens toch blind in eigen hart en in Gods Woord. Na dezen heb ik het wel leren verstaan. Dan riep ik uit: "O, lieve Koning, laat mij toch niet los." Dit verzweeg ik altijd voor anderen. En als dan de Heere weer eens overkwam, dan was het aanstonds: "Nu moet ge er maar minder over spreken, als jij en God het maar weten is het al wel."

O, dan is het wel geweest, als er een Ds. of een van Gods volk aan mij vroeg hoe of het met mij ging, alsof er van binnen iemand bij mij riep: "Zwijg! Het is genoeg, meer moet ge niet zeggen." Ik lag er van binnen door overhoop en in de war, mijn mond raakte vast en ik kon niet meer.

Dan is het wel gebeurd dat ik harde antwoorden kreeg van die Ds. of van dat volk, en dan kon ik de vreugde van mijn belagers van binnen niet beschrijven, dan was het: "Zie je wel dat het bij u niets is" enz.

Zo tobde ik voort tot in maart. Toen gebeurde het op een zondag, dat er een hevig onweer losbrak, hetgeen mij niet weinig beroerde. Het was mij of de Heere Zijn toorn over mij uitgoot. In die angst viel ik op mijn knieën en strekte mijn handen uit naar boven, terwijl ik niets durfde zeggen. Toen beliefde het de Heere, mij nietige en benauwde op te beuren met deze woorden uit Job 22: 25 *"De Almachtige zal uw overvloedig goud zijn en uw krachtig zilver."*

Dit hoorde ik met heilige verwondering, en zie ik was o zo aangenaam gesteld, gelovende dat de Heere dit woord op Zijn tijd en wijze zou waar maken. Doch enige tijd daarna viel ik weer in dezelfde verzoeking als voorheen. Ik was toch niet uitverkoren, en daarom was het alles maar van mijzelf, hetwelk mij weer in het donker bracht met bittere vijandschap van binnen tegen de uitverkiezing. Wie er ooit in verzocht is geweest, die weet wel wat er dan kan omgaan.

Zo kwam ik tot aan juli van datzelfde jaar. Toen werd er weer een kindje geboren, maar dat was dood, toen het op de wereld kwam. Dit was ons **derde kindje**. Ik was in grote droefheid. En wat er van binnen al niet op de been was! Dat is niet te zeggen. Het was of al de gramschap Gods over mij werd uitgegoten. Toen de baker alles zo wat aan kant had, zei ik: "Laat mij nu maar alleen." Toen mocht ik het voor de Heere uitwenen, en het beliefde Hem Zich over mij te willen ontfermen, met deze woorden:

*"God is gerecht in alles wat Hij doet,
En goedertier in al Zijn werken goed."*

Daarmee mocht ik mijn kindje in de Heere verliezen en raakte ik gans verenigd met Gods doen in deze weg. Nu had ik wel eens, ook toen zij in haar kistje lag, een moederlijke droefheid, maar van binnen geen opstand tegen de Heere. Ik mocht weer opknappen en kon weer uit en ingaan. Zo tobde ik weer voort, en weer vielen diezelfde verzoeking mij van binnen aan. Gedurig werd ik opgezweept, waarom nu de Heere de een wél en de andere niet had uitverkoren.

Toen gebeurde het dat mijn vriendin vroeg mee te gaan naar 's Gravenpolder. Ik dacht er niet aan en probeerde er vanaf te komen onder voorwendsel geen oppas te hebben. Mijn vriendin antwoordde dat er van haar kinderen wel een thuis kon wachten. Eindelijk stemde ik, nadat mijn man het had goedgevonden, toe met haar mee te gaan. We kwamen in 's Gravenpolder waar nog meer mensen waren. En die man sprak maar de hele avond over Gods goedheid en allerlei uitreddingen met mijn vriendin. Ik kon geen woord zeggen en droeg alles alleen. Ik durfde voor de hele wereld ja, zelfs voor

God niet te zeggen hoe vijandig mijn hart was.

Dus zei ik de gehele avond niets, maar had het benauwd tot stikkens toe, terwijl ik zo hard was als een steen. Eindelijk moesten we weg, met een vrouw mee waar wij zouden slapen. Op dat kamertje moest ik met mijn vriendin samen op één bed. Ik hoopte dat mijn vriendin maar voor ons samen een gebed zou doen. Maar ze deed het niet en daar stond ik nu. Zo naar bed gaan, zonder te bidden, durfde ik niet en op mijn knieën vallen durfde ik ook niet meer.

Toen viel ik in de angst mijner ziel neer. En toen geliefde kinderen kreeg ik een gebedje van de Heere. Toen viel er in mijn hart:

*"Ik wil mijn misdaan die U tergen,
Niet verbergen,
Ik bedek voor U die niet."*

Psalm 38: 18 nieuwe rijm.

Daar bekende ik al mijn zonde en schuld en vijandschap tegen God. Toen smolt mijn hart weg voor de Heere. Als ik opstond was mijn vriendin al in bed, ze hield zich stil en was spoedig in slaap. Maar ik kon niet slapen. Toen we de volgende morgen beneden kwamen stond de tafel al aangezet. En ach, toen ben ik eens een dronk koud water onwaardig voor God geworden. Ik kon het niet meer uithouden, want het was praktisch waarin mijn hart dat God goed is voor een slecht mens. Ik ging naar een verborgen plaats en viel daar voor God op mijn knieën. Daar kreeg ik de Heere lief in Zijn Deugden, zowel in Zijn Rechtvaardigheid, als in Zijn Barmhartigheid. De Heere vroeg mij: *"Zou een zaag pochen tegen die hem trekt? Of heeft de pottenbakker geen macht over het leem om het ene vat ter ere en het andere vat ter onere te maken?"*

Daarmede viel ik onder God. Neen, ik heb daar om geen genade en om geen recht gevraagd, maar mocht het hele gestel van mijn ziel en lichaam in Dien Grote en Soevereine God verliezen. En toen openbaarde Christus Zich, en Zijn stem kende mijn ziele nog. Hij zei: *"Ik zal u niet begeven en Ik zal u niet verlaten."*

Hij liet zoveel van Zich aan mijn ziel zien, dat ik uitriep: *"O, Liefste kom nu toch eens door, o, neem mij nu eens als Uw eigendom."* Ik zei Groenewegen na:

*"Jezus moet mijn Koning zijn,
Hij moet van mij,
Hij moet van mij,
Van mij overwonnen zijn."*

Maar geliefden, Hij schonk Zich daar niet kwijt, maar gaf me wel uit Psalm 94, de nieuwe rijm

*"De Heere zal in dit moeilijk leven,
Zijn volk en erfdeel niet begeven.
Het oordeel keert vol majesteit,
Haast weder tot gerechtigheid.
Al wie oprecht is van gemoed,
Die merkt het op, en keurt het goed."*

Ik kreeg hier alles goed te keuren en geloofde, dat de inhoud van dit versje alleen in Die Dierbare en Schoonste Immanuël vervuld kon en zou worden. Zo ben ik naar huis gegaan, anders dan ik was weggegaan. Zes weken heb ik toen in die liefde mogen delen, zodat als ik Zijn Naam maar hoorde noemen, mijn ziel als smolt van verlangen om de Zijne te mogen zijn en Hij de mijne.

Zo gebeurde het eens op een donderdagmiddag, midden in de schoonmaak, dat ik

weer een bijzondere liefdedrang in mijn hart bemerkte. Ik zei: "Heere, wat doet Ge toch? ?" En ziet, toen viel er in mijn hart:

*"En Jezus roept,
en lokt en vrijt,
Om 't Jawoord
voor een eeuwigheid."*

Ik riep uit: *"Lieve Jezus, Zielekoning, dat weet U toch, dat ik U alleen begeer, en alles schade en drek wil achten om Uwentwil."* Toen liet Hij mij zien, dat Hij mij veel liever wilde hebben, dan ik Hem wilde hebben. Toen viel ik als Rebekka van de kemel af, als zij Izak zag. Maar toen ik zo Die Dierbare en Gewillige, Lieve Jezus zag, viel ik neer in stille verwondering, over mijn eigen blindheid, en over die grote liefde des Heeren. Ik werd als opgetrokken, en het was maar: *"En niemand zal dezelve uit Mijn hand rukken."*

Drie dagen later was het voorbereiding voor des Heeren Avondmaal. Ik ging naar de kerk, en was nog even voor kerktijd, daar waar we altijd samen kwamen, en moest er toch eens iets van vertellen. Ik zei: "De Hemelse Advocaat zal het pleidooi voor mij winnen aan het Hemelhof." Zo gingen we dan op ter kerk.

Oom Johannes⁴ las een stuk uit P. Immens, over het "Inwilligen van het genadeverbond." Ik kan nooit zeggen wat er in mij omging. Net zo die man dat had geschreven, lag het in mijn ziel verklaard.

En toen gaf Jezus Zich aan mij weg, en mocht ik mijzelf aan Hem geven. O, het is een ongekende ruil, Hij zo heilig, en ik zo vuil! Hij riep mij toe: *"Geheel zijt gij schoon mijn, vriendin, en er is geen gebrek aan u."* Mijn ziel was als een gewaterde hof, ik riep maar uit:

*"Hier komen geen onvrome.
Hier komt ook geen vrome bij,
Anders gene,
Dan allene,
Ik en Heere Jezus Gij."*

De daaropvolgende zondag was het Avondmaal. Ds. preekte over deze woorden: "Uwe zijn wij, o David. En Uwe zijn wij, o zone van Isaï" Wat is dat toen zalig voor mij geweest. De Heere had de oorzaak van mijn eeuwige honger en kommer weggenomen. Ik mocht nu genieten van die reine en heilige liefde des Zoons Gods. Ja, ik dacht zelfs dat mijn schuld vergeven was. Echter heeft de Heere mij later lief doen zien, dat mijn schuld wél bedekt, maar niet vergeven was.

Ook is het mij gebeurd tijdens een lichte krankheid, dat ik, mijn reeds afgelegde weg eens kreeg te overdenken. Daarin kreeg ik weer zo'n liefdesbetrekking op mijn lieve Jezus. Terwijl ik daar zo in werkzaam was, kwam er als een stilzetten in mijn hart, en werd mij als gevraagd: "Als er nu eens bedelaar was, en je wilde hem een kwartje geven, maar die man pakte het reeds, vóór je het hem gaf, uit uw hand, zou dat recht zijn?"

Ik zei: "Neen Heere, want van die man zijn kant bekeken, zou het stelen zijn, alhoewel het kwartje voor hem reeds afgezonderd was. Want hij moet wachten totdat ik het hem geef." Nu, de toepassing was voor mij. Daar lag ik nu. Ik kon nooit goed praten, dat ik Christus van de Vader gekregen had, want dat was niet zo. Wel had Christus Zichzelf aan mij weggeschonken, evenals er een oprechte verkering is tussen twee jonge

⁴ Johannes de Kok; hij had later zitting in het Hoofdbestuur van de SGP

mensen, die zich aan elkander weggeven en verloven. Zo ging het nu mij ook in het geestelijke, tussen Christus en mijn ziel. Ik mocht geloven, dat ik Christus verloofde, Zijn Sulamith was, en in zoverre was Hij de mijne en ik de Zijne.

Ik ben toen ook gewaar geworden, dat de Vader rustte in het Borgwerk van Christus, en mijn ziel rustte ook in hetzelfde. Daarop kreeg mijn ziel een vriendelijk toeknikje van de Vader. *Daar wordt de ziel niet vrijgesproken, o neen, dat is wat anders, maar de schuld wordt bedekt.*

Hier heb ik 14 jaar in geleefd. En hoe meer ik van Die lieve Jezus kreeg te genieten en te zien, hoe groter mijn gemis werd. Ook kreeg ik licht over de vrijsteden in Israël. Daar moesten ze dan blijven tot de dood van de Hogepriester. O, geliefden, nu was ik vogelvrij. Was Christus voor mij bedekt, dan stond mij mijn schuld voor ogen, en mijn Godsgemis. De Heere liet mij zien, dat Hij met de minste zonde geen gemeenschap kan hebben. Zo ging het weer op en neer, met veel ledige gestalten.

In die tijd is er veel gebeurd, ook in mijn natuurlijke leven. Toen de Heere mij de weldaad boven vermeld geschonken had was het in de maand mei.

In november daarop werd ***mijn man ziek***, hetwelk zo liep dat die ziekte op zijn hart viel. En daar stonden we nu, geheel en al uit ons brood. Mijn man was boerenknecht en werd nu totaal onbekwaam om te arbeiden. Dat duurde van de ene maand in de andere. Zijn baas waar hij knecht was zorgde goed voor ons. Maar het gebeurde eens op een vrijdagmiddag dat we maar 28 cent meer hadden, toen de baas kwam, die hier niets van wist. Hij zei; Witte, zou je nu eens niet deze papieren tekenen voor die wet, dan kunt ge geld gaan trekken."

Mijn man zei: "Ach, laat dat maar."

"En jij", zei de baas tot mij. Ik antwoordde: "Neen baas, ik hoop dat we daarvoor bewaard blijven, want dat is God vooruitlopen in Zijn voorzienigheid."

De man werd boos, en zei: "Jullie hebben wel eens voordeel van mij gehad, maar dat is nu uit hoor." En zo ging hij weg. Ik was zeer aangedaan, maar mocht in het verborgene naar de Heere vluchten met deze zaak, en zei: "Heere nu heb ik altijd beleden dat verzekeren zonde is, maar nu moet ik het gaan beleven, en Heere dat kan ik niet zonder U."

Daarop liet de Heere mij zien hoe ik mij met lot en weg, voor ziel en lichaam, voor tijd en eeuwigheid, aan Hem had weggegeven. Dit mocht ik hier bij vernieuwing weer doen en mij opnieuw aan God verbinden, voor tijd en eeuwigheid, met al het mijne, met man en kinderen om te betuigen, niets liever te willen, dan ik en mijn huis, door genade de Heere te mogen volgen. Ik raakte mezelf met alles in de Heere kwijt. Ik zei: "Heere, ik heb nog maar 28 cent." Toen antwoordde die lieve Koning: *"Al het goud en zilver is Mijne en het vee op duizend bergen*, en Ik zal u net zoveel geven, als Ik voor u zal nodig keuren."

Daarop raakte mijn ziel vol van de lof des Heeren. Ja, Hij liet mij zien, dat de melk in mijn moeders borsten was, eer ik geboren was, en dat Hij mij nu door veel wederwaardigheden, gedurende 32 jaren had geholpen, en het verder ook zou doen. Ik vertelde het aan mijn man, wat de Heere mij gesproken had, en dat ik zo blij was, dat we samen in deze weg zo verenigd waren. Daar heb ik gevoeld, dat in het houden van Gods geboden, grote loon ligt, uit Psalm 119: 83 nieuwe rijm:

*"Wat vree heeft elk, die Uwe wet bemint,
Zij zullen aan geen hinderpaal zich stoten."*

Na de middag kwam de dokter, die toen steeds 2 á 3 x per week voor mijn man kwam.

Deze keer haalde hij drie papieren uit zijn zak en zei tegen mij: "Jane, u moet eens even deze papieren tekenen."

Ik zei: "Dokter, over wat gaat dat allemaal wel?"

Hij antwoordde: "Ach, ik zal u niet aan de galg helpen, maar het gaat over de ziektewet. Dan kunt ge trekken, want waar moet ge anders van leven. Uw gemeente is een arme gemeente, en uw mans ziekte zal heel lang duren. De eerste twee jaar zal hij geen kwartje kunnen verdienen en bovendien zal hij al die tijd onder mijn behandeling zijn, dus moet ik elk jaar twee rekeningen schrijven, en tevens kan in die tijd je gezin nog vermeerderen."

Terwijl de dokter zijn betoog hield, zat ik maar stil, en moest hem in alles gelijk geven. Maar de Heere versterkte het geloof in mijn ziel.

Ik zei dan: dokter ik moet u eens wat zeggen. Als u nu eens een baas had, die u onderhield, en zeer goed voor u was, en u ging zo maar naar een andere baas, zou u dat edelmoedig vinden?"

Hij zei: "Neen Jane, dat zou een belediging voor die goede baas zijn."

Ik zei: "Nu dokter, zo is het nu bij mij gesteld. Mijn lieve Koning heeft mij onderhouden, vanaf dat ik wezen heb en tot op heden aan niets doen ontbreken, en dan heb ik ook nog Zijn lieve Woord." Ik was er zo vol van, ik vertelde alles wat de Heere aan mijn ziel gedaan had, en ook wat Hij mij in de voormiddag beloofd had. Ik zei: "Dokter, stuur maar vrij uw rekeningen De Heere zal zorgen dat wij kunnen betalen, want daar hangt niet mijn eer aan, die gene is, maar Gods eer die mij alles geworden is."

De man raakte geheel onder de indruk, deed zelfs uit eerbied voor Gods werk zijn hoed af, en luisterde stil toe mij onafgebroken aanziende. Mij ziel raakte als verslonden, ik zei: "Dokter, de Heere zal mij met de mijnen met glans door de wereld helpen."

Hij raapte zijn papieren van de tafel en zei: "Jane, nooit kom ik weer met u over verzekering praten want het zit niet in uw hoofd, maar in uw hart. Dit is nu gemoedsbezwaar, en daar heb ik grote eerbied voor. Maar ik zal uw leven nakijken."

Ik zei: "Dat is goed dokter, kijk vrij naar dat lieve werk des Heeren want dat zal niet feilen. Dat de Heere mij genade en Zijn lieve Geest geve om voor Hem te leven."

De dokter zei: "Jane, uw baas kwam met die papieren en zei voor mij willen ze niet tekenen, maar voor u, de dokter zullen ze niet durven weigeren. Probeert U het eens! Maar wat u vertelt, dat is Godsvertrouwen en dat vermag ik (al ben ik uw dokter) niet te keren."

Zo ging hij weg. Toen ben ik voor de Heere neergevallen en in verwondering weggezonden, over het feit dat Hij mij Zelf had staande gehouden.

Maar ondertussen was het vrijdagmiddag en ik had maar 28 cent, welke ik voor zondag wilde bewaren, om naar de kerk te gaan. Maar ziet, o wonder, zaterdagmorgen kwam er een brief uit Yerseke van vriend N. met een rijksdaalder er in. Nu kon ik de bakker betalen. O, die lieve N. is nu al enige jaren voor de troon Gods, maar daar denk is nog wel eens aan, en ik heb nog wel eens iets van die lieve gemeenschap. Zo is de Heere doorgedaan. Het is alles te uitgebreid, ik moest dan wel een apart boekje schrijven over de menigvuldige uitreddingen aan mij bewezen.

Na deze beliefde het de Heere ons te willen verblijden met **de geboorte van ons vierde kind**. Dit is op 14-jarige leeftijd gestorven, hetwelk ik nog wel nader hoop te vermelden.

Toen dit kind een jaar oud was, is er iets gebeurd, wat ik moet vermelden. Wij

woonden altijd nog in het huisje bij de hofstede. De Heere had er altijd voor gezorgd, ondanks de ziekte van mijn man, dat ik de huishuur kon betalen. Echter gebeurde het een keer, dat de Mevrouw waar het huisje van was, naar ons toe kwam. Ze zei: "Witte, ik moet u eens wat zeggen. Nu jullie niet van de ziekte weten willen trekken, moet u maar gaan verhuizen. Tot nu toe hebt u altijd wel betaald, maar dat zal wel eens over kunnen gaan, en dat kan ik niet uitstaan."

Daar stonden we dan. Geen dak werd boven ons hoofd gegund. En ook was er nergens voor dat ogenblik een ander huis voor ons.

Wij hadden geen stuiver, of ik moest eerst wat uit de hand des Heeren krijgen. Een zwakke, zieke man en drie kindertjes. Mijn man was nogal stil, maar ik wist geen raad. Zo tobde ik een paar dagen, onder veel stille zuchten voort.

Tot op zondag, toen moest ik thuiswachten. Ik wilde een preek lezen van J. Vermeer. Maar mijn aandacht was er niet bij. Ik wist maar niet waar we heen moesten, voor een ander huisje. Dewijl ik mijn zaken voor de Heere mocht brengen, en mijn nood mocht klagen aan het hemelhof, toen beliefdde het Hem, mij als stil te houden. Het was alsof de Heere mij afvroeg, of ik nu niet meer dacht, aan die werkzaamheden, die ik nu al enige jaren had, om een huisje dicht bij de kerk te mogen hebben. (Nu moet ik hier wat tussen voegen: Wij woonden nu een uur van de kerk af, en daar ik niet sterk was, moest er niet veel aan mankeren of ik kon niet opgaan. Dat was mij meerdere keren een zaak des gebeds geweest).

Nu hield de Heere mij bij deze dingen staande, en herinnerde mij aan dat bovenvermelde, op die zondagmiddag toen ik alleen was. Ik zeide: "Ja Heere, dat weet ik nog wel, maar daar denk ik niet meer over, want dat is nu ten enenmale onmogelijk, want ik heb geen cent." Toen werd ik met veel kracht bepaald bij **een huis, dicht bij de kerk**. En dat was nu, nu het voor mij onmogelijk was, voor mij bestemd.

Ik ontroerde zo hevig, dat ik zei: "Och Heere, zie nu eens in mijn harte wat daarin opkomt. Is dat een huis voor mij, dat kan niet, dat is veel te groot en te goed, en te lief en te gemakkelijk huis, dat kan niet voor mij wezen. O, neem toch die hoge gedachten van mij weg, want dat kan niet van U wezen, maar moet van mijn hoogmoedig bestaan zijn." De Heere weet, wat dit alles voor mij was. Niemand durfde ik er iets van te zeggen, als alleen mijn lieve man, die wist wat ik bedoelde, hij zei: "Houdt het maar voor jezelf, want dat huis is onze stand niet."

Alzo bleef het tussen ons beiden en de Heere. Ik heb daar drie maanden in gelopen, en ik heb al die tijd maar tegen de Heere teruggepraat. Maar wat gebeurt? Er kwam een oud bouwvallig huisje leeg, ook dicht bij het dorp. Toen dacht ik, dat ik er uit was. Dat huisje was goed voor mijn stand, daar was ik aan gewoon. Ik ging met deze zaak naar de Heere en vroeg, ja smeekte Hem of ik dat oude, bouwvallige huisje mocht gaan huren en of Hij dan met ons wilde optrekken. Doch terwijl ik zo werkzaam was, wordt dat nieuwe huis mij zó opgebonden, dat ik voor God in de war raakte, en ik gelijk eertijds Abraham (in een ander verband) uitriep: "*Och dat Ismaël leven mocht.*" Och Heere, dat ik dat oude huisje kreeg, want Sara zei: "Ze zullen om mij lachen", en dat zei ik ook.

"Wat zullen de mensen daar niet over doen, Heere. Ik die uit de minste klasse des volks ben, op Nieuwdorp geboren en getogen, en dan geen cent inkomsten, en daar ieder toch weet, dat we niets van de ziekte weten aannemen." Ik wist het niet meer. Maar de Heere ging door.

Daar komt nog bij, dat het nieuwe huis werd bewoond, en het oude leeg stond, dus kon ik op staande voet gaan verhuizen. Hoe moest dat nu? Ik wist het niet meer!

In die dagen kwam de rentmeester van de Mevrouw van wie wij ons huisje huurden.

Die zei: "Jane, Mevrouw heeft nadat ze u gezegd heeft te moeten verhuizen, niet best meer geslapen. Als u nu aan mij belooft, dat u elke zaterdag uw huishuur laat brengen, dan mag u blijven wonen."

Ik antwoordde: "Ach man, dat kan ik u niet beloven, want ik leef bij de dag, ja, soms bij het uur, weet u of ik a.s. zaterdag nog leef? Ik niet."

Hij zei: "Nu dan moet u maar verhuizen", waarna hij mij groette en wegging.

Zo werd het weer zondag, juist drie maanden nadat de Heere mij voor het eerst bij dat nieuwe huis bepaalde. Ik ging naar de kerk (dan moest ik altijd vlak voorbij dat nieuwe huisje) en toen ik terug kwam, werd ik zó krachtig bij dat huis bepaald, dat ik er naar keek. Toen was het voor goed klaar van binnen. Zoiets was nog nooit gebeurd en daar was niets van God bij. Bovendien was het verre boven mijn stand en dus niet Bijbels. Zo ging ik alleen naar huis.

Toen ik op de helft van mijn pad was, op weg naar huis, bij de woning van M. Br. toen gebeurde er een wonder in mijn gemoed, ik kan het niet anders zeggen. De Heere vroeg mij deze woorden af: "Begeer, wat Ik u geven zal."

Ik bleef midden op de weg stilstaan, en zeide: "Heere, dat U die hoogmoedige gedachten, omtrent het huis eens van mij wegneemt. Want dat is zó onmogelijk als om aan de hemel te reiken, en ook Heere, is het mijn stand niet ik ben de minste uit het volk en dan zó een lieve woning? Dat kan niet, ook heb ik geen cent, U weet mijn zaken Heere, en voor U verberg ik niets."

Toen antwoordde de Heere: "*Heft nu uwe ogen eens opwaarts en zie eens naar het noorden en zuiden, het oosten en het westen, en zeg nu eens Wiens dit alles is?*"

En och, kinders, je moeder hief haar ogen op, en ik keek naar die vier richtingen die de Heere mij aanwees en toen moest ik antwoorden. Ik zeide: "Heere, het is alles Uwe."

Daarop bepaalde de Heere mij krachtig bij de persoon die het geld mij zou geven om dat nieuwe huis te kopen. Net zo duidelijk gelijk men een dubbeltje of zo zou krijgen, dan zegt men: *vriendelijk bedankt*. En de Heere zei dat er nu voor zoveel duizenden guldens bij al de rijkdom was, om mij uit de nood te helpen. En de persoon in kwestie zou de Heere Zelf naar ons toesturen. De prijs werd me door de Heere net zo duidelijk genoemd. En het huisraad dat ik tekort zou komen was bij de prijs inbegrepen.

Het is dan ook tot op de cent uitgekomen. Zo ben ik verder naar huis gegaan en vertelde aan mijn man: "Dat huis heb ik van de Heere gekregen en nu zal Hij het Zelf uitwerken. Hij heeft mij niet nodig, nu mag ik achteraankomen. En wat aangaat dat het onze stand niet is, heeft de Heere tot mij gezegd, dat Hij uit vrije gunst David riep van achter de schapen en hem verre boven zijn stand verhief, want Hij zalfde hem tot koning over gans Israël, dat was wat anders als schaapwachter. En dit wilde de Heere nu ook eens met mij doen in deze zaak." Ik riep maar uit:

*"Hebt Gij lust o God, om Uw schepsel met vrije liefde te beschamen?
O God der liefde. Hallelujah. Amen."*

Nu was het zeer ruim voor mij. Ik vroeg aan de Heere of ik eens aan oom Joh. de Kok mocht vertellen, waarop er zo in mijn hart kwam, dat deze nog wat had om mij te onderwijzen. Evenals Eli, Samuël deed, want die was nog jong en kende de stem des Heeren zo niet. Ik ging dus naar mijn oom en vertelde alles aan hem. Hij zei: "Jane, weet je familie dat ook?"

Ik antwoordde; "Neen, niemand als mijn man."

Hij zeide: "Laat dat voorlopig genoeg zijn. Houdt het maar geheim. En de 3e

november hebben we hier Ds. L."

Ik zei: "Dan wonen wij in dat huis." Zo helder was mij deze zaak.

Toen gebeurde het na 14 dagen, dat die man, van welke de Heere mij liet zien, dat hij ons huis zou betalen, op het alleronverwachts voor mij stond. Ik schrok geweldig. Hij begon te spreken: "U moet gaan verhuizen heb ik gehoord. En dat zal zo gemakkelijk niet gaan. En waar je naar toe moet zult ge zeker wel ledikanten nodig hebben, denkt u niet?" Ik bemerkte dadelijk dat de Heere ook aan die man er iets van had bekend gemaakt. Ik zei dan ook niet veel. "Kom" zei hij, "hier hebt u wat geld, dan kunt u ledikanten kopen." Zo ging hij weg.

In diezelfde week kwamen twee mannen uit Gouda met een grote kist aardewerk. Ik vroeg hen of ze toch niet abuis waren, want ik kende in Gouda geen mens. Ze zeiden: "Hier is de brief die er bij hoort." Toen bleek het inderdaad alles voor mij te zijn, en dat terwijl er niemand iets van afwist.

Op dezelfde zaterdagavond van die week, kwam de man die de Heere mij had aangewezen mijn huis voor mij te zullen kopen, met zijn grote zoon, naar ons toe. Nadat ik hen binnenliet, ging ik eerst aan de Heere vragen, of Hij mij in deze zaken helpen en bijstaan wilde, opdat ik toch niet teveel zou zeggen.

Toen ik binnenkwam sprak die man mij als volgt aan: "Jane, nu moet u eens heel eerlijk wezen. Moet ik u nu aan dat huis helpen (en hij noemde datzelfde huis wat de Heere mij had beloofd). Ik heb rust noch duur, als jij het nu maar eens zei, dan was het vanavond nog afgedaan"

Ik zei: "Man de Heere heeft mij niet nodig, en ik ben uitgewerkt, ik mag en moet achteraan komen."

Hierop antwoordde de man: "Ik zal dat huis kopen en u gaat er in wonen met al wat van u is. Maar als u sterft dan komt het weer aan mijn erfgenamen."

Daar zat ik nu. Geen halve stuiver die ik de mijne kon noemen en dan zulk een rijke man voor mij, die een gul aanbod deed. Maar zó als hij voorstelde, had ik het huis niet van de Heere gekregen. O, ik zuchtte naar boven om een woord te kunnen zeggen, want die man zat op antwoord te wachten. En daar viel zó klaar in mijn hart: "Alle goede gave en volmaakte gift is van de Vader der lichten." En zoals nu de man het voorstelde, was het geen volmaakte gift.

Ik antwoordde dus: "Man het is groot wat u mij aanbiedt, maar zo licht het niet bij mij."

Hij zei: "Maar u denkt toch niet dat huis te *krijgen*?"

Ik zei: "Dat weet de Heere."

Daarop sprak hij tot zijn zoon "Hier zijn wij klaar, we gaan weg."

Toen viel er met kracht bij mij "Die gelooft zal niet haasten." Ik vond het dus best dat zij weer weggingen, want ik kon in het geloof op de Heere wachten, zeker wetende, dat deze man het doen moest.

Hij kwam dan ook 's maandagsmorgens vroeg al weer terug, en zei: "Nu hebben wij gisteren tussen de kerktijden door, al de oude schrijvers doorzocht, maar deze zaak is er nergens in te vinden. Denkt u nu nog dat u het goed hebt?"

Ik zei: "Man, laat het toch los, dan bent u er vanaf. Ik heb u toch niet geroepen. Wat gaat u onze zaak aan. Ook heb ik u niet gezegd, dat u het doen moet. Mordechaï zei tegen Esther, als u het niet doet, dan zal de verlossing voor de Joden uit een andere plaats ontstaan."

Daarop vroeg hij: "Jane, zeg het dan eens, of ik het waarlijk doen moet."

Ik antwoordde: "Dat weet de Heere, vraag daar maar raad aan, Die zal u niet bedriegen."

Zo ging hij weg. En ik raakte in de banden. Ik wist geen raad meer. Die man had al jaren omgang met Gods volk, was doorkneed in de oudvaders en had nog nooit zoiets gehoord. Dat was dus nogal wat, dacht ik. Zou de Heere met zulk een arme worm, van binnen en van buiten, als ik ben, zoiets gaan doen. Ik kon het nu maar het beste opgeven, en dat eerste aanbod van die man maar aannemen.

Ik wilde naar oom Joh. de Kok om raad. Dewijl ik mij klaarmaakte om naar deze heen te gaan, viel er met kracht in mijn hart: *"Toen Uzzia zijn hand naar de Ark strekte, viel hij dood."* En als ik nu mijn hand in dit werk durfde te steken, dan zou het slecht aflopen. Dus ging ik niet naar mijn oom, maar kreeg naar boven te vluchten, om mijn nood de Heere te klagen. En ziet, daar bevestigde het de Heere uit Zijn lieve Woord: *"En Ik heb voor Israël, voor Mijn volk, een plaats bestemd, dat hij wone, en niet meer ginds en weder gedreven worde; en de kinderen der verkeerdheid zullen ze niet meer verdrukken gelijk als in het eerste."*

Ik zonk in verwondering weg, over dit voor mij zo gepaste woord. Maar ik wist het niet te staan in Gods Woord. Toen hebben we samen in de Bijbel gezocht tot 's nachts halftwaalf. We vonden in Psalm 89 over kinderen der verkeerdheid, met verwijzing naar 2 Samuël 7:10. Nu werd het weer zo vast waar in mijn binnenste.

De volgende morgen vertelde ik aan mijn oom, welke zei: "Ja, dat kan nu allemaal wel zijn, maar dat huis is weer verhuurd tot mei, en u zei dat u met 3 november a.s. als Ds. L. komt, er te zullen wonen." Daar kon ik mee naar huis.

De Heere kwam mij voor met, dat Hij alles om zou brengen wat mijn ziel benauwde, want ik was Zijn kind. Dat mocht ik in de dadelijkheid geloven en ik kon weer op de Heere wachten.

De nu volgende morgen was ik aan mijn werk terwijl ik van binnen werd aangezet om in het verborgene te gaan. Daar vernieuwt de Heere Zijn Verbond met mij, en ik kreeg mij weg te geven aan de Heere met alles, voor tijd en eeuwigheid. Ook dat huis wat ik in het geloof van de Heere gekregen had, gaf ik Hem terug, en Hij nam mij met het huis van mij over, met Ps. 68:17:

*"Gij, zijt o Heer zeer wonderbaar,
In al de plaatsen daar Gij klaar.
Uw heerlijkheid toont krachtig;
Israëls toeverlaat Gij zijt,
En Uwes volks kracht; dies altijd,
Looft men U, Heer Almachtig."*

Nu was het me zo gemakkelijk, en ik kon en wilde op de Heere wachten. Zo werd het donderdag.

Toen kwam die man weer. Hij begon te wenen, en zei: "Ik wist het wel, hoor Jane, dat ik het moest doen, maar ik wilde het eerst niet." Maar nu heeft de Heere er Zelf mij uitgewerkt. En nu gaat u maar gauw het huis kopen en ik zal voor de contanten zorgen." Hij noemde een rond getal van zo en zoveel, en dat was precies het bedrag dat het moest zijn.

Toen is mijn man dat huis gaan kopen en mijn huishouding wat ik nodig had en het kwam alles precies uit zoals de Heere mij had bekend gemaakt.

Wij verhuisden op 12 oktober, en waren dus op 3 november toen Ds. L. kwam, in onze eigen woning, vlak bij de kerk.

Toen ik voor het eerst, alleen, in ons huis kwam, heb ik in grote zielsverwondering uitgeroepen: "Heere, als U mij klederen zult geven om aan te trekken, en brood om te eten, dan zal ik weten dat Gij mijn God zijt." Immers hadden we nu wel een huis gekregen, maar nog steeds geen bron van inkomsten.

Ik leefde in die tijd in veel lieve uitlatingen des Heeren en had soms lieve **onderhandelingen met de Tweede Persoon**.

Ik kan dat alles nu niet meer schrijven, maar ik zei hierboven reeds, dat ik daar 14 jaar in heb geleefd. Dat ging onder licht en duisternis, onder vallen en opstaan, maar een werkelijke scheiding is er in die 14 jaren, tussen mijn Liefste en mijn ziel niet geweest. Ik wandelde als hand in hand met mijn Immanuël.

Daarna gebeurde het echter dat de Heere Zich begon terug te trekken, hetwelk voor mij onhoudbaar was. Ik zocht overal naar de oorzaak, maar kon deze maar niet vinden. Ik schreide naar boven maar niets hielp. De Heere ging wel door met voor ons te zorgen, wij leefden elke dag uit Zijn hand. Hij hielp ons overal door. Maar die lieve en vriendelijke omgangen met mijn Jezus, werd ik niet meer gewaar.

Zo tobde ik voort tot de maand april. Toen zou Ds. v. St. komen om het Avondmaal te houden. Ik lag ziek te bed met galkoliek, onder hevige bestrijdingen.

Nu was het uit, ik moest het nu maar opgeven, want de Heere Zelf weerde mij van Zijn inzettingen, door mij ziek te laten worden. O, de benauwdheid mijns harten had zich wijd uitgestrekt. Ik kon op zaterdag nog niet eens uit bed. Ik probeerde dit wel, maar moest terug in hevige ziele angsten. Ik riep tot de Heere en viel zo in slaap.

Toen ik ontwaakte was het zondagmorgen 6 uur en had ik gerust als in geen weken. Als door een wonder was mijn lichaam zeer versterkt. Ik ging uit bed, liep eens wat rond, en zei: "Maar man, ik denk dat ik naar de kerk mag." Ook riep ik de Heere aan welke zei: *"Gaat dan henen in deze uwe kracht."*

Wat viel het mee in het huis des Heeren. Alhoewel onder veel bestrijdingen, mocht ik zonder pijn naar het lichaam, drie maal opgaan.

's Avonds preekte Ds. v. St. over 2 Tim. 2 : 8 *"Houdt in gedachtenis, dat Jezus Christus uit de doden is opgewekt, welke is uit den zede Davids, naar mijn Evangelie."*

Onder die preek beliefdde het de Heere mij in mijn schuld en gemis te zetten. Daar zat ik nu, gans ontbloot in mijn statelijke schuld en statelijk gemis en Christus voor mij verborgen. Thuis gekomen vluchtte ik in het verborgene. Ik kreeg mijn schuld terug en dan voor zulk een rechtvaardige Rechter.

Toen kreeg ik ook weer de galkoliek terug en kwam in bed terecht. En de Heere trok door. De daaropvolgende vrijdag kreeg ik het zeer benauwd naar het lichaam. De dokter durfde niet meer te spuiten en voor een operatie was ik te zwak. Toen viel er in mijn hart: ***"In het land uwer geboorte zal ik u richten."*** Dit deed mij uitroepen: "Heere, ga toch niet in het gerichte met mij, want o, dan kan ik niet bestaan."

Dit bleef zo tot de volgende woensdagmorgen. Toen daagde de Heere mij om 4 uur voor Zijn Heilige Recht. Toen heb ik het eerlijk en oprecht voor en onder God mogen verspelen. Ik verwachtte niet anders meer als verloren te gaan. Daar lag ik in de volle vijandschap van mijn ziel en Satan aan mijn rechterhand.

Vanwege mijn zielsbenauwdheid was er in geen vijf dagen en nachten slaap op mijn ogen geweest. En nu was het alles kwijt. *Verloren, verloren!*

Ik zat in bed en keek uit ter rechter- en linkerzijde of er geen hulpe was. O, welk een zielsbenauwdheid om die toorn en dat gemis een ogenblik te gevoelen! Ik verwachtte niet anders, als nu voor eeuwig om te komen. En dat was eeuwig rechtvaardig.

Maar o eeuwig wonder. Toen ik dacht weg te zullen zinken, daar openbaarde Christus Zich in mijn ziel, met deze woorden: *"O, alle gij dorstigen, komt tot de wateren."* enz. uit Jesaja 55:1. Ik breidde mijn handen uit en riep in zielsverwondering: "O, lieve Jezus, leeft U nog?"

Hier kreeg ik een Goddelijk recht op de Persoon van Christus. Toen werd Hij mij een

Middelaar van Voorspraak en Verzoening aan het Hemelhof.

Toen liet de Heere mij Zijn ganse kerk zien in al haar onderscheidene standen van de strijdende kerk op aarde. Maar ook hoe Christus over haar Zijn gezegende Middelaarshanden uitbreidde, zodat er geen klauw van zal achterblijven. O, die veilige bewaarplaats van al dat strijdende volk!

De Heere stortte zó Zijn liefde in mijn hart uit, dat ik beleefd heb, wat het zeggen wil: *"Geef mij Jezus, of ik sterf."*

Dit duurde tot vrijdagmorgen, toen beliefde het de Heere over te komen. Hij raapte mij op uit mijn erf en dadelijke schuld, en waste mijn ziel in Zijn bloed, evenals had ik nooit zonde gekend of gedaan. Hij beklede mij met de klederen des heils en de mantel der gerechtigheid. Toen sprak Hij deze woorden tot mij: *"Ik zal u Mij ondertrouwen in gerechtigheid en in gericht en in goedertierenheid en in waarheid en in eeuwigheid, ja, ik zal u Mij ondertrouwen in geloof, en gij zult de Heere kennen"*.

O, zalige verwondering, zinken en zakken, ik riep uit: *"Ik geloof Heere, maar kom mijn ongelovigheid te hulp."*

Wat was het groot voor mij. Toen zei mijn zoete Jezus: *"Nu is Mijn Vader, uw Vader en Mijn God uw God, en ik zal u Mijn Vader voorstellen als een reine maagd."* O, die heilige drift in mijn hart om nu voortgeleid te mogen worden. Dat duurde tot zondagmorgen.

Toen behaagde het mijn lieve Jezus, om mij op te voeren en in de binnenkameren in te leiden. En ach, hier kan ik haast niet meer verder. Hij stelde mij de Vader voor en deze sprak toen deze woorden: *"Gij hebt niet ontvangen de geest der dienstbaarheid tot vreze, maar de Geest der aanneming tot kinderen, door welke gij moogt roepen: Abba, Vader."*

Toen sprak Die Lieve Heilige Geest als volgt: *"Nadat gij geloofd hebt, zijt gij verzegeld geworden met de Heilige Geest der belofte."*

Zo zette God de Heilige Geest Zijn zegel op mij. O, zalig zinken, o zalig verdrinken in die liefde des Vaders, in die liefde des Zoons en in die liefde des Heiligen Geestes! Hier weidt mijn ziel met een verwonderend oog, want de waarheid van dit alles mocht ik ondervinden: *"Gelijk een bruidegom vrolijk is over Zijn bruid, also zal uw God vrolijk over u zijn."* O, die Goddelijke blijdschap over zulk een als ik was. Hier zijn geen woorden voor!

's Middags zou mijn man bij mij thuiswachten, want ik was zeer zwak. Hij las een preek uit Comrie over deze woorden: *"Nadat gij geloofd hebt, zijt gij verzegeld geworden met de Heilige Geest der belofte."* enz. uit Efeze 1:13.

Onder het lezen van deze preek werd er als een pijl in mijn ziel geschoten. Ze zeiden van binnen: *"Dat wat u meent j.l. vrijdag ondervonden te hebben was van God. Maar het laatste is van uw verstand."* En daar lag ik weer, hulpeloos in de strijd. Ik zei: *"Man houdt maar op met lezen, want het is mij zo bange."*

Op hetzelfde ogenblik kwam mijn lieve Jezus. Hij sprak: *"In deze strijd zult gij niet te strijden hebben."*

En daarop sprak mijn lieve Vader, deze woorden *"Want dat zal Mij zijn als de wateren Noachs, toen Ik zwoer, dat ze niet meer over de aarde zouden gaan. Alzo heb ik gezworen, dat Ik niet meer op u toornen noch schelden zal."*

En mijn lieve Koning zeide: *"Ik ben uw Maker, uw Goël, uw Losser."*

En die Lieve Geest liet mij zien, dat op deze berg de benauwers van mijn ziel verslonden waren, en nu waren het reine wijnen die gezuiverd waren. Er was niets van mij bij, niets en nog eens niets, kwam in aanmerking. Het was loutere, vrije, soevereine genade. O, Goddelijk genadewonder, o, *diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods.*

Wat zal ik toch meer van deze dingen zeggen? *Zo God voor ons is, wie zal tegen ons zijn?* Ik moest maar de deugden verkondigen van Hem, mijn enige en Drie-enige Verbonds-God.

Nu had ik Jezus van mijn Vader gekregen, en de Heilige Geest van de Vader en de Zoon. Welk een weldaad. Nu mocht ik niet alleen achter mijn Jezus schuilen, maar IN HEM zijn. Van mijn oude stam afgesneden onder het lieve recht en ingeplant in die lieve en dierbare Heere Jezus.

*Het staat op recht een waarheid pal,
Als op onwrikbare steunpilaren.*

Voorwaar, *Sion wordt door recht verlost*. Nu was satan uitgebast, de Wet bevredigd, Gods recht voldaan en mijn consciëntie gestild. Alles alleen in het bloed des Lams. *Gij zijt waardig te ontvangen alle lof en aanbidding!* Vrede met alles, in de hemel en op aarde, zelfs met de stenen des velds. Ik riep maar uit: *"Mijn ziel klimt op naar het hemelhof."* Ik was met Jezus reeds in de hemel gezet.

Daarbij liet de Heere mij iets van Zijn Hemelvaart zien en wat dit voor mij betekende. Dat Hij nu aan 's Vaders rechterhand zit, *en dit mijn vlees als een zeker pand daar is, als een zeker pand van mijn zalige opstanding.*

Ook liet Hij mij iets zien van het laatste oordeel. Ik kan niet zeggen, hoe verheugd mijn ziel daarin is geweest. Ik riep uit: "O, mijn liefste Jezus, ik geloof dat, als U nu op de wolken kwam, ik met al Uw volk zou opgeheven worden, U tegemoet, in de wolken en in de lucht." O dat verslonden zijn in God, en dat alles zo bedaard en stille.

Toen werd het dinsdag, en daar kreeg ik mijn hart weer terug. En die lieve Geest schreef bij vernieuwing Zijn wet in mijn hart. Maar nu niet als voorheen: *"Doe dat en gij zult leven."* Neen geliefden, maar nu als regel om naar te leven. Die lieve Wet mocht nu mijn betrachting wezen de ganse dag, *"om die te doen uit dankbaarheid"*, uit liefde. Want wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst heeft liefgehad.

Hier heb ik enige maanden in mogen leven. Ik werd toen veel ingeleid in de brief aan de Romeinen, vooral in het 8e hoofdstuk. Ook werd bijzonder aan mijn ziel toegepast Romeinen 5:5 "En de hoop beschaamt niet, omdat de liefde Gods in onze harten uitgestort is door de Heilige Geest, Die ons is gegeven."

Dit was voor mij persoonlijk. Mij was de Heilige Geest gegeven, evenals de tweede Persoon mij van de Vader was geschonken, zo was die lieve Geest, Die uitgaat van de Vader en de Zoon, mij geschonken. En die Geest neemt het nu uit die lieve Middelaar en verkondigt het alles aan Zijn gekenden.

Ook had ik veel vermaak in preken van Erskine, inzonderheid die over Psalm 89: *"Want gerechtigheid en gericht zijn de vastigheden van Zijn troon."*

Wat ik daar uit genoten heb, is niet uit te drukken. Ik moest maar uitroepen: "Dat lieve recht des Vaders, dat lieve recht des Zoons." O, Goddelijk wonder van genade. Mijn zaligheid op recht en waarheid pal en vast in die Enige en schoonste aller mensen-kinderen. Niets in mij, niets uit mij, niets om mij, maar alleen uit genade zalig geworden. Eeuwig wonder, en dat aan mij en in mij, zonder iets aan te merken van mij.

Als ik dan soms buiten zat, dicht bij een boomgaard, en ik zag en hoorde de vogeltjes fluiten, riep ik wel uit:

*"Helpt hemel en aarde helpt,
Eer 't hart mij overstelpt,
Om God te loven."*

Vrede met de dieren, met de stenen en met de bomen des velds. Daar heb ik veel van mogen delen.

Terwijl beliefdde het de Heere mijn lichaam op te sterken, zodat ik zelfs weer naar de kerk kon gaan, hetwelk mij niet weinig verblijdde. Zo leefde ik voort tot Januari van het jaar **1945**.

Toen was het zes maanden geleden dat de Heere mijn ziel verlost en gered had. Daar deed een zeer droevige drukweg mij voor.

Het behaagde de Heere toen van ons een lief kind van 14 jaar weg te nemen. Kinderen, ik wil dit nog eens uitvoerig schrijven, opdat, indien jullie mij mogen overleven, het nog eens zult kunnen lezen.

Jullie hebt allen **Jaantje** gekend, doch die toen nog klein waren, weten het niet zo goed meer. Jaantje dan werd met Kerstdag ziek. Ze had de keelziekte. Toen ik bij haar kwam, zei ze: "Och moeder nu heb ik zeker de differitis en ik zal er ook van sterven." Ik zei: "Maar kind toch."

"Ja moeder", antwoordde ze, "en nu moet ik sterven en ik kan niet sterven. O Heere, wees mij zondares genadig."

Je kunt begrijpen dat dit bij mij door de ziel sneed. Ik probeerde haar te laten drinken maar het kwam al door haar neus terug. Nu had Jaantje altijd indrukken van dood en eeuwigheid, alhoewel zij een luidruchtig karakter bezat. Zij was mij altijd al een oorzaak geweest, om voor haar God aan te lopen, omdat ik zo bang was voor de zonde. Ook vroeg zij zelf veel om een nieuw hart, vooral als ze stout geweest was dan hilde ze zo en zocht mij alleen te krijgen. Dan zei ze soms: "Ach moeder, nu ben ik weer zo stout geweest, nu durf ik niet meer aan de Heere om een nieuw hart vragen, en toch kan ik het niet laten. Moeder vraagt u het eens voor mij. Hoe meer ik het vraag, hoe stouter ik ben. U moet mij maar veel meer straffen dan andere kinderen, moeder, want ik ben de ergste van allen."

Zo leefde ze tot ze ziek werd. Toen wist ze dadelijk dat ze sterven ging. Ze had het zo benauwd in haar keel en in haar ziel. Ik vluchtte in het verborgene naar de Heere en viel met een heilig ontzag voor Zijn Majesteit in mijn hart voor Hem neer, daar mij met al onze kinderen, ja de gehele familie mij werd opgebonden. O, ik durfde niet vanwege mijn eigenliefde en eigenbedoelingen, terwijl ik daar zo lag en mijn harte opzag tot mijn God in Christus. Toen daalde de Heere af voor mijn kind Jaantje met deze woorden: *"Ik wil er van den huize Jakobs om gebeden zijn, dat Ik het hun doe"* uit Ezechiël. Dit gordde mijn ziel aan met kracht van boven, om voor Jaantje om genade te smeken. Ik kreeg een heilig recht in Christus om voor al mijn arme kinderen te zuchten. Want het was Zijn Woord en Goddelijk bevel. Die nederbuigende goedheid Gods, dat Hij dit nu zo wilde.

Van wie wilde Hij er om gebeden zijn? Van den huize Jakobs. En was ik uit genade niet een uit den huize Jakobs? Nu werd mijn ziel vervrijmoedigd om tot God te gaan in Christus. Om van Hem af te smeken, hetgeen het meest tot Zijn eer kon strekken, met zulk een stille onderwerping aan de wil des Heeren, dat ik maar moest en mocht zeggen: *"Niet gelijk ik wil, maar gelijk U wilt, Heere."*

Zo tobden we voort. We waakten om de beurt bij Jaantje, want niemand mocht van de dokter in huis komen, vanwege de besmetting. Zij werd al maar erger ziek en was al meer overtuigd van haar sterven en niet te kunnen sterven. Ze zei soms: "O moedertje, zucht nog eens voor me, dan moet U mijn handen vasthouden en zorgen dat ik het horen kan." Dan viel ik weer neer bij haar bed, en dan weer moest mijn man voor haar bidden.

Het gebeurde eens dat ik bij haar kwam, dat ze zei: "Moeder, nu laat de Heere mij zien

dat ik 12 jaar tegen Hem gezondigd heb, want die eerste 2 jaar van mijn leven, daar weet ik niets meer van, maar vanaf mijn 2e jaar af wel. O, moeder, zou ik nu nog bekeerd kunnen worden? Zolang tegen God gezondigd?"

Ik antwoordde: "Ja mijn kind, het kan nog, want al had gij al de zonden van Adams nakroost saamgebonden, Jezus bloed wist alle zonden uit."

Ze riep: "O moeder, laat ons nog eens vragen of de Heere dat ook voor mij wil doen, uit genade, want mijn leven is zeer kort, maar slechts enkele dagen nog en ik ben niet meer." Toen we dan onze noden voor de Heere hadden neergelegd, was ze weer wat bedaard, hopende dat het ook voor haar nog kon.

Toen zei ze weer eens: "Nu moet u en vader mij beloven, dat u al mijn broertjes en zusjes zo veel als mogelijk is, zult bewaren voor de zonde, want in het aangezicht van de dood zal één zonde reeds te zwaar zijn. En nu moet ik u vader en moeder vriendelijk bedanken, dat u mij altijd zoveel vermaand hebt, en zoveel doenlijk was mij van de zonde hebt afgehouden, want anders had ik nog veel meer kwaad gedaan, net als toen op koninginnefeest. Dan mocht ik nooit naar school waarom ik wel eens hilde. Maar nu moet ik u vriendelijk bedanken. Wilt u mij dat beloven? En mag ik nu Joos en Jantje nog eens een handje geven?"

U kunt wel denken dat vader en ik zeer geweend hebben. Ik zeide; "Lief kind, wij gevoelen zo veel schuld en tekort in het opvoeden van jou en de anderen, o zoveel, maar we willen je beloven, om onder beding van genade, om ook je broertjes en zusjes zo veel mogelijk van de zonde af te houden." De volgende dag dachten we dat ze een weinig beter was, hetwelk de dokter ook meende. Ik zei tot haar: "Jaantje, nu is het net of je wat beter bent hé?"

Hoe ze mij toen aankeek kan ik nooit vergeten. Ze zei: "Denkt u dat?"

Ik zei: "Ja, je keel is wat lichter en je neus toch ook." (Er was zoveel uit haar keel en neus gekomen, net als stukjes vlees).

Ze zei: "Ja, dat is zo, maar toch moeder, ik ga sterven."

Toen was er ook een nichtje, Tannie, van haar met dezelfde ziekte bezet. Jaantje zei: "Moeder, kunt u voor Tannie ook niet bidden? Want het zal wat uitmaken zo te moeten sterven."

In de hierop volgende nacht verergerde haar ziekte. Ze had het bang, want het sloeg op haar hart. Toen was het einde nabij. Die laatste nacht dat wij bij haar waakten, was ze benauwd van alle zijden. Vader en ik stonden bij haar. Zo veel ze dan nog kon, riep ze uit: "O, vader o moeder, kunt u nog niet eens voor mij tot de Heere roepen? O Heere, wees mij zondares genadig."

Toen vielen wij op onze knieën neer, en de Heere deed de deuren des hemels zó wijd voor mij open, dat ik niet kon wachten tot mijn man begon te bidden. Ik mocht haar bij mijn Lieve Jezus neerleggen, alleen pleitend op Zijn eigen Woord, dat Hij er toch om gebeden wilde zijn. Ik besloot mijn zuchten met deze woorden: "*Doch niet mijn, maar Uw wil geschiedde, Amen.*"

O, kinderen, als de nood waarlijk hoog is, dan is ons gebed niet lang, dan zijn het maar noodkreten die naar de hemel vliegen. Toen vader en ik van onze knieën opstonden, lag Jaantje zeer stil. Wij durfden geen van beiden iets zeggen. Dit duurde enige minuten, en toen keek ze mij aan. Ik zei: "Lieveeling, wat doe je?"

Ze antwoordde: "O moeder, o vader, hoort u dat lieve gezang niet?" Wij antwoordden: "Neen, mijn kind, wat hoort je dan voor gezang?"

O hoe verwonderd waren haar ogen. Ze zei: "Dat is op aarde niet te verklaren. Ik ben nu niet meer bang, hoor vader en moeder, ik ben nu niet meer bang. Nu zal ik niet lang meer hier zijn, nog enkele uren."

Toen de zon opging keek ze naar buiten en zei: "Hoe licht is het nu moeder." Ik antwoordde; "Ja mijn kind, het zonnetje schijnt op de daken op de sneeuw." Toen sprak ze: "O hoe schoon hé. Moeder, nu moet u dit aan Betje geven, en dat aan Maria. Ach, wat bemoei ik me nog met dat aardse, laat het maar doen hoor." Toen kreeg ze 's middags om 12 uur een hevige hartaanval, waarin ze mij om de hals vloog en het eerste versje uit Psalm 51 (nieuwe rijm) bad:

*"Gena, o God, gena hoor mijn gebed;
Verschoon mij toch naar Uw barmhartigheden;
Delg uit mijn schuld, vergeef mijn overtreden;
Uw goedheid wordt noch paal, noch perk gezet.
Ai, was mij wel van ongerechtigheid;
Mijn schuld is zwaar, ik heb Uw wet geschonden;
Zie mijn berouw, hoor hoe een boet'ling pleit,
En reinig mij van mijn vuile zonden."*

Ze deed in haar benauwdheid zelf haar handen samen, en zei: "Dat is nu sterven." Maar het zakte weer weg. Dit herhaalde zich de hele namiddag tot bij 5 uur. Om 3 uur zong ze nog Psalm 25:7 (oude rijm)

*"De verborgenheid des Heeren,
Is de mens geopenbaard,
Die God vreest en houdt in ere,
En Zijn verbond wel bewaart."*

Mijn man moest dicht bij haar zijn om het te kunnen verstaan. Ze wilde nog iets zeggen maar kon niet meer duidelijk zijn. Ik vroeg: "Moet dat versje er helemaal bij?" Waarop ze JA knikte, en dan is het zó:

*"Mijn hart ende mijn gemoed,
Op den Heere hen alleen zetten,
Want Gij maakt vrij mijnen voet,
Uit al der goddeloze netten."*

Maar dit kon ze niet meer zingen of zeggen. Toen heeft ze Oma en haar zusjes nog een hand gegeven. Om kwart over vijf vroeg ze om wat water. Haar vader liet ze wat drinken, waarna ze weer met een heldere stem sprak: "Dank u wel vader, dit is het laatste wat ik op aarde nodig heb." Daarna ging ze weer stil liggen.

Om halfzes stak ze haar armen naar boven en was niet meer. Op de 9e januari 1945 stierf ze in de leeftijd van 14 jaar en vier maanden.

Zo heeft ze geleefd en zo is ze gestorven. Het was net of ik daar nu maar bij moest blijven zitten. Maar het leven gaat door.

De Heere is mij in die tijd lief en nabij geweest. Jaantje is 12 dagen ziek geweest en mijn ziel heeft in die tijd dicht bij mijn Liefste mogen wezen.

Op vrijdag daarna is Jaantje begraven. O toen is het mij zo goed geweest, ook voor je vader, kinders. Die had een stil berusten in de Heere, uit deze woorden: *"In stilheid en vertrouwen zal uw sterkte zijn."*

Toen kwam de man die voor haar kistje zou zorgen. Hij zei tot mijn man: "Arjaan, ik mag zelf geen kist maken, maar moet er voor naar Goes. En die zijn zo duur dat ik er verlegen mee ben. Temeer, daar u nooit iets kunt verdienen, maar ik zal het zo goedkoop mogelijk doen, hoor."

Ik antwoordde: "Ach man, gaat uw gang maar, want het is mij zo groot dat ons kind

nog een graf krijgt, daar er zoveel mensen vanwege de bommen die door de lucht vliegen, geen graf hebben."

Toen kwam de dokter zeggen dat er voor de besmetting geen rouwmaaltijd in huis mocht zijn. Dit was voor ons zeer smartelijk. Maar daar heeft de Heere ook voor gezorgd. De rouwmaaltijd hebben we bij moeder gehouden. Wij mochten daar niet bij zijn, maar er is een ouderling bij ons en een bij moeder in huis geweest. De hele familie en de meester met twee klassen is ook geweest. Het was al maar in mijn hart:

*"En stil berust in Zijn beleid,
Van nu aan tot in eeuwigheid."*

Toen Jaantje op vrijdag was begraven, werd de volgende dag ons **kleinste jongetje ziek**. De dokter zei dat het dezelfde ziekte was als van Jaantje. Hij zei tot mijn man: "Witte, mag ik u eens wat vragen? U gelooft dat God in Zijn Voorzienigheid door Zijn daden spreekt. Waarom laat u uw kinderen dan niet voorinnten tegen die ziekte? Jaantje is nu reeds als weg, en nu is Jantje weer zo ziek, en de andere vier die u nog hebt zijn nu nog gezond. Laat ze nu voorinnten, dan worden ze niet zo ziek en sterven ze zeker niet. Nu kunt u wel denken dat het tegen Gods Woord is, maar dat moet u mij dan maar eens bewijzen." Nu, zei vader: *"Die gezond zijn hebben de medicijnmeester niet van node."*

Ja, sprak toen de dokter, "dat heeft de Heere Jezus in geestelijke zin bedoeld voor Zijn discipelen."

Mijn man antwoordde: "Ja, ook dat wel, maar Gods Woord moet ons richtsnoer zijn, ook voor ons tijdelijk leven, zowel als voor ons geestelijk leven, dokter. Dokter, gelooft u dat God over ons brengt datgene wat Hij over ons beschikt heeft?"

Hij zei: "Ja, Witte, zo vast als een huis.

Nu zei vader: "Dan kunt u, dokter, niet voorkomen dat mijn kinderen niet sterven."

De dokter sprak toen: "God geeft er Zijn zegen over. Of zien jullie niet dat de vooringeënte kinderen niet sterven, en de andere wel?"

Toen heb ik gezegd: "Ja dokter dat zien wij ook. Maar de Heere beproefd het geloof van Zijn arme volk. En Hij heeft gezegd: Die vader of moeder of kind liefheeft bóven Mij, is Mijns niet waardig. Daarom hopen wij met de hulpe des Heeren staande te mogen blijven, en niet van Zijn lieve Woord af te wijken, ook al gaat het door de diepte heen, gelijk als nu."

Dokter sprak toen: "Als jullie er beiden van overtuigd zijn dat het kwaad is, dan zal ik er niet meer over spreken. Maar de vooringeënte sterven er niet aan."

Vader zei toen: "Dokter, dat zou de Heere op Nieuwdorp nog wel eens anders kunnen bewijzen."

Zo ging dokter toen weg.

Ondertussen was ons Jantje hard ziek. Dinsdags erop, viel er een jongetje van 5 jaar en kreeg bovendien de stuipen, en ook een meisje van 13 jaar. Donderdags erop werd een meisje van 21 jaar ziek en vrijdags onze oudste dochter van 23 jaar. Allen dezelfde ziekte difteritis in de keel. Toen was er nog één kind, een jongetje vrij en die is toen niet ziek geweest ook.

Toen was de nood weer zéér hoog geklommen en de Heere beproefde waarlijk ons geloof. Er viel steeds in mijn hart: *"Zalig is de man die verzoeking verdraagt."* enz.

Bovendien beliefdde het de Heere Zijn Aangezicht voor mij te verbergen, waardoor ik van binnen in grote verzoeking kwam.

De vijanden van binnen stelden mij het allerschrikkelijkste voor, betreffende de toestand waarin wij met onze kinderen verkeerden. Jaantje reeds weggenomen, en

twee van de vijf overige kinderen verkeerden in levensgevaar, en dan geen opening in het gebed. Hoe gans anders was het een week geleden, toen Jaantje stierf. Nu was alles zo gesloten. O, zeiden ze van binnen, "de Heere is hard voor je." "Dan werd ik al maar aangepord, dat ik dit ook moest zeggen. Welk een verzoeken om God te verdenken. Dikwijls vluchtte ik, dag en nacht, tot de Heere, en riep dan uit: "Heere, U alleen weet, wat goed voor mij is. O, laat mij toch stil wezen."

Dit duurde zo 4 dagen. Toen was het eens op een avond dat mijn man waken zou bij de kinderen, hetwelk wij samen om de beurt deden, ieder een halve nacht. Immers mocht er niemand bij ons in huis komen, er zat zelfs een groot papier aan onze deur ter waarschuwing voor de besmetting.

Er is dan ook in 6 weken niemand in huis geweest dan alleen de dokter, die kwam twee keer per dag. Mijn man zou nu dus waken en ik zou naar bed moeten, maar ik kon niet. Ik zeide: "Man, gaat maar gerust naar bed, ik kan niet totdat ik een plaats gevonden heb voor de Heere in mijn hart. Hij verbergt Zich nu wel, maar toch heb ik zóveel krediet voor Hem in mijn ziel, dat ik niet geloof, dat Hij mij te hard bezoekt in dit lijden."

Als mijn man naar bed was gegaan, viel ik op de knieën bij een van de ledikanten van mijn zieke kinderen. Zo ik neerviel zo bleef ik liggen, er kwam geen woord over mijn lippen, ik was stom van smart vanwege mijn uitwendige als ook mijn inwendige omstandigheden.

Toen viel er zo lief in mijn ziel: "Voorwaar, Gij zijt een God, Die Zich verborgen houdt, de God Israëls, de Heiland." En daar kwam zoveel liefde Gods in mee, dat ik houvast kreeg aan een verbergend God. De Heere vroeg mij af, of een dienstknecht nu meerder is als zijn Meester. Dit in verband met het diepe lijden en de grote donkerheid van Christus lijden, als Hij moest uitroepen: "*Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?*" En dat opdat ik nimmermeer van God zou verlaten worden. Ik had niets, maar dan ook niets meer te zeggen, maar mocht bij wijze van spreken, mijn hand op mijn zieke kinderen leggen, en zeggen: "*Heere, niet mijn, maar Uw wil geschiedde.*"

Toen ik op zou staan, om een van de kinderen te laten drinken, viel er zo in mijn hart: "*Ik zal ze dragen en redden.*" Daarin mocht ik vast geloven, dat er niet één van de vijf zou sterven. De volgende morgen kwam de dokter, welke vertelde dat er een jongen van 21 jaar op het dorp zo ernstig ziek was van difteritis. Dokter zei dat deze jongen net zo erg was als Jaantje, zijn keel was opgezwollen tot het sleutelbeen.

Ik zei: "Dokter, als hij dan ook maar niet sterft."

Dokter antwoordde: "Neen, neen; die gaat niet dood, want hij heeft door de voorinenting, een sterke weerstand in zijn bloed."

Ik sprak: "O, dat wist ik niet, dat die jongen niet gaat sterven, omdat hij zo goed is ingeënt." De andere dag, als dokter weer kwam, durfde ik hem niet goed vragen, hoe met toch met die jongen was. Andere mensen ontmoetten we toen niet dus wisten we niets van die jongen af. De weer daarop volgende dag vroeg ik naar hem.

O, zei de dokter: "Die is dood."

Ik zei: "O, dokter, dat zal toch wat uitmaken. Zonder Borg voor onze schuld en zonde, voor een rechtvaardig God te moeten komen. Och, dat de Heere, u dokter, ook nog eens wilde bekeren. En kinderen nu kunnen jullie nog bekeerd worden, maar die jongen niet meer. Voor hem is het afgesneden." Ik was zó week van binnen, ik huilde het zo maar uit vanwege het wonder, dat onze kinderen nog leefden.

De dokter was er bij, hij waste zijn handen en zei: "Het is beschamend voor de voorinenting. Die jongen was zo goed ingeënt, en nog gaat hij dood."

Wij zeiden niets meer, maar beschaamden de duivel met zwijgen.

Tijdens de ziekte van onze kleintjes had de dokter reeds 42 spuiten in hun arme lichamen gespoten. Ik hield mijn hart vast als hij kwam, want dan vlogen de kleintjes mij naar de hals van benauwdheid, maar het moest.

De dokter zei eens op een keer tegen mijn man: "U is zo tegen inenten, maar nu zijn ze dan toch ingeënt, tegen uw zin in. Ik kan en weet niet meer aan uw kinderen te doen, God moet de rest maar doen", en zo liep hij de deur uit. Arme wereld, arme wetenschap zonder God. O, wat is de mens toch blind en hard. Wat is het toch loutere genade, als de Heere een zondaar de ogen opent. 't Is onze schuld, dat wij zo blind zijn. Kinderen, die dit later leest, de Heere moge jullie bekeren, vraag er toch veel om. Bukt toch onder de hoge God.

Daarna zijn onze kinderen langzaamaan gaan beteren, alhoewel er een is, die het niet goed kwijt kan raken.

Ik was ondertussen veel bedroefd over 't **gemis van Jaantje**. Ik moest al haar spulletjes gaan opruimen. De meester van school stuurde haar laatste schriften en handwerk naar huis, hetwelk dan de wonde weer openhaalde. Wie het zelf ondervonden heeft, weet het best, wat er dan gevoeld wordt.

Wij leefden elke dag geheel uit des Heeren hand. En Hij zorgde zo lief voor ons. Toen de kinderen weer uit bed mochten, moesten ze rouwkleertjes hebben om Jaantje. We konden niets kopen, maar het kwam er, van alle kanten. Ik heb daar veel de Onveranderlijke trouwe Gods in mogen opmerken.

Toen Jaantje zeven maanden weg was, is onze oudste dochter gehuwd, hetwelk weer veel droefheid in mijn hart gaf, want Jaantje was er niet meer bij. Ds. van Stuyvenberg bevestigde hun huwelijk uit deze woorden: *"En ze hebben beleden dat ze gasten en vreemdelingen op de aarde waren."*

Het was aangenaam voor mijn ziel, en ik was weer wat bemoedigd uit dat lieve Woord. Maar van binnen werd ik al maar aangevallen, het was maar: "Je hebt geen bevestiging ontvangen, dat Jaantje inderdaad goed weg is. Moet je dan alleen maar doen met wat op een ziek en sterfbed voorvalt? Als ze weer beter was geworden, dan had ge het alles aan de vrucht, al of niet kunnen zien, maar nu?"

Op een vroege morgen werd ik als wakker gemaakt. Toen werden al deze voorbeelden uit Gods Woord mij bijgebracht: de Kanaänese vrouw met haar dochter; het dochttertje van Jairus, die slaaf van de Hoofdman over 100, en of de Heere er nu ooit een van had afgewezen? Ik zei: "Neen Heere, maar u hebt ze allen geholpen!"

De Heere zei: "En zou ik dan u alleen afwijzen?" O, neen, dat kon ik ook niet geloven. Zo werd ik weer wat bemoedigd, en tobde voort tot het andere jaar, 12 januari 1946, op de dag dat Jaantje een jaar geleden werd begraven. Ik was zéér bedroefd.

De volgende dag 13 januari kwam Ds. v. St. om het Avondmaal te bedienen. Hij sprak uit de tekst: *"Want ik ben met Christus gekruist, en ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij."* enz. Dat was een gezegende ure voor mij, arme worm, want daar mocht ik Jaantje kwijt raken en dit mijn kruis opnemen en de Heere vrolijk nadragen. En dat alles in Mijn Middelaar, in Zijn kracht en Zijn sterkte. Ik was Jaantje kwijt, volkomen kwijt, in mijn Volzalige, Drieënige Verbonds-God. O, het is niet eender, hoe de ziel God mag aanmerken, met betrekking op Zichzelf of op een kind. Toen vroeg mijn getrouwe Vader in Christus, mij of ik mijn kind voor de zonde over had? Dat gebeurde toen ik aan de tafel des Heeren zat.

Ik zei: "Neen, Heere dan nog liever voor de dood."

Daarop zei de Heere, dat Hij ze daarom had weggenomen, want Hij had haar ook niet voor de zonde over.

Zo ben ik mijn kind in de Heere kwijt geraakt, lief berustend in hetgeen de Heere

gedaan had. Nu wil ik haar niet weer terug hebben.

Zo gebeurde het mij, dat ik eens in bed lag te zuchten over de verdorvenheid van mijn hart, nu de Heere toch zoveel weldaden aan mij had bewezen. En dan zulk een bestaan als ik omdroeg, in te leven: *"Als ik het goede wil, ligt het kwade mij bij. En het goede dat ik wil, dat doe ik niet, maar het kwade, dat ik niet wil, dat doe ik."*

Om deze zaken was ik zeer bedroefd voor de Heere. Toen behaagde het mijn lieve Jezus Zich aan mijn hart te openbaren als mijn **Heiligmaker**, en mijn Vader nam in Christus weer een volkomen genoegen in mij. Dit ontstak in mijn ziel een heilig ontzag en een liefde tot mijn Drie-Enige Verbonds-God, want Christus was mij nu van God geworden, tot rechtvaardigmaking, tot heiligmaking, ja, tot een volkomen verlossing. O, wat een wondere weg heeft de Heere toch voor Zijn volk uitgedacht en uitgewerkt. Wat eeuwig wonder, en dat voor mij. Ik riep maar uit met de dichter:

*"Gij hebt uit louter genade,
Mij bewezen veel weldaden."*

Het is alweer een poosje geleden dat ik wat heb geschreven. Ik wil u nu iets melden, aangaande hetgeen de Heere mij deed ondervinden in januari **1948**.

Mijn ziel was weer in enige donkerheid geraakt, zodat Kerstdag en Oud- en Nieuwjaar net voorbijgingen of het alles mij niet aanging. In deze toestand, waar ik veel smart van omdroeg, kwam ik te B. bij enige vrienden. Daar waren er bij die veel goeds van God mochten spreken. Toen ik buiten kwam, keek ik naar boven, en zei zo: "Heere U bent bedankt, dat de vlammen van vijandschap van af en wangunst bij mij niet naar buiten geslagen zijn."

Toen kwam de vijand mijner ziel er op los, die zei: "Geloof en hoopt en lieft nu ook eens." O, die spottende duivel. Ik probeerde het nog ook.

Wat is de mens toch, als God niet werkt. Dan werk ik zelf, maar het ging niet. Daarop tobde ik voort tot 's zondagsavonds, toen kreeg ik n.l. hevige galsteenpijnen. Ik moest er van naar bed en ach, hoe droevig was ik toen gesteld. Mijn man gaf mij een tabletje voor de pijn. Ik nam het in met de zucht of de Heere het wilde zegenen. En ziet op het aller-onverwachts kwam de Heere over, met deze woorden:

*"De sterke rechterhand des Heeren,
Is zeer verhoogd tot dezer tijd,
En behoudt 't veld met kracht en ere." uit Psalm 118:8 (oude rijm).*

Toen liet de Heere licht opgaan over Zijn Eigen werk en ook werd mijn geloof, hoop en liefde in slagorde gesteld.

Lieve kinderen, toen had je moeder niet meer te vechten. De Heere nam mijn strijd en banden over, en ik had maar stille te zijn. Toen heb ik de vijand uit mijn ziele weg zien vluchten en mijn Liefste kwam er voor in de plaats. Hoeveel schoonheid ik toen in Hem heb mogen zien is niet uit te drukken. En dan die wonderlijke woorden uit het Hooglied: *"Zijn haarlokken zijn zwart gekruld als van een raaf."* O, die dierbaarheid welke ik toen zag in die Persoon van Jezus!

Ik mocht me opnieuw in Hem verliezen, als Zijn eigendom. *Dat ik niet meer mijns, maar mijns Getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen was.* En dat alreeds van eeuwigheid, en nu in de tijd in mijn ziel uitgewerkt.

Toen heeft de Heere mij **Nederlands Sion** eens laten zien. Wat is mijn ziel toen bedroefd geweest, omdat wij, mezelf erbij ingesloten, zo ver van God en van elkander afleefden. Hij liet mij zien hoe de grootste vijand en zonde onder elkander was, de onoprechtheid. Daarom zou de Heere een grote donkerheid als een rouwfloers over

ons brengen.

Ook liet de Heere mij zien, dat Hij Zijn kerk in ons land zou stellen als een belegerde stad. Ik zal daar niet veel over aantekenen, maar ik riep uit: *"Heere, wie zal van Jacob blijven staan?"*

Toen viel er in de dadelijkheid in mijn hart: *"Ik zal niet toelaten dat de rechtvaardige zal wankelen."* Want Gods ere hing aan Zijn volk. En daarom zal Hij Zijn kerk voor de druk gereed maken, want anders was ik wel de eerste die achterwaarts zou wijken ten dage des strijds.

Daarop beliefte het de Heere mij ook iets te laten zien aangaande ons lief Vaderland. Schrik beving mij, als ik zag de Godsverlating en de lankmoedigheid Gods over ons Nederland. Daaronder mocht ik nog eens tot Hem naderen met mijn eigen schuld, ook in deze zaak. Want ik had niet op de wacht gestaan met de schuld van de ganse kerk en ons vaderland. En daarom kon volk en kerk doorzondigen, dit werd ook mijn schuld. Ik was zeer bedroefd.

Ik kreeg te smeken, of ik toch eens bij de Heere mocht naderen, met ons land en ons vorstenhuis, hetwelk de Heere beliefte te geven, ook voor ons geliefd Oranjehuis. Ik smeekte of de Heere Zijn genade wilde verheerlijken gelijk weleer. Ik schreide van verdriet, en vroeg: "O, mijn lieve Drie-Enige Verbondsgod; eenmaal heeft Willem van Oranje met U een verbond gemaakt Heere, dat verbond ligt onzerzijds verzondigd, maar Uwerzijds toch niet vernietigd. Och dat mijn hoofd water ware en mijn ogen een springader van tranen, ik zou dag en nacht bewenen de breuke, die ik zelf, en de dochteren mijns volks geslagen hebben."

Het was me een wonder, dat de Heere in deze mij een geopende deur wilde geven, want ik mocht mijn klacht in Zijn schoot leggen, mijn verzuchting was: "Heere wilt U nog eens aan ons Vorstenhuis gedenken, en laat toch die lieve Juliana niet doorgaan." Wat zou de Heere verheerlijkt worden en in ons land Satans rijk worden afgebroken. Nu is het net andersom, de zonde viert hoogtij en Satan lacht. Maar God is Rechter, sela!

O, dat ons arme volk nog getrouwe knechten verkreeg om het hun aan te zeggen. Het zal wat uitmaken als de Heere komt om af te rekenen.

Och, laat toch zulk een dwang voor ons niet nodig wezen,

Wie God verlaat, heeft smart op smart te vrezen.

God zal eenmaal tonen dat Hij recht is. Ik mag het wel eens in Zijn Hand geven en de uitkomst aan Hem overlaten, Hem smekende om een gebed om te bidden, gelijk het meest tot Zijn eer is, want ik gun mijn Liefste toch van alles de eer, en zeg wel eens: "Laat God doen, wilt toch stille wezen. Want Hij zal verheerlijkt worden en dat zal van allen gezien en bekend worden, ook zelfs van degenen, die Hem doorstoken hebben."

O, het zal wat zijn, kinderen, smeekt veel om genade, wie weet, wat God nog doen wil. Ik heb zoveel schuld in deze zaak, dat ik wel ineen moest krimpen. Dag noch nacht moest ik rust hebben, om voor jullie allemaal te zuchten en te vluchten tot de troon der genade. Ook voor de ganse kerk, en ons land en volk, en ons Vorstenhuis. *O Heere, hoort, o Heere, vergeef, o Heere merkt op en doe het. Niet om onzentwil, want wij werpen onze smekingen niet neder op onze gerechtigheden, die een wegwerpelijk kleed zijn bevonden, maar bij U, Heere is vergeving, opdat Gij gevreesd moge worden.*

Nu wil ik, indien de Heere mij voorgaat, iets vermelden, omtrent hetgeen ik heb mogen ondervinden, in de zomer van 1948.

Ik kreeg te doen met onze **Gereformeerde Gemeenten**, die zoveel het levende Woord

moeten missen. Van tevoren werd een predikant beroepen te Krabbendijke. Dit deed mij de Heere zuchten of Hij die man eens wilde sturen naar onze classis. Ik kon daarmee, zo ik dacht nogal aanhouden bij de Heere. Maar op een middag terwijl ik lag te rusten, en met deze zaak in eenzaamheid bezig was, wilde de Heere mij er in onderwijzen.

Hij liet mij zien, dat mijn gebed niet uit de aard der liefde was, en dat ik mijn naaste, ook in deze, net zo lief moest hebben als mijzelf. Ik had mijzelf lief, want ik vroeg niet naar de wil des Heeren. Toen gevoelde ik, dat des Heeren volk te R. waar die Ds. stond rechter voor de Heere waren dan ik en wij in onze classis, en dat zij het daarom van ons winnen zouden. Toen vielen deze woorden in mijn hart: *"Bidt dan de Heere des oogstes, dat Hij arbeiders uitstote."*

Ik zei tot mijn man: "Die man komt niet naar de gemeente van Krabbendijke. Maar de Heere zegt er nog wat bij: *"Uw ogen zullen uwe leraars zien."*

Doch de weg was weer zo gans anders als ik dacht. Ds. Visser stierf,⁵ en Ds. van Stuyvenberg moest van Yerseke naar Nunspeet.⁶

Wat was dat droevig, nu hadden wij niet één Ds. meer in onze classis. Ik bleef zuchtende onder deze zaak. Zo mocht ik toen eens mee met een vriendin uit Borssele naar Goudswaard, voor een dag of zes. Als wij daar kwamen moest Ds. Ligtenberg er het Avondmaal bedienen, hetwelk mij zo wonderlijk en blijde voorkwam, dat ik dat nu mocht te beurt vallen.

Ik had al enige maanden zulk een begeerte en betrekking op het Avondmaal des Heeren, maar wij konden in onze gemeente geen Ds. krijgen om het te houden. Als wij opgingen naar het huis des Heeren, toen is het toch zo meegefallen, want de Heere was kennelijk in het midden. De hele dag kreeg Ds. opening in het Woord, bijzonder 's avonds uit het Hooglied: *"Hoe schoon zijn Uwe gangen in de schoenen, gij prinsendochter."* enz.

Ook na de dienst in huis bij onze vrienden, nog veel lief en goed van onze Drie-Enige God mogen spreken.

Toen zijn wij dinsdags naar Rotterdam geweest. Wij waren bij student Hegeman in veel liefde ontvangen. Als we daar waren kwam student Zwerus binnen, die zei: "Hebt u het al gehoord, kandidaat Dieleman gaat naar Borssele."

Wat er toen in mijn hart omging is niet te zeggen. Ik kreeg te geloven, dat de Heere mijn gebeden op het gouden reukaltaar van Christus verdienste geheiligd had, en ze van de hand des Engels voor God waren opgeklommen. Ik mocht dadelijk met die verleende weldaad in een Drie-Enig God eindigen.

O, riep ik uit: "Dat is van de Heere, dat is van de Heere geschied, ik zie het wel maar doorgrondt het niet."

Ik mocht geloven dat Zeeland er nog meer zou krijgen, hetgeen ook gebeurd is, want kandidaat Mallan kwam naar Bruinisse. Mijn vriendin⁷ die bij mij was, en uit Borssele kwam, was zeer verwonderd en verblijd. Wij hebben elkaar in de Heere gefeliciteerd, met dit grote geschenk van Dien Goede Herder der schapen.

Terwijl wij daar zo bezig waren kwam op het aller-onverwachts kandidaat Dieleman zelf binnen. O, wat was dat groot. Hij vertelde onder vele tranen hoe de Heere de weg had gebaand. Wij waren één in onze lieve Koning.

Dat huis in Rotterdam, was voor mij een Bethel een huis Gods. *O, ik kon Zijn lof en*

⁵ Ds. A. Visser, Scherpenisse-Poortvliet 1945- 1948 overl.

⁶ Ds. A. van Stuijvenberg, Yerseke 1940, Nunspeet 1948-1954. Overleden Aagtekerke 1954.

⁷ Waarschijnlijk **Pauwlien van Jos Boone** uit Borssele, geboren **Nieuwenhuijse**. (Zie onderstaande brief aan Bartel Meeuwssen)

roem uitgalmen, mijn Liefste, met lof en psalmen, Gij alleen waardig Heere! Toen kwam na de middag Mevr. L. bij ons, en dat ging ook zo goed onder elkaar. Zodat de 13e juli 1948, voor ons een onvergetelijke dag is geworden, omdat er iets van God in was.

Alzo hebben wij een blijde reis gehad en veel liefde bij de **Wed. Schelling** te Goudswaard ondervonden. Ook heeft toen kandidaat Van Dijke nog zijn beroep naar Tholen aangenomen. Helaas is die gestorven, eer hij in zijn ambt was bevestigd. Ik ben daar toen nog op de begrafenis geweest.

Onder het spreken van Ds. Fraanje is er toen veel in mijn ziel omgegaan dat voor de eeuwigheid bewaard wordt, inzonderheid onder Ds. Fraanje zijn gebed. Alzo gaf ons de Heere twee arbeiders die Hij Zelf in Zijn wijngaard had uitgestoten, dat mocht ik met ruimte geloven.

Nu is het weer een poosje geleden sinds ik iets heb aangetekend. Ik wil nu iets vermelden van een zaterdagavond in **1949**.

Ik was ziek geweest, maar kon op het alleronverwachts meerijden, naar een kerkdienst te Biezelinghe alwaar Ds. Mallan zou spreken. Deze sprak toen over: *"En Hij leidde hen uit tot aan Bethanië."*

Geliefde kinderen, ik zal het niet kunnen vermelden, wat ik daar heb mogen ondervinden. Ik had reeds 5 jaar gehoopt hierover eens te mogen horen spreken. Ik kreeg onder deze prediking veel licht in de Hemelvaart van Christus, zoals de Heere dat mij had geleerd, nu ik er niet aan dacht, liet de Heere daar als een verrassend God eens over spreken. O, hoe heeft de Heere dat toen onder die preek voor mij op willen klaren.

Ik moest maar zeggen: "Heere, mag ik nu mijn eigen waarde weer eens verliezen?" Ik was wonderlijk gesteld, en mocht een verootmoedigde gestalte ván en vóór de Heere hebben en mijzelf op Hem werpen door het geloof, tot op de dag, dat het Hem behage, mij bij en tot Zich te willen nemen.

Helaas, is hiermede Jane Witte-Welleman's eigen geschrift ten einde. Na bovenstaande heeft zij niet meer geschreven.

Nu volgt nog een bijvoegsel over haar ziek zijn, sterven en begrafenis.

Ook in haar ziek zijn bleef de strijd niet uit. Het is ook aan moeder bewaarheid, dat Gods volk door véle verdrukkingen, zowel uit als inwendig moet ingaan. Kruis en lijden en ook menigmaal was bestrijding moeders deel. Inwendig viel satan haar nog vaak aan, om haar deel aan de Heere te betwisten. Onder de toelating des Heeren kon de strijd soms zó hoog gaan dat ze er niet tegen op kon, als de vijand zei dat zij geen kind van God was.

Op een keer waren de aanvechtingen zó hevig, dat zij als ten einde raad was. Toen kwam de Heere over uit Jesaja 35: *"En de vrijgekochten des Heeren, zullen wederkeren en tot Sion komen met gejuich, en eeuwige blijdschap zal op hun hoofd wezen: vrolijkheid en blijdschap zullen zij verkrijgen, maar droefenis en zuchting zullen wegvlieden."*

Later kwam Ds. P. Honkoop uit Rijssen haar weer eens bezoeken. Deze vroeg hoe ze het in haar ziek zijn maakte, of ze verenigd was met Gods wil en weg, want ze was toch zo'n bevoorrecht mens, en de Heere had toch Zijn genade zo grotelijks in haar bewezen, en daar had ze toch de zekerheid van?

Moeder antwoordde: "O ds., wat komt de Heere mij op mijn ziekbed toch schoontjes uit te kleden, want ik mag en moet niet als een bekeerde vrouw sterven, doch als een naakte zondares, en niets meer hoor! Nu versta ik Ds. Fraanje zo goed, hoe hij niet als een bekeerde Ds. maar als een naakte zondaar moest sterven."

Weer op een andere keer, werd moeder lief bemoedigd uit Psalm 19, de drie laatste regels van het laatste vers:

*"Ja U, die mijn troost zijt,
Die mij verlost altijd,
Uit al mijn kwade dagen."*

Ze dacht eerst dat ze nog wat op mocht knappen, maar later begreep ze wel dat het een eeuwige verlossing zou zijn.

Eens kreeg ze een zalig gezicht van de heerlijkheid des hemels. In de geest mocht ze aanzitten met Abraham, Izak en Jakob. Tegen een van haar geliefde zielsvriendinnen, **Jaantje Maat**, zei ze: *"Ik heb mogen aanzitten aan de ronde tafel met Abraham, Izak en Jakob en, mijn lief kind, ik kende ze. En toen kwam Arjaan er ook bij; en toen kwam jie er ok bie, m'n lief kind."*

Op de laatste woensdag van haar leven, ging de strijd zó hoog uit, en was zij zó bedroefd, omdat de vijand van binnen ze van alles kwam te betwisten, het was toch alles maar bedrog van haarzelf. Toen zei ze tegen vader: "O, wat is de vijand toch in de weer en boos op mij, hij laat niets onbeproefd om me te verslinden. Hij probeert maar om mij harde gedachten van God op te dringen."

Moeder heeft een vreselijk lichamelijk lijden gehad, doch ze zei vaak, banger te zijn van opstand tegen God, dan van haar lichamelijk lijden.

Op vrijdag daarna kwam de vijand weer terug, maar niet zo erg als op woensdag daarvoor. Toen was het of de Heere zei: 'Nu is het genoeg, satan, tot hiertoe en niet verder.'

De volgende dag, zaterdag, is moeder buiten kennis geraakt. En zondagmiddag 9 mei 1954 om 1 uur is ze de eeuwige rust ingegaan, die er overblijft voor het volk van God, en waarvan ze hier, in dit leven reeds de voorsmaken had mogen genieten.

Op 13 mei is ze onder grote belangstelling begraven. In het sterfhuis had Ds. Dieleman de leiding, welke sprak uit Jesaja 40. Na het gesprokene heeft Ds. A. F. Honkoop te Goes met gebed gesloten.

Op het graf heeft weer eerst Ds. Dieleman gesproken en daarna Ds. L. Rijksen uit Psalm 68:2 nieuwe rijm, welk vers we daarna ook op de groeve hebben gezongen.

Allen die moeder gekend hebben, zullen weten, dat wij in haar niet alleen een moeder, maar ook een zuchter en bidder hebben verloren.

**Brief van Jane Welleman aan ouderling Bartel Meeuwsen te Krabbendijke,
toen hij 50 jaar ambtsdrager was; 1937.**

Om de stijl van Jane duidelijk te laten uitkomen wordt de brief letterlijk weergegeven.

Nieuwdorp, Mei 1937.

Zeer Geliefde Vriend!

Dezen vermelden van wagens en die van paarden, maar wij zullen vermelden van de daden des Heeren. Dat wensen wij u van harte toe in deze dagen die gij mocht beleven en hopen dat de Heere u nog enige tijd moge sparen en is 's Heeren weg anders dat uw reis nu ten einde moest wezen (hetgeen niet ontijdig wezen zou) dan hopen en wensen wij u hartelijk toe een ruime ingang in dat Koninkrijk hetwelk de Heere weggeleid heeft voor die genen die Hem zoeken.

O Geliefde Vriend laat ik mijn harte eens uitspreken. Ik heb dan altijd zoo veel dat mij tegenhoudt, maar terzake. Nu 50 jaar met de hulpe des Heeren in Gods kerke gediend in vallen en opstaan in gebrek in zonde en schuld, door goed gerucht en kwaad gerucht. O Bartel en dan nu afgeleefd en afgesloopt naar het lichaam en dan strakjes als de dood komt dan een doorgang te mogen wezen tot het eeuwige leven allen door dien Zoetsten en Beminnelijke Emmanuël die het alles verdient heeft en God de Vader dat plan uitgedacht en de Heilige Geest het uitgewerkt heeft en toegepast in uwe ziele voor zoverre het nuttig en nodig is voor u hier in dit dal der tranen en vreemdelings land. En dan dien Diennenswaardigen Drie-enige God voor eeuwig groot te maken dat is het doel en de lust van onze ziele toch zal het dat een eeuwig wonder uitmaken als dat verwezenlijkt zal worden. Het Lam dat geslacht is, is waardig te ontvangen alle lof en prijs.

O, u al mijn liefde waardig schatten, wijl gij mijn rechterhand wou vatten, o gelukkige zielen die daarvan de verzekering en verzegeling in hunne zielen omdragen mogen. De Heere is vrij en indien ik het zoo eens uitdrukken mag is het kleinste oneindig meer waard als alles wat is te noemen. Maar toch ik geloof dat die veel voor hebben hier, niet dat ik den Heere wil bedillen. Maar die weldaad is mij een parel in mijn zieleoog en kan niet laten bij ogenblikjes er om te bedelen om eens opgelost te mogen worden in een Drieenig God; o dat thuiskomen in dat Vaderharte wat is dat toch wel Bartel, evenwel de Heere is goed.

Wij hebben gisteren te Wolfaartsdijk Ds. Stuivenberg mogen horen over deze woorden Zalig zijn zij die treuren want zij zullen vertroost worden. Hetwelk zeer goed ging ook voor mijzelf maar hoe ik tegenwoordig van binnen bekampt worde kan ik niet zeggen, toen Ds. zooveel van de Christus naar voorgen bracht geraakte ik geheel verbroken o wat neemde dat toch mijn harte in. En dan is het net Bartel of er veldwachter bij mij staat van binnen en dan wringt dat maar om dat zoete mij te betwisten en te ontwringen hetwelk mij dan wel doet kermen Och Heere geloof ik teveel is het niet voor mij, bedrieg ik mijzelf enz. En doch ligt het op de bodem van mijn ziel om den Heere meer en meer te leren kennen en om eeuwig bij Hem te moge wezen.

O ik merkte zoo dat het hier voor mij een vreemdelingsland was en mocht toch nog niettegenstaande al beroeringen dichte bij mijn Liefsten kruipen. O dat kruipen en smeken om van Hem beschermt te worden en bewaart.

Nu Bartel ga ik eindigen, doe al de vrienden de groeten. Allemaal een hartelijke groet

Pauwlien⁸ had naar zin bij Ds. geweest ik durfde dat niet te doen want dacht ik ben niet gevraagd En nu zei Pauweliene het wel gevraagd was, maar het is voorbij. De hartelijke groeten aan Ds. v. d. Berg.

Arjaan is nogal wel, ook de hartelijke groeten van hem, dat begrijp u wel. Ontvangt zelf de hartelijke groeten van ons te samen

A. Witte-Welleman en kinderen.

⁸ Waarschijnlijk Pauwlien van Jos Boone, uit Borssele

4. Brieven van Jane Witte-Welleman aan een vriendin, Arnoldus Snoep en anderen

UITGEVERIJ/BOEKHANDEL GEBR. KOSTER — BARNEVELD, 1986

Brief 1

Nieuwdorp, 1 januari 1918

Waarde vriendin,

Ik neem de pen op om u enige letteren te schrijven, en laat u weten dat wij nog goed gezond zijn, hopen de van u hetzelfde te vernemen. Het is bij de aanvang van het jaar en ik gevoel mij gedrongen om u nieuwjaar te wensen. Nu zou ik u gaarne mondeling willen spreken; ik kom morgenavond naar de kerk zo de Heere wil en dan hoop ik u ook te zien, maar dat zal maar even zijn. Daarom zal ik u enige gebrekkige letteren schrijven, in de hoop dat de Heere mij bij de oprechtheid beware, want ik heb zo'n bedrieglijk hart dat ik gedurig moet vragen of de Heere mij maken wil als Nathanaël, een oprechte Israëliet in dewelke geen bedrog woont.

O, mocht de Heere ons verwaardigen om in dit jaar Hem te doen vinden. Mijn ziel moet dikwijls uitroepen: *waar legert Gij Uw kudde in de middag, opdat ik U toch tot mijn zalig deel hebben mocht*. Want daar zal het toch op aan komen. Of Hij dien enigen Goël, mijn Verlosser is.

En Tine, wanneer ik dat nu begeer, daar heb ik het nog niet mee. Dus dan blijft er een grote holligheid als het ware in mijn ziel, wanneer ik dat eens mag ondervinden. En als dan mijn begeerte maar recht is dan zal hij ook zeker vervuld worden. Hoe een wonderlijk mens ik ben weet ik soms niet; want bij de kentekens te kunnen en toch niet bekeerd te zijn. Hoe wonderlijk toch! Tenminste bij sommige kentekentjes, nooit bij allemaal, dus het is nog niet vervuld. O, mochten wij Hem toch eens vinden. Als ik daarover peins in mijn eenzaamheid, dan zou ik mij nog gaan verblijden in hetgeen ik niet heb. Want als ik daar toch aan denk, namelijk *dat God mijn Vader eens was, en Jezus mijn Oudste Broeder en Verlosser*, o dan denk ik: *Kom nu toch in mijn hart wonen*. Maar dan ben ik weer zo onwillig.

Dus, Tine, ik ben zodoende een ongelukkig, onbestendig schepsel. Ja, ik moet menigmaal uitroepen en zeggen: 'Beter was ik nooit geboren, dan zo'n rampzalig lot.' Ja, dan hangt zo'n ziel als ik tussen hoop en vrees: wat zal er toch van komen? O, het was te hopen dat ik geen ogenblik rust meer had buiten Christus.

Wat was ik bezwaard eergisteravond of nacht, want de éne of andere tijd kan veel schelen, nietwaar? En toen las ik in Van den Oever over Ruth, o, wat kon ik bij die kentekens. Hoe Ruth nu de keus van haar ziel gedaan had en aan de Heere verteld. Maar hoe zij nu Boaz niet had. Het was dus niet genoeg, zij moest Boaz hebben want anders was Ruth niet gelost. O, ik dacht, ja zo is het bij mij. Ik ben naar bed gegaan en in slaap gevallen en ik werd wakker met enige regeltjes uit de Lofzangen Israëls, u wel bekend, namelijk deze:

*Legt Hij dan uw tranen niet,
In Zijn flesse, in Zijn flesse,
Ja, Hij weegt al uw verdriet.*

Dus ik ben niet in moedeloosheid neergezonken, wat ik anders denk ik gedaan had. Nochtans geen duurzame troost, want ik heb de gehele dag maar gezucht om Hem in dit oude jaar te vinden. Ik moest toen naar de kerk en ik had een weinig moed dat misschien Jezus Zich aan mijn ziel zou openbaren. Maar helaas daar zat ik toen oom

Joh. liet zingen uit Ps. 89 het eerste vers. Ik was zo hard als een steen, want ik zag de lieve goedertierenheden des Heeren niet. Zo heb ik daar gezeten en gezocht of het Hem behagen mocht mij voor het nieuwe jaar inging, een nieuw hart en een lieve Jezus tot verzoening mijner zonden te geven. Ja, dat ik wel gevraagd heb: "Hoe komt het toch, Heere, dat ik U niet kan zien of kennen?"

En, Tine, het was net of ik achter een scherm stond en of Jezus daarachter stond, maar ik kon onmogelijk erachter kijken, en er ook niet overheen. Ik wist niet meer hoe ik het had. Het was net of ze mij toen vraagden: Wilt u dan niet teruggaan?

Ik zei: Neen, o neen, als ik toch maar nooit terug moet, want daar ben ik bang voor. Ik werd weer zo ongelovig en moedeloos, dat ik heel de avond heb zitten schreien. Ik kon niet meer bidden, ik moest zomaar zitten zuchten en klagen. En toen kwamen mij deze woorden over: *Laat tot U komen dat zuchten en klagen; die Mij vroeg zoeken zullen Mij vinden.* Maar, Tine, ik kon er niets mee doen, hoewel het toch wel enige verademing gaf.

Ik moest bij grootmoeder gaan slapen. Ik ging al zuchtende, somtijds stilstaande op de weg. Toen lag daar Van Lis op tafel, en daar staat in dat de Grieken aan Andréas vroegen: "Heere, wij wilden Jezus wel zien." O, dat was voor mij, ik begon in die predatie te lezen en, o, heel mijn toestand stond daarin. Hoe die mensen Jezus begeerden te zien, en Hij hen niet dadelijk antwoordde, maar Zich als het ware doof hield want Hij begon over iets anders. Toen kwam daarin voor hoe de ziel naar Jezus vragende kan zijn, terwijl het net is of de Heere niet hoort, zodat ze zeggen:

"Heeft God mijwaarts gans vergeten" enz.

Of is mij in eeuwigheid

Geen genade meer bereid?

Wij zouden het opgeven, maar wanneer ik bij mezelf zeg: Ik geef het op, dan ben ik soms nog bezig zonder dat ik het weet, want dat werken kan ik niet nalaten.

Maar om tot het vorige terug te keren. Van Lis zei, dat de Heere dat doet om ons te beproeven of onze begeerte en ons smeken aanhoudende en God heilig dwingende is. En om te zeggen: *Niet mijn wil, maar Uw wil geschiede.* Daar wij anders zo vol eigen drift zijn, wij zouden zeggen: nu moet Gij het doen. Hij zei, dat de Heere de tijd wel weet wanneer het nodig en goed is voor hen die Jezus zo gaarne zien zouden. Hij zei nog meer kentekenen voor het bekommerde volk, maar die zal ik nu niet allemaal schrijven. Ik kon daar toch zo bij, dat kende ik.

Ik zei tegen de Heere: "Gij weet het toch immers!" O, hoe werd mijn ongelovig woelen tot stilstand gebracht, en daar zag ik wat ik bezat maar ook wat ik miste. Echter, mijn ziel werd gestild en berustte erin, dat de Heere het op Zijn tijd wou leren. Toen sloeg de toren twaalf uur. Het was Nieuwjaar, mijn begeerte die ik vol eigen drift voor God had gebracht, namelijk om Hem te kennen en te zien werd niet vervuld. Maar ik zeg: vol eigen drift, dus geen begeerte die God had gewerkt. Maar nu had ik een stille gelatenheid in mijn ziel, en ik mocht enigszins geloven hetgeen Van Lis schreef. Dat tot dezulken gezegd wordt gelijk er staat: *De Meester is daar en Hij roept u.* Maar ik was niet gans gelovig, want dan was ik naar Hem gegaan, hoewel ik mijn hart voor Hem mocht openleggen en zeggen: "Heere, bekijk het Zelf maar eens, en zie of bij mij een schadelijke weg zij, en leid mij op de eeuwige weg. O, bewaar mij voor bedrog." Met de bede dat ik toch mocht verwaardigd worden om Hem in dit nieuwe jaar te mogen leren kennen.

Toen kwam er bij mij: Wankelt dan Gods vaste raad en die voorzienigheid Gods? Hoe Hij nu alles, alles besloten had wat over mij zou komen.

Maar, Tine, ik moet afbreken want mijn hart loopt waarlijk over, en voor zover ik weet ben ik oprecht geweest, door 's Heeren goedheid. Anders zou ik meer voor

durven geven dan ik bezit, zo arglistig is mijn hart. Maar och, ik ben met dit alles een ongelukkig schepsel, want ik heb Jezus niet en ik ken Hem niet, en buiten Hem is geen zaligheid, nietwaar? Mocht de Heere het op onze zielen binden dat wij geen ogenblik zonder Hem bestaan kunnen. Wij kunnen het nog zo goed houden buiten Hem. En dan zijn wij toch niet geborgen in die Arke. Och, mochten wij wezen als dat duifje dat fladderde net zolang totdat Noach zijn hand uitstak en haar erin nam. Zij vond geen rust voor het hol van haar voet.

Dat wens ik u toe in dit nieuwe jaar voor zover ik uw toestand ken, of zijt u misschien al in de Ark? Ja, dat zou toch kunnen! De Heere heeft maar te gebieden en het staat er, nietwaar? Ja, ik zou nog veel kunnen schrijven maar ik moet waarlijk eindigen. Dus nu heb ik in het kort verhaald hoe ik uit het oude jaar ben overgegaan in het nieuwe.

Daar zijn veel gebreken in deze letteren maar die moet u maar over het hoofd zien, want als ik schrijf komt er zoveel voor mijn geest.

Nu zult u toch niet vertragen om te schrijven, hoop ik. Ik verwacht elke dag bericht. Laat de wereld maar begaan, wij hebben van onze keus geen berouw, nietwaar?

Zeg de vrouw een goeden dag en Pauwtje ook, en allen die naar mij vragen; dag Tine. Hij doe Zijn aanschijn over u lichten, zo zullen wij verlost wezen. Wat ben ik blij dat de dominee uit Ruth preekt, dat was zo mijn begeerte, en die is vervuld. Wat kon ik erbij, u ook?

Dag Tine.

Brief 2

Nieuwdorp, 28 oktober 1918

Geliefde vriendin,

Bij dezen laat ik u weten dat wij allen goed gezond zijn, hopende van u en uw huisgenoten hetzelfde. Er zijn veel zieke mensen, bij ons is het tenminste erg. Bij J.H. zijn er tien zieken, dus dat is erg, nietwaar? En wij zo goed gezond, o mochten wij blinde schepselen, ogen krijgen om Zijn goedertierenheden te zien, dan zouden wij wel een verbroken hart hebben. Nu is mijn hart zo hard als een diamant.

En Tine, als wij dan terugdenken aan die vorige tijden, toen kon ik mijn hart in het eenzame zo voor Hem uitstorten, die lieve goedertierenheden zo zien en voelen dat mijn ziel bijna wegsmolt. Zo'n hartelijk leed en smart dat ik bij ogenblikken voelde. Tegen een goede, lankmoedige en rechte God te hebben gezondigd, en dan dat toevallen in Gods recht. Dat Hij nooit meer naar mij om zou zien, maar eeuwig van voor Zijn aangezicht wegdeed. Ik zou u nog wel op de plaatsjes kunnen brengen waar ik zeggen moest en kon en wilde: "Als U dat alles nu met mij doet, Heere," dan kon ik op die ogenblikken niet anders zeggen dan: "U zijt een goede God." Zo in tranen en smekingen neder te liggen wat is dat zoet. Hij rein van mijn bloed, maar ik de schuldige.

Maar nu, Tine, wat is dat verschil groot. Nu hard, moedeloos, lusteloos, traag en vijandig erbij te zitten. Zo zondig en ongelovig, voorwaar, een akelig bestaan; die het vat, die vatte het. Mijn toestand zo verdenken bij ogenblikken, dan zie ik niets van Zijn goedheid, dan is het: het moet zo en zo wezen. En kon en wilde ik dan alles nog maar gedurig aan God klagen, maar o zo'n gesloten leven dat is toch zo erg. Mocht het maar eens waarlijk ernst worden, dan zouden wij als uit de diepte tot God roepen. Het gaat bij mij achteruit, ja het wordt veel erger. En mocht de Heere mij maar recht slecht voor Hem maken, want voor onszelf zondaar te wezen dat gaat nog wel maar voor de alwetende God zondaar te worden, Tine, wat beleef ik dat weinig tegenwoordig. Dat buigen en bukken in het stof, en te zeggen: "Misschien is er verwachting." Dat wordt zo weinig gekend, daar moet de Heere ons immers brengen. O, Hij mocht ons leren

zuchten om te kunnen zuchten.

Ik zeg weleens: "Heere, geef Gij mij te smeken en te schreien voor Uw aangezicht, dan alleen kunt Gij mij verhoren." Maar nu is al mijn smeken, denk ik, lippenwerk in plaats van hartewerk. O, ik moet met Groenewegen zeggen: "Aan 't geloof en aan de zonden, zit mijne ziel gedurig vast."

En er dan zo hard onder te leven, o, wat voor een leven is dat toch, niet ter onzer nut, en ook niet ter ere Gods. O, mocht ik de ere Gods meer op het oog hebben, dan zou de Heere mij horen, denk ik. Dan denk ik weer: Hij doet het alleen als Hij het wil.

O, wat een gewoel in onszelf, en geen ogen te hebben voor die Borg Christus. Dan zeg ik bij tijden: open toch mijn blinde zielsogen voor dien oversten Leidsman, want alles roept het ons toch toe, Tine: "Bij mij is het niet."

Mocht ik het meer beleven dan zou ik een ander nodig krijgen, nietwaar? Maar dan beschouw ik u en al Gods volk die zo oprecht zijn zo gelukkig. Werd ik er maar eens oprecht jaloers op. Op dat volk hetwelk van God de Heere is. Want, Tine, oprecht te zijn is toch zo nodig. En wanneer men nu niet oprecht is dan kan men er toch niets van geloven. O, de Heere Zelf beware mij ervoor dat ik niet geloof wanneer het geen waarheid is. En ook niet op losse gronden mij iets toevertrouw.

De dominee zei het nog bij Rika hoe men in een staat van verdenking komt, namelijk om het almaal in onszelf te zoeken. O, mocht ik ook daar eens van worden afgebracht. Wat was ik toch beschaamd voor dat volk toen ik dacht: Hier hebt u een huichelaar, een farizeër. En ik durfde niet met ze mee omdat ook niemand het vroeg.

Ik zei tegen M.: "Die zijn toch oprecht, en die zien het ook al aan mij, ik zal voortaan maar niet meer bij dat volk komen."

Maar, Tine, dat kan ik ook niet, want hoe blij ik soms 's zondagsavonds ben dat ik nog bij dat volk mag zijn. Dan denk ik soms met Groenewegen aan dat versje: *Zoete banden, die mij binden*, enz. En dan zegt hij: "Hier bij Gods volk te zijn; en eenmaal afgescheiden te worden; o, wat een nare zielepijn."

De Heere geve ons maar veel gevoerd te worden met smekingen en met geweën, om van Hem alleen hulp en bijstand te erlangen. En om licht en genade te smeken om onze zonde en schuld en blindheid en wat nogal niet te mogen voelen. En dat wij nooit de schuld op God zouden kunnen steken. Ik ben er nog niet overuit dat u mij verstond, namelijk in dat verdenken. Ik dacht dat u dat niet meer had. Wat voelde ik zoete banden tot u als ik het zo eens neer mag zetten. Ik dacht: dan zal de Heere er mij misschien ook nog weleens van verlossen. Van al dat ongeloof, mocht ik er maar veel om worstelen, vrijgemaakt te worden. Want de duivel doet net met ons wat hij wil, voor zover de Heere het toelaat.

Nu ga ik eindigen, zie mijn fouten en menigvuldige gebreken niet aan, want die zijn oneindig veel. Ik denk: zal ik die brief maar niet beter wegdoen? Maar ik heb toch niet meer geschreven dan ik had zover ik weet. Schrijf ook weer eens terug als u wilt, en doe allen de hartelijke groeten.

Van uw ongelovige Jannetje Welleman.

Brief 3

Nieuwe Kraaiert, februari 1927

Zeer geliefde vriendin,

Al meermalen voorgenomen hebbende om een briefje te schrijven zal ik het nu maar wagen, hoewel het niet zonder strijd gaat. Want menigmaal wordt alles van binnen zo betwist, dat ik haast niet durf te schrijven noch te spreken. Maar daar het mij alles zo wonderlijk voor komt hetgeen er is voorgevallen tussen u en mij, dat innerlijke uit uw redenen kan ik niet uitdrukken. Ik had al meermalen van u gehoord van een tante en

haar zusters. En nu ben ik van de zomer ziek geweest en toen is de Heere, indien ik mij niet bedrieg, goed en nabij geweest. Hetwelk ik toen mocht vertellen tegen L. en M. en tante B. en toen zei L.: u moest tante M. eens kunnen ontmoeten hetwelk ik toen van harte hoopte en wenste. Hetwelk de Heere merkkelijk heeft believen te doen toen wij daar bij ds. Kersten zijn geweest.

Ik zag u door het raam en zeide: "Wie zou dat oude mens wezen?" Want ik had u nog nooit gezien. En u kwaamt binnen en toen noemden ze uw naam, waarvan ik een ogenblik aangedaan was, wat ik probeerde te verbergen. Maar toen de Heere u een weinigje opening gaf in het spreken over dat aanklevend geloof toen kon ik mijn tranen niet meer verbergen, en toen de dominee zei: "Jane, dan kun je nog wel moed houden, want met die zoete Borg komt men niet bedrogen uit." U weet het misschien nog wel, toen zei u: "Ja, ik ben een gezellin van allen die de Heere vrezen, maar och, dat wij ons toch niet bedriegen."

Dat viel allemaal zo in mijn hart dat ik maar uitriep in mijn binnenste: dat is mijn vriendin. Wat smolt mijn hart toch ineen. Groenewegen zegt:

Al kwam het volk uit verre landen,

De harten smelten samen in.

Waarvan ik toen bij ondervinding wat mocht beleven. Wat hebben wij daar een lief dagje gehad, nietwaar? Ik verlangde om u weer te ontmoeten. Ik had veel spijt dat B. zo haastig was, want ik gevoelde mij zo op mijn gemak, dat ik zeer gaarne nog een paar uurtjes bij ulieden gebleven was.

Zo is de Heere toch altijd wonderlijk en toch eenvoudig. Van mijn kant zijn er banden gevallen, en of het bij u nu ook zo is weet ik niet. Van binnen maken zij mij van alles wijs, hetgeen ik maar niet zal schrijven. Wat of ik mij al durf verbeelden, om te denken dat ik al iets zou kennen van hetgeen er in uw hart omgaat. U, die al zoveel druk- en proefwegen zijt doorgeleid en ik nog zo jong en al zo meer. U begrijpt het misschien wel een weinig, nietwaar?

Verder zijn mijn man en kindertjes goed gezond, en ik ook, ik ben mijn ziekte nu verontkomen. Het was enkel zwakte, zei de dokter. Maar wat is het mij zoet geweest op dat ziekbed, hetwelk nog niet geheel is opgedroogd, daar de Heere het nog wel eens een keertje komt te vernieuwen. Ik mocht de Heere zo goedkeuren dat Hij mij daar neerlegde, zodat ik niets meer kon vragen.

En toen kreeg ik zo'n ruime toegang met mijn ellende, uit- en inwendig tot die zoete Middelaar. Ik zag Hem staan in de hof van Gethsémané, bebloed voor Gods recht, voor de schuld van Zijn volk. Hoe Hij alleen de zaligheid verdiend en verworven had. En toen die woorden: *Dat Hij een Hogepriester was die medelijden kan hebben met onze zwakheden*. O, wat zag ik een dierbaarheid en een beminnelijkheid in die zoete Immanuël. In die beide naturen van Christus zodat ik met mijn hart zeide: "*Hier is mijn hart, geheel en al*", enz. Ik zeide maar: "OO, zoete Borg, mocht ik U eens krijgen, dat ik eens zeggen mocht: *mijn Liefste is mijne en ik ben Zijne*. Als ik ooit smart over mijn schuld, en schaamte voor God gevoeld heb is het toen geweest. En dan almaar van 's Heeren zijde bemoedigd worden. O, het was of al de lasten op Hem overgingen, zodat ik toen wel ziek kon wezen. Ik kan niet anders zeggen, dan dat ik een toeknikje had gekregen van een lijdende Borg.

Nu heb ik de hoofdtrekken geschreven. Ja, ik heb een weinigje mogen ondervinden wat of dat wezen zal om eeuwig God Drieëinig groot te maken, om eeuwig in Zijn wil verslonden te wezen. Ik heb daar ongeveer drie weken in geleefd. Totdat ik op een keer tegen de Heere moest zeggen: "Heere, hoe ben ik nu, want of mijn schuld vergeven is weet ik niet, en waar die gebleven is weet ik ook niet."

En toen viel er zo in mijn hart dat ik nu vogelvrij was verklaard, en dat ik in het woord

maar eens moest lezen over die vrijsteden. En ziet, daar stond nu letterlijk mijn toestand in verklaard. In Jozua 20 : 6 hoe die doodslager net zolang voor dat gericht moest staan tot de dood van de Hogepriester, en hoe dan die schuldige in zijn vorige bezittingen werd gezet.

O, toen zag ik hoe ik uit God gevallen was, en nog niet in dat bezit was teruggezet. Neen, dat durfde ik niet geloven, dat ik Zijn eigendom was. Niet dat ik alles wegwierp, maar ik kreeg te zien dat er buiten Christus geen rust is. Dat wordt men gewaar in het doorleven, nietwaar? Ik moest zeggen: 'Dat ik niets van Christus ken, durf ik niet te zeggen, en van die zoete merktekenen uit Zijn dierbaar woord. Maar mijn gronden bloot leggen kan ik ook niet, want ik ben mijzelf nog nooit kwijtgeraakt.' Zodat mijn leven meer in begeren en uitzien naar Christus bestaat dan uit vervullen. O, ik zeg wel eens: "*Zeg Gij tot mijn ziel, Ik ben uw heil.*"

Nu ga ik eindigen, en wat zou ik verblijd zijn wanneer u eens enkele lettertjes terug wilde schrijven. Doe uw dochter de hartelijke groeten van mij. De Heere, die goed is, geve u in uw ouderdom veel ondersteuning, dat wij samen veel een aankleven mochten hebben aan Hem Die het waardig is.

En wees zelf hartelijk gegroet van mij en mijn man.

Jannetje.

Brief 4

's-Heer-Arendskerke, 5 februari 1929

Geachte familie,

Ik ga het nog eens wagen om te schrijven, daar ik al een brief geschreven had maar nog niets terug ontvangen heb. Een mens begint dan van alles te denken; maar kom, hopende dat het goed zal zijn.

Ik begin wel eens terug te denken. Wat was ik blij dat ik J. zag, wat was die gegroeid en zo'n grote vriendelijke jongen. Het was zo eigen.

Wij zijn allen goed gezond, hopende van ulieden hetzelfde te vernemen. J. zal het wel gezegd hebben dat ik bevallen ben en ons kindje dood was. Ja, geliefde vrienden, daar ben ik wonderlijk onder gesteld geweest. Ik ben zowat zeven maanden angstig over de aarde gegaan, daar ik zeker verwachtte dat er iets aanstaande was. Ik zeide tegen mijn man: "Wat er gebeuren zal weet ik niet, maar de Heere laat merken dat het niet goed zal aflopen." Hetgeen mij zeer bezwaarde. O, wat heb ik toen gevoeld hoe mijn ziel aan het stof kleefde. Ik kon niet sterven, en mijn kindje missen kon ik ook niet.

Och ja, ik was bij tijden zeer bedrukt. Tot op een zaterdag, ik deed zo mijn werk, en daar viel zo in mijn hart: *Wat kleeft mijn ziel aan het stof*; o zo gepast. En daar moest ik in het eenzame met mijn kindertjes. O, als ik ooit gevoeld heb dat die voor een eeuwigheid geschapen waren, is het toen geweest. En daar leerde de Heere mij hoe David zijn schuld uitrekende in Psalm 51. Daar hij zeide: "De zonde zijn het voorwerp van Uw toorn. Reeds van het uur van mijn ontvangen af." Daar begon die man dus ook.

Dus ook het kindje wat ik bij mij had. En daar kreeg ik zo te smeken, inzonderheid voor dat wichtje. Ik kreeg mijzelf met alles over te geven aan den Heere. Hoe Hij het nu maakte, het was alles wel. Niet wetende hoe het moest, maar o, dat bukken, dat blindelings goedkeuren. Ik was mijzelf in deze zaak kwijt geraakt aan de Heere. Hij kon mij geen kwaad meer doen, alles was verdiend, en al wat ik kreeg was gunst. En dat laatste versje uit Ps. 68; ja, Hij was ook mijn Toeverlaat. Daar mocht ik in de laatste weken in verkeren, hetgeen mij zeer tot sterkte was, daar ik bleef verwachten dat er iets niet goed uit zou komen.

Ik zeide tegen mijn man: "Of ik nu weg moet of ons kindje, of allebei, ik weet het niet." Maar dan niets te bedingen, het was goed. Ik wachtte de ure zo gelaten af. O, wat was dat wonderlijk. Hij zou over mij brengen wat Hij over mij bescheiden had. En zo werd het geboren. En zij was weg, maar ik leefde nog. O, wat was ik verenigd met Gods weg en wil. Maar wat deed de Heere mij voelen dat ik moeder was, die natuurlijke band aan dat kindje. Het was of mijn hart gescheurd werd. En terugdenkend aan die werkzaamheden, denk ik meer van mijn kindje dan ik zeg. Maar de Heere had ermee gedaan naar Zijn wijsheid, en dat was mij nu genoeg.

Maar denk niet dat ik nu geen droefheid heb bij tijden, want ik was zo nauw verbonden aan dat kindje, zodat ik nu soms hete tranen wenen moet van verlangen. Maar de Heere is goed en recht, Hij geve ons daar gedurig iets van te doorleven.

Oom Joh. zeide: "Eerst leert men de theorie en dan de praktijk." En dat heb ik ondervonden.

Hoe gaat het met jullie, nu moesten jullie toch eens terugschrijven. Ik zal maar eindigen, enige dingen neergelegd hebbende. Alles afgebroken anders wordt het zo lang. Doe al de vrienden de hartelijke groeten van ons.

Gisteren hebben wij ds. Verhagen gehad, wat heeft die man lief geleerd uit Ps. 97: "Het licht is voor de rechtvaardige gezaaid," enz.

Uw dominee is weg, hè.⁹ Hij is verleden jaar nog bij ons geweest; toen heeft hij heel mijn toestand waar ik toen in leefde bloot gelegd. O, wat had ik banden aan die man; nadien hebben wij hem niet meer gezien, het was voor het laatst. Maar die preek zal ik nooit vergeten, en zo makkelijk ook voor zichzelf over de lofzang van Simeon en over zijn klacht. Ja, die indrukken worden toch voor de eeuwigheid bewaard, hè? Daar mocht ik mijn bezit zien en mijn gemis. Ik heb hem nog een hand gegeven en gedag gezegd; ik zie hem nog staan. Ik zeide dat ik mocht geloven, dat ik die klacht van Simeon kende maar de lofzang niet.

En toen zei hij: "Ja, maar gij zijt zo oud als Simeon nog niet, die was grijs toen hij Jezus vond, dus houdt dan maar moed." En in huis ook zo lief, ja hij was levendig, hoor!

Nu is hij verlost, maar voor onze arme gemeenten een grote slag, nietwaar? Hoe is het met de weduwe, ook een groot verlies. Wij hoorden dat zij nogal gesterkt werd. Jullie moesten toch eens iets schrijven.

Heeft V. d. B. het ook zo druk en u ook, of is het iets anders? Laat de banden rekken, dat kan, nietwaar? Maar toch niet breken, hè? En V.G. en V.E. leven die alle nog?

Nu ga ik eindigen. Zie mijn fouten niet na, want ik ben een ongeleerde, u zult het wel begrijpen, hoop ik. Verder de hartelijke groeten van

A. Witte,

Jr. Welleman en kinderen.

Brief 5 aan een predikant

Nieuwdorp, 1929

Zeer geliefde vriend,

Daar het zaken zijn die voor mij van eeuwig belang zijn, kan ik niet anders dan op uw brief enige lettertjes terugschrijven. O, wat greep het mijn ziel aan toen u zo getrouwd met mij handelde en ik in mijn ziel gevoelde dat het zo moest wezen volgens Gods eigen woord. Ik heb met die woordjes in het verborgene moeten vluchten, en heb daar voor de Heere uitgeroepen: "Heere, U weet dat het mij om waarheid in mijn binnenste

⁹ Waarschijnlijk ds. H. Kieviet te Veenendaal, die in 1928 overleed

te doen is." Ik heb gevraagd, ja gesmeekt om voor bedrog bewaard te blijven. Ik heb voor den Heere mogen onderzoeken hoe nu mijn werkzaamheden geweest zijn. En ik kan niet anders zeggen dan dat ik, van wat u het laatst schreef, iets had. Hetwelk ik in het verborgene heb mogen erkennen. Maar ook heb ik mijn gemis gevoeld, dat ik nu Hem niet bezit, en daar gaat het nu over. Want er is toch geen rust buiten Christus.

Ook wil ik u melden hoe het nu met mij is. De volgende zaterdag nadat het in die week zo veranderd was, zeide ik: "Heere, hoe is het nu, wat een gepastheid en dierbaarheid is er in U te vinden en te krijgen. Heere, leer mij den weg die ik te gaan heb, want ik hef mijn ziel tot U op."

En zie, geliefde vriend, het beliefde de Heere goedgunstig mij uit vrije goedheid voor te komen, als die grote Profeet Die nu mijn onwetendheid kwam te verlichten, om een weinig te kennen van God in Zijn algenoezaamheid, Jezus in Zijn dierbaarheid, en mijzelf in mijn totale vloekwaardigheid.

Wat ik toen gevoelde is niet te noemen, maar dit weet ik: Als ik ooit gevoeld en voor die lieve Jezus bekend heb dat ik nog minder was als een stofje aan de weegschaal en een druppel aan de emmer, dan is het toen geweest. Ook die liefdebetrekkingen op die zoete Middelaar. Ja, mijn ziel ging uit naar Hem. Ik was niet bekwaam om mijn werk te doen. Ik moest en mocht maar smeken of ik Hem eens krijgen mocht als mijn Hoogste Profeet, eeuwige Priester en lieve Koning. O, wat was Jezus mij dierbaar in Zijn ambten. En dat alles opdat God mijn Rechter en Schepper aan Zijn eer mocht komen. Wat er toen is omgegaan kan ik niet schrijven of zeggen, ik was krank van liefde om Hem alleen te mogen kennen en mijnen voor mijn arme, vuile ziel. Ik kon mijn werk niet doen vanwege die zoete indrukken van Christus en mijn gemis van Hem.

Zo was dat tot zegen, en 's avonds zeide ik: "Heere, zo kan ik het niet langer houden, U moet die gestalte vervullen met Uzelf." Ja, ik kreeg zoveel te zien dat ik met niets minder tevreden kon zijn dan met God Drieënig.

Ja **dominee**, ik zag zo helder als de middag dat ik uit God was gevallen en nu door die lieve Koning alleen kon worden teruggebracht en dat alleen door die verdiende Geest, hetwelk alles zo ingewikkeld toeging dat mijn ziel als van verlangen om dat eens te mogen krijgen, ja, amechtig werd.

En ziet, daar viel zo in mijn ziel uit Zijn eigen woord: "Ik, de Heere, zal op Zijn tijd zulks snellijk doen komen," hetwelk mijn ziel stil maakte als een gespeend kind bij zijn moeder. Toch bleef het verlangen nog aanhouden om die enige Koning te mogen krijgen, om mijzelf eens kwijt te raken opdat de Heere verheerlijkt werd. Lodesteijn zegt: "Als God aan Zijn eer komt, dat is zo'n ziel tot zaligheid." En zeker, daar verstond ik wat van. Ik moest toen reeds zeggen: *"Ik smee Hem gans onderdaan; en roepe God met harten aan."*

Hoe Hij met Zijn hand mij onderhouden en geleiden wilde naar Zijn raad, totdat ik zelf eens gebracht mocht worden tot het roemen: *"Mijn Liefste is mijn, en ik ben Zijne."* Om door genade eens schoon in Christus voor God te wezen tot Zijn eer en mijn zaligheid, en ruimte voor mijn gemoed. Want hoe meer ik mag smaken en zien hoe goed de Heere is, hoe meer dat gemis van God en Christus in mijn ziel zeer doet. Maar het is wonderlijk hoe ik bij tijden almaar tot bedaardheid en geduld wordt aangespoord uit Zijn woord. Zoals deze woorden: "Laat ons met lijdzaamheid lopen de loopbaan die ons voorgesteld is."

Nu ga ik maar eindigen, iets medegedeeld hebbende van de ontmoetingen in de laatste weken. Alles schrijven is niet doenlijk. De Heere geve u, mij veel te gedenken, hetwelk nodig is, dominee, om in Hem gevonden te worden, en ik Hem eens mocht omhelzen door het geloof. O, de Heere vermeerdere mijn geloof uit vrije gunst.

Met vriendelijke groeten van mijn man en mij,
Jannetje Welleman.

Brief 6 aan Noldus Snoep te Yerseke

Nieuwdorp, april 1929

Waarde vriend,

Bij dezen wil ik u enige lettertjes schrijven, en laat u weten dat wij door 's Heeren zegen allen goed gezond zijn. Hopende van u hetzelfde.

Ik heb al meer, sinds wij bij u geweest zijn lust om te schrijven maar daar kwam veel tegenop. Nu hoorde ik zeggen van oom Joh. dat er bij ulieden een jongen zo'n grote weldaad deelachtig geworden was, en o, wat werd ik daar jaloers op.¹⁰ Ik weet niet wie het is en heb hem nog nooit ontmoet bij mijn weten, maar vannacht heb ik daar zomaar mee te doen gehad. Je zou zeggen: hoe is het mogelijk. En wat maakte die jongen God groot voor het grote goed hem bewezen, en ik dacht: nu ga ik eens schrijven of Noldus daar toch eens iets van mede wilde delen. En u zult dat wel willen, want het zal uw arme ziel toch wel verblijd hebben dat de Heere nog zulke bemoeienissen met Zijn kerk en volk maakt in deze donkere dagen, nietwaar?

Ja, Noldus, ik was zeer verheugd toen ik dat hoorde en ben er nog steeds blij mee. Ik gunde dat zo aan die jongen, want hoe verblijd zou ik wezen indien de Heere mij ook eens vrij maakte? Dat zou u gauw weten, hoor, want ik ben ulieden nog niet vergeten, maar denk nog menige keer aan jullie. U ook aan ons, of is het maar alleen aan mijn kant? De Heere is zeer goed voor mij, Noldus. In de laatste drie weken is het zo veranderd bij mij. U weet wel dat ik veel zweeg, omdat ik zo verward was bij tijden. Ik voelde wel schuld over dat zwijgen.

Zo zijn wij, Rika en ik, naar 's-Gravenpolder gegaan. Eerst had ik met de biddag ds. Fraanje in Goes horen preken, en zie, ik geraakte gans verward. Van binnen werd er van alles van mij gemaakt. Maar o, op een morgen, ik was gans afgetobd en moest mijn plicht doen en kon niets zeggen als: *'k Wil mijn misdaan, die u tergen, niet verbergen*. Ik kon niets meer dan naar Boven kijken; dan is het nauw, hè, Noldus? Ja, daar zette de Heere mij in mijn schuld, dat ik zoveel zweeg en nog veel meer. Rondom schuld. Maar o, die goedertieren indrukken van de Heere, die ik daar kreeg. Als ik ooit smart over mijn zonde gevoeld heb is het toen geweest. Ik moest maar zeggen dat de Heere goed was voor een slecht mens. En die zoete ontsluiting in de Middelaar. O, wat een ruimte voor mij in bijzonder.

Ik kreeg de Heere lief in Zijn deugden, zowel in Zijn recht als in Zijn goedertierenheid. En nu vernieuwt Hij het nog wel eens. Wat is dat een goed plekje, om Gods eer net zo lief te hebben als onze zaligheid. Dan leert men vragen: hoe komt God aan Zijn eer? En dan die zoete Borg een weinig van nabij te mogen zien, hè, als die enige weg ten leven. Ik moest zondagavond al maar zeggen: *"Voor één kus van Jezus' mond, geef ik al die zwarte grond."* En ook dit: *"Geen andere weg ten leven verkies ik. Wil mij geven. Verzoening in Uw bloed"*, enz. En dat alles met onderwerping.

O, wat moet en wil en mag ik in deze dagen den Heere vrij laten, wat Hij doet is o zo goed. Zo geef ik mij maar weg aan Hem, Die mij alleen helpen kan en wil. Dat mag ik soms zo geloven, en dan kan ik de tijd en wijze aan die zoete Immanuël overlaten.

Zo was ik zaterdag aan mijn werk. Ik zeide: *"Heere, wat is dat nu bij mij toch?"* Ik moest mijn werk laten liggen en op mijn knieën in het verborgene komen. Wat kwam Hij mij daar voor als die grote Profeet, hoe Hij mij nu leerde van de weg die ik te gaan

¹⁰ Het schijnt Jan Waverijn uit Yerseke te zijn, omdat in andere brieven J.W. vermeld wordt.

had. En mijn verstand kwam te verlichten om God te kennen in Zijn algoezaamheid, Jezus in Zijn dierbaarheid, en mijzelf in mijn vloekwaardigheid. Heb ik ooit voor God gebukt en geloofd dat ik nog minder was als een stofje aan de weegschaal, dan is het toen geweest. En wat ging mijn ziel uit om Hem, die lieve Koning, te mogen omhelzen door het geloof als mijn lieve Goël en Verlosser, opdat Gods deugden eens aan en in mij verheerlijkt mochten worden.

O ja, mijn hart deed zeer van verlangen naar en om Hem. Om Hem eens te mogen mijnen. Ik zeide: *"Heere, zo kan ik niet langer leven. U moet die gestalte matigen of vervullen met Uzelven, geheel en al. O, dan zullen mijn schatkamers vervuld wezen."*

Maar, Noldus, dat vrijlaten van die grote God, niet gelijk ik wilde, maar wanneer het anders nuttig en meer tot Zijn eer was, dan was het ook goed. En ik was niet in staat mijn werk te doen vanwege de zoete betrekking op Hem. O, ik zou wel gezegd hebben met de bruid: *"Als gij Hem vindt, zeg Hem dat ik krank van liefde ben."* O, wat een zoete omgang, dat overeenkomen, hè? Noldus, niet anders te willen dan wat die lieve Koning wil.

En toen kwamen deze woordjes bij mijn hart: *Ik, de Heere, zal zulks te zijner tijd snellijk doen komen.* O, ik zeide: *"Het is goed, Heere, Uw tijd is de beste."* Lodensteyn zegt ervan: *Dat men dan een sleutel heeft van 's Konings binnenkamer wanneer men verenigt is met Zijn wil.* Ik heb toen gezongen:

Dies wees tevreden, o mijn ziel, klachtig.

Naardien dat de Heer' u deez weldaad doet.

En zie, zondag kwam ik in de kerk en oom Joh. verklaarde in zijn gebed geheel mijn hart, zonder dat hij iets wist. En de preek uit Justus Vermeer die zondag, o, wat was het zoet.

In die voorhoven des Heeren zeer rein,

Wil men dan van harte Hem lofzangen zingen.

Dan ben ik maar blij dat God zo groot is. En zie, daarom ontroerde ik toen ik hoorde vertellen van die jongen. Want oom Joh. had Willem Meyer in Goes gezien, dus het was uit een goede bron dat men het wist. Noldus, u moest nu toch eens iets van hem schrijven, heeft hij Hem waarlijk gevonden als zijn schuldovernemende Borg? O, hoe zoet moet dat wezen. Want veel is er niet over gezegd daar er in Goes geen gelegenheid voor was.

Nu ga ik eindigen, doe al het volkje dat ik ken de groeten. Hoe is het zoal met hen? De groeten van allen en ook van Rika. Zij leeft tegenwoordig in verzoeking van de vijand harer ziel. En nu dacht ze verleden week dat haar toestand niet meer verklaard kon worden. En zie, toen werd er gelezen uit een preek van Van Lis over de slingerstenen, uit de profeet Zacharia. U kunt dat wel opzoeken; en toen viel het mee voor haar.

Nu moet ik nog eens zeggen dat ik tegenwoordig veel aan u denk, want ik verstond ook van u hoe die doodslager in die vrijstad, wanneer de dood van de Hogepriester niet was tussenbeide gekomen, nooit Paas- of Pinksterfeest mochten houden. Ja, Noldus, ik heb wel eens gezegd en gevoeld hoe ik Zijn gevangene was, en hoe Hij die nooit begeeft. Uit Ps. 69 ben ik daar eens bijgebracht. Om nu maar te wachten op een wettige vrijmaking.

De Heere die zeer goed is voor Zijn arme en ellendige volk geve ons te wachten, onze plicht te doen en de uitkomst aan Hem overlaten, maar dat is enkel genade, nietwaar? Mocht de Heere die genade gedurig aan ons heiligen en verheerlijken tot roem en prijs van Hem, Die het alleen waardig is. Dat wij veel naar Hem mochten vluchten, Die ons alleen pasklaar kan maken voor Zijn Woord. Nu zou ik op het ogenblik beter kunnen praten dan schrijven. Zie daarom mijn fouten maar niet, ik hoop dat u het kunt lezen,

want ik ben altijd ontroerd als ik zulke tere dingen schrijf, en de vijand zit ook niet stil.

Nu, geliefde, ontvang de hartelijke groeten van ons beiden,

A. Witte,

J. Witte- Welleman en kinderen.

P.S.

Zeg de dominee, als gij hem ziet, eens een goeden dag van mij.

Brief 7

Nieuwdorp, juni 1929

Geliefde vriend,

Uw briefje ontvangen hebbende was ik zeer verblijd, en wilde gaarne iets meedelen van hetgeen de Heere mij heeft laten ondervinden in mijn arme, ledige, uitgeschudde ziel. O ja, Noldus, ik had niets dan schuld en zwartgebrand was ik in mijzelf, voor die zoete Middelaar, van de zonde. Die het vatte kan die vatte het. En zie, toen las oom Joh. een voorbereidingspreek voor het Heilig Avondmaal uit P. Immens, over *het inwilligen van het verbond* en daar legde die man mijn gehele hart bloot, zodat ik maar moest zeggen: "Heere, Gij weet het hoe mijn ziel bij tijden hijgt, ja, amechtig is naar U." O, die zoete omgangen. En, geliefde, hoe meer ik van Hem te zien kreeg, hoe groter mijn gemis werd en hoe meer mijn ziel hongerde en dorstig werd om Hem alleen.

O, Noldus, wie zal stamelen van die zoete indrukken van Hem. En toen in de kerk werd het teveel, zoveel liefde en bereidwilligheid en wie zal Zijn schatten verhalen! En hoe meer ik ervan zie, hoe minder ik ervan zeggen kan; het werd zo wonderlijk, en nog bij tijden. Daar kwam Hij mij voor als blank en rood en naderde tot mij in het bijzonder bood Hij mij Zichzelf aan en ik gaf mij aan Hem om voor eeuwig Zijn eigendom te zijn met al mijn zonde en schuld, ja, zwartgebrand van de zonde. Maar Hij wilde mij toch hebben, en ik kan niets anders zeggen dan: *ik ben des Heeren*. En Hij overreedde mij Zelf van Zijn liefde en trouw en nam weg al mijn zonde. O, Noldus, hoe verheugd en verwonderd ik was, is niet te zeggen.

Ik zou u liever spreken dan schrijven; jullie komen al gauw, nietwaar? En dan almaar uit Hooglied: *Geheel zijt gij schoon Mijne vriendin en er is geen gebrek aan u*. O, wat smolt ik telkens weg voor die hoge Koning. Ik had nu niets te doen dan Hem te omhelzen als mijn lieve Koning. Hij doet met mij wat goed is in Zijn ogen. O, wat sprak Hij naar mijn hart. Ook dat versje uit Psalm 85: *Gij zijt, Heer', met Uw volk nu tevreden*, enz. U moet het maar eens nalezen en zing het ook nog maar eens. Ja, help Zijn grote lof versterken. Ja, die lieve Jezus, die zoete Middelaar was met mij tevreden en ik met Hem. Dat gaf de doorslag, dat de Heere het nu van Zijn kant bevestigde. En dat gevoelde ik goed, dat het niet van mijn kant alleen was. Maar Hij nam mij over en weg was al mijn schuld en bezwaren die vele waren.

U schreef mij dat die toezegging spoedig vervuld was. O ja, dat was echter een vernieuwing, want voor een jaar of tien is diezelfde waarheid in mijn ziel gekomen, en nu kreeg ik diezelfde woorden. O ja, Noldus, het was in Jakobs ogen *als enige dagen als hij Rachel kreeg*, maar dat is ook zo bij mij in dit opzicht. Ik moest maar zeggen: *wat handelt Gij toch zacht met mij*.

Zie, enige lettertjes; nu ga ik maar eindigen want u komt toch spoedig naar ons met enige vrienden? Doe allen de groeten van mij, Jannetje, en wees zelf van mij en mijn man hartelijk gegroet,

Jannetje.

Ik zou nog wel meer kunnen schrijven, daar het zondag zo goed is geweest in de kerk, maar hoop dat u spoedig zult komen. Nu ga ik maar eindigen. Ook de groeten van Rika. Het was als in Ps. 84: Als zij door het dal, enz. O, *één ure in Zijn huis is beter als duizend elders*. Wat mocht ik het weer voelen, *dat ik de Zijne was*. En hoe meer ik dat erkennen mag, hoe liever Hij voor mij is. Dan kan ik zo hartelijk Hem de eer gunnen. Niets uit ons maar al uit Hem, zo gaan ze naar Jeruzalem.
Dag hoor!

Brief 8

Nieuwdorp, oktober 1929

Zeer geachte vriend,

Wie weet niet uit alle dezen dat de hand des Heeren dit doet? Deze woorden kwamen in mijn hart toen ik uw brief las, daar dit een antwoord was op mijn verzuchting. Ik ben veel geplaagd van binnen, omdat ik maar niets van u vernam, hetwelk de vijand tot zo'n sterk argument had, dat ik mijn ondervindingen begon te verdenken, omdat het nogal een poosje bij mij bleef. Maar om daar alles van te schrijven is niet doenlijk, want er waren nog meer omstandigheden bij. Toen kreeg ik hoge koorts en moest naar bed en daar lag ik nu.

Maar Noldus, hoe hartelijk ik daar alles mocht vertellen is niet uit te drukken, en onder dat klagen werd het ruimer in mijn gemoed. Als een vriend die zijn vriend troost wanneer hij in nood is, zo lief werd die lieve Koning voor mij, arme worm. Ik mocht weer geloven dat Hij mij voor Zijn rekening genomen had en dat niet alleen, maar ook zo'n ruime toegang tot God Zelf. O, die gunst te gevoelen van God om Christus' wil. De Heere zei niets, maar die gunstige blik te mogen ontwaren en dat alleen om die lieve Goëls wil. O, wat werd Hij mijn ziel dierbaar.

Ik riep met Groenewegen uit: *"Ja, mijn ziel, gij mocht wel beven, was er Koning Jezus niet."* O ja, geliefde vriend, had ik toen duizend tongen gehad, ik zou Zijn lieve gunst en vriendelijkheid, goedheid, zachtmoedigheid en al die lieve graveerselen, o, die zoete gepastheid niet uit kunnen drukken. Dan wilde ik Hem groot maken hier in dit dal van Baca, zegt Comrie ervan. Wat gaf ik mij weg aan mijn lieve Koning. Had ik duizend zielen, dan wilde ik die allen aan Hem geven als een gering en zondig en vuil geschenk. Hetwelk Hij dan van mij aan- en overnam.

O, dat volkomen Lam, Noldus, laat onze ziel Hem toch prijzen. Al is het zuurheid of ook zoetheid, laat ons altijd wezen stil. En dan dat eens worden met den Heere over deze offerande. Dat de Heere Zelf een volmaakt genoegen nam in Christus. En mijn ziel ook, dat is toch eens wat anders dan dat omzwerven met onze schuld. Maar wat is het vrije gunst als het eens komen mag, nietwaar?

Ik zei zo: "Och Kee en Pauwline, denk toch niet hard van de Heere." Want het was al gunst in mijn ogen, dat Keetje bij haar zieke kinderen zat en Pauwline op de puinhopen van haar uitwendige bezittingen. Ik wilde de Heere wel met David danken voor Zijn weldadigheden en trouw aan mij bewezen, die toch de geringste en de minste ben. O ja, die trouwe Heer' voor Zijn gena vergelden.

En geliefde vriend, toen ik daar mee bezig was, kwam mij deze waarheid zo liefelijk voor: Hoe die lieve Koning nu alleen volmaakt den Heere gedankt had met deze woorden: *"Ik dank U, Vader, Heere des hemels en der aarde, dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt, en hebt het de kinderen geopenbaard."* Zodat ik, Noldus, anders niet kon doen dan aan die lieve voeten vallen en vragen om voor en met alles in Hem te mogen schuilen. O, niets uit ons maar alles en alleen uit Hem. Ik kan soms zo hartelijk blij wezen dat Hij alleen een volkomen Zaligmaker is.

Hem zij alle lof en prijs. O ja, Noldus:

Hier en komen geen onvrome.

Hier komt ook geen vrome,

Anders geene dan alleene,

Ik en Heere Jezus Gij.

Daar heb ik zo al veertien dagen van geleefd om zo te spreken.

Toen werd plotseling een van onze kinderen ziek en ik kreeg op diezelfde avond een hevige pijn in mijn lichaam zodat ik door het bed moest kruipen van de smart. En ik wilde zo ik gewend was naar den Heere en mocht mijn klachten vertellen maar vond niet die gevoelige tegenwoordigheid van Zijn zoete liefde, en dan in zo'n nood te verkeren. Maar het was steeds maar in mijn ziel: *Want God te prijzen is uw plicht. Niet vragen wat er goed of kwaad is.* En hoe ik nu ook wanneer het die lieve Jezus beliefde Zich te verbergen, niets te doen had dan mijn plicht. Hetwelk zo betamelijk was voor mij, nietige en geringe worm. Om niet te klagen, wat mijn ziel zo goed mocht keuren en ik hartelijk den Heere gelijk mocht geven in mijn pijn en in de ziekte van ons kind.

Nu ben ik daar van opgeknapt en ons kind is ook weer verre beter. En hoewel Zijn lieve bedelingen nu inwendig wat donkerder worden kan ik bij tijden niet anders dan ze goedkeuren omdat ik dan mag geloven dat die lieve Jezus het best weet wat goed voor mij is.

Zo ben ik maandag over acht dagen wonderlijk gesteld geweest. Ik merkte zo dat de Heere het nu nuttig en nodig achtte dat het zo niet bleef. En Noldus, met hoeveel tranen en een bloedend hart ik heb mogen zeggen dat het goed was als Hij Zich bleef verbergen, is niet te zeggen. Want ik kon Hem niet missen. Maar toen liet de Heere mij eerst voelen dat ik mijzelf voor tijd en eeuwigheid in Zijn handen had gegeven en ik mijn woord kwijt was. Dus dat ik nu niet meer mijzelf eigen was. En ik mocht dat alles toestemmen en mij bij vernieuwing aan God verbinden. Zodat ik met veel tranen mocht zeggen:

"Ik Heb mij in nood aan God verbonden.

In Hem mijn hoog vertrek gevonden."

En toen viel er zo'n vrede op mij. Maar ik begon te redeneren, ik zal dat alles niet melden maar het zou op mijn dierbaarste betrekkingen aankomen, hetwelk hoog ging in mijn arme ziel, want de vijand slaapt ook niet veel. Ik stond aan de tafel en keek maar naar boven en zei: "O, Heere, laat mij altijd wezen stil." En dadelijk viel deze waarheid in mijn hart: *Terwijl Hij uw Heere is, zo buig u voor Hem neder.* Toen mocht ik weer gevoelen dat ik nu Zijn eigendom was, dus dat het voor mij betamelijk was te buigen onder alles wat mij wedervaart en wedervaren zal.

En nu las oom Joh. zondag uit Van Lis die preek over Johannes: *Toen ik Hem zag ...* En dan over die vreze, dat verstond ik. U moet het maar eens nakijken. Toen heb ik zondagavond tehuis zijnde ook de uitkomst in Zijn handen mogen geven. O, Noldus, oom Joh. zei zo: "Dat doet de Heere (die vreze geven) in de genietingen omdat wij anders overmoedig worden."

Ik ben beschaamd voor God geweest, want wat ben ik dan ellendig. Ik zeide: "Heere, wanneer U meer zou geven, ik zou het niet kunnen verdragen." O, ja, Hij weet het beste wat goed voor mij is; en, Noldus, dan gevoel ik weer die gunst.

Nu moet ik maar afbreken, want mijn hart is overvol, in de nachtwake peins ik aan Hem bij tijden. Ik zeg somtijds weleens: "Ik zal u hartelijk liefhebben, Heere, mijn Sterkte." Ook onder deze toedieningen zeg ik toch: "U al mijn liefde waardig schatten, wijl Gij mijn rechterhand woudt vatten." Dat moet gij in uw eenzaamheid ter opbeuring eens zingen, dat doe ik ook weleens.

Doe al de vrienden de hartelijke groeten en ook W. Ja, Noldus, dat was wonderlijk. Ik kende die man terstond. Ja, die heb ik op een nacht ontmoet; en hij schreide toen over zijn geluk en ik over mijn ongeluk en gemis. Wonderlijk hé? Toen ik die man zag (ik wist niet dat hij op de wereld was) toen zei ik: "Dat is hem." Ook was hij lief in zijn spreken. Ik geloof dat de weg van mogelijkheid voor hem in een ruime mate in Christus ontsloten is. Ook heb ik verleden week nog over hem moeten denken; hoe is het zoal met hem?

En tegen u praat ik zo dikwijls, o Noldus. Wat slaat de Heere die verborgen zuchters toch gade, dat wilde ik nu zo graag eens weten.

Ik was zeer verblijd met uw brief, en heb gemerkt dat het van beide kanten is en dat weet ik zo graag. Ja, dat is een lieve namiddag geweest toen gijlieden bij ons was. Ook mijn man was zeer verblijd, die leeft zo mee maar durft niet best onder 't volk; en nu kwam 't volk bij ons en dat niet buiten de Voorzienigheid. Hij denkt altijd dat hij er niet bij hoort. Meer zal ik hier niet over schrijven.

U hebt morgenavond ds. Kersten. Wat heb ik toch zin om te komen, maar dat kan niet, want ik ben tegenwoordig veel zwak. Ik moet altijd een uur gaan rusten 's middags. Overigens is alles wel bij ons. Ook bij de vrienden is het zoal het oude. Als gij deze brief nog hebt voor de dominee weg is, doe hem dan de hartelijke groeten van mij. Ik heb teruggeschreven, want ik was blij met uw schrijven, omdat gij met uw geest wel in ons huisje zijt. En omdat dat wederzijds is viel dat zo mee voor mij. Ik denk wel eens: wat zou ik toch praten als hij eens meer kon komen.

Ik hoop zo de Heere wil wel eens met Rika te komen, maar of mijn man het durven zal, weet ik niet.

Ontvangt nu de hartelijke groeten van ons tesamen en ook van mij, uw liefhebbende vriendin,
Jannetje.

Brief 10

Nieuwdorp, 4 november 1929

Geachte vriend,

Nu zal ik u trachten te antwoorden op uw vriendelijk verzoek. En wel u te melden dat Rika niet makkelijk weg kan omdat het druk is, en ik kan niet vanwege mijn lichaam, want ik ben almaar zwak tegenwoordig. Zo de Heere wil hopen wij van de winter weer eens te komen. Ik heb altijd bloedarmoede en dat is de éne tijd erger dan de andere.

Ook heb ik deze zomer weinig gegeten, want, Noldus, ik kan u niet zeggen hoe de indrukken van 's Heeren goedheid en trouw aan mij bewezen zijn. Ja, zo dat ik bij tijden zoveel gunsten in mijn kommetje thee zag 's morgens wanneer ik opstond, dat mijn tranen erin dropen en ik niet kon eten. En dan zat ik het maar uit te wonderen en dat was dan alles en alleen om die zoete Middelaars-verdiensten. O, hoe er nu geen druppel water kan wezen vanwege onze zonden. En Godes recht tegen de zonde. Maar nu kan dat, omdat die lieve Jezus de aarde met Zijn bloed had gedrenkt. En hoe de wereld soms grote brokken krijgt, maar niet in Gods gunst. Terwijl nu mijn weinigje in de lieve gunst was.

Wij hadden geen water een tijd lang, maar dan uit dat putje nog een weinigje te hebben, o dat wonder! Neen, dan kon ik niet eten, maar moest bij tijden zomaar naar boven kijken. Ook had ik dan niet veel woorden en zei maar: "Gij, Heere, weet wel wat ik bedoel. Hier is mijn hart geheel en al. U al mijn liefde waardig schatten, wijl Gij mijn rechterhand woudt vatten."

Ondertussen leed mijn lichaam eronder en ik kreeg koorts bij tijden. Nu ben ik echter

wat opgeknapt en kan mijn huishouden alleen doen. Dus ik heb geen klagen. O nee, Noldus, de Heere is goed voor mij en de mijnen.

Gisteren was mijn ziel in verlegenheid geraakt, toen was ik eenzaam in het verborgene en zeide zo: "Och, Heere, hier ben ik nu, zo oneerbiedig, gevoelloos en wie zal het verklaren zo onvolmaakt, o met zoveel zonde;" en zo lag ik te klagen.

En kijk, Noldus, dan maakt de Heere het weer zomaar goed. Ik weet niet hoe ik het uit zal drukken, maar ik moet en wil hartelijk al mijn wegen en Zijn lieve hand geven, zodat ik almaar moest zeggen met Lodensteyn:

*"Wijze God, Uw wil zo goed,
Billijk maar geschieden moet.
Is het zuurheid, of ook zoetheid,
Laat mij altijd wezen stil,
Want die wezentlijke Goedheid,
Maakt het goed met wat Gij wil."*

En dan geloof ik zo vast dat Hij het veel beter weet dan ik, hoe Hij het meest verheerlijkt wordt. Dat is dan zo zoet en lief dat ik mij weer weg mocht geven en zeggen: *"Zeg die Trouwste mijn, dat mijn hart voor Hem zal zijn."*

En zo kwam ik in de kerk en o, Noldus, daar mocht ik weer gevoelen dat ik deel aan die lieve Immanuël had gekregen. O ja, met onderwerping te vragen een blijke van Zijn lieve gunst te mogen gevoelen. En dan dat vragen in Zijn lieve hand te geven, of ik het dan krijg of niet, dan is mijn ziel toch stil.

En dan het wonderlijke, Noldus, dan krijg ik het weer. Want als ik daar mag komen, gelijk ik hier gemeld heb, namelijk om alles aan God toe te vertrouwen, dan merk ik ook die gunsten, Noldus, hoewel niet altijd met evenveel gevoel, maar toch altijd verwijding van mijn hart. En dan die lieve versjes gisteren in de kerk uit Psalm 131. Ja, *'met recht mag ik verstoten zijn.'*

O en dan weer overreed te worden, dat Hij mijn Liefste is. En o, die zoete Borg, mijn hart moet en mag en wil geheel vrijwillig Hem die lieve namen toekennen gelijk Hij in Zijn lieve Woord is bekend gemaakt. Dan wordt mijn hart in liefde gaande gemaakt. Vannacht ook, ik ben in slaap gevallen met deze regeltjes:

*Hoger heil ik niet en kenne,
Dan te dienen deze Heer'.
Als ik mij aan Hem gewenne.
Dat is mijn lust, mijn heil, mijn eer.*

O, geliefde vriend, de Heere geve u en mij en al Zijn lieve volk dicht bij Hem te schuilen. Dat gun ik u van harte. Ik zeg wel eens: "Heere, bouw de muren van Jeruzalem op." O, dat kan wel eens hartelijk gaan, nietwaar?

U hebt de groeten van Rika en haar man en van oom Joh. die komt wellicht naar Yerseke bij leven en welzijn. En doe al de vrienden de groeten en de dominee. Ontvang zelf de hartelijke groeten van ons tesamen.

A. Witte,

J. Witte- Welleman.

Brief 11

Nieuwe Kraaiert, november 1929

Zeer geachte vriend,

Bij dezen een klein berichtje op uw brief voor dewelke ik u hartelijk bedank. Ik was vooral blij met die laatste zin dat gij bij tijden hartelijk verlangt om nog eens een ogenblikje in ons midden te zijn, hetwelk ik ook hartelijk zou wensen. Ik denk menigmaal: nu wilde ik weleens gaarne met Noldus praten. Maar u kunt toch nog

weleens komen, voordat wij kunnen? Schrijf maar spoedig wanneer, het is altijd goed en u kunt net doen zo gij wilt, ook voor een nacht over of met enige vrienden. Het is alles goed, als jullie het nog maar eens doen bij leven en welzijn.

Ja, Noldus, ik praat nog wel eens met u in mijn binnenste, want het is bij tijden mij nog zoet en aangenaam, hoewel niet altijd eender. O neen, dat niet.

Laatst is Pauwline¹¹ bij ons geweest, dat was een aangename middag. Wij waren zo vrij bij elkander, zodat een ieder maar zei zo het was. Ook was het 's nachts voor mij zo ruim. De Heere liet mij weer zo zien hoe Hij met mij gehandeld heeft en hoe ik dan Pauwline kan verstaan in haar klachten, dat is niet uit te drukken. Ik ondervond zo'n verruiming in mijn gemoed en zag hoe goedertieren en liefderijk Hij gedaan had, (maar ook dat ik geen geloof en licht had om het voor echt te erkennen). Doch nu mocht ik, en dat uit vrije gunst, Zijn eigen werk erkennen in mijn binnenste en dat als het ware geleidelijk tot daar waar ik nu ben, en ik niets meer begeerde dan tot Zijn lieve eer en Naam te mogen leven, zodat ik in wederliefde ontstoken werd, en ik al die weldaden aan die lieve Jezus mocht laten zien.

O, Noldus, dat is niet te noemen. Ik keek zomaar naar boven en mocht met de bruid zeggen: "Aan onze deuren zijn allerlei edele vruchten, nieuwe en oude, o, mijn Liefste, die heb ik voor U weggelegd." Om nu Zijn eigen liefdewerk te laten zien aan Hem. O ja, uit Hem, door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij daarom de lof en de prijs.

Och, Noldus, zo min ik soms bij tijden uit kon spreken mijn donkerheid en het smartgevoel van mijn gemis van Christus, zo min kan ik nu bij tijden zeggen hoe het nu is. O neen, maar het moet gevat worden, nietwaar?

Ik zal nu niet meer schrijven dan alleen dat mijn man aan huis gebonden is al veertien dagen. Met hartkloppingen, hetwelk wel wat beter gaat. Echter, als hij wat doet voelt hij het weer. Zo heeft een mens altijd een tegenwicht, nietwaar? Maar ik kan anders niet gebracht. En nieuwe poeltjes in het kot leggen al. O Noldus, ik wilde liever praten dan schrijven.

Ik was blij dat die Fraassen geweest is. Hij vertelde over die begrafenis, en waarlijk, mijn hart werd heet in mijn binnenste. Ik zeide: "Ja, geen oog heeft het gezien en het is in geen mensenhart opgeklommen wat goed Hij doet voor Zijn volk."

Nu, geliefde vriend, groet de vrienden en wees zelf met dit gebrekkige tevreden en geef God de eer die Hem alleen toekomt. Want uit Hem en tot Hem en door Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid en de lof en de prijs tot in eeuwigheid voor die natuurlijke weldaden, want die zijn groot en wonderlijk over ons.

Nu, geliefde vriend, lees deze brief met aandacht, en zing nog eens uit Psalm 118: *Als van de bijen was ik besloten, maar God heeft mij is wel gebleken, onderstand gedaan overal.*

Ja, Noldus, de Heere bewaart het voor mij, anders was ik het al lang kwijt. Maar dat wonder dat Hij weer overkwam!

De hartelijke groeten, ook van Arjaan. Hij vraagt wanneer gij weer eens komt. Ik moet nu eindigen, want de kleine wil pap hebben en is niet meer stil.

Dag hoor, van uw liefhebbende vrienden,

Jannetje en man en kinderen.

P.S.

Wij hopen a.s. donderdag te slachten.

Brief 12

¹¹ Pauwline van Jos Boone te Borssele

Nieuwe Kraaiert, december 1930

Zeer geliefde vriend,

Ik wil trachten om dit oude jaar u nog enige letteren te schrijven, daar des Heeren goedgunstigheden onophoudelijk zijn over onze personen en huizen, nietwaar? O, Noldus, ik mocht gisteren voormiddag nog een indrukje hebben van 's Heeren trouw, en wat of dat wezen zal om Hem volmaakt, vrijwillig en onophoudelijk groot te maken voor Zijn goedgunstigheden. En ook wat een volmaakte gemeenschap dat wezen zal onder malkander zonder zonde. Hoe daar Efraïm Juda niet meer zal benauwen en Juda Efraïm niet meer benijden zal.

O, Noldus, wat zal dat wezen, geen oog heeft het gezien en geen oor gehoord. Een klein indrukje, wat kan dat onze ziel vervoeren en onze gedachten verzoeten, nietwaar? Het was mij zo zoet uit dat versje: *Hoe zucht een pelgrim in dit leven*, enz. U kent dat misschien wel. O, ik hoop en smee om dicht bij de Heere te mogen wonen en ook bij al Zijn arme volk. Ik zeide zo: "Wel, lieve Immanuël, geef eens dat Uw volk U dienen mag met een eenparige schouder, en de satan niet zoveel voordeel van ons halen mocht." Zijn Naam ten prijs!

O, geliefde vriend, wat is het toch een groot gebrek, om zo laag te leven, wat beseft Zijn volk toch weinig van dat geluk dat hen ten deel is gevallen. En daarom is er zo'n afwijken en murmureren tegen Gods weg en handelingen, want dan beleven wij ook niet veel van onze onwaardigheid voor God, nietwaar? O, dat zalige bukken voor God, dat zien dat de Heere nu net zo goed aan Zijn eer komt in het verloren gaan als in het behouden worden van de mens. En dan dat goedkeuren, dat eronder vallen. O, wat een lief plekje toch, hè Noldus? Om het dan toch met de Heere te willen houden. Dan zijn al Zijn deugden ons even lief, blij te wezen dat God zo groot en vrij is. Maar daar op dat plekje roept God de ziel op, nietwaar?

*O, zou deze keus mij ooit berouwen,
Neen, 'k wil op deez' Rotssteen bouwen.
Het eeuwig verbond
Blijft al de grond
Van mijn betrouwen.
Dat eer ik was,
Onwrikbaar stond.*

Ik kan niet zeggen wat een zoete gewaarwordingen er in mijn binnenste bij tijden en ogenblikken zijn. Laatst was het mij nog zoet over deze woorden: *De konijnen zijn een machteloos volk, evenwel hebben zij hun woning in een steenrots*. O ja, om nu net zo onmachtig en arm, ja geheel ledig, ja, Noldus, nog geringer als die dieren in mijn ogen was ik voor de Heere. Maar hoe Hij nu zelf een plaatsje bereid, verdiend, ja goedgekeurd had voor zijn arme bedrukte Sion in die grote onwankelbare, lieve Steenrots, Christus.

Ook in het natuurlijke is de Heere zeer goed voor ons. Het is altijd nog zo ruim in onze leeftocht zodat het aan niets ontbreekt. En wij kunnen weer blijven wonen. Eerst was mevrouw het niet eens met zichzelf, maar nu is het goed. Daar heb ik ook aangenaam onder mogen verkeren. Ik kreeg het zo voor de Heere neer te leggen, o wat was dat makkelijk, en mocht het daar laten. Want daar kwam zo'n troostelijke gedachte in mijn gemoed, hoe de mensen ('t zij arm of rijk) niet verder kunnen dan de Heere hebben wil. En ik mocht erkennen en hartelijk overnemen dat de Heere het beste wist wat goed voor ons was. En al was het nu dat wij weg moesten uit ons huis, ik mocht geloven dat dát dan het beste was. Ook kreeg ik nog iets te voelen van de inhoud van deze regeltjes uit Psalm 69: *Een ieder die Gods Naam beminnen zal; die zal daar een vrije woning verwerven*. O, wat werd mijn hoopje verlevendigd. Ik zeide:

"O neen, daar zal ik niet meer verjaagd worden, en geen drijver zal daar meer zijn, o neen!"

Maar, Noldus, wat leven wij toch weinig in dat beseffen, nietwaar? En daarom ook zo weinig tot Gods eer. Ik ben wel eens hartelijk blij dat de Heere voor Zijn eer gezorgd heeft. Ja, Hem alleen zij de heerlijkheid en de kracht. O, dat hartelijke gunnen, nietwaar? De Heere geve ons er veel van te beleven, is mijn wens en bede.

Mijn man is nog zwak, hij heeft koorts gehad van verkoudheid, maar is daar nu van opgeknapt. En ons kindje is ook niet goed geweest, zelfs nog mee gedokterd, maar het is nu ook weer beter. Overigens is alles wel, dus de Heere is toch nog zo goed voor ons en voor al Zijn schepselen, als wij maar ogen hebben om te zien.

Hoe is het met u en de vrienden? Ik heb soms grote lust u te zien en eens naar Yerseke te komen om ulieden te ontmoeten. Doe ze allen de groeten. De Heere geve dat wij elkander mochten gedenken in onze smekingen, daar de tijden donker zijn en het net is of de Heere door zal trekken. Dan zal de wereld met al zijn geneugten het niet uit kunnen houden. O neen, 'de mens als ijdelheid, zeer haast verdwijnt'. Maar geve dan de Heere dat Hij toch mee mocht komen in de oordelen, dat Zijn volk Hem mocht verwachten, ook in de weg van Zijn gerichten.

O, er mochten er nog eens wat, was het maar een enkele, jaloers worden op Gods volk. En mochten wij veel als arme nietige wormen aan die lieve Goël en Losser om meer licht en geloof, daar Zijn volheid onuitputtelijk is, leren vragen. Want in onszelf is het een ledigheid van God en vol van de zonde. O, ik weet niet of ik ooit zoveel zonde en afwijkingen en verdorvenheden in mijn ziel bespeurd heb dan in deze trein van leven. Want dat is waar, ik moet soms walgen van mijn bestaan en afmakingen voor de Heere en ook voor de mensen. O, dan vlucht ik naar Hem toe als een kind. Daar werd ik toch laatst zo mee aangevallen, dat ik nu altijd maar weer dat durfde te wagen, en wat nu de grond was, en dat ik zo zondig was en bleef. Het bracht mijn ziel in verlegenheid voor den Heere. En daar kreeg ik een antwoordje, namelijk dit: 'Dat ik aan mocht gaan op de vrije aanbieding van Christus, en dat dát de grond van mijn komen was.' En zie, geliefde vriend, dat is en was waar.

*Dat alleen en anders geen,
Gij alles hebt verdient.
Kunt mij wezen, tot verzoening,
Van mijn schuld.*

Nu ga ik eindigen, schrijf ook nog eens een briefje of kom.

Nu, wees hartelijk gegroet.

Uw liefhebbende vrienden, die weleens mogen zeggen: "Als ik niet vooraan mag staan, als ik toch maar mee mag gaan."

Dag hoor! Allen de groeten.

Brief 13

Nieuwdorp, januari 1931

Geliefde vriend,

Och, als men eens een indrukje krijgt van Gods alwaardigheid en trouw en om eeuwig erkend te worden voor Zijn weldaden, en daarbij gevoelt, dat nu niets in ons binnenste ervan te bezitten, maar alles om en door de zonde verspeeld te hebben, och, hoe treurig wordt dan onze ziel gestemd, nietwaar? Dan moet ik met mijn gehele bestaan bij de Heere komen, en Noldus, dat met een weinigje licht te zien, dat houdt toch wat in, hè? Och, hoe arm en blind en hulpbehoevend en ellendig ben ik dan in mijzelf; ja, rondom niet goed en geneigd tot alle kwaad. En dan na zoveel weldaden zo te blijven. Ik mocht het vrijdag nog eens hartelijk voor de Heere bewenen, en och, zo hartelijk

zuchten om een liefde-blijkje van die lieve Goël en Borg, want dat alleen kan mij vertroosten. O, wat is dat dan weer zoet en zalig. Ik mocht als een zondig schepsel nog uit Zijn woord vertroost worden met deze woorden:

Die arm zijn naar de Geest,

Dewelke hongert meest,

Verzaadt, de Heer' geprezen, enz.

Och ja, ik mocht weer iets ondervinden van diezelfde liefde, maar het duurde zo kort, zodat het net is of de Heere die bezoeken afkort en dan is mijn ziel ontsteld, vrezende dat nu die zoetheid op zal houden. En daarbij zoveel bestrijders van binnen, zodat ik bij tijden uit de nood om hulp roep op mijn knieën: "Och, Heere, toch zie mijn ellende van mijn haters mij aangedaan." Och, dat de Heere toch niet van mij wijke. Want waarlijk Noldus, dan weet ik niet hoe of het moet. Dan weet ik niet uit noch in te gaan en zeg dan menigmaal: "Och, Heere, is Uw weg zo? Bewaar mij toch dat ik U geen wegen voorschrijf. Hier is mijn hart, mijn hand, ja, oog en mond en tong. Och, doe mij toch onder Uw hand leven. Gij weet toch het best hoe of het moet en ik weet het niet." Zodat ik dan zomaar niet door kan of durf voordat ik weer enigermate verkwikt ben. En dan wordt het onder dat klagen en aanklagen, o ja, dat blootleggen van mijn hart nog wel eens aangenaam, zodat ik dan weer niet mag klagen. Dan wordt het zo'n wonder dat de Heere nu naar mij, ja mij heeft omgezien. Dan mag ik weleens zeggen: "Gij, Heere, zijt waardig te ontvangen alle lof en prijs."

En geliefde vriend, in het natuurlijke leven hebben wij ruim voldoende om te leven. O ja, 't is mij genoeg als ik op aarde, de kost maar voor dit leven krijg. En dat hebben wij, nu ook weer dat geld van die jongen.

En dan "*Het zien op Jezus.*" Dat is toch wat, daar had ik al meer zin in gehad, maar het was nogal duur en nu krijgen wij het. O, wat zal de Heere toch van alles alleen de eer toekomen. Want er is toch geen dankerkentenis uit en van onszelf te vinden. Och, hoe gans verre zijn wij toch gezonken en van God afgevallen. De Heere vergelde die milde gever. Doe gij hem ook de hartelijke groeten en bedank hem van ons, want wij weten zijn adres niet.

En K., is ze thuis of nog in Goes? Ze zeiden dat ze thuis was. Maar als ze geopereerd moet worden zal ze toch in Goes zijn. Doe haar vooral de groeten. Ik zou graag eens komen, maar ik weet niet of het te druk is voor haar. Ik hoop dat de Heere Zijn aangezicht over haar doet lichten. Dat is mijn hartelijke wens, want het moet er maar eens opaan komen.

Met Arjaan is het nog hetzelfde, hij betert niet hard. Overigens is alles wel, ook met de vrienden. Ik hoop dat de Heere u, die waarlijk een zwaar werk hebt te doen, om mensen getrouw te behandelen voor de eeuwigheid - voorwaar, dat is niet klein - bijzonder mag ondersteunen en als die grote getrouwe Leraar uit dat Profetisch ambt moge bedienen om een ieder zijn bescheiden deel te geven. Opdat uw ziel er gedurig verkwikt en gesterkt in mag worden uit die lieve, overvloedige Fontein alles goeds. Hoe dierbaar is Hij toch in alles tegen onze onwetendheid en zonde, want Hij leert als machthebbende.

Nu ga ik eindigen. Verleden week heb ik ook een briefje geschreven en zal ze nu beiden afsturen, dan weet u dat. De Heere zij u en mij en al Zijn volk nabij, en geve dat wij te samen Hem mochten smeken dat Hij ons tot de vreze van Zijn Naam doe leven.

Fam. A. Witte- Welleman.

Brief 14 aan een vriendin

Nieuwdorp, augustus 1944

Geliefde vriendin,

Een antwoord op uw briefje, ik ben tot roem van Gods genade aan het beteren. Ik kan nu een uurtje of zeven/acht uit bed blijven en veel naar buiten. Het is nu dertien zondagen geleden dat ik in de kerk geweest ben. Nu is mijn ziel begerig naar de voorhoven mijns Gods. *Wanneer zal ik ingaan om daar voor Zijn aangezicht te verschijnen?* Zondagavond hoorde ik ze zingen. O, ik had er wel heen willen vliegen, maar mijn Liefste weet het beter dan ik. Toen heb ik die preek uit Comrie gelezen over deze woorden: "Met het harte gelooft men ter rechtvaardigheid," hetwelk ik nu zo verstaan mocht.

O, eeuwig wonder, ik kan het nog maar niet op, dat het nu alles voor mij is. "O," roep ik bij tijden uit, "en dat voor mij, en dat van God." Want de Heere heeft mijn ziel liefelijk omhelsd, dat ze in de groeve der vertering niet is nedergedaald en heeft al mijn zonden in de zee van eeuwige vergetelheid geworpen. O, in die geestelijke ondertrouw met die dierbare Immanuël, toen heeft Hij eerst mijn ziel afgewassen in Zijn eigen bloed en toen bekleed met de klederen des heils en de mantel der gerechtigheid, en toen zei Hij deze woorden uit Hosea 2: *"Ik zal U Mij ondertrouwen in gerechtigheid en in gericht."* Lees die twee teksten maar in Gods woord, bezegeld met de kussen van Zijn mond. O, toen viel al mijn onvrede weg en een vrede die alle verstand te boven gaat, viel in mijn ziel, en toen werd ik ingeplant in die edele Wijnstok. Nu niet achter Christus schuilen, maar *in* Hem. O, dat onderscheid nu te leren kennen.

Toen heeft Hij, mijn Liefste, gezegd: *Nu ben Ik uw Man, uw Hoofd, uw Bruidegom, uw Lossers.* "O," riep ik in verwondering uit: "O, mijn Liefste is mijne en ik ben Zijne." O, die liefde laat zich niet verklaren, het was of mijn ziel in het hemelhof was. En ik zonk weg in mijn nietigheid en onwaardigheid en in het wonder, uit zo'n grote nood en dood verlost te wezen en de eeuwige dood verdiend en ook niet anders meer te verwachten, en nu kreeg ik het eeuwige leven. Want waarlijk, vrienden, de ziel leert eerst een hellevaart kennen voor een hemelvaart. Dat heeft de Heere mij eerst geleerd. O, 'Hij omving mij met de krage mijns roks en heeft mij afgesneden van mijn eigen drom' onder Zijn heilig en rechtvaardig recht. O, die rechtvaardige toorn te gevoelen vanwege mijn erf- en dadelijke schuld; als er geen opening kwam in Christus, dan bezweek de mens. Maar Hij stond op tot mijner hulpe. O, eeuwig wonder, o, zalig vol en dronken te zijn van Jezus' merg en wijnen. O, Uw uitnemende liefde is beter dan wijn, moest ik maar zeggen.

En toen heeft die lieve Jezus mij de Vader voorgesteld als een reine maagd. O, hoe schoon is dan de ziel in dien Dierbaren, de Schoonste aller mensenkinderen. O, dat fijne lijnwaad der heiligen. En toen zag de Vader mij aan in de Liefste. O, met hoeveel liefde dat gepaard ging, en zeide tot mij: "Gij hebt niet ontvangen de Geest der dienstbaarheid wederom tot vreze, maar de Geest der aanneming tot kinderen, door welke gij zult roepen: *Abba Vader.*" En toen overzag die lieve Heilige Geest al dat werk dat in mijn hart was en erkende dat voor Zijn eigen werk. Van mijn achttiende jaar tot nu en Hij hing er een zegeltje aan, zeggende: *"Nadat ge geloofd hebt zijt gij verzegeld geworden met de Heilige Geest der belofte."*

O, hier wijdt mijn ziel met een verwonderend oog. O, dat thuiskomen, dat lieve Vader, dat *Abba Vader* te mogen zeggen, ik moest daar niets doen als zalig goedkeuren en zeggen: "Amen, ja amen, mij geschiede naar Uw Woord."

En dan dat 12e versje uit Psalm 82; ieder woord was een zaak. En toen zeiden ze van

binnen: dat laatste is van uw verstand. Maar mijn Goddelijke Man en Hoofd was gereed mij te verlossen van deze scherpe pijl des satans. Hij leidde mij opnieuw in die lieve binnenkamer en daar sprak de Vader en zei: "Want dat zal mij zijn als de wateren Noachs, toen Ik zwoer dat de wateren Noachs niet meer over de aarde zullen gaan, also heb Ik gezworen dat Ik niet meer op u toornen noch schelden zal." Leest die andere tekst ook nog.

En toen was het vastgelegd in een *Drieënig God*, want die lieve Geest zei: "Ik heb nu het bewindsel uws aangezichts verslonden en nu zijn het reine wijnen die gezuiverd zijn, vet vol mergs; een volle beek van wellust maakt hier elk in liefde dronken.

Toen heeft de Heere mij zoveel doen zien van datgene dat weggelegd is voor degenen die op Hem wachten, dat ik het niet uit kan drukken. Ik zit nog menigmaal stil te denken daarover en kan niet anders zeggen dan: "O, eeuwigheid, kom ras, och dat ik bij U was. Maar niet gelijk ik wil, maar gelijk Gij wilt, mijn lieve God en Vader en mijn allerliefste Immanuël."

En dat met Jezus reeds gezet te zijn in de Hemel aan de rechterhand des Vaders. Mijn vlees en bloed daar te zien als een onderpand en die betrekking op dat laatste oordeel. O, ik moet hier eindigen, dan kan mijn lichaam het niet dragen. O, die zalige opstanding en dat alles en alleen omdat die enige Zaligmaker ons is voorgegaan in Zijn lijden en dood, opstanding, hemelvaart en zitten ter rechterhand Gods des Vaders. Nu, zei Hij: "*Nu is Mijn Vader uw Vader en Mijn God uw God.*"

Lieve vriendin, ik moe eindigen. De snoeren zijn mij in liefelijke plaatsen gevallen, ja een schoner erfdeel is mij geworden.

Ik heb 28 jaar in een bekommerde toestand geleefd. De laatste 14 jaar *als een verloofde Sulamith onder een bedekkende gerechtigheid*. En dan heb ik in die 14 jaar geen grote scheiding tussen Hem en mijn ziel gehad. Was ik Hem kwijt en uit mijn oog, o, ik had geen rust en dan liet Hij weer iets van Zich zien en riep ik uit: "O, mijn Liefste," en mocht alles weer aan Hem vertellen.

Mijn man heeft veertien jaar niets kunnen verdienen, nu heb ik gezien dat ik dat leven nodig had om door deze weg heen te komen.

Van de winter heeft de Heere mij alles op doen leven en van 't voorjaar hoorde ik die lieve dominee Van Stuijvenberg over deze woorden prediken: "Een arm en ellendig volk." En toen is het mij zeer ruim geweest.

En in april preekte dominee Van Stuijvenberg over die woorden: "Houd in gedachtenis dat Jezus uit de doden is opgewekt." En ik kende Hem niet in de kracht Zijner opstanding en stond naakt in mijn gemis. Dat derde versje van Psalm 16 moet ge eens zingen met al het lieve volk.

Ontvang onze groeten, ook aan ds. Van Stuijvenberg.

Fam. A. Witte-Welleman.

Brief 15

Nieuwdorp, februari 1951

Zeer geliefde dominee, vriend en broeder met mevrouw,

Daar het voor mij iets schoons en liefelijks geweest is, en een wonder geworden is dat God mij niet moe geworden is, kan ik het niet nalaten u er iets van te schrijven. Daar ik de laatste dagen nogal eens aan u denken moet, en in mijn hart al een briefje geschreven heb. Nu wil en mag ik het ook uitvoeren. Dominee, de Heere is mij een verrassend God geweest. Ik ga deze winter veel gebukt onder mijn verdorvenheden en ongelijkvormigheid aan mijn Liefste. En nu moest het Avondmaal worden, waar ik in mijn ziel zeer blij om was. Want ondanks die smet der zonde mag ik toch nogal eens

een vrije toegang hebben, en een houvast gewaar worden aan een verbergend God. O, dan wordt mijn ziel gewaar gelijk er staat: "Ziet, Hij staat achter onze muur."

Ik was in de week van voorbereiding dinsdags in het eenzame, en daar kreeg mijn arme hart (dat ledig gemaakt en als een leren zak in de rook geworden was, in mijzelf) op het onverwachts een lieve ontsloten toegang naar boven, en werd mij met alles wat mij hier drukt zo liefelijk onthaald tot in dat Vaderhart toe. O, daar is de rust. O, ik kan dat niet uitdrukken, maar u zult mij wel vatten; het is niet uit te drukken.

En toen 's zaterdags was het mij weer zo zoet in het eenzame. Ook had ik toen veel te doen met ons land en met die arme koningin Juliana. Ik heb toen iets wonderlijks omtrent die stam van Oranje ontmoet. O, hoe liet de Heere mij zien dat die niet onbekend is aan het Hemelhof. Er zijn ervan die God eeuwig groot maken. Ik mocht de schuld en zonde van ons land daar nog eens neerleggen, en het was weer zo Vaderlijk in mijn ziel. O, dominee, het zou nog kunnen, ze is nog niet buiten het bereik van die grote genade in Christus. Meer zal ik niet zeggen, want mijn papier raakt vol.

Toen is zondag 28 januari ds. J. W. Kersten bij ons geweest, en die heeft Avondmaal gehouden uit Psalm 51: *Een verbroken en verslagen hart zult Gij, o God, niet verachten.* O, hoe gepast kwam mij dat voor, ook aan de tafel, weer zo open voor mij met al die lasten die ik te dragen had. Zo'n lieve toegang, en zo'n verse en levendige weg in die Liefste. Hoe waren die Drie Personen vertegenwoordigd in mijn gemoed. Ik mocht mij met een week hart over de zonde van ons land, van Juliana, van mijzelf aan die lieve Vader weer eens toevertrouwen. O, Hij was recht in het wegdoen, zowel als in het behouden, daar Hij het best weet wat goed voor ons is. Ik was als een gespeend kind bij zijn moeder. En dat lieve versje uit Psalm 119 : 36 oude rijm, moesten wij nog zingen. De hele dag is het goed gegaan.

Lieve dominee, is de Heere niet goed voor een die altijd weer af- en omzwerft? O, ik moest het in het verborgene uitroepen: "O land, land, land, hoort des Heeren woord." Als God doorgaan zal wat zal dat toch wezen.

O, mijn arm geslacht, moet ik dan zeggen. "Heere, bekeer nog eens wat bekeerd moet worden." Ondanks veel strijd en aanvechtingen ben ik in dit stuk onderworpen. Het gaat soms hoog, dominee, maar laatst was het net of de Heere mij vroeg of Abraham spijt zal gehad hebben, dat hij zo geworsteld heeft voor Sodom. Alhoewel hij de rook op zag gaan, en het oordeel voltrokken werd. "O neen, Heere," zei ik, "ik heb meer schuld vanwege te weinig gebed, dan te veel voor mijn arm zinkend land en volk.

Toen lazen ze een preekje uit Smytegelt over deze woorden: "Maar die den Heere verwachten zullen de kracht vernieuwen," enz. Ik werd daar lief onder gesticht en verkwikt.

Maar tijdens de tussenzang uit Psalm 42 : 3 dit regeltje: *Dies, o God, van mij niet wijket*, daar kwam de Heere Zelf in over. O, wat een wonder, toen is mijn ziel een halve minuut in de stille gemeenschap geweest met de drie Personen, en toch *één in Wezen*. Ik was een ogenblik in dat volle hemelleven, in de klare reine gemeenschap met mijn Drieënige volzalige Verbonds-God. O, de glans van die Majesteit, hoe verbleekte alles bij dat zien. Ik ben op de achtergrond geraakt, en dien Liefste op de voorgrond. Mijn bekering, mijn vrijspreking, al de weldaden eens weg. Niemand te zien dan Hem alleen. O, die Weldoener, Drieëinig en toch Één. Dat in Hem eindigen. Niet in mijn gelukstaat, neen, geliefde vriend:

*In Hem is al mijn heil mijn eer,
Mijn sterke Rots mijn tegenweer,
God is een Toevlucht t' allen tijde.*

O, hoe heeft David daar God aangemerkt als een Drieënig Verbonds-God; dat heb ik gevoeld, geloofd en omhelsd. O, in een half minuutje leerde mijn arm zuchtend, verlangend hart meer dan in alles, wanneer dat licht er niet bij is. Toen ik begon te denken, was de Heere weg en ik zag Hem niet meer. Toen vloeiden de tranen rijkelijk in mijn schoot.

Toen mocht ik gevoelen, omdat ik eerst geloofde, en niet geloven omdat wij het voelen. Ik riep uit in mijn hart:

*"Wat ben ik dwaas en blind,
Dat ik Jezus, Die mij mint,
Nog tot liefde wil bewegen."*

Ik heb toen een zoete vrucht mogen genieten. Inzonderheid in die lieve deugden. O, die onveranderlijkheid, die trouw, die rechtvaardigheid, die goedheid, die eeuwigheid. In die deugden in ondertrouw opgenomen uit Hoséa, nu acht jaar geleden.

Verleden week is het 36 jaar geworden dat de Heere voor het eerst naar mij omzag. Het is mij goed nabij God te wezen. O, dat mijn betrouwen zij op de Naam des Heeren. Niets uit mij en niets in mij. Een niet, een made, een worm, ik kan het niet zeggen hoe nietig ik werd. En toch een gekende, een gekochte, een vrijgemaakte en vrijgesproken ziel. O, diepe armoe in mijzelf. O, diepte der rijkdom, beide der wijsheid en der kennis Gods in mijn enigen getrouwen Zaligmaker.

Och, wat versta en beoefen ik weinig van het Evangelie, die blindheid en die onkunde van mijn ziel in de zaken die mij en de ganse kerke Gods aangaan.

Ik moet gaan eindigen, dominee, ik wens u uit de grond mijns harten toe veel ontblotend, ontdekkend, onderwijzend licht van Boven, uit die Volheid, in uw persoonlijk zieleleven, in uw huiselijk leven en in uw ambtelijk leven. Die vertroosting en zijn zo dierbaar als er plaats voor gemaakt is.

De Heere zegene uw kindertjes en doe ze vroeg naar hun Schepper vragen.

En mevrouw, u ook van harte het allernodigste toegewenst. Neem mij niet kwalijk, ik heb uit de volheid van mijn gemoed geschreven. Ik heb dat weinig meer, ik kan tegenwoordig beter zwijgen dan praten. En ach, wat gaat dan de ziel meer en meer zijn totale doodstaat in Adam en in zichzelf inleven, en zijn steil-diepe afhankelijkheid inleven en uitzuchten. O, dan zijn zijn eigen pijlen al verschoten en raakt hij uitgebeden, uitgeleefd, uitgepraat, uitgeleerd. Ach, wat zal ik zeggen: biddeloos, behoefteloos, werkeloos, zuchteloos, ja van vat in vat ontledigd; dan kan hij niet meer op zijn heffe stil liggen. Neen, dan gaat hij wenen over zijn ongelijkvormigheid aan dat lieve Wezen. O, dan is het net als bij Ezechiël: die kamertjes van binnen voor die afgod en die afgod, maar voor de God Israëls geen plaats. Geen plekje over voor dat volzalige Wezen van nature. Zo doet de Heere mij inzien in mijzelf in de smet van de zonde, zodat ik dan somtijds uitroep: "Mijn Heere en mijn God, wat heeft U bewogen om mij, nietig stof, te trekken, te wederbaren, te bekeren tot U."

Nooit zal ik meer beter worden, maar vrije genade, vrije genade. O, eeuwig wonder als ik daar mag komen, waar geen zonde meer wezen zal.

*Daar heeft de zond' een end,
Vrijheid van alle ellend',
Zal daar ook eeuwig wezen.
God is daar al in al.*

O, geliefden, de Heere heeft mij laatst onder een leesprek bij ons in de kerk liefelijk omhelsd. Ik ging naar de kerk in de toestand zoals ik hierboven heb geschreven. En toen ik mijn plicht deed op mijn plaatsje, was ik net als een kind dat een nieuw kleedje aan heeft en het bederft en dan gaat huilen. Dat werd mij van binnen in de weg van heiligmaking in mijn ziel toegepast. Hoe ik nu net eender gesteld was omdat ik zo

ongelijkvormig was aan mijn Liefste, en dat reine kleed van Zijn zoen- en heilverdiensten zo bezoedelde met mijn zonden, dat Hij mij zo rein aangedaan had. Mijn man is nogal wel, hij moet iedere middag gaan rusten. De kinderen zijn goed gezond.

Ik tob weer veel de laatste weken, veel pijn aan de dikke darm, en nu tweemaal die galpijn gehad. Soms ook op andere plaatsen veel pijn. Maar de Heere regeert, Hij is met hoogheid bekleed. Bidt voor mij dat Hij mij dat praktikaal leert in te leven, ook wens ik het u toe.

Doe J. de hartelijke groeten van ons en allen die Sion liefhebben. Ontvang de hartelijke groeten van ons tesamen en van mij, uw vriendin,

J. Witte-Welleman.

Het vreemdelingsleven van Sions kinderen

Enige herinneringen van vrouw Ruit te Dirksland en van M. Bout-Braal

met een voorwoord van Ds. P. Blok

Uitgave: Boekhuis Ariese - Middelharnis

HOOFDSTUK I

Herinneringen uit moeders jonge leven

HOOFDSTUK II

Tweede huwelijk van Anna met Pleunis Ruit, 1890-1899

HOOFDSTUK III

Geestelijke familie

HOOFDSTUK IV

Oorlogsjaren en watersnood

HOOFDSTUK V

Laatste levensjaren, sterven en begrafenis

5. Vrouw Anna Ruit – De Wachter te Dirksland

Beschreven door haar dochter Cornelia

HOOFDSTUK I. Herinneringen uit moeders jonge leven.

Nu zou ik zo graag enige herinneringen uit Moeders jonge leven, die zij ons zo menigmaal verteld heeft, aan de vergetelheid ontrukken. Niet voor mijzelf, maar voor haar kleinkinderen, want er zijn er, die dat zeer op prijs zouden stellen. Een nichtje van mij zei al eens: "Tante, als u nu uit de tijd bent, is dat ook alles voorbij en ook alles weg."

Mijn moeder was elf jaar, toen de Heere op haar neerzag, dan vertelde zij: "Ik was elf jaar. Op een winteravond ging ik met mijn vader en nog meer andere mensen van Den Bommel naar Stad aan 't Haringvliet naar een klein kerkje. Daar moest Ds. Bakker uit 's-Gravenpolder preken. Ik had heel de preek zomaar gezeten, eigenlijk niets er van gehoord. Maar toen de dominee aan de toepassing begon, zei hij: "Laten wij nu eens tot onze harten inkeren, wie daar wat van heeft leren kennen en wie niet."

Dan vertelde zij, dat zij toen oren om te horen kreeg. De dominee zei, wat er hier in dit leven een eeuwig geluk was en hoe het was om die God te kennen en wat er dan voor dat volk was weggelegd.

Dat trof haar zo diep en krachtig. Toen zei hij, wat het was voor diegenen om daar nog vreemdelingen van te zijn; en dat hier in dit leven al. Maar als zij daar buiten bleven, wat hun dan te wachten stond in de eeuwigheid."

Zij ging anders de kerk uit dan dat zij er gekomen was. Zij heeft heel de weg achter de mensen gelopen, schreiend, vanwege het verschrikkelijke dat zij bij de laatste behoorde, die buiten dat eeuwig geluk van Gods volk vielen en buiten God stonden.

Dat is diep gegaan, tot de Heere haar verruiming gaf in het Woord, dat zij lezen mocht in Jesaja. En dat is alles blijven liggen.

Maar nu is het niet mijn bedoeling haar levensbeschrijving neer te schrijven, dat zou voor mij op mijn hoge leeftijd teveel zijn. De Heere heeft een diepe weg met Moeder gehouden. Even 20 jaar was zij, toen de Heere in een ruime weg die dierbare Borg en Zaligmaker aan haar ziel openbaarde. En zij was 29 jaar toen de Heere haar ziel redde, haar schuld wegnam, toen die lieve Borg geschonken werd. En zo is de Heere met haar door gaan werken, zodat zij al heel jong God haar Vader mocht noemen in Jezus Christus.

Maar daar kan ik nu niet op ingaan. Moeder kon zelf niet schrijven, wel lezen. Ik heb haar leven wel eens voor haar op willen schrijven, als zij het mij letterlijk voor wilde zeggen, dat deed ik voor haar brieven ook, maar zij deed het niet. Daarom gaat het dan nu over lieve herinneringen uit haar jonge leven.

Zij was eens op een gezelschap, toen een kind van God tegen haar zei: 'k heb gehoord, dat de Heere met u zo'n harde weg gehouden heeft."

"Zo man", zei Moeder, "dan hebben zij u niet goed ingelicht. De Heere heeft wel een diepe weg met mij gehouden, maar geen harde weg en de Heere heeft het alles ten goede mee doen werken."

En als zij het dan eens door Gods lieve Geest vertellen mocht, lieve kinders, dan duizelde zij er wel eens van. Oh, wat heeft zij haar lieve Koning hier veel mogen loven en prijzen. Dat Hij zo goed en recht was. De Heere had haar ook begiftigd met een lieve gave van onderscheid des Geestes. Velen is zij tot een hand en voet geweest. Meer dan eens werd zij geroepen bij sterfbedden, ook bij jonge mensen. Maar oh, wat was zij bang om er heen te gaan, maar hoe stond de Heere haar dan bij!

Sterven van een meisje van 20 jaar

Eens was het bij een meisje van 20 jaar. Moeder was er al eens geweest op het vragen van dat meisje. De andere dag liet het meisje het weer vragen. Toen durfde Moeder het niet te laten om te gaan. De vorige dag zei het meisje: "Och vrouw Ruit, wilt u eens voor mij bidden?"

En daar kreeg moeder zo'n toegang tot God en zo'n ruimte, haar hand in Moeders handen. En wanneer Moeder haar voor God neerlegde, och, toen kneep zij in Moeders handen. Maar oh, wat mocht zij dan als het ware de Troon bestormen in dat dierbare geslachte Lam Gods. Zij mocht haar er zo in kwijt raken!

Maar toen die tweede keer de andere morgen. Zij had Moeder weer laten roepen. Dan zei moeder: "Oh Jannetje, als de Heere nu dit sterfbed nog eens voor een van ons allen hier wilde gebruiken."

Zij stonden met elf grote mensen om haar heen: vader, moeder, broers en zusters. Er waren ook soldaten bij, want het gebeurde in de eerste wereldoorlog, een bange tijd.

"O ja, vrouw Ruit", zeiden zij, "wat zou dat groot wezen."

Daarna sprak Moeder al die mensen aan; dat er geen groter preekstoel was dan een sterfbed en dat daar nu ook voor hen nog een sprake van uitging. Dan sprak zij, dat zij boven het stof was, als zij dat vertelde. En toen zij uitgesproken was, zei ze:

"Kom kindertjes, laten wij nu samen de Heere eens vragen of de Heere het voor een van u allen nog eens dienstbaar wilde stellen."

Moeder zat op haar stoel naast dat zieke meisje, haar hand in Moeders handen geklemd en al die elf grote mensen bogen hun knieën.

Toen zij thuis kwam, was zij zo vreemd op de aarde. "Oh! Anders", zei zij, ik was boven het stof. Ik mocht met dat kind in de Troon komen."

Het waren Hervormde mensen. Moeder zei, toen ze de eerste keer bij dat meisje kwam: "Kind, je moet je dominee laten komen, want ik ben zo'n nietig mens."

"Oh neen, vrouw Ruit", zei het meisje, "de dominee zegt, dat ik maar in de Heere Jezus moet geloven. Oh neen, ik krijg het er zo benauwd van, want Die ken ik niet, u bent zo'n gelukkig mens, ik houd zoveel van u en dat is zes weken geleden gekomen."

Zij had Moeder voordien nog nooit ontmoet. Maar nu stap ik daar van af.

Tien keer is moeder nog bij haar geweest, voordat zij ontslapen is. Het volk had er ook zo'n gemeenschap mee, zij juicht nu eeuwig voor de Troon.

Zo is Moeder ook nog wel eens bij een jongen van 19 jaar geweest, ook Hervormde mensen. Zij lieten haar roepen en oh, wat was Moeder er bang van, maar durfde het niet te laten.

"Och Bas", zei Moeder, "wat ben je ziek. Wat moet ik hier nu doen, mijn jongen."

"Oh, vrouw Ruit", zei hij, "ik ben mijn troost kwijt." En zijn ledikant stond te schudden.

"Maar Bas", sprak Moeder, heb je dan troost gehad?"

"Ja", zei hij, "maar alles is weg, oh vrouw Ruit, u bent zo'n gelukkig mens, wilt u toch eens voor mij bidden."

Nadat zij even met hem gesproken had, mocht Moeder het wagen, raakte hem zo bij God kwijt en kreeg hem van de Heere weer terug. Toen zij *Amen* gezegd had, lag hij zo stil. De dokter was er intussen bij komen staan en zei: "Vrouw Ruit, dat is wel eens goed, daar heeft hij behoefte aan."

Die jongen is de andere dag al gestorven, maar Moeder mocht geloven, dat hij bij de Heere was.

En och, zo zou ik door kunnen blijven gaan. Moeder had lieve eenvoudige

Geestesgaven. Nu mag zij eeuwig juichen voor de Troon met die lieve panden, die zij wel van God gekregen heeft.

Bekering van Willem Andries de Bakker

Ook met haar man, Willem, waar ik nu nog wat van wens mee te delen, van wie zij ons zoveel verteld heeft. Ik hoorde haar, toen ik klein was, daar zo graag over vertellen, dat vond ik dan zo'n gelukkig man. Ik had nog een broertje, dat was een zoon van hem en één meisje was na zijn dood geboren, dat is maar twee jaar geworden.

Toen mijn moeders eerste man 23 jaar was, heeft de Heere hem zeer krachtig staande gehouden in zijn goddeloze zondeweg. Hij kon het plekje aanwijzen tussen Den Bommel en Stad aan 't Haringvliet. Dan zei hij wel eens tegen Moeder: "Op dit plekje, Anna, heeft God mij gevonden."

Hij was op een zondag op weg om zijn meisje thuis te brengen naar een boerderij, waar zij diende. Daar had hij toen verkering mee, en zij dienden samen de zonde in allerlei opzichten. Toen hij op dat plekje was, kwam de Heere met een krachtdadige stem in zijn hart, want de Heere spreekt als Machthebbende en niet als Schriftgeleerden, met deze woorden, dat, *als hij zo door bleef gaan, het dan vreselijk zou zijn om te vallen in de handen van de Levende God*. Dat ging gepaard met zo'n kracht en gezicht van Gods rechtvaardigheid en majesteit, dat hij terug moest keren en zijn meisje alleen moest laten gaan.

Hij is thuisgekomen bij zijn ouders en naar boven gegaan en oh, wat kwamen zijn zonden op hem af. Hij sliep 's nachts naast een broer van hem en die zei tegen zijn moeder: "U moet mij een ander bed geven, ik kan bij Willem niet slapen, dat is niet om uit te houden. Heel de nacht loopt hij uit bed over de zolder te jammeren: "Oh, mijn zonden, oh mijn zonden."¹²

Hij ging dadelijk reformeren. Naar de kerk, zij waren Hervormd en naar de Jongelingsvereniging, maar nergens kon hij het vinden.

"Zou mij dit een vasten wezen", zei de Heere, "om uzelf een dag te krommen en aangenaam voor God te stellen?" Nee, hij moest de knopen der ongerechtigheid ontbinden, dus daar ging hij niet meer heen.

Toen is hij door Gods Voorzienigheid op Stad aan 't Haringvliet in het kleine kerkje gekomen onder Ds. Bakker. Daar werd zijn hopeloze toestand aan zijn kant gepreikt en werd zijn hart verklaard. Daar werden nog oude Psalmen gezongen, die hij nog nooit gehoord had en die had hij opgegeten, zo zei hij. Maar zijn banden keerden weer, en och, hoe zou hij nog ooit tussen God en hem terecht kunnen komen?

Zijn vader was meekrabbroger, dus hadden zij een meestoof. Op een keer dat de nood in zijn ziel zo hoog was, sloot hij zich op in de machinekamer. Daar viel hij voor God neer en begon hij op zijn vingers zijn zonden voor God te belijden, die hij tegenover een heilig God gedaan had. En daar viel met kracht in zijn hart, dat het niet alleen dit kwaad was dat riep om straf, maar hij was in zonde ontvangen en in ongerechtigheid geboren. Daar zag hij de breuk tussen God en zijn ziel. Oh, een heilige en rechtvaardige God, die de zonden geenszins ongestraft kan laten.

Moeder vertelde dan, dat hij als het ware de hel geopend zag en de verdoemden in de

¹² Willem was betrokken in een toneelgroep. Eens werd er een stuk opgevoerd over het laatste oordeel en Willem was een van de voordragers. Na afloop was het alsof hem de vraag werd gesteld, hoe hij het maken zou als die grote dag zou aanbreken. De zondag daarna ging Willem z'n meisje terugbrengen. Tussen Den Bommel en Stad bleef Willem aan de grond genageld staan. Het was alsof hij een krachtige stem hoorde: *Wat zoekt gij den Levende bij de doden?* Vreselijk zal het zijn te vallen in de handen van de levende God.

Gewassen in de Bloedfontein, door J. Mastenbroek. 2004 Gebr. Koster, Barneveld.

hel gehoord had. En daar mocht hij zo laag voor God buigen, dat hij zeggen mocht: "Oh God, dat is mijn plaats, dat heb ik eeuwig verdiend." En hij viel weg om eeuwig daar in neer te storten.

Maar daar kwam die gezegende Borg uit de eeuwigheid tussenbeide, die Middelaar Gods en van de mensen: *"Ik wil niet dat deze in het verderf nederdale. Ik heb verzoening gevonden."*

Een Borg en Middelaar uit de eeuwigheid, die aan dat recht des Vaders voldaan had. Daar mocht zijn ziel zien op dat Zoenoffer, die voor al zijn zonden en al zijn schuld betaald had met Zijn dierbaar hartebloed en zijn straf gedragen en aan de eis der wet voldaan had in Zijn lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid.

En de eerste Persoon, God als Rechter, nam er genoeg mee en de derde Persoon, God de Heilige Geest, paste het aan zijn ziel toe. De vrede en de liefde van een Drieënig God vervulden zijn hart.

Moeder vertelde dan, dat hij in een half jaar tijd met God verzoend was en Hem als *zijn Vader* mocht noemen. Moeder zei dan, dat héél Den Bommel het geloofde, want het was zo zichtbaar. Zij zei dan: "Oh, wat was ik jaloers op Willem de Bakker."

Moeder was toen veertien jaar, want zij was 9 jaar jonger dan Willem. Hij wist nooit hoelang hij daar in de machinekamer geweest was. Hij was boerenknecht en zo vervuld van de liefde Gods, dat hij de liefde van de Heere op de stofruitjes schreef.

Moeder vertelde, dat hij naar dat kleine kerkje kwam, daar zag zij hem zitten en was zo jaloers op zo'n gelukkig jong mens! Maar toen zij wat ouder werd, had zij er zo'n last van. Want zij werd een dubbele liefde gewaar en daar schaamde zij zich voor.

Hij had intussen ook weer een meisje, die andere had hem laten gaan en hij haar. Maar ja, hij wilde toch weer een thuis hebben, dus die gedachten verfoeide moeder bij zichzelf.

Moeder was dienstbode op een boerderij op Stad aan 't Haringvliet. Het gebeurde door Gods voorzienigheid dat Moeder voortijdig de boerderij verliet, omdat die baas altijd dronken was. Hij had een beste, lieve vrouw en vijf kinderen, die kort daarop, nadat moeder er vandaan was, ook met haar kindertjes naar haar ouders is gevlucht.

Moeder was bang om in de winter te blijven. Hij durfde zo op moeder te vloeken en meestal zei hij "vrome kinderpitter" tegen haar. (Zo werd het plekje genoemd onder Den Bommel, waar haar ouders toen nog woonden).

Moeder betoonde zich afkerig van hem en hij wilde dat anders. Dan vloekte hij tegen haar. Dus zei moeders vader: "Dan mag ik je daar niet laten blijven, dan mag je de huur wel verbreken." (Anders was dat zonde).

Verkering met Willem

Nu was juist op de boerderij bij Den Bommel, waar Moeders eerste man toen knecht was, een plaatsje open en daar kon zij al dadelijk komen. Het was een hele beste plaats voor een dienstbode, zij was er als kind in huis.

Willem de Bakker was er knecht, maar niet voor 's nachts, want dan ging hij naar zijn ouders. En moeder had dat natuurlijk allang uit haar hoofd gezet, temeer omdat hij verkering had.

Het kwam zelfs zover, dat hij 's maandagsmorgens helemaal ontsteld in de keuken kwam, om de baas te spreken. Hij zou die week in ondertrouw gaan. De baas was de keuken binnengekomen en moeder zat voor het raam een kind aan te kleden. Hij zei: "Anna, Willem is niet gekomen, heeft u er niets van gehoord? Zou hij soms ziek zijn?"

"Neen", zei Moeder, "ik ben gisteren wel bij de buurvrouw van zijn meisje geweest.

Daar was wel iets gaande. Zij had het zo benauwd gehad, maar verder weet ik het rechte niet." Vervolgens zei moeder: "Kijk, daar komt hij aan in de laan, hij ziet eruit als een lijk."

Hij stapte ook de keuken in en vroeg: "Baas, zou ik eens een dag of drie weg mogen? Ik wil naar mijn zuster in Tholen."

"Maar Willem", zei de baas, "u gaat toch van de week in ondertrouw?"

Hij zei: "Nee baas, dat is voorgoed voorbij; beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald."

Dus de baas gaf toestemming en toen zei Willem nog: "Ik heb het zo benauwd, dat ik mij wel tekort kan doen. Maar, zei hij erbij, dan moet u maar denken, dat God nooit naar Willem de Bakker heeft omgezien."

Moeder zei nog: "Daar zorgt God wel voor, dat doet Willem de Bakker niet."

En binnen drie dagen kwam er een brief, dat hij met heel de toestand onder God gekomen was en dat hij naar zijn huis en werk kwam.

Het eerste wat hij deed, was naar het meisje gaan, dat ziek te bed lag. Haar moeder deed de deur open en zij vroeg: "Willem, wil je Pietje spreken?"

Hij zei: "Nee, u kunt de boodschap die ik van God gekregen heb, voor haar wel aan haar overdragen. Dan moet u zeggen, dat zij nooit een gezond uur meer op de aarde zal hebben."

Die moeder was een bekeerd mens, zij nam het in dank van Willem over en het is gebeurd, dat zij nooit meer van haar bed geweest is. Ze is heel jong gestorven.

Dat meisje dan had gelogen, het was uitgelekt, dat zij zich wel eens met een ander, een neef van haar, inliet. Zij was nu in verwachting van die neef. En daarom wilde ze gauw trouwen om nog het één met het ander te kunnen bedekken. Maar het vreselijkste was, dat zij er Gods lieve Geest bijgehaald had om haar leugen op een erge manier te bedekken. Zij is toch dadelijk met die neef getrouwd en heeft een zware bevalling gehad en is al gauw gestorven.

Nu moet ik er dit nog bijschrijven, dat het kind van haar een meisje was en 28 jaar geworden is. Zij is ruim naar de eeuwigheid gegaan en die neef, haar man dus, heeft de Heere krachtdadig bekeerd.

Oh, wat zijn Gods wegen en vrijmacht toch wonderlijk. Maar zij is door de Heere, hier aan deze kant van het graf al zwaar gestraft.

Zij had op een schandelijke wijze die lieve Geest aangetast.

Maar om nu op Moeder terug te komen. Ze zei dan: "Wat had ik een medelijden met Willem, dat hem dat moest overkomen, maar nu moet je niet denken, dat ik nu dacht dat ik een kans kon maken."

Nee, zij was nog zo jong. En vroeger was dat wel wat anders dan nu, maar toch lag het er. En ja hoor, eenmaal vroeg hij haar, dus dat was wat. Die mensen, waar zij dienden, waren er zo blij mee. Die hielden erg veel van Willem en gunden hem Anna en Anna Willem. Maar daar werd het zomer en zij vertelde dat hij altijd een appel of een ei voor haar had.

Op een maandagmorgen zei de vrouw: "Anna, wat ben je toch verdrietig."

"Och ja," zei Moeder, "Willem meent het niet met mij, hij gaat met mij mee om eens bij moeder te wezen. Dat was een bekeerd mens. Hij kan toch wel alleen naar mijn moeder gaan, daar heeft hij mij niet voor nodig!"

Toen zei de vrouw: "Dan moet je met koffiedrinken eens weggaan, dan zal ik dat eens aan Willem vragen."

Dus dat gebeurde en zij riep Willem van de andere knechts terug. Hij had er nog een grapje bij, maar zij zei: "Nee Willem, nu moet ik eens wat vragen. Anna heeft verdriet

en zij zegt dat je het niet meent met haar, dat je het maar doet om eens bij haar moeder te komen; maar daar kun je tóch wel naar toe gaan."

Hij zei daarop: "Hoe komt zij er aan, ik meen het heel echt." En de vrouw zei nog: "Denk erom Willem, nu ben je zo weggekomen; dat je zo niet met Anna doet!"

Maar hij zei vast, dat het niet waar was en dat zij het zich maar verbeeldde.

Dus zei de vrouw: "Zie je wel Anna, Willem meent het echt met je."

Maar moeder zei: "Nee hoor, ik maak het maar uit ook." En zij ging naar het wagenhuis om aarde en kalk, (daar werd vroeger alles mee geschuurd), een gemaakt boodschapje. Daar zat Willem het paardentuig op te knappen. Hij zei toen: "Wel Anna, kom je eens bij mij kijken?"

"Welnee", zei zij, "zo wit is het niet hoor en ik kom het tegelijk maar uitmaken ook."

Hij zei: "Maar Anna, meen je dat nu?"

Zij zei: "Ja, dat meen ik, daar is geen handvol maar een landvol jongens." Maar zij moest wel gauw weglopen om niet hard te huilen; en dat wilde zij niet weten.

Dat duurde tot woensdagmorgen en daar kwam hij aan de achterdeur. "Is Anna erin?"

"Ja", zei de vrouw, "wil je haar soms spreken?"

"Och nee", zei hij, "die schuld belijdt, die doet het voor God en de mensen." En hij zei er het zijne van.

Maar moeder was halsstarrig en keek niet om. Als hij haar zag, vroeg hij: "Meent je het nog?" En ja, zij meende het nog. Zij was bij de kachel pap aan het roeren, dus hij kon gaan.

Dat ging zo tot zaterdagmiddag, bijna veertien dagen later. Moeder had gemolken en moest de melk bij de kalveren brengen. Zij dacht dat zij helemaal alleen in de schuur was en van verdriet keerde zij de lege emmer om op de dorsvloer en ging er op zitten huilen.

Daar hoorde zij ineens door de paardengang iemand hard aan komen lopen. "Oh", dacht zij, "dat is Willem." Maar zij kon niet meer wegkomen. Dus kwam hij de dorsvloer op en daar zat Anna te huilen. Hij zei: "Zit jij hier Anna en waar huil je nu zo om? Huil je om mij?" "Oh, welnee", zei zij, "Ik heb ook wel reden genoeg om eens te huilen."

Toen zei hij weer: "Meen je het dan nog?"

"Ja", zei zij, "ik meen het nog."

"Och Anna", zei hij, "of je het nu meent of niet, dan zal je onwillig moeten, want ik heb je van God gekregen. Och meid, dat was nu enkel je jonkheid dat in de weg stond, niet voor mij, maar voor God en voor de mensen. Nu heb ik je van God gekregen en daardoor sta ik niet met één mens meer in rekening."

"Oh", zei ze, "dan meen ik het niet meer, maar dan gaan wij vanavond naar mijn ouders."

"Al wilde je nu dadelijk", zei Willem.

Dan zei Moeder wel eens: "Wat was je toen in je knollen-tuintje."

Zo gingen ze 's avonds naar haar ouders op huis aan. Opa, haar vader, bracht niet veel in. Hij zei: Je moet dat samen maar uitmaken."

Maar opoe, haar moeder, had veel bezwaar. Zij zei: "Willem, je bent zoveel ouder, je zult getrouwd willen wezen, maar zij is nog zo jong en de oudste van het gezin. Ik heb niet zo'n uitzet mee te geven hoor!"

Daarop zei hij: "Vrouw de Wachter en de Wachter, ik kom het u vragen, dat is mijn plicht, maar zij is van mij, ik heb haar net gezien zoals ze is en een uitzet heb ik er niet bij gezien." Dus dat was klaar.

Opoe zei nog tegen Moeder: "Kind, je zal zo jong getrouwd wezen, de trouwdag heeft zoveel snaps en het is zo'n arme tijd".

Moeder antwoordde: "Och, moeder, houd maar stil hoor. Ik kan met Willem wel roggebrood eten." Ook dat was dus klaar.

Huwelijk met Willem

En toen is moeder met Willem van die boerderij vandaan getrouwd, want haar ouders waren intussen verhuisd naar onder Herkingen.

Moeder trouwde met Willem de 17e april 1886, zodat zij in juli pas 19 jaar moest worden.

Zij zei altijd: "Och, ik had met Willem wel Methusalems jaren willen krijgen en het was slechts voor één jaar en acht maanden."

Och, die Willem, zij heeft er tot haar vierennegentigste jaar over gepraat. Die mensen, waar zij diende en hij knecht was, waren er ook blij mee. Zij waren samen gelukkig. Zij woonden ook op de boerderij, waar Willem knecht was.

Dan vertelde Moeder, dat zij een lief huisje met drie ramen in de kamer hadden. Die ramen waren wel niet zo groot, maar wel gezellig en er was ook nog een voorhuis. Aan het huisje stond een schaapskooi, die ook als schuur gebruikt werd.

Zondags liepen zij samen naar de kerk op Stad. Er kwam wel eens Gods volk op bezoek en ook gingen zij er samen wel eens naar toe.

Gods volk zei wel eens van haar man, dat als de Heere Willem houdt, dan zal hij niet oud worden. Hij was een Godzalig mens, hij leefde dicht bij de Heere en toch was zijn karakter erg opgeruimd.

Moeder sprak altijd nog zo graag over hem. Zij zei dan, dat zij nooit naar bed gegaan zou zijn, als hij eens wat later dan gewoonlijk thuis kwam. Dan bogen zij samen hun knieën en dan bad hij hardop.

Eens vertelde zij, dat zij samen weer eens een versje gezongen hadden. Moeder kon vroeger zo goed zingen en dat zij tegen haar man zei: "Wel Willem, men kan toch met jouw nooit eens lekker een versje zingen".

Waarop hij toen zei: "Ja, dat is waar Anna, maar dat zal ik in de hemel wel beter kunnen doen".

En oh, wat schrok Moeder daarvan. Want Moeder durfde nog niet eens op de hemel te hopen en er nog minder op te rekenen. Dan was zij altijd jaloers op hem, dat hij met medeweten voor zijn ziel een God voor zijn hart had en een Borg voor zijn schuld. En daar was zij nog, met alles wat zij van de Heere wel smaakte en beleefd had, nog zo ver vandaan als het oosten van het westen.

Het gebeurde wel als hij in het gebed met Moeder samen was, dat hij de Heere wel eens vroeg of zij maar van kinderen verschoond mochten blijven. Maar Moeder wilde toch wel graag kinderen hebben, want zij was er erg op gesteld.

Op een keer vroeg zij: "Waarom vraagt je dat wel eens Willem, ben je bang dat wij er geen eten voor zullen hebben?"

"Wel neen kind", zei hij, "elke mond die God schept, daar heeft Hij ook wel wat voor. Maar als de Heere mij in mijn kroost zou inmeten, waar ik God mee ingemeten heb met mijn goddeloze weg, dan zou ik willen dat er van mij nooit een op aarde kwam".

Moeder vertelde dan, dat hij het dikwijls zo goed had, dan was hij hemels gesteld en dan zag zij aan hem dat hij blonk. Hij ging zondagsmorgens altijd al heel vroeg de paarden voeren. Dan zei hij: "Die beesten worden anders onrustig". Maar dan bleef hij op en ging zitten lezen.

Zo was het ook op een zondagmorgen, dat hij weer vroeg op zat. Dan kwam Moeder pas op en zij zag het aan hem: een glans op zijn aangezicht. En toen zei Moeder: "Ik geloof Willem, dat je het al goed heeft".

Waarop hij antwoordde: "Oh kind, ik heb het veel meer dan goed, want als wij de

weldaden van de Koning ontvangen, dan hebben wij het goed. Maar ik heb mijn Koning Zelf ontmoet. Je weet dat ik zo'n bezwaard gemoed heb als ik er over dacht, dat er toch maar geen kinderen komen. Maar nu heeft de Heere mij gezegd, dat wij zaad opgelegd zijn en met dat zaad zal ik eeuwig aanzitten, met Abraham, Izak en Jacob."

Hij was verheugd in zijn Koning. En moeder vertelde dan, dat zij nog als een jong meisje was, er was niets aan de hand. Vijftien maanden waren zij dan getrouwd en toen is mijn oudste halfbroer geboren. Dat was dan Jacob de Bakker. Toen hij een half jaar was, is zijn vader gestorven en na zijn dood is er nog een meisje geboren, dat heeft Moeder Willempje genoemd.

Hij heeft samen met moeder de zogenaamde Doleantie nog meegemaakt.

Dominee Bakker had op de preekstoel op Stad gezegd, dat als hij er niet meer was, dan gaat u naar de fabriek om een leraar, dan kunnen jullie op God niet wachten. En dat is gebeurd. Moeders man kon zich daar niet mee verenigen, maar hij ging toch wel naar de kerk.

Op een zondag moest er weer een leraar komen preken, dat was een Jood. 's Middags ging Willem samen met Moeder naar de kerk op Stad. Daar kwamen zij bij het kerkje en toen kreeg hij hevige kiespijn. Hij zei tegen moeder, dat zij maar naar binnen moest gaan, maar dat hij terug moest keren. Dat deed moeder niet, dus zij gingen samen terug.

Daar vlak voor de laan waar zij woonden, dicht bij Den Bommel, zei hij: "Gaat jij maar naar huis, dan ga ik naar de dokter, want die kies moet er uit."

Hij belde aan, het dienstmeisje kwam naar voren en intussen viel die hevige kiespijn weg. De dokter was niet thuis, dus ging hij weer naar huis. Hij had nog nooit kiespijn gehad en heeft het ook nooit meer terug gekregen. Hij was nog nooit ziek geweest.

Maar dat bracht hem in onderzoek bij de Heere, wat Hij daar nu mee te zeggen had. Toen liet de Heere hem zien, dat als hij nu weer doorging om onder die leraar te gaan, dat hem dan wat ergers zou geschieden. Toen zei hij: "Maar Heere, Uw volk dan, die genieten zo?" Dan liet de Heere zien, dat zij dronken waren van zwijmelwijn, maar niet van de ware wijn. Hij ging het bij de ouderlingen zeggen, waar nog wel echt Gods volk onder was.

En daar vertelde hij, wat de Heere hem had getoond, dat hij nu wel ter kerke kwam, wanneer een preek gelezen werd, maar niet meer bij de leraars.

Een tante van moeder ging bij het ziek- en sterfbed kijken van een ouderling. Daar zei hij toen tegen haar, dat hij met een papieren Heere Jezus niet sterven kon en toen is het er nog diep doorgegaan.

De ouderlingen kwamen hen wel eens bezoeken en dan zeiden zij wel eens: "Maar Willem, u moet toch uw kind laten dopen?"

Dan antwoordde hij: "Ja zeker, graag genoeg, maar waar mijn ziel niet bij leven kan bij zulk een leer, daar kan ik ook mijn kind niet brengen; ik hoop op de Heere te wachten. Die heeft mij beloofd, dat Hij nog een leraar zal geven." Maar hij is al gauw weggenomen, dus dat bleef voor moeder liggen.

Sterven van Willem

Nu was het in de winter, op een zondag, een week voor de Kerstdagen. Zij hadden geen van beiden naar de kerk kunnen gaan vanwege de sneeuw en de gladheid. Dus zaten zij heel de dag samen thuis en werd de preek gelezen. Moeders man ging 's avonds nog de paarden en de andere beesten verzorgen. Dan was bij alle boeren de gewoonte, dat zij een poosje naar binnen gingen en een kopje melk dronken. Dus toen het avond was, zei hij tegen haar of zij eerst maar niet een gebed zouden doen, clan

kon moeder naar bed gaan als zij wilde.

Moeder antwoordde: "Dat is goed Willem, want je bent zo'n dag naar van het zitten." En zij ging dan ook naar bed toen hij weg was. Hij moest ook nog met zijn baas een poot van een paard verzorgen. En vertelde zij: "Ik sliep zo en daar werd ik om half tien wakker en geen Willem thuis."

"Ik dacht dat hij achter het paard lag."

Daar werd zij toch altijd zo mee aangevallen, want het waren wilde paarden. Als hij voorbij reed dan schudde zij met haar hand; dan zei hij wel eens: "Je bent net mijn moeder, die doet dat ook, maar als de paarden maar lopen willen, dan kan er niets geen kwaad."

Dus moeder het bed uit, gauw wat omgeslagen en op haar kousen naar die mensen gevlogen, want het was zo glad. Gelukkig was de voordeur open, anders was zij wel gevallen. Zij riep: "Is Willem hier!"

"Ja", riep hij zelf terug, "kom maar hier Anna, hier is het goed."

"Nee Willem", riep ze, "we hebben nog een kind op bed." En ze was ook niet gekleed. Dus liep zij terug en hij was haast gelijk met haar in huis.

"Wel kind", zei hij, "ik was je helemaal vergeten." En zo ging hij bij een hoekje van de tafel staan, vouwde zijn handen en sloeg zijn ogen naar boven en zei: *"Oh mijn lieve Vader, wanneer mag ik naar U toe komen?"*

Moeder schrok zo en zei: dat zegt je nu altijd maar als je het zo goed hebt; dan wil je weg. En ik met je kind dan?"

Waarop hij antwoordde: "Oh kind, boven God is mij niets waard op de aarde, maar onder God ben jij en mijn kind het naaste. En nu zegt mijn Koning: laat uw weduwe en wees achter, dat die op God vertrouwen. Dat zal jij niet kunnen, maar dat zal mijn Koning voor je doen; daar laat ik je dan aan achter."

En zo vouwde hij weer zijn handen, sloeg zijn ogen naar boven en zei weer: *"Oh mijn lieve Heere Vader, wanneer mag ik naar U toe komen?"*

En de andere zondag, op eerste Kerstdag, lag hij in zijn kistje en werd hij op Tweede Kerstdag begraven.

Vrijdags om elf uur 's morgens is hij naar zijn lieve Vader gegaan op de leeftijd van negenentwintig jaren.

En dan vertelde Moeder, dat zij weer zo gejaagd was die week. Donderdagmorgen zat zij overeind te huilen in bed met haar kindje, dat had zo'n zware kou op de borst gevat. Toen zei hij: "Wat doe je toch, Anna?"

"Ja Willem", zei zij, "jij slaapt maar en kijk dat kind eens."

"Och nee", zei hij, "ik slaap niet, maar ons kindje neemt de Heere niet weg."

Moeder antwoordde: "Dan weet ik niet wat er zal gebeuren, ik ben zo naar."

"Och kind", zei hij, "je bent maar een beetje zenuwachtig."

Om tien uur kwam hij met nog een knecht om koffie bij moeder. Toen kwam er eerst nog een oude man, een lief kind van God. Hij vroeg of het goed was, dat hij om de koffie kwam. Waarop moeder antwoordde, dat hij maar naar binnen moest gaan en dat Willem ook zo kwam. En zij dronken een bakje koffie en praatten wat.

Willem was een varkenshok aan het timmeren, daar moest dan een biggetje in. Toen zei moeder: "Wel, wel, wat hebben jullie nog een leven voorhanden."

Toen zei haar man: "Wat ben je toch zenuwachtig, het was toch geoorloofde praat."

En gingen zij al gauw weer heen. Moeder ging naar buiten de aardappelen in de pan wassen en daar kwam Willem uit de schuur, die aan haar huisje grensde. Dan zei zij altijd: "Ik zie het nog voor me, met een wan (een mand met één oor), zijn rode zakdoek daarom geknoopt, zo op zijn schouders, met haver voor de paarden, zo naar

de andere schuur en met zijn andere hand zwaaide hij naar mij en ik zwaaide bezorgd terug, zoals ik gewoon was, wanneer hij met de paarden zo hard voorbij reed."

En dat was de laatste groet. Moeder ging naar binnen, stookte de kachel eens goed op en zette de aardappelen op.

Zij was daar nauwelijks mee klaar en daar ging de kamerdeur op een kier en daar stond de baas. Hij zag zo rood en hilde: "Oh Anna, schrik toch niet, want Willem heeft een klap van een paard gehad."

"Oh", riep Moeder, "is hij dood?"

"Neen", zei de baas, "maar het is wel heel erg." En moeder vloog voor de baas uit en daar kwamen zij met hem de schuur uitgedragen, een laken om zijn hoofd, alles met bloed. Hij had die wan neergezet, de paardekam genomen en bij het eerste paard gebeurde het al. Daar lag hij achter tegen de muur, met de kam bij zich.

Zij droegen hem in huis en legden hem neer op een bed op de grond voor de kachel. Haar huisje stroomde vol met familie en andere mensen. Haar kindje hadden zij bij de vrouw op de stee gebracht.

De dokter werd gewaarschuwd, maar die had een verlossing. Toen is men in Ooltgensplaat om een dokter gegaan en toen die kwam, bekeek hij vader helemaal. Hij lag helemaal buiten kennis en almaar een arm op en neer halen.

Moeder deed niets dan gillen. Zij kon niet bedroefd huilen. Die dokter ging weg en zei, dat hij vanmiddag nog wel terug zou komen. Hij kwam 's middags om vier uur en vroeg of die man nog leefde. En ja, hij leefde nog. Toen heeft hij er ook zijn praktijk nog aan gedaan.

Zij hadden moeder bij de vrouw gebracht. De dokter vroeg waar dat vrouwtje was.

"Die hebben we hier op stee bij de vrouw gebracht", was het antwoord.

"Dan moet u haar eerst halen", zei hij, "want zij kan er beter bij wezen en zien als die man er in blijft."

Dus moeder werd gehaald en zij op haar knieën aan de ene kant naast haar man en de dokter aan de andere kant op zijn knieën er naast.

Toen liet hij moeder het wondje zien boven op zijn hoofd. Moeder zag dan dat hij zijn grote teen bewoog en dat maakte haar zo bedroefd, dat zij aan het schreien raakte.

Moeder was toen twintig jaar. Toen zei de dokter, ook nog een jonge man: "Oh vrouwtje, ik gevoel het zo, wat het voor u is, want ik weet het." Hij was zes weken tevoren zijn vrouw verloren in de kraam van haar eerste kind. Dus hij had ook een baby, maar geen vrouw meer.

Toen zei die dokter: "Maar het is toch voor uw man veel erger dan voor u." En dat trof haar zo diep, dat zij sprak: "Oh nee dokter, mijn man heeft in zijn leven een God voor zijn hart leren kennen en een Borg voor zijn schuld geschonken. Mijn man kan wel sterven, maar ik niet, ik mis dat nog."

Hij zei daarop, dat moeder toch ook nog zo gelukkig kon worden.

Wat een tafereel was dat, allemaal jonge mensen.

Toen zei de dokter: "Uw man kan niet meer beter worden, hij is leeggebloed en al zijn hersens zijn ook weggevloeid. Dan had u toch een man zonder enig verstand."

"Ja", zei zij dan, "toen heb ik hem even aan God gegund, maar oh, ik kon hem toch niet kwijt."

Een broertje van haar man, dertien jaar oud, zei gedurig: "Anna, u moet om Willem niet zo huilen, hij is eeuwig bij zijn Koning in de hemel."

Zo is Willem dan 's maandags begraven en moeder is nog een week op Den Bommel bij haar schoonmoeder geweest en toen hebben zij haar en haar kind en alles wat zij had, naar haar ouders onder **Herkingen** gehaald.

Dus ineens was alles weg. Tweeënveertig weken had zij het geteld.

Toen zei opoe, haar moeder, dat zij toch eens mee naar de kerk (leesdienst) moest gaan. "Och nee", zei zij dan, "dat kan ik niet laten, dan ben ik zo bedroefd en het is toch alleen maar om Willem."

Maar opoe hield vol en zij ging mee. Daar werd de 16e zondag gelezen en daar nam de Heere Willem van haar af. Daar heeft zij mogen proeven, wat Willem nu te beurt gevallen was en zij heeft dat nooit meer terug gehad.

's Woensdagsavonds, voor de donderdag dat hij de klap van het paard kreeg, was hij nog bij zijn ouders geweest. Dat deed hij elke avond en op het eind van de laan woonden twee bekeerde mensen. Die man zag, dat hij nog buiten moest wezen, dus nog even een praatje. Die man kwam bij zijn vrouw en hij zei: "Vrouw, geloof je wel, dat Willem niet lang meer op de aarde wezen zal, die hoort in de hemel." Oh, wat was hij jong gelukkig.

(Willem is op vrijdag 23 december 1887 op de leeftijd van 32 jaar overleden. De begrafenis vond op maandag, tweede kerstdag, plaats.)

En nu woonde moeder dan onder Herkingen en zij is daar lid geworden van een klein kerkje, waar toen **Dominee Rubens** uit Terneuzen is komen preken. Hij heeft later ook haar kindje gedoopt en ook dat meisje, dat na de dood van haar man geboren is.

Daar wil ik ook nog wat van schrijven. De Heere heeft het toch bewaarheid, wat Hij die man beloofd had, een lieve leraar te schenken, een knecht van God. Eerst is moeder lid geworden en toen zijn de week daarop haar kindertjes gedoopt. Jacob was drie jaar en Willempje was precies twee jaar. Er was in geen vijf jaar gedoopt, er waren tien vrouwen en mannen en moeder stond alleen. Er zijn toen veel kinderen gedoopt.

Moeder had twee kinderen en er waren er meer, die meer als één kind te dopen hadden. Opa zei tegen Moeder: "Ik kom wel bij je staan." Maar moeder zei: "Nee vader, want u bent toch Willem niet, dat moet u niet doen." Waarop opa voorstelde, dat hij wel bij haar zou komen zitten en dat vond moeder goed. De dominee liet zingen Psalm 54 vers 1:

Och Heere Almachtig helpt toch mij.

Och, Heer' almachtig, help toch mij.

Door Uwen Naam en sterkte krachtig;

Neem mijn zaak aan, wees mijns gedachtig,

Laat Uwe macht verschijnen vrij.

't Gebed dat ik nu doe verhoort;

Wil Heer', neigen tot mij Uw oren;

Opdat Gij moogt goediglijk horen

De woorden, die ik brenge voort.

(Datheen)

Dat was zo gepast voor moeder en zeker ook voor hem zelf. En moeder kreeg er sterkte door, als de Heere moeder wilde helpen, dan kon zij er door komen. Moeders kinderen doopte hij het laatst en in het gebed nam hij eerst al die doopouders op en moeder het laatst. Dan kon zij nog dat gebed, dat hij voor haar deed, nazeggen.

Hij zei onder meer: "Och Heere, hier zit nu het overschot van Uw knecht met haar zaad, die knecht die u zo jong naar U toe heeft willen nemen, wil haar sterken en ondersteunen, en och, mocht het wezen, Heere, dat zij in de rol des boeks van Eeuwigheid is opgetekend, ook met haar zaad. Dat zij genade in Uw ogen gevonden moge hebben en geef haar ook dat leven dicht bij God".

Toen Moeder belijdenis gedaan had, de vorige week voor de kerkenraad, had Ds.

Rubens voor het eerst moeder ontmoet en toen had zij heel haar hart voor hem uit mogen storten en verklaren. Het was voor haar een gewichtige tijd geweest.

Bijzondere ontmoeting

Moeder heeft tweeëndertig jaar later die boer en zijn vrouw van Den Bommel nog eens op een heel wonderlijke wijze ontmoet, nadat zij elkaar nooit meer gezien hadden.

Het gebeurde toen, dat zij had gelogeed bij een vriend en een vriendin op Overschie. Toen was zij al weer jaren weduwe voor de tweede keer, van haar eenendertigste jaar af. Zij was dus tweeënvijftig jaar.

Die vriend en vriendin brachten haar weg naar een broer van hem op Oud-Beijerland. Bij die mensen dan zou zij ook een dag of wat logeren. Zij zaten in de tram, die van Rotterdam naar Oud-Beijerland ging. Daar op de halte Strijen kwamen weer mensen in de tram, een man en een vrouw. De man zette zich naast moeder neer en die vrouw schuin tegenover hen.

Moeder zat zo belangstellend naar buiten te kijken en zei: "Zo, is dat nou Strijen. Daar wonen nog mensen, die ik best nog eens zou willen, zien, daar heb ik vroeger gediend. Zulke beste mensen, ik was er als kind aan huis. Daar heb ik mijn eerste man leren kennen, die was daar knecht en wij zijn ook daar vandaan getrouwd. Ook woonden wij in een huisje op de boerderij. Daar heeft toen mijn man een klap van een paard gehad en is gestorven. Een week later was ik bij mijn ouders thuis."

Toen zei die man naast haar: "Waar is dat gebeurd, vrouw?" moeder zei: "Op Den Bommel op Flakkee."

Hij vroeg weer: "Hoe heette die boer?"

"Die boer heette Troost", zei mijn Moeder.

Hij zei: "Dat ben ik en dat is mijn vrouw."

Dat was een hele consternatie in die tram. Die vrouw vloog moeder om de hals: "Maar Anna, bent u dat?" En Moeder: "Maar vrouw Troost, bent u dat dan?"

Zij hadden al zitten denken, het is net of ik dat mens al eens gezien heb, maar konden haar niet thuisbrengen. Maar moeder kende hen beiden helemaal niet meer, wel toen zij het zeiden. Dus men begrijpt wel, dat ze veel te gauw op Oud-Beijerland waren. Moeder vroeg naar de tweelingetjes die zij hadden. Maar die waren beiden al gestorven. Zij wisten niet eens, dat moeder later weer getrouwd was. Dat zij dat meisje gekregen had na Willems dood, zij was maar twee jaar geworden, dat moeders tweede man acht jaar later ook gestorven was. Enz.

Zij waren al gauw van Den Bommel naar Strijen verhuisd en dat wist moeder wel. Men moet denken, dat als men vroeger ergens naar toe wilde, dan moest dat met de benenwagen.

Sterven van Willempje de Bakker

Twee maanden later kwam de Heere moeder weer diep beproeven, zij was toen tweeëndertig jaar. Daar kwam de Heere dat meisje weg te nemen in één dag en nacht tijd, dat kind kreeg de griep en werd ineens heel ernstig ziek. Ik heb moeder kort voor haar sterven gevraagd, toen zij vierennegentig jaar was: "Moeder, dat meisje, was dat een mooi meisje?"

"Oh", zei zij toen, "dat meisje was toch zo'n mooi en lief meisje, zij had geen zwart haar, maar donker bruin en zulke lieve bruine oogjes."

Zij had wel eens verteld, dat het meisje nog niet kon lopen, maar zij had zulke schrandere hersens, voor haar leeftijd zo wijs. Zij had echter last van schreeuwende

zenuwen, want die toestand die moeder had doorgemaakt, was op dat kind gevallen. Maar dat kind werd ziek, heel ernstig ziek. "En dan was het", zei Moeder, "of zij af en toe hevige aanvallen in haar ziel kreeg." Dan riep zij: "Oh, Moetje, zusje moet bidden". (Zij noemde zichzelf zusje). Dan zei moeder: "Och liefje, je bent zo ziek, je kan toch niet eten".

Dan zei het meisje weer: "Nee, zusje moet niet eten, zusje moet bidden, oh moetje, zusje moet bidden".

En als Moeder het dan niet deed, dan: "Oh Opoetje, zusje moet bidden". Daar hadden zij zo heel de nacht mee getobd en daar 's morgens, moeder zat op haar knieën voor haar bedje, daar kwam het weer:

"Oh moetje, zusje moet bidden".

"Och liefje", zei moeder dan weer, "je bent zo ziek, je kan toch niet eten".

En weer: "Nee zusje moet niet eten, zusje moet bidden".

En toen: "Oh Opoetje, zusje moet bidden".

En tegen moeder: "Oh moetje, zusje moet niet eten, zusje moet bidden, meer bidden".

Toen zei Opoe: "Anna, dat kind heeft zielenood, dat zal jij moeten doen".

Toen zei moeder tegen Opoe: "Doet u het maar voor me".

"Nee", zei Opoe, "het is jouw kind. Anna, dat ligt op je weg".

Opoe was nog een heel van verre staand mens en moeder ook nog. En dan vertelde moeder, dat zij het er maar op gewaagd heeft. Zij zat op haar knieën voor het ledikantje en zij nam haar handjes in haar handen gevouwen en daar heeft zij dat kind met al haar ziel- en lichaamsnaden voor de Heere neer mogen leggen. Dan zei zij: "Ik kreeg voor dat kind, wat ik voor mijzelf nog nooit gehad had".

Zij mocht haar voor de Heere leggen, dat zij wel klein was, maar met een volmaakte ziel en hoe zij nu ook in haar diepe val daar verdoemelijk voor God lag en daar kreeg zij dat kind voor God over en zij kreeg haar in de Borg terug. Zij kreeg die woorden in de dadelijkheid onder dat bidden, dat zij haar voor God kreeg: *"O zuster, o bruid, gij hebt het hart genomen met één uwer ogen en met een keten om uw hals"*. Hoogl. 4:9.

Zij was met dat kindje in God verzonken en toen Moeder *amen* gezegd had, was zusje zo rustig en heeft niet meer over bidden gepraat. Toen was het hartje beslist ook in God gerust, de Heere had op Zijn Eigen werk neergezien. Zij had Hem het hart genomen met één van haar zielsogen en een keten van haar hals, dat was Zijn Eigen werk. Toen was dat kindje twee jaar en twee maanden.

Haar Vader had gezegd, dat hij met zijn zaad zou aanzitten, met Abraham. Izak en Jacob. Toen is het kind zo ziek geworden en lag 's avonds helemaal buiten kennis.

Er kwam nog een ouderling kijken. (L. van der Sluijs van Herkingen). Hij ging weg, maar kwam direct terug en hij zei: "Laten wij voor dat kind de Heere aanlopen."

Die man had veel werk met dat kind. Hij haalde tenslotte aan in zijn gebed, dat als het kind nu toch de Heere toebehoorde of Hij haar dan maar genadig tot Zich wilde nemen, want dat het lijden van dat kind niet meer was aan te zien. Moeder zei dan: "Zij lag te drijven in haar doodszweet."

En hij ging heen, zij hadden hem uitgelaten en zo geeft zij de laatste snik Zij konden de ouderling nog terugroepen, dat het lieve kind was heengegaan. Voor moeder lag het zo vredig en ruim, zij had het kindje van God gekregen in die lieve dierbare Borggerechtigheid van Christus. Maar Opoe wilde het wel geloven, maar met dat geloof heb je er de bate niet van. Toen vroeg zij of zij van de Heere een teken mocht vragen. Als haar kistje gesloten werd of er dan eens een kind van God bij mocht wezen, die er wat bij mocht spreken en dat gebeurde.

Diezelfde ouderling van der Sluijs stond er bij en zei: *"Zalig zijn de doden die in de Heere sterven, van nu aan zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid en*

hun werken volgen met hen." Wat ging Opoe daar onder weg.
En och, nu juichen zij allen: Willem, moeder, dat kindje en mijn broer voor de troon.

Sterven van Jacob de Bakker

Kennelijk heeft de Heere het ook aan mijn broer bevestigd. Na nog een hevige strijd op zijn ziek- en sterfbed, kwam de Heere vier dagen voor zijn dood, zijn ziel verlevendigen en toen verlangde hij om heen te gaan. Dan wees hij naar boven, maar hij kon niet meer praten en dan kon hij zo vredig naar je kijken en zo blijmoedig. Hij hoorde de Hemelingen, eer hij de laatste adem uitblies. "Hoor", zei hij, "nu duurt het maar eventjes meer."

De Heere had hem krachtdadig staande gehouden, hij was eerst nog diep in de wereld terecht gekomen, maar dat heeft hij diep weer moeten geven. Toen heeft hij drie dagen van boven naar beneden gevlogen van benauwdheid, de duivel liet hem zomaar niet los en toen in de hevigste nood, kwam de Heere hem voor: "Ziet de Leeuw uit Juda's stam. Die heeft hem overwonnen." En weg was de benauwdheid, was hij weer een gewoon mens en kwam dadelijk naar moeder.

Er wordt wel eens gezegd, dat iemands haren te berge rezen, maar dat heb ik toen werkelijk gezien. Hij had een hoofd met haar en dat stond steil overeind op zijn hoofd. En daar is hij schuld gaan belijden, tegen God gezondigd, tegen moeder al haar vermaning in gezondigd, tegen het volk van God gezondigd.

Er kwam toen zo in zijn hart:

"Ik Beken, oh Heer, oprecht mijn zonden,

Ik verborg geen kwaad dat in mij werd gevonden."

Zijn vrouw durfde hem niet alleen te laten gaan. Ze woonden in Ouddorp, maar hij zei: "Laat mij maar gerust gaan, want die benauwdheid komt nooit meer."

Maar nu kwam de Heere hem een verloren arme zondaar voor Hem te maken. Want hij had de Leeuw uit Juda's stam wel door het geloof gezien. Die hem uit de helse macht verlost, maar dat is ongenoegzaam tot zaligheid.

Nu moest hij die Borg nog leren kennen als het geslachte Lam Gods. En dat heeft de Heere willen doen en in een ruime mate aan hem geopenbaard. En hij mocht getuigen dat de Heere hem van schuld en straf ontheven had, alleen in dat dierbare Bloed van Christus.

En nu kreeg hij nog op zijn laatste ziekbed zo'n diepe beproeving. Op een zondagmorgen werd ik er zo mee in de engte gebracht. Een avond tevoren, hij was in een sanatorium te Zeist en het was streng winter, toen hoorde ik hem roepen: "Oh, wat heb ik het toch benauwd." En nu was er een vriendin bij mij geweest, die kende mijn broer niet, nooit gezien of gehoord en die vroeg naar hem. Dus ik zei mijn beproeving. De dokter zei, dat de ziekte anders op zijn hart werkte, maar nu op zijn hoofd, maar in elk geval, liet de Heere het toe en dan kwamen de zonden van zijn jonkheid nog wel eens voor hem.

Toen zei die vriendin: "Ja, je weet maar niet, het kan ver gaan. Kijk eens naar Judas, naar Saul en Bileam en zo meer".

Ik zei: "Oh Jaantje, als dat waar was, dan kunnen wij wel voorgoed onze mond sluiten".

Maar zij had hem niet gezien of gehoord. En ik had daar nooit last van. Maar toen die nacht en die zondagmorgen, ik kon niet naar de kerk, want ik was ziek, toen nam ik de Bijbel en zoals ik op de Bijbel keek, zei ik: "Oh Heere, dat is Uw heilig en waarachtig Woord, als ik dat nu open sla, U weet mijn moeite en strijd van binnen om mijn broer, als ik nu de Bijbel opensla en het eerste regeltje dat ik lees, zal ik op toepassing van mijn broer brengen. Al is het nog zo vreselijk, mag dat Heere, al is het nog zo

vreselijk". En ik had de Bijbel nog dicht voor me.

Zo sloeg ik de Bijbel open en mijn oog viel ineens op die woorden en de Heere kwam er in mee: "Is niet Efraim Mij een dierbare zoon, is hij Mij niet een troetelkind? Want sinds Ik tegen hem gesproken heb, denk Ik nog ernstig aan hem; daarom rommelt Mijn ingewand over hem, Ik zal Mij zijner zeker ontfermen, spreekt de Heere".

Oh, mijn ziel was ineens water, ik zei tegen mijn zuster, dat zij dat ook eens moest lezen. Zij zei: "Dan zal de Heere voor zijn sterven over hem opstaan". En dat is gebeurd. Hij is 75 jaar geworden.¹³

Hertrouwd met Pleunis Ruit

Maar nu was ik even afgedwaald met mijn eigen gedachten. Kort daarop, dat Moeder dat meisje verloren heeft, begon zij te vertellen over het jaar 1890.

"Die strenge winter", zei zij dan, "heeft uw vader, (dus haar tweede man) mij tot vrouw wezen vragen, door sneeuw en ijs". Want zij woonden buiten het dorp. Een uur lopen hier van Dirksland vandaan.

Dan zei zij: "Als de Heere Willem niet van mij had weggenomen, had ik nooit meer kunnen trouwen."

Zij nam het veertien dagen in beraad, met de woorden: "Dan hoeft u niet naar hier te komen, dan komt u zaterdagmiddag maar naar een tante van mij op de Molendijk om de uitslag".

En dan ging zij vertellen, je vader was ook negen jaar ouder dan zij, maar nog jong gezelschap. Dus hij kwam daar; en daar zat Gods volk. Die had vader nog nooit horen spreken en daar zaten zij een poosje bij.

Maar tenslotte zei tante: "Gaan jullie maar naar de achterkamer, want jullie hebben samen wat te bespreken".

En ja hoor, daar begon moeder: "Ja Pleun, daar heb ik eens ernstig over nagedacht en dat zou wel door kunnen gaan, maar ik heb wel voorwaarden, als je nu mij op alles de hand kunt geven, dan kan het doorgang vinden".

Dus zij begon:

"Ik heb een kind, zou je daar wel vader over kunnen en willen wezen? En jij bent Hervormd en ik behoor tot dat kleine Oud-Gereformeerde Kerkje op Herkingen en ik ga nooit met je mee naar de Hervormde Kerk. U laat ik wel vrij, maar dat moet je van mij nooit verwachten. En ik ben ook niet groot gebracht om naar feesten of kermissen te gaan, want dat is ook mijn leven niet.

En dan komt er nog bij; je hebt zeker wel kameraden, nu die mogen zeker op zondag wel komen, wanneer zij zich willen schikken naar ons leven". En dan zei Moeder: "Die goede lieve ziel gaf overal de hand op, dus was dat allemaal voor elkaar".

Toen vader dan ook thuis kwam, zei hij tegen zijn moeder: "Moeder, ik heb Gods volk horen spreken, dan hebben wij nog nooit iets gehoord". En hij was aan het leren op de belijdeniscatechisatie.

Hij ging naar zijn Dominee, dat was Ds. Bouthoorn, ook een bekeerde man. Hij zei: "Dominee, nu doet er wat op, wat moet ik nu doen, lid worden of niet? Ik zal een vrouw trouwen en zij is lid van het Oud Gereformeerde Kerkje op Herkingen en zij heeft mij voorgehouden, dat zij nooit mee naar de Hervormde Kerk zal gaan. Maar mij laat zij wel vrij".

¹³ Jacob de Bakker te Ouddorp was ouderling in de Geref. Gemeente te Ouddorp. Vanaf de instituering van deze gemeente in 1930 maakte hij deel uit van de kerkenraad, eerst als diaken, daarna als ouderling. Een man versierd met grote gaven. In 1962 heeft hij zijn ambt wegens ziekte neergelegd. Hij stierf zaterdag 22 juni 1963

Hij zij: "Ruit, weet je wat je moet doen? Ga maar mee met je vrouw naar dat kleine kerkje, daar zit je wel vertrouwd en wordt hier dan maar geen lid".

Hij is getrouwd al zijn beloften nagekomen; naar geen feesten en naar geen kermissen. Dus zo is zij in april met vader getrouwd, toen was zij bijna vierentwintig jaar.

Vier kameraden kwamen zondags en dan las hij de preek voor. Al gauw bleven er drie weg, maar één is er altijd blijven komen.

Van vader deed zij ook wel veel vertellen. Zij had er een lief leven mee, doch ook maar acht jaar. Zij had met vader dik en dun meegemaakt. Het was een arme tijd, veel zieke dagen en nog een kind verloren.

Maar zij hadden een genoeglijk leven met elkaar. En dan zei zij wel eens: "Och, ja, je vader, hij was veel beter dan ik." Ik weet nog heel goed, dat ik met mijn vader aan zijn hand meeging naar de kerk, naar Ds. Makkenze. Ik kan hem nog goed voor mij halen, maar was hem jong kwijt, en ik weet nog wel heel veel van hem te vertellen. Hoe hij is heengegaan, heb ik vermeld in mijn eigen levensbeschrijving.

Toen moeder dan met vader zou trouwen, is zij eerst naar Willem zijn moeder gegaan, (zijn vader was intussen gestorven) om te vragen, wat zij er van dacht. Zij heeft van onder Herkingen dat hele eind gelopen, vermoedelijk zo'n kleine drie uren. Maar haar schoonmoeder vond het dadelijk goed, zij zei: "Anna, je bent nog zo jong, en als je denkt, dat die man een goede vader voor Jacob zal zijn."

Maar dat geloofde moeder wel, want hij hield zoveel van Jacob. Maar toen waren die mensen al van de boerderij verhuisd, anders had moeder er nog wel eens gaan kijken.

Die familie is altijd goed en lief voor moeder en ons geweest. Die familie van Willem dan, en die er nog over zijn, nichtjes en neefjes.

Als Opoe van Den Bommel eens bij ons op visite was, dan zei vader ook altijd moeder tegen haar. Ik kan haar nog voor mij halen.

Zekerheid van de rechtvaardiging doorleefd, 1897

Nu wil ik nog wat neerschrijven wat onze lieve moeder ook wel veel in ons leven verteld heeft; van hetgeen zij beleefde, toen onze lieve vader nog leefde.

Zij was 29 jaar en het was in de zomer. Dan ging zij wel mee 's morgens vroeg, om een schoofje, (zo noemden ze dat vroeger), uien wieden op het land om nog wat bij te verdienen, terwijl wij als kleine kinderen nog sliepen.

Jacob was al tien jaar, dus die paste al op de koeien. Een schoolwet was er nog niet, dus 's avonds gingen zij al vroeg naar bed, want de andere morgen was het weer om drie uur opstaan.

Maar toen mijn vader zei: "Anna, zouden wij niet naar bed gaan, want morgen is het weer vroeg dag."

Zei moeder: "Pleun, ik durf niet naar bed. Ik moet sterven en ik kan God niet ontmoeten en als ik in slaap zou vallen, oh, dat kan ik niet."

Vader zei toen: "Je bent toch niet ziek?"

"Oh", zei Moeder, "ik ben veel erger dan ziek." Ja, dat was wat. Zij vond het ook erg voor vader, dus bleven zij nog een poosje zitten en moeder was zo bang, dat ze schreide tot de Heere. Toen kwam er kracht in haar hart: "Vreest niet, gij wormpje Jacobs, gij volksken Israëls. Ik helpe u en ondersteune u." En daar over heen: "Uw sterven is uw gewin en uw leven is met Christus verborgen in God."

Dat gaf zoveel kracht, dat zij zei: "Laten we nu maar naar bed gaan, Pleun."

Toen zij op bed lagen, zei vader: "Je hebt het toch wel erg benauwd, hé Anna?"

Moeder zei: "Welnee, Pleun, als je wist in welke toestand wij verkeren, jij ook hoor Pleun, maar je bent er nog blind voor en mijn ogen zijn daarvoor open gegaan. Oh,

dan moest er geen haar op mijn hoofd blijven; en die blijven er nog op, dus zo benauwd heb ik het niet."

Zij had toch nog een poosje geslapen en was toen opgestaan. En heel vroeg om vier uur ging ieder zijns wegs naar het land, ook moeder ging alleen. Toen zij naar dat land liep, kwam zij langs een weide met koeien en die keken in haar waarneming grimmig naar haar of zij wel wilden zeggen: "Het is uw schuld dat wij onder de vloek liggen."

En alles wat zij zag, veroordeelde haar en zelf voelde zij, dat ook zij onder de vloek lag; en zo kwam zij waar zij wezen moest.

Ik ben er kort voor haar sterven nog eens met haar naar toe gewandeld. Toen heeft zij mij dat plekje gewezen, waar het gebeurde, midden, vlak voor de meet.

Dan vertelde zij: "Daar stond ik, ik kon niet verder leven, daar daalde de Heere af in mijn hart en stond ik in de dadelijkheid voor een heilig en rechtvaardig God. Daar zag ik mijn zonden, die reikten van de aarde tot aan de hemel. "Oh God, in de hemel kunnen die niet komen en dat die een eeuwige scheiding in mijn diepe val tussen God en mijn ziel bewerkt hadden en dat daarom de vloek op mij en op alles lag. En dat God vanwege Zijn heiligheid en rechtvaardigheid in eeuwigheid niet meer op mij neer kon zien, maar de zonden rechtvaardig moest straffen. Daar kreeg ik God zo lief, dat Zijn Deugden niet gekrenkt konden of mochten worden en ik viel weg."

Maar zoals zij daar zo diep boog voor God, dan zei zij altijd, dat de liefde haar zo laag deed bukken. Maar zo verscheen die dierbare Borg en Middelaar tussenbeide, ook met die woorden: "Ik wil niet, dat deze in het verderf nederdale, Ik heb verzoening gevonden." Daar zag zij Hem, door de ogen des geloofs als haar Schuld- en Zoenoffer en de Vrede van een Drieënig God vervulde haar ziel.

En die lieve Borg hield ook Avondmaal met haar in haar ziel. Vrede met de Eerste Persoon, alleen in die lieve dierbare gerechtigheid van Christus in Zijn dierbaar alles betalend Bloed en die dierbare derde Persoon God de Heilige Geest paste het aan haar ziel toe.

Toen is zij weggezonden in verwondering en aanbidding. Zij was weer begonnen te wieden, toen zij de klok één keer hoorde slaan.

"Het was", vertelde zij dan, "alsof er mij gezegd werd: nu is het half acht, nu moet je naar huis, naar je kindertjes!"

En op de terugweg kwam zij weer langs die koeien en het was of die beesten haar vriendelijk toeknikten en alles rondom haar ook. Het was alles vrede wat zij zag.

"Oh Heere, hoe ben ik nu toch en hoe ben ik nu toch aldus". Toen viel er zo zalig in haar hart: *"Ziet het oude is voorbij gegaan en ziet, alles is nieuw geworden. Ik schep een nieuwe hemel en een nieuwe aarde waar gerechtigheid op wonen zal."*

Zo kwam zij thuis en zij had alles in de gunst: haar kindertjes, de korstjes van de kinderen, haar armoede, alles in die lieve gunst. Zij was rijk in God.

Toen 's avonds mijn vader thuis kwam, zei hij: "Maar Anna, wat kijk je nu lief en vriendelijk".

"Ja Pleun", zei zij, "zou ik niet vriendelijk kijken, God is niet meer toornig op mij. Hij heeft een effen en een vlak veld gemaakt in mijn hart in dat dierbare Bloed van Christus". En zij moest er hem wat van vertellen. En toen zei zij: "Ook nu heb ik jouw, mijn kindertjes en armoede, alles in Gods lieve gunst".

Och, mijn vader had zo'n hoge achting voor moeder, met alles wat hij met haar doorgemaakt had.

Och, kinderen allemaal, mijn tante-zeggers en over-tantezeggers, de Heere weet hoe lief ik u allemaal heb, net zo goed de kinderen van mijn broer Jacob als van mijn broer

Bram. Oh, wat hielden wij veel van Jacob en zijn vader, och kinderen, nooit heb ik hem gezien, alleen maar van hem gehoord. Maar hij is een pand van mij in de hemel, daarom ook al heb ik u allemaal zo lief.

Och, u zijt allen uit zo'n rijk geslacht van hoge afkomst, en kinderen, als u dit geschriftje ooit mocht lezen van uw oude tante, dat zij zo graag voor u allen wilde nalaten, dat het u dan nog eens treffen mocht. Dat de Heere Zijn Koninkrijk onder moeders beide nageslachten nog eens uit zou willen breiden, dat is mijn dagelijkse wens en bede.

Pieter de Bakker, broer van Willem

Tenslotte nu nog een verhaal van een broer van moeders eerste man Willem. Pieter werd geboren op 26 september 1874, te Den Bommel.

Moeders eerste man had een broer, die dertien jaar was, toen Willem stierf. Zij dachten, dat hij niet zo was als een ander. Maar zo jong als hij was, zo wijs was hij als geen ander. Hij mocht niet veel school gaan, omdat hij veel te wijs was. Toen kreeg hij vallende ziekte en is hij ook maar 28 jaar geworden.

Dat was een wonderlijk gezin. Zij waren Hervormd. Zij zijn al dadelijk na Willems dood in Ouddorp gaan wonen, ook in een meestoof, maar elf maanden later waren zij al weer terug op Den Bommel.

Willems vader was al gauw gestorven. Door de toestand van Willem was zijn kwaal openbaar geworden en hij was gauw weg. Maar dan kwam de dominee wel eens bij hen kijken. En als Piet dan de kans maar kreeg, deed hij zijn mond open.

Op een keer zei hij: "Dominee, kent u Ds. Rubens?" Nee, die kende de Dominee niet.

Toen Piet weer: "U preekt wel goed Dominee, maar er zit geen pit in uw preek. Dan moet u Ds. Rubens eens horen, daar zit pit en merg in!"

"Foei Piet", zei Opoe, "zal je je mond wel eens houden".

"Neen", zei de Dominee, "vrouw de Bakker, laat die jongen eens praten".

Piet deed dat wel graag. Toen was hij zowat veertien jaar en hij ging ook naar het land.

Na Opoe's dood had hij in een keethuis zijn thuis. Zijn zusters waren met een schipper getrouwd en hij was bij een boer, die hem nooit alleen liet werken. En hij was zo vrij; dan stapte hij af en toe eens bij die boer in huis, die had drie dochters en dan zei hij: "Het ligt op mijn hart, ik moet jullie weer eens komen waarschuwen". En dan ging hij weer weg. Moeder zei dan: "Ze konden het van hem hebben".

Maar op een avond, zijn zusters lagen allebei met het schip in de haven, was hij zo hemels gesteld; en hij er op af.

Hij zei: "Nu kom ik jullie voor het laatst nog eens waarschuwen en vermanen, want vannacht mag ik naar mijn lieve Koning en naar mijn eeuwig Huis."

En hij ging weg en werkelijk, hij kreeg 's nachts een benauwdheid, die hij wel meer had en hij bleef erin. Hij was toen achtentwintig jaar.

Johanna (Anna) van Zanten - de Bakker

Nog een zuster van Willem, onze Anna is hier in Dirksland in het ziekenhuis gestorven. (14 mei 1952) Zij heeft drie weken zo ruim van haar Koning getuigd en nog acht dagen lag zij op haar sterfkamertje. Zeldzaam ruim ging zij weg, zo verlangende. Om jaloers op te zijn, zij was in de tachtig jaar.

Dirksland, februari 1976.

Historische toelichting

Tot zover de levensbeschrijvingen van vrouw Ruit door Cornelia Ruit. Niet altijd

werden de Bijbelteksten geciteerd zoals deze in Gods Woord voorkomen. Daarbij moet worden bedacht dat Cornelia veel uit de memorie citeerde. Zoals bekend dicteerde vrouw Ruit haar dochter Cornelia wat haar wedervaren was, zonder dat zij zelf iets op papier zette. Want vrouw Ruit kon niet schrijven.

Kerkelijk leven

Nadat Willem de Bakker het in de Hervormde Kerk van Den Bommel het niet kon uithouden is hij waarschijnlijk ook wel eens naar de Vrije Gereformeerde Gemeente gegaan in deze plaats. Hier preekten van 1884 tot 1887 regelmatig de predikanten H.H. Diepering Langereis en H. Dreessen. Deze predikanten dienden telkens korte tijd een gemeente en vertrokken daarna, omdat zij weinig aanhang hadden, meestal weer spoedig naar een andere plaats.

Vanaf 1879 ging Willem naar het kerkje van de Ledeboerianen te Stad aan 't Haringvliet. Hier preekte ds. D. Bakker regelmatig. Vanaf het begin van de Afscheiding in 1834 kwam hier reeds een groepje mensen bij elkaar. In de jaren daarna noemde men zich *Christelijke Afgescheiden Gemeente*. In 1855 werd aansluiting gezocht bij de gemeenten van de predikanten L.G.C. Ledeboer en P. van Dijke. Maar omdat Van Dijke weinig kwam, werd zijn plaats al spoedig ingenomen door ds. D. Bakker. Er werd gekerkt in de schuur van D. Vroegindewij aan de Molendijk.

Na het overlijden van ds. Bakker kwamen er problemen in de gemeenten die hij had gediend, ook in Stad aan 't Haringvliet. Het was toen juist de tijd van de Doleantie, zodat in 1887 onder leiding van de ouderlingen G. Maliepaard en H. Kieviet (later predikant van de Gereformeerde Gemeenten) besloten werd om zich bij deze beweging aan te sluiten. Toen dit definitief was, gingen er vier gezinnen niet mee; deze gezinnen werden lid bij Oud-Nederduitsche Gemeente van Herkingen. D. Vroegindewij werd daar later diaken.

De gemeente van Stad aan 't Haringvliet heeft zich toch nooit zo thuisgevoeld in de Gereformeerde Kerken en sloot zich in 1945 aan bij de Gereformeerde Gemeenten.

Te Herkingen ging voor: landbouwer Leendert van der Sluijs. Hij werd geboren op 1 februari 1833, te Dirksland. Als ouderling ging hij vanaf 1872 voor in de leesdiensten van de Bakkerianen, 'in de keet bij W. Kardux' aan de Peuterdijk. Hij was de stuwende kracht binnen deze gemeente; zelfs was het kerkgebouw van de Oud-Nederduitsch Gereformeerde Gemeente, dat hij zelf had laten bouwen, op zijn naam geschreven. Op 30 maart 1909 overleed hij op 76-jarige leeftijd. Veel had hij door Gods genade mogen betekenen voor de gemeente, die hij diende als ouderling-voorganger en catechiseermeester.

Te Herkingen ging ook ds. M. Ruben, de opvolger van ds. Bakker, regelmatig voor. Hier zijn na het overlijden van Willem de Bakker, zijn kinderen ook gedoopt. Later preekten ds. G. van der Garde en ds. L. Hubrechtse ook regelmatig in het kerkje aan de dijk. In 1922 werd de gemeente toegelaten tot het kerkverband van de Gereformeerde Gemeenten.

De ouders van Anna waren **Jan de Wachter en Cornelia Walraven**, getrouwd te Den Bommel op 14 april 1866. **Anna werd geboren 9 juli 1867**. Ze behoorden tot de Nederlandse Hervormde Kerk, maar dat hield Anna's vader er niet van terug om samenkomsten te bezoeken van ds. D. Bakker.

Anna heer jongste en enige broer heette **Jacobus de Wachter**. Ook hij was een gekende van Eeuwigheid. Van 1922 tot 1955 diende hij de Gereformeerde Gemeente

te Dirksland in het ambt van ouderling. Op 9 november 1967 overleed hij op bijna 86-jarige leeftijd.

Anna's eerste overtuiging

Anna was nog maar 11 jaar, toen op een winteravond een groepje mensen uit Den Bommel naar het kleine kerkje in Stad aan 't Haringvliet liep. Hij toonde in de toepassing het grote en eeuwige onderscheid tussen hen die God dienen en hen die God niet dienen. Het eeuwige geluk van Gods volk en het eeuwige ongeluk van de onbekeerden. Deze woorden vielen in Anna's hart en lieten haar niet los. Later zou ze ervan zeggen dat ze onder deze preek oren kreeg om te horen. Ze zag haar eigen verlorenheid en schuld tegenover dat grote goed dat God van eeuwigheid heeft weggelegd voor al degenen die Hem vrezen. Ze moest ervaren dat zij van nature hoorde tot de mensen die God niet kennen en dat ook haar een eeuwige duisternis te wachten stond als ze onbekeerd zou voortleven.

Zie ook: *Jonge zangers* deel 6, door Joh. Westerbeke.

Zie voor het volgend hoofdstuk: *Gewassen in de Bloedfontein*, door J. Mastenbroek. 2004 Gebr. Koster, Barneveld.

HOOFDSTUK II.

Tweede huwelijk van Anna met Pleunis Ruit, 1890-1899

Pleunis Ruit werd geboren op 9 november 1858, te Dirksland, en overleed aldaar op 21 juni 1899. Zijn ouders waren Abraham Ruit en Maartje Troost. Als getuigen bij dit huwelijk waren aanwezig **Dionysius Dale** (secretaris), Abraham Munters (winkelbediende), Pieter Soeteman (broodbakker) en Abraham Nieuwland (smid), allen wonende te Herkingen.

(Van) Dale was de 2^e man van **Maria van Beek** te Herkingen. Haar eerste man was A. Soeteman wiens zoon Pieter heette. Wellicht is deze hier ook bedoeld, (broodbakker). *Maria van Beek, haar bekeringsgeschiedenis en wonderlijke voorvallen* zijn beschreven door Pieter Soeteman. Zie deel I in deze serie: *Bekeringsgeschiedenissen van vrouwen*.

Uit de overlevering weten we dat het jaar 1890 een bijzonder koude winter had. 'De barre winter van '90', zo ging deze winter de geschiedenisboeken in. De jonge weduwe van 23 jaar, en haar zoontje, werden opgemerkt door Pleunis Ruit uit Dirksland. Hij was op 9 november 1858 geboren en was dus, net als Willem, ouder dan Anna, met wie hij negen jaar in leeftijd scheelde. In de verte waren ze nog familie van elkaar: Pleuns grootmoeder van vaders kant heette Hendrikje Walraven; de moeder van Anna was Cornelia Walraven. Dat waren twee volle nichten, zodat Pleun en Anna achterneef en -nicht waren. Pleun vroeg Anna ten huwelijk. Dat hij voor deze vraag een uur door sneeuw en ijs moest lopen voor hij in Herkingen bij Anna was, deerde hem niet.

Het was begrijpelijk dat Anna eerst over deze ingrijpende vraag moest nadenken. Ze vroeg twee weken bedenktijd. In die tussentijd bezocht ze het ouderlijk huis van haar eerste man. De drie uur lopen naar Den Bommel had ze er wel voor over. Heel kort na de dood van Willem waren haar schoonouders naar Ouddorp verhuisd en hadden daar eveneens een meestoof, maar nog geen jaar later vonden zij weer een woning in hun vorige woonplaats. Toen Anna haar schoonmoeder bezocht, was Willems vader al overleden; ze besprak deze zaak dus met zijn moeder. Die had geen bezwaren. Ze wees haar schoondochter erop dat ze eigenlijk te jong was om alleen te blijven en dat Jacob een vader miste. De vraag kwam wel bij haar op of de man over wie het ging een goede en lieve vader voor haar kleinzootje zou kunnen zijn. Daar was Anna wel van overtuigd; ze had in de enkele ontmoetingen met hem er goed op gelet hoe hij met het kind omging. In haar overwegingen betrof ze hoe ze haar eerste man mocht afstaan. Als de Heere hem zonder hoop had weggenomen, zou ze geen volgend huwelijk zijn aangegaan. Maar nu er vaste zekerheid was dat de Heere Willem een beter lot had bereid, was er in dat opzicht ook geen verhindering.

Toch had ze nog een aantal vragen. Aan de ene kant was ze niet onwillig om met Pleun verder door het leven te gaan, maar dan moest hij haar wel een lieve man voor Anna en ook een lieve vader voor Jacob.

De vrienden van Pleun Ruit kwamen ook na zijn huwelijk zondags op bezoek. Maar de avond werd anders ingevuld dan voorheen: Pleun las een preek. Drie vrienden haakten al spoedig af, maar één bleef komen.

Het huwelijk werd bekroond met de kinderzegen. Twee jongens en twee meisjes werden geboren: Abraham (4 januari 1892), **Cornelia** (20 oktober 1893), Gerrit, die slechts één jaar is geworden (18 februari 1896-20 februari 1897) en **Maartje** (14 februari 1897). Aangrijpend: in één week werd nieuw leven geboren, maar moest ook

een lief, klein kind worden afgestaan aan de onverbiddelijke dood. Zodoende liepen er vier kinderen rond in de woning van Pleun en Anna: Jacob uit Anna's eerste huwelijk, en deze drie kinderen.

Opnieuw weduwe

Pleun Ruit was naar de natuur een voorbeeldige man. Hij verdiende een karige boterham, maar zorgde met zijn hele wezen voor zijn vrouw en kinderen. Vaak was hij jaloers op de weldaden die de Heere aan zijn vrouw had geschonken. Zelf moest hij dat missen, hoewel zijn hart ernaar uitging. Op een dag kwam hij ziek thuis uit zijn werk. Naar later bleek, zou hij zijn werk niet meer kunnen hervatten. O zeker, hij was in de kracht van zijn leven, nog geen veertig jaar. Naar de mens gesproken was zijn levenszon nog maar nauwelijks op middaghoogte, maar zijn ziekte zou hem naar de dood voeren. Daarvan had hijzelf al spoedig besef. Hij huilde soms, als hij dacht aan zijn vrouw en kinderen, die hij straks zou moeten achterlaten. Jacob, die hij als zijn eigen kind beschouwde, was nog geen twaalf jaar en er waren nog drie andere kinderen onder hem, van wie de kleinste nog twee jaar moest worden.

Anna voelde dat de huwelijksband opnieuw doorgesneden zou worden. Eerst had ze Willem moeten afstaan, en ook mógen afstaan, toen Willempje en daarna Gerrit. Is ze straks opnieuw weduwe? Het was aan haar man te zien dat hij het niet lang meer zou maken. Anna ging met haar nood naar Boven. Niet alleen naar de bovenverdieping van haar huisje, maar ook naar Boven, toen ze haar knieën boog en het uitsnikte voor God dat ze deze diepe weg nooit zou kunnen gaan. Toen vroeg de Heere haar wat zij zich waardig had gemaakt. Daarop kon ze niet anders zeggen dan: 'O God, niets! Al is het dat U mij als een ballinge met mijn kindertjes over de aarde laat gaan, dan ben ik nog een onwaardige, ook na alle ontvangen genade!'

Daarop mocht ze zien dat Hij straks wel haar man zou wegnemen, maar ook *dat Hij haar Maker was en dat Zijn Naam is Heere der heirscharen. Hij zal de God des gansen aardbodems genaamd worden.* En wat de tijdelijke noden betrof, mocht ze geloven *dat al het goud en zilver van Hem is, en de beesten op duizend bergen.* Dat zij ook in de aardse noden voor rekening van de Heere lag, vanaf het moment dat ze geboren was tot aan haar laatste snik toe. Dat gaf rust in haar hart. Ze ging anders naar beneden dan ze de kamer had verlaten. Ze kreeg een onvoorwaardelijk krediet op die God, Die haar voor tijd en eeuwigheid voor Zijn rekening had genomen. Ze vertelde haar zieke man wat ze had mogen ervaren en ook dat zij, met hun kinderen, daarin zou mogen delen, wat de maatschappelijke noden betrof.

Hierna duurde het ziekbed van Pleun nog zeven maanden. Het werd zijn sterfbed. In vol bewustzijn nam hij afscheid van zijn familie, van de kinderen, en als laatste van Anna. Hij beurde haar zelfs nog op met de woorden dat het met haar en de kinderen goed zou gaan. Bij Anna was die hoop kennelijk alweer wat minder levendig geworden, ziende op haar afmakingen nadat ze deze belofte van de Heere had ontvangen.

Ze zei hem dat ze het er toch weer zo slecht had afgebracht voor de Heere. Opnieuw mocht ze van de stervende lippen van haar man horen dat de Heere niet verandert, ook al had hij tot zijn schade gezworen. Hij zei dat de moordenaar te elfder ure nog genade had gevonden; dat het voor die man nog kon. Dat beaamde Anna. Ja, voor die moordenaar kon het, omdat hij God in Zijn recht mocht toevallen en rechtvaardigen. Ze wees Pleun erop dat het ook voor hem nog zou kunnen. Maar Pleun moest het tegendeel uitspreken, en Anna zweeg stil.

Zij werd op 21 juni 1899 voor de tweede maal weduwe en droeg de zorg voor haar kinderen, die ze zonder haar man maar met de hulp des Heeren opvoedde. Ze hoefde

haar kruis niet alleen te dragen, maar mocht gewillig de voetstappen drukken van de grote Kruisdrager, Die had beloofd haar niet te zullen begeven en niet te zullen verlaten. Dat maakte de Heere, ondanks alle tegenslagen die Anna ondervond, bij de voortduur waar.

Verhuisd naar Dirksland

Zo ook wat haar aardse woning betrof. Toen Pleun nog leefde was het gezin Ruit al naar Dirksland verhuisd. Anna had afscheid genomen van het kleine kerkje in Herkingen, waarin ze zoveel vertroosting en hemels onderwijs had mogen ontvangen onder de levende bediening van Gods Woord en onder de leesdiensten. Haar drie kinderen, Jacob, Cornelia en Maartje, deden in dit kerkje nog belijdenis in een dienst waarin ds. L. Hubregtse voorging. Anna had veel met deze eenvoudige predikant op, die van tijd tot tijd in Herkingen preekte. Het was voor Anna een hele overgang om naar Dirksland te verhuizen; vele herinneringen bleven achter. Voor Pleun lag dat anders. Hij was immers in Dirksland geboren en in dit dorp was er ook een einde aan zijn aards bestaan gekomen. Ze betrokken met hun kinderen een kleine woning aan het Onderlangs, maar helaas naast een vijandige buurman, die een hartgrondige hekel had aan alles wat met het volk en de dienst des Heeren had te maken.

Anna bleef contact en correspondentie onderhouden met de familie Ruit. Ook met **Gerrit Ruit** en zijn vrouw Lena van Seters. Gerrit was een oudere broer van Pleunis. Hij werd in Dirksland geboren, op 26 april 1854. Hij trouwde op 12 oktober 1877 te Dirksland met Magdalena Seters, geboren op 22 januari 1853 te Stellendam. Zij emigreerden met hun dochters Maartje (geb. 15 juli 1877) en Frenika (geb. 8 maart 1880) naar Amerika. Deze beide kinderen werden nog in Dirksland geboren. Zij emigreerden dus na 1880. Het echtpaar was op 12 oktober 1927 vijftig jaar getrouwd. Ze woonden in Paterson in de Verenigde Staten.

Anna had een geestelijke band aan Gerrit. Via ds. Hegeman werden gegevens en nieuwtjes uitgewisseld.

Heel vaak kreeg Anna bezoek en meestal werd er dan gesproken over de wegen die de Heere met Zijn kinderen houdt. Voor het bezoek afscheid nam en het gezelschap weer uit elkaar ging, werden er enkele Psalmen gezongen. Dat was voor de buurman aanleiding om op de muren te kloppen. Soms gebruikte hij daarvoor zelfs een hamertje. Zelfs als er hardop werd voorgegaan in gebed probeerde hij met kloppen het gebed te hinderen. De man beseftte niet dat hij de toegang tot Gods genadetroon met geen honderd hamertjes kon belemmeren, want er werden in deze eenvoudige woning veel gebeden opgezonden, die mochten doordringen tot in het hemelhof, tot in de oren van de Heere Zebaoth. Zulke gebeden gingen hoger dan de balken en de zoldering.

Op een dag, toen Pleun al was overleden, kreeg Anna weer bezoek. Een goede vriend, aan wie ze al zes jaar hartelijk was verbonden, stuurde haar op een zaterdag in 1911 een telegram waarin hij meedeelde dat hij haar, op doorreis naar Stellendam, de maandag daarop wilde bezoeken. Hij zou ditmaal niet alleen komen, maar met een bevriend echtpaar dat Anna niet kende. Anna vond dat goed. Die maandag kwamen er nog meer van Gods volk en ze waren in 's Heeren gunst bij elkaar. Het was groot dat men elkaar aanvoelde en in gemeenschap bijeen was, maar het grootste was dat de Heere er óók Zijn intrek wilde nemen. De avond brak spoedig aan. De meeste mensen moesten weer vroeg op en om een uur of halfacht maakten de bezoekers aanstalten om weg te gaan. Anna gaf een versje op en tijdens het zingen werd de buurman weer

hatelijk actief. De laatste regel was gezongen en die vriend maakte zich boos over het gedrag van de buurman. Het was niet voor het eerst dat hij dit meemaakte; hij herinnerde zich dat dit al meermalen was gebeurd als hij bij Anna op bezoek was. Hij zóu hem...', zei hij verontwaardigd.

Maar Anna had met die buurman te doen en zei: 'Stil maar, dat is een arme man, laat de duivel maar achter de muur zitten en laten wij nog maar een versje zingen.' Dat gebeurde, onder het geluid van de kloppende buur.

Na deze Psalm ging de vriend voor in een ontroerend gebed. Die man maar bidden en die buurman maar kloppen; steeds heviger, zo hard hij kon. De vrouw die de vriend had vergezeld, was er ontdaan van. 'Vrouw Ruit, wat is dat erg, als je geen vrijheid in je huis mag hebben!'

Anna zei dat ze wenste medelijden met die man te mogen hebben. Ze vertelde tevens dat ze bezig was met een andere woning, maar dat ze alleen zou verhuizen als ze mocht weten of het Gods wil was. Haar broer, **Jacobus de Wachter**, intussen ouderling in Dirksland, vroeg aan Anna of ze al had besloten. Ze kreeg nog een week bedenktijd om dat andere huisje wel of niet te huren. Dan zou haar broer om antwoord komen. Maar Anna zei eerlijk: 'Dat is goed, maar als het dan bij mij is zoals het nu vanbinnen is, durf ik het niet. Dan verhuren ze het maar aan een ander.'

Enkele dagen later bracht de post voor Anna een brief met een verrassende inhoud. Wat was er gebeurd? Dat bevriende echtpaar was met de stoomtram vertrokken. Ze spraken over het vijandige gedrag van de buurman en vonden dat Anna daar niet kon blijven wonen. Ze besloten geld beschikbaar te stellen om een huisje voor Anna te laten bouwen. In de brief werd gevraagd of zij dat van 's Heeren wege aandurfde. Dat gaf strijd bij Anna. Al eens eerder had ze de kans gekregen om te verhuizen, maar toen kreeg ze de Heere daarin tegen, zodat ze het niet had gedurfd. Nu kreeg ze dit aanbod. Ze legde het voor de Heere neer. Hoe zou dat gaan? Zou ze een hypotheek moeten nemen? We weten inmiddels dat ze naar de natuur arm was. De Heere gaf haar Zijn hoge goedkeuring om het aanbod aan te nemen. Het wonder werd voor haar nog veel groter toen ze hoorde dat ze dit huisje cadeau kreeg.

Op 28 augustus 1911 werd de overeenkomst met aannemer Jb. Both getekend. De grond kostte driehonderd gulden en het huis de som van veertienhonderd gulden. Er werd niet bekibbeld op de bouw; in de op schrift gestelde voorwaarden lezen we onder andere: 'Het gehele dak te beleggen met eersteklas rode Hollandse dakpannen, de nok met dito vorsten vol en zat belegen in cementspecie en tweemaal te witten, de onderlagen te berieten en met gegoten kalk en gips overstrijken.'

Er werd spoedig met de bouw begonnen en op 20 december 1911 trok Anna er met haar kinderen in.

Haar weldoeners, die ze nooit eerder had ontmoet en van wie ze zelfs nooit eerder had gehoord dan die ene maandag, waren de bemiddelde scheepsbouwer Christiaan van Vliet en zijn vrouw Neeltje van Buuren. Ze woonden in Scheveningen aan de Haringkade. Van Vliet was eigenaar van een scheepswerfje in Sliedrecht. Christiaan van Vliet is overleden op 11 juni 1919 in de leeftijd van 67 jaar, en zijn vrouw overleed op 15 december 1923, op 72-jarige leeftijd.

Toch zag Anna dat niet deze vrienden, maar de Heere haar deze vrijstaande woning had geschonken. Ds. P. Blok schreef in het voorwoord bij de tweede druk van '*Uw wonderen van oudsher*': 'Het huisje dat de Heere schonk, was een toevlucht voor vele kinderen Gods'.

Toen op zaterdagochtend 12 juni 1938 delen van ons land werden getroffen door een aardbeving, bewogen de muren. Maar zelfs na vier schokken bleef de woning

onbeschadigd staan. Ook tijdens de oorlogsjaren werd de woning gespaard. Er vloog op een dag een brandende VI over het huis heen. Hij draaide om en kwam even buiten Dirksland tot ontploffing. Opnieuw zonder schade aan de woning te veroorzaken. Bij de bevrijding van de Duitse tirannie mochten de bewoners constateren dat ondanks al het oorlogsgeweld er niet één splinter van hun huisje af was. Het wás voor hen bestemd en het blééf voor hen bestemd. Anna zou er de rest van haar lange leven in mogen wonen; op drie weken na vijftig jaar.

Zoals we zien bleef Anna bleef na het heengaan van Pleun niet eenzaam achter. Ze had de zorg voor haar gezin, ze kreeg contacten met kinderen des Heeren en bovenal mocht ze ervaren wat haar was beloofd; dat de Heere haar Maker en haar Man was. Daardoor kon zij de woestijnreis zonder Pleun voortzetten. Anna is nadien nooit meer getrouwd, maar ze mocht haar verdere lange levensweg de ondersteuning des hemels gewaarworden. Ze kreeg vrienden bij God vandaan; de Heere stuurde Zijn volk naar haar toe en wederzijds ging zij, zeker op latere leeftijd, veel het volk bezoeken. Immers, 'Wij bestaan malkander nader als de band van aardse min,' zo dichtte Jacob Groenewegen. Dan kan eigen vreemd worden, en vreemd eigen.

Toch was dat niet zo ten aanzien van haar kinderen, van wie ze mocht weten dat ze ook door God waren opgezocht. Haar dochters **Cornelia en Maartje** hebben daar ruim van mogen getuigen in hun leven. Toen Anna nog in haar ongeluk over de aarde ging en in de schuld liep, kon men haar vaak achter haar stopmand aantreffen, dan weer zingend uit Groenewegen, dan weer wenend.

In die tijd kreeg ze regelmatig onderwijs van ds. C. Pieneman. Deze kwam in 1911 te Dirksland. Daar heeft hij slechts zestien maanden mogen arbeiden. Op 2 augustus 1912 overleed hij op 49-jarige leeftijd, nadat hij een zware longontsteking had opgelopen toen hij in een tochtige, houten noodkerk te Dirksland was voorgegaan, nadat het eigen kerkgebouw in september 1911 door een storm zwaar was beschadigd. Hij werd op de begraafplaats aan de Kapoenstraat begraven. die haar bezocht en aan wie ze met nauwe banden was verbonden. En dat was wederzijds. Toen deze beminde prediker op betrekkelijk jonge leeftijd overleed, had hij slechts zestien maanden in Dirksland mogen arbeiden. Hij had Gods raad uitgediend en zijn prediking bleef niet zonder vrucht.

In Rotterdam woonde Anna haar getrouwde zoon Abraham Ruit, die ze Abram noemde. Ook hij was niet vreemd van het leven dat uit God is. Abram was in 1944 bij acclamatie tot ouderling van de Boezemsingelgemeente gekozen.

In 1912 kreeg haar dochter **Cornelia** op doktersadvies vanwege haar wankelende gezondheid voor meer dan een halfjaar verzorging bij een niet onbemiddeld gezin in Wageningen. De man van het echtpaar bij wie ze in huis was schreef godsdienstige brieven aan Anna. Die kon zich echter niet met hem verenigen en kreeg het er benauwd mee. Ten slotte liet ze hem rechtuit weten dat ze zijn standpunten niet deelde. Dat verwekte vijandschap en die werd op Cornelia afgereageerd, die heel kort daarna terugkeerde naar Dirksland.

Het ware volk ging eerlijk met elkaar om. Men bouwde elkaar niet op in gestalten en bevindingen, maar zocht elkaar op te scherpen en tot een hand en voet te zijn. Elkaar onderwijs te geven, te bemoedigen als er moed ontbrak en vooral elkaar te wijzen op die overste Leidsman en Voleinder des geloofs.

Zo heeft Anna, die ondanks de smartelijke wegen die de Heere een- en andermaal met haar hield, toch mogen getuigen dat ze wist dat zonder de wil van haar hemelse Vader

er geen haar van haar hoofd vallen kon. Ze merkte de zorgende hand Gods op ten aanzien van haar aardse woning en ze zou haar lange leven mogen gewagen van de goedertierenheden des Heeren, voor tijd en eeuwigheid. Ook al ging het opnieuw tegen vlees en bloed in. Dat was bijvoorbeeld in april 1916 het geval.

Haar zoon **Jacob de Bakker**, die inmiddels getrouwd was en een kind had gekregen, was met zijn vrouw en kind naar Reeuwijk gegaan en werd onderweg door een melkwagen overreden. Hij kwam er goed vanaf, maar zijn rechterarm en linkerduim waren gebroken" Anna was er kalm onder, maar lag er toch 's nachts over te tobben. Toen kwam de Heere over en Hij liet haar zien dat Jacob nog maar met mate was gekastijd. Dat moest Anna toestemmen. Inderdaad, met mate gekastijd, want Jacob had ook dood kunnen zijn, en nu had de Heere betoond nog geen lust in zijn dood te hebben.

Ook in het stoffelijke ging het er vaak diep door. In de winter van 1915 op 1916 was Anna zelfs boos op God geweest. De Heere had zo goed voor haar gezorgd, maar ze had meer oog voor wat ze miste, dan voor wat de Heere haar had geschonken. Er was nog wel geen gebrek in haar woning, maar de duivel maakte haar wijs dat ze straks ongetwijfeld tekort zou komen. Nu had ze nog wel voldoende vuur voor haar stoof, maar als dat op zou zijn, wat dan? Dan zou de Heere, uit Wiens hand zij leefde, haar niets meer geven, zo werd haar ingefluisterd. En als zij haar bestrijders dan erop wees dat zij geen gebrek had geleden tot dit ogenblik toe, werd haar gevraagd waarom ze dan niet dankbaar jegens de Gever van alle goeds was. Ze doorzag deze list; hoe zou zij vanuit zichzelf enige dankbaarheid kunnen voortbrengen, als de Heere haar niet dankbaar maakte? Maar de strik brak en de Heere kwam over. Dat werd bevestigd toen zij enkele dagen later onder het gehoor van ds. G. van der Garde zat en daar mocht bukken onder alle weldaden voor tijd en eeuwigheid.

HOOFDSTUK III

Geestelijke familie

Anna was met geestelijke banden verbonden aan velen van het volk Gods. Ze onderhield niet alleen briefwisseling met hen, ze ontmoetten elkaar ook op de gezelschappen.' Ook ging ze soms enkele weken uit logeren. Zo kwam ze ondermeer in Scheveningen, Aalsmeer, Rotterdam en in het Land van Neusden en Altena. Waar ze was, kwam het volk haar bezoeken.

Tot haar vriendenkring behoorden velen van 's Heeren kinderen. Ze kwam veel bij de familie Mast in Rotterdam-Overschie, bij Hoekman in 's- Gravenpolder, Esther Klaassen-de Korte in Den Haag, juffrouw De Bruin in Rotterdam, juffrouw Van den Berg te Utrecht, A. Ros te Sprang-Capelle, Aldert Batenburg in Aalsmeer. Maar haar vriendenkring was veel groter dan de hier genoemde personen.

Vanuit Middelharnis kwam vrouw **T. Spee-Koster** regelmatig bij Anna logeren. Tijdens een moeilijke periode in de Gereformeerde Gemeente onder het Kruis, omstreeks 1904, heeft zij zich met haar man J. Spee niet kunnen verenigen met de gang van zaken met betrekking tot de levensopenbaring van de gemeente. Zij kreeg te zien dat ze de gemeente moest verlaten. Na door de kerkenraad te zijn gehoord, werd besloten dit echtpaar af te snijden. (!) Zij en haar man zochten voortaan hun geestelijk voedsel vooral op de gezelschappen.

Anna schreef eens over haar aan Gerrit Ruit in Paterson.

'Ik heb vrouw Spee twee nachtjes bij me gehad in de aangenaamheid Gods naar ik mag geloven. Ik heb zo een open ing gehad met haar dat ik in het openbaar heb mogen voorgaan. Ik heb de plagers van mijn onsierlijke woorden geen gehoor mogen geven. Daar ben ik bij ovenblikken nogal eens goed mee, om het maar te wagen hoe gebrekkig het ook is.'

Een bijzondere, door God gelegde band mocht Anna hebben aan **Mientje Bout-Braal** die in Tholen woonde. Vanaf 1912 kenden ze elkaar. In december 1915 begon Mientje met schrijven. In haar eerste brief gewaagde ze ervan dat er een innige liefdesband mocht zijn, en die dateerde vanaf het ogenblik dat Mientje voor de eerste maal Anna zag. Deze briefwisseling wordt in een volgend hoofdstuk (nr. 8) beschreven.

Zoals we zagen, bewees de Heere menigmaal dat Hij van Anna en haar gezin afwist, ook in tijdelijke omstandigheden. Tijdens een van haar bezoeken aan het volk logeerde ze bij de **familie Van Vliet** in Scheveningen; het echtpaar dat voor een woning voor Anna had mogen zorgen. Bij deze mensen werd gezelschap gehouden. Daar kwamen ook de echtparen Verboom en Duymaer van Twist. Mevrouw **N. Duymaer van Twist-Dortland** was een zoekende ziel, die graag de gezelschappen bezocht. De familie Van Vliet was nauw bevriend met deze mensen. Anna's zoon Abram was in militaire dienst en ingedeeld bij de Landstorm. Toen Abram eens op bezoek bij Van Vliet was, ontmoette hij daar de heer Duymaer van Twist. Ze kenden elkaar niet, maar al spoedig ging het gesprek over de dienst. Abram vertelde dat hij op zondag niet wilde reizen en dat hij daardoor in verloftijd niet naar Dirksland kon. Duymaer van Twist heeft er toen onmiddellijk voor gezorgd dat Abram, met nog enkele andere jongens, voortaan op maandagochtend mocht terugkeren. Later heeft hij geregeld dat Abram werd overgeplaatst naar Ooltgensplaat. Generaal L.F. Duymaer van was voorzitter van de Nationale Landstorm Commissie, die tot voornaamste taak

had om de Bijzondere Vrijwillige Landstorm (BVL) in stand te houden.

Met de familie Van Vliet bleef de door God gelegde band aan. Van Vliet was een bekommerde man, die geen grote zaken besprak maar van wie Anna mocht geloven dat hij geen vreemdeling van genade was. Zijn enig kind, zoon G.I. van Vliet, was getrouwd met **J. Schalk**; dit huwelijk was kinderloos. Het was voor Van Vliet sr. en zijn vrouw een diep verdriet dat hun zoon en zijn vrouw nergens meer aan deden en niet de godsdienstige opvoeding hadden gebroken.

Op een dag vroeg Van Vliet of Anna met hem en zijn vrouw eens mee wilde gaan om hun zoon in Hardinxveld-Giessendam te bezoeken. Hij dacht op die manier met zoon en schoondochter nog eens over de waarheid te kunnen spreken. Zelf was hij daar te schuchter voor en zijn bekommring stond hem veelal in de weg. Anna stemde daarin toe. Toen ze in Hardinxveld waren aangekomen, waren ze van harte welkom. De koffie stond klaar en er was zelfs gebak gehaald, wat in die tijd voor veel mensen een bijzonderheid was. Anna begon het een en ander uit haar veelbewogen leven te vertellen. Daarop merkte de schoondochter op dat haar bezoeker toch wel een heel zware weg had moeten gaan: tweemaal weduwe geworden en tweemaal een kind verloren. Anna ontkende niet dat er veel verdrietelijkheden in haar leven waren gekomen, maar ze mocht ook vertellen dat de Heere haar niet aan zichzelf had overgelaten. Ze mocht zó gemakkelijk vertellen wie God voor haar was geworden en ze kreeg zó'n opening, dat er voor het gebak geen plaats meer was. Er werd niet van gegeten; daaraan had niemand meer behoefte. Later mocht Anna geloven dat de Heere dit gesprek heeft willen zegenen aan het hart van de schoondochter.

Anna schreef ook regelmatig met het **echtpaar Kniep** in Aalsmeer. Aan hem en zijn vrouw was zij met geestelijke banden verbonden.

Willem Kniep werd geboren te Haarlemmermeer, op 15 oktober 1856. Hij was een liefhebber van Gods kinderen. Hij kwam op veel plaatsen, zoals te Zwolle, **Fijgge Bons in Bleskensgraaf, Ali Ipema in Driebergen en Marrie Aantjes-Broere** in Sliedrecht. Als rozenkweker had Kniep een royaal bestaan, maar hij deelde met gulle hand uit aan armen onder Gods volk. Als hij bijvoorbeeld Jan en Willempje Biezepol in Genemuiden bezocht, vonden ze na de maaltijd stevast geld onder hun bord.

Kniep overleed op 21 juni 1951 te Aalsmeer. Op zijn - zeer interkerkelijke - begrafenis was o.a. ds. W.L. Tukker aanwezig. Hij schreef daarover in de De Delftsche Kerkbode van 30 juni 1951: 'Er is een grote in Israël gevallen.' Kniep is driemaal getrouwd geweest: op 10 november 1881 met Trijntje Segstro (1857-1913), op 5 juni 1913 met Lambertha Koole (1867-1924) en op 14 juli 1926 met Leuntje Schra (1901-1993).

Kniep moest er diep door wat zijn gezinsleven betrof. Zijn beide dochters wandelden in de voetsporen van de ouders, maar de zoons gaven hem veel verdriet. Daarover schreef hij regelmatig. Het deed het ouderhart pijn toen de oudste zoon niet langer onder het ouderlijk dak wilde blijven, maar uit vijandschap naar Amerika emigreerde. Van zijn drie andere zoons moest Kniep zeggen dat er niet één boog voor de waarheid en dat hij bang was, vanwege de vijandschap, alle jongens de deur uit te zien gaan. Hij was dan zo jaloers op Anna, van wie hij wist dat ze drie kinderen in de genade had; geen natuurlijke kinderen maar geestelijk zaad. Voor zover Kniep het wist, had hij maar één geestelijk kind. Dat nam niet weg dat hij ook roemen mocht: 'Dat lieve Wezen heeft mij bijzondere weldaden geschonken en gedurig bediend.'

Van tijd tot tijd bezochten ze elkaar; de ene keer was Anna bij Kniep in Aalsmeer, de

andere keer gingen Kniep en zijn vrouw naar Dirksland. Dan werd er gezelschap gehouden in de woning van Anna en vielen de kerkmuren weg. Kniep had beloofd dat hij, als hij weer zou komen, de oude Psalmberijming van Petrus Datheen zou zingen, 'want bij de Jood ben ik een Jood.' Anna schreef hem dat zij dat goed vond, maar dat ze geen bezwaar tegen de 'nieuwe rijm' had. 'Ik kan nieuwe ook zingen, maar ik ben meest in de oude geoefend, want ik ben erin opgevoed.'

Anna schreef regelmatig en was blij als ze snel een antwoord terugkreeg. 'Ik krijg wondergraag een briefje van mijn geestelijke familie', schreef ze eens aan Kniep. In juli 1916 schreef ze aan Mientje Braal, vanuit het huis van Kniep, bij wie ze toen logeerde: 'Ik ben op 't ogenblik bij vrouw Kniep in de (Haarlemmeer)-Meer, och dat zijn zulke lieve luitjes die verwaardigd worden met goede gedachten van de Koning en ook over Zijn volk.'

Anna schreef Kniep wat zij op **tweede kerstdag 1909** mocht ondervinden.

Het was mij de eerste kerstdag onmogelijk om die gedenkdag van de geboorte van de Koning te gedenken. Ik had een hart als steen, het wilde niet verbreken en de Heere kwam het zo uit te branden van alle godsdienst. De Heere kwam in mijn hart: 'Wie God prijst, is beproefd'. En toen zag ik dat ik de Heere niet prijzen kon, want ik was niet tot aan de fundamenteën ontbloot. En toen kreeg ik te vragen 'Ach Heere, ontbloot mij toch maar en maak toch plaats voor Uzelven.'

Daarop kwam 's zondags de Heere mij te versterken met Zijn nieuwe wijn. Ik kreeg onderwerpelijk godsdienst van de dienende Koning. O, wat heb ik toch gekerkt onder Justus Vermeer en 's avonds kwam de Heere mijn hart zo in te nemen, dat ik niet anders kon als zakken en zinken voor dat lieve Wezen. Wat zag ik toch een heerlijkheid in mijn God en Losser. O, wat had ik de ganse kerke Gods toch lief. Mijn hart wilde de verafstaande en de nabijgebrachte en de doorgebrachte Kerk aan die lieve voeten van die Zaligmaker brengen, als arme bedelaars en daar blijven liggen smeken om genade, totdat de Heere ze weer genadig zij. Want Hij is toch een bereidwillige Zaligmaker voor Zijn Kerk, Hem zal er toch niet één ontglippen. O, wat had ik die Zaligmaker toen toch weer lief. In Hem en met Hem had ik vrede met een Drie-enig God. Ik heb twee versjes moeten laten zingen, het tweede en het zestiende versje van Psalm 68 in de oude rijm. O, wat heb ik dat toch zalig gezongen! O geliefde broeder, als de Heere mij zo weer eens komt te verrassen met Zijn lieve tegenwoordigheid, dan zou ik wel naar Huis willen, om van een lichaam der zonde en des doods ontdaan te wezen. Want ik ben meer uitwonende van de Heere als inwonende en dat valt nogal pijnlijk. Want in het donker komen alle vijanden op de been en het eigen boze en vijandige bestaan komt dan tegen dat nieuwe leven aan. Wat wordt hij dan toch arm. Dan krijgt hij toch de genade te waarderen, is 't niet waar, geliefde broeder?'

Vervolgens ging Anna in op een vraag die Kniep haar had gesteld met betrekking tot het geestelijke huwelijk. Uitvoerig gaf ze hem antwoord. Daarin zien we hoe ver Anna was ingeleid in de verborgenheden van het Evangelie.

De week daarna kreeg ze weer een brief van Kniep. 'Bij het lezen heb ik heilig zitten lachen. U heeft mij ridderlijk verslagen', reageerde hij op het antwoord dat Anna hem had geschreven. Verder schreef hij dat hij zich niet goed voelde en dat hij dertig pond lichter was geworden. Ook zijn vrouw was niet in orde en ze bemerkten beiden dat de Heere hun aardse tabernakel ging afbreken.'

Anna schrok daar van. 'Ik wil u nog maar een poosje hier houden. U zou wel een goede ruil doen, maar ik wil u toch niet missen', schreef ze op 25 januari 1910.

In diezelfde brief gaf zij antwoord op een vraag van Kniep, die hij haar stelde in zijn brief van 21 januari 1910:

'Als vader en moeder een kind hebben, vragen zij eerst of het kind goed zuigt. Wat doet de moeder dan? Zij kijkt of de luier vuil is, want dat is een gezond teken, nietwaar? Maar nu komt de vader en wil dat kind nemen. Dan zegt moeder: nee, dat kind is vuil, en dan knapt moeder dat kind op, geeft het een schone luier en geeft het daarna aan vader. O, wat is vader dan blij met zijn schone lieveling.'

Anna beaamde dat in haar antwoord. 'De vader verblijdt zich erin als het kind goed zuigt. Hoe meer men te zuigen krijgt uit de Fontein des levens, Die in de Borggerechtigheid geopend is, hoe vuiler hij in zichzelf wordt. En hoe aangenamer de Borg Zijn zaligmakend werk aan hem doen kan. De trekking des Vaders blijft dan niet achterwege. Die is verblijd als Zijn kind goed zuigt, want zoveel te harder groeit het. En Hij heeft er ook trek in om het te omhelzen door de liefde. Maar dat kind is vuil, daar walgt Hij van. Nu doet de Zaligmaker dat kind ook walgen van zijn vuil en dat kind krijgt om heiligmaking te wenen. De Zaligmaker komt het te wassen en te reinigen van zijn drek. En komt verzoening over alles te doen, bij vernieuwing. En het kind mag in ootmoed bij zijn Koning wegsmelten. En dan geloof ik dat God de Vader, dat liefelijk, zalig Wezen, weer eens recht verblijd is met zo'n gezuiverd kind. O geliefde broeder, het is wel gebrekkig neergezet, maar ach, was het mijn dagelijkse praktijk in het leven maar. Dan zou ik meer met blijdschap mijn weg reizen. Maar ach, ik ben zo'n ellendig mens, ik wil altijd nog proberen om mijzelf wat op te knappen.'

Zoals reeds werd vermeld, kon Anna ondanks haar innemende, lieve karakter scherp zijn als ze het ergens niet mee eens was. Dat heeft Kniep ook ondervonden.

Zij had kort na elkaar twee brieven van hem ontvangen. 'Uw ene briefje vond ik aangenaam, maar het andere briefje vond ik bedroevend. U schreef dat de Heere uw pen besturen mocht. Maar ik geloof dat u dat zelf gedaan hebt, dat u niet bij uw hart was. Ik was er bedroefd om hoor, daar gij een broeder zijt, die veel van de geheimen van een Drie-enig God hebt mogen proeven en smaken.'

Wat Kniep haar had geschreven, is niet bewaard gebleven, maar uit de reactie van Anna valt af te leiden dat het ging om uitwendige zaken als kleding en sieraden. In haar reactie toonde zij hem met de volgende voorbeelden uit de Schrift aan dat hij er met zijn opvatting naast zat: het gouden kalf dat Aaron had opgericht, was van sieraden gemaakt. Mozes heeft het vormalen en in het water geworpen, en de kinderen Israëls moesten het drinken. Rebekka liet haar sieraden achter toen zij Izak zag en van haar kameel afkwam. Bij Jozef werd de veelervige rok uitgetrokken. Zelfs de rok zonder naad geweven, die de Borg had gedragen, is Hem uitgedaan. De apostel vermaant om de wereld niet gelijkvormig te worden en ook Paulus waarschuwt tegen de vlechtingen des haars. Als wij onze stand en rang zien in de spiegel van Gods wet, blijft er een naakte zondaar over. Koning Jezus heeft Zijn hemelstroon verlaten en is zo laag van stand gedaald, dat Hij in een beestenstal is geboren. Lager kon niet, wij zouden in zo'n stal er vies van zijn om er een boterham op te eten. En dat heeft toch de lieve Koning gedaan, om Zijn volk in haar staat en stand te herstellen. En er staat nog nadrukkelijk dat niemand Hem begeerde, *want er was geen gedaante of heerlijkheid aan Hem.*

Dus zouden wij ons dan versieren met het mooie en de pracht van deze wereld, om een vrolijk gezicht te zetten? Dat zij verre, dat acht mijn ziele schade en drek, hoor. En als de zalfolie des Hogepriesters en het water des Heiligen Geestes mijn hart komt verheugen, dan is mijn aangezicht verblijd. En dat de arme wereld haar aangezichten

dan betrokken zijn als een pot, al is het maar dat de Heere met Zijn donderende stem eens komt te roeren, heb ik laatst nog mogen ondervinden. Ik was zo verblijd en verheugd, dat ik met zo'n sterke God en een Almachtig Wezen te doen had, dat ik met verheuging het werk van Zijn elementen na mocht gaan zien. Toen kwamen mijn burens, die naar de lust en zin van hun hart gekwinkeld hadden tijdens het mooie weer. Maar tijdens het mooie weer heb ik met ziel en lichaam gebogen gelopen over de zonde, die ik in mijn hart hoorde woelen, en de ongerechtigheid die ik buiten langs hoorde vliegen, tegen zo'n goeddoend Wezen. Maar toen de Heere Zijn donderende stem eens liet horen ('t was zulk vreselijk weer dat heel de boel onder water stond en de lichtstralen waren enkel vuurvlammen), toen kwamen die arme tobbers naar me toe met benauwde gezichten en ik was vrolijk in de Heere. Want toen was ik gewassen met het water des Geestes en de zalf des Hoge priesters ontbrak niet op mijn hoofd. Ik mocht toen eens vrij voor mijn Koning uitkomen, zodat zij bij mij stonden te beven.

Als ik het nu mis heb, geliefde broeder, dan kan ik onmogelijk mijn hoofd uit de gebreken opheffen en dan moet ik gebukt gaan onder de zonde en de zware bestrijdingen van de vijand, die het op mijn leven gemunt heeft. En nu, geliefde broeder, in die toestand belast de Heere mij niet, dat ik mij dan versieren moet met de versierselen van de wereld om een vrolijk gezicht te tonen. Als ik in die toestand verkeer is de wereld mij echt een walg. En nu moet ik eerlijk bekennen dat ik in mijn gemoed nog nergens aan gestorven ben, maar moet wel eens uitroepen 'O Heere, bewaar mij toch voor alle dwaasheid.' Dan heb ik wel eens met het lieve volkje te doen, als het ermee vervoerd wordt. En nu hebt u haast duidelijk geschreven of dat ik het volkje zou verdoemen. En ik hoop dat de Heere mij daarvoor zal bewaren. Want dan ben ik wel eens dolende in de liefde, dat ik er soms meer in zou brengen als de Heere wil. En die brief die ik geschreven heb, die heb ik in de wil des Heeren geschreven. Daarover heb ik vrede in mijn hart gehad. Lees hem maar eens over. Nu moest ik mijn hart ontlasten hoor, want ik had er pijn van, dat mijn geliefde broeder zo stijf aan mij schreef. Nu zal ik eindigen met de pen, maar niet met het hart.'

We zien in deze brief dat Anna over een grote Schriftkennis beschikte. In haar antwoord aan Kniep haalde ze immers veel Bijbelse voorbeelden aan, doorkneed als zij was in Gods Woord.

Cornelia van Zanten - Bruinse

Neeltje van Zanten-Bruinse ('Meutje-Neeltje') was een bevestigd kind des Heeren in Den Bommel. Toen God haar arresteerde, heeft ze wel 'een emmer tranen geschreid'. Ze heeft grote zaken van de Heere geleerd en is opgetrokken geweest tot in de derde hemel. Later zei ze dat ze toen 'onuitsprekelijke dingen' heeft gezien en ze mocht in Christus zielsgemeenschap ervaren tussen de strijdende en de triomferende Kerk. Haar man was visser en aanvankelijk voer zij met hem mee. Naderhand kreeg ze het te benauwd aan boord. Zo is ze eens in Amsterdam van boord gestapt en heeft ze alleen de terugreis naar Flakkee gemaakt. Toen ze niet meer meevoer, was deze kinderloze vrouw 's morgens al vroeg op pad in gezelschapskringen. Haar man kocht een winkeltje voor haar waarin ze de paling verkocht en ze wat meer thuis zou blijven om voor haar inwonende neef te zorgen.

We kregen nog een andere brief ter inzage, waarin opnieuw duidelijk wordt hoe Anna omging met haar vrienden. Ook deze brief staat vol van bemoedigingen. Ook wordt er gewezen op het 'meerder goed' dat God kan geven. Op bijna pastorale wijze gaf zij in deze brief van 8 oktober 1914 onderwijs. De brief was gericht aan Neeltje Bruinse.

Anna schreef: 'Wij zijn tot hertoe nog redelijk wel. Wij zijn allen wel verkouden en pijnlijk, maar het kon nog erger zijn, hè? Want als we naar alles mogen zien, wat wij horen dat er op het rond der aarde te doen is van al de zielen, die van goed en have en hun leven ontroofd zijn, [de Eerste Wereldoorlog was uitgebroken] lieve vriendin, dan zou er stof genoeg liggen om onze neus in het stof te steken. Want wij hebben het er toch niet beter afgemaakt, hè? Dat de Heere ons nog zo komt te bewaren, dat wij nog in alle bestendigheid bij elkaar mogen zijn. O, dat ons samen maar genade geschonken mocht worden, dat het ons toch maar in de laagte mag brengen voor dat lieve Wezen. O Neeltje, daar gevoel ik in mijn steile en diepe afhankelijkheid toch zo in dat ik niet kan komen waar ik zo graag zou willen zijn. En nu is dat licht ook nog van dat lieve Wezen, als we zien mogen waar het goed is en wat de Heere toekomt. Nu moet de ziel zo ondervinden, dat licht niet doet buigen, maar alleen het Wezen Gods. Gelukkig die ertoe verwaardigd mag worden. Want het is zalig als we onder de levende God mogen bukken en buigen. Als wij daar mogen komen, dan leren wij zwijgen voor dat lieve Wezen voor tijd en eeuwigheid. Dan wordt één oogopslagje van dat lieve Wezen een eeuwig wonder, als de Heere nog naar ons om wil zien. Want toen Petrus in zijn volle ijver voor de Heere stond om de Heere te dienen en met Hem in de dood te gaan, toen had hij niet zo'n lage ziel om ootmoediglijk voor de Heere te bukken vanwege het eeuwige wonder dat de Heere nog naar hem omzag. Maar toen hij de Heere kwam te verloochenen in de zaal van Kájafas, toen hij de haan hoorde kraaien, toen werd hij indachtig wat de Heere tot hem gezegd had. O, toen kwam het er voor Petrus op aan. Maar de Heere zag Petrus aan. En Petrus, naar buiten gaande, weende bitterlijk. O, wat heeft hij toen diep zijn neus in het stof gestoken van verwondering, dat de Heere hem nog niet moe geworden was, daar hij toch zijn lieve Koning in het openbaar verloochend had en dat voor een dienstmaagd.

O lieve meid, ik wenste wel dat je dat ook eens mocht gebeuren. Dat u eens van alles af mocht leren zien, van wat u gedaan hebt en wat u nog doet. Dat u zo laag eens mocht bukken voor dat lieve Wezen. Dat Hij zo'n ongelijkvormige schandvlek nog hebben wil om Zijn Naam te verheerlijken. Dan had u kans dat u het onderwerp voor dat lieve Wezen werd. Want ik heb uw brief gelezen en ik was ermee verblijd hoor, dat u uw hart helemaal kwam te verklaren tegen mij en nu zou ik er beter met u over kunnen spreken dan schrijven. De Heere houdt veel bemoeienissen met u en Hij spreekt veel tot uw ziel van heil. Mocht u nu maar verwaardigd worden om er niet aan te werken om als een christen gezaligd te worden. O kind, dan zou u veel moeilijke bezigheden mogen laten vallen waar u uzelf maar mee in de weg staat. Nu kan de Heere niet anders verheerlijkt worden als in doemschuldige zondaars, die zichzelf niet anders waardig komen te maken dan tijdelijke en eeuwige straffen. En daar bent u nu een vijand van om zó gezaligd te worden. Want als je maar een Godvrezende Neeltje zag, dan zou je denken dat de Heere nog wat aan u kwijt kan. En daarin hebt u de vijand aan uw kant, want die werkt daar ook op aan. Om u in die arbeid te krijgen om als een Christen voor God te komen.

Maar o Neeltje, zo kan het nooit gebeuren. Nu komt de Heere door Zijn heilige wet u te ontdekken aan uw helse goddeloze bestaan. En als u dan verwaardigd wordt dat u nog een ademtochtje van dat lieve Wezen krijgt door Zijn Woord en Geest, waardoor uw ziel geheel verkwikt wordt, dan komt de duivel ook weer met haast en werpt scherpe waarheden in uw hart. En die val je dan weer toe. Omdat uw oude mens een vijand is van vrije genade, gaat u dadelijk weer met uzelf aan het redeneren en dan is de Heere bedroefd om Zijn eer en de duivel is in zijn schik omdat hij uw ziel verwoest heeft. En nu kan het niet anders of de Heere moet weer een scherpere tuchtroede gebruiken voor uw ziel om Zijn vrije genadewerk aan u kwijt te kunnen. Want de

Heere heeft van u niets nodig; de Heere doet maar wonderen aan doden en Hij doet het overledene opstaan. Dat wordt zo'n paradox voor onze oude natuur, voor die vrome jood die wij omdragen en die wel om loon wil werken, maar niet tot Gods eer wil leven. En krijgt hij dat dan niet, dan komt zijn blakende vijandschap tegen God openbaar. Maar met het nieuwe leven wil hij God dienen om Zijns Zelfs wil, al was er geen hel tot straf en geen hemel tot beloning. En dát leven heeft het nu nooit bang, want hij kan het met God in de hel wel uithouden.

Nu lieve meid, ik hoop dat de Heere het voor u op mag nemen en dat Hij u eens in een bestendige oefening wil brengen. En dat u eens genade mag krijgen om de Heere over u te laten regeren, om u om niet te komen zaligen. Wat zou dat een schat zijn, hè? Als je er eens uitgezet mocht worden om uw handen niet meer aan het Heilige te slaan. Sterven moeten wij allen, ook Uzza moest sterven toen hij de hand aan de ark sloeg. Nu Neeltje, ik heb zo wat mijn gevoelens verklaard zoals de Heere er mij lering in geschonken heeft.'

We zien in het vervolg van deze brief hoe Anna haar onderwijst betreffende het Heilig Avondmaal.

'Als u behoefte aan het Heilig Avondmaal hebt, dan komt u maar hoor bij leven en welzijn. U zult van de kerkenraad wel mogen aangaan hoor, en de Heere heeft het voor u achtergelaten om dat te doen tot Zijn gedachtenis, totdat Hij komt. En dan moet u eerst uzelf maar niet gaan opknappen hoor, want het Sacrament is voor ware slechten die de eeuwige dood verdiend hebben. Ik zal u nog wel laten weten wanneer het Heilig Avondmaal bediend zal worden. Je mag ook naar me toekomen hoor Neeltje, mijn hart en huis staan voor u open.'

We zien dat zo'n brief aan de ene kant waarschuwt om niet te rusten op wat de Heere in aanvang heeft geschonken, maar anderzijds ook troost bevat dat juist ook voor zo één het Sacrament is ingesteld tot versterking van wat de Heere heeft gewerkt. Ook al was Anna haar hele leven met een zwakke gezondheid bezet, toch gebruikte de Heere haar in de middellijke weg om dienstbaar te zijn aan Zijn volk, zowel in de gesprekken als in de door haar gedicteerde brieven. Ook om bemoedigingen door te geven en in haar brieven te melden het heil van Gods gerechtigheid en grote daden.

Sterven Jannigje de Groot, een meisje van 19 jaar

Anna schreef een brief aan vrienden op 28 oktober 1914. In deze brief schreef ze over het sterven van een meisje dat bij haar in de buurt woonde en zeer ernstig ziek was. Anna had juist een paar aangename dagen gehad. Er had een schippersvrouw bij haar gelogeerd, van zaterdagavond tot dinsdagmorgen, en het was 'wonderlijk aangenaam' geweest.

Daarna bezocht Anna **vrouw Klaassen** in Den Haag, die ziek in de bedstede lag en met wie ook een goed gesprek werd gevoerd. Daarvandaan ging ze naar de families **Knoester en Verboom** in Scheveningen, samen met het bevriende echtpaar **Van Vliet**. 'De Heere gaf een ieder wat te smaken van de nalezing en zo leeft de één maar door de ander, om Gods wil', schreef ze.

Na enkele dagen maakte ze de terugreis naar Flakkee en haar kinderen waren blij dat ze weer thuis mocht komen.

'Maar, o geliefden, er stond weer wat te doen! Er ligt bij ons een meisje in de buurt van 19 jaar en dat zal moeten gaan sterven van de tering. [Jannigje de Groot, dochter van polderopzichter Pieter de Groot en Maria de Rover]

Ik was nog nooit bij die mensen in huis geweest, want het zijn mensen, die aan een oppervlakkige waarheid genoeg hebben en wat hun bedoening aangaat, nogal een

beetje groot in de wereld. Daar werd ik zaterdagavond geroepen. Of ik eens bij die zieke wilde komen kijken.

Nu, al wat aan mijn lichaam was, trilde van schrik: het meisje had de hele week naar mij verlangd. Dan moet je er nog nooit tegen gesproken hebben! En ik was voor mezelf net een uitgeledigd vat. Toen heb ik het op Gods getuigenis maar gewaagd. Er staat: 'En zo wie u zal dwingen één mijl te gaan, ga met hem twee mijlen.' Ik vroeg aan haar, waarom zij mij begeerde.

Ze zei dat ze zo'n betrekking op mij had en te vroeg ook, of ik eens voor haar wilde bidden. Och, wat werd me daar een zware taak opgelegd, want zo'n kind is benauwd voor de dood en om nu eerlijk met zo'n zieke te handelen, zodat Gods eer niet gekrenkt wordt. Toen heb ik het maar gewaagd om 'een plichtje te doen'.

Ze hebben me toen op zondag en maandag weer geroepen. Maar o, geliefden, wat stond ik toch gedurig verlegen met mijzelf. Maar de Heere stond mij gedurig bij. Maandag was mijn vlees er overspannen van, want ze kwamen mij weer roepen en de vijand ging vanbinnen met mij spotten: 'dat ik maar weer moest gaan bidden.'

Vanwege de nood riep ik uit: 'Och Heere, waar word ik toch toe geroepen! Staat U toch voor mij in!' En dat heeft de Heere wonderlijk gedaan. Die mensen hebben een groot huishouden met grote kinderen en er zijn ook soldaten bij. Daar zag ik me staan als zo'n arme tobber, maar de Heere kwam mij uit de weg te zetten en ik kreeg de zieke en de gezonden aan te spreken, dat het de mens gezet is eenmaal te sterven en daarna het oordeel. Toen heb ik hen het wee en het wel aan mogen kondigen en de Heere gaf me al de gewetens van die mensen mede. Maar ze zijn allen zo vervreemd van God en Zijn werk. Ze weenden allen bitter en ik mocht wel zo ruim van die God spreken welk een rijke Koning dat volk tot haar deel heeft en hoe arm de mens is die zonder God de eeuwigheid moet aandoen. Ik had zo'n gunning in mijn hart, dat ik ze wel allemaal had willen bewegen tot bekering. Ik ben heel de dag niet meer bekwaam geweest voor de aarde. Het was gelukkig dat ik die vrouw bij me had en 's avonds kwam dat lieve volk naar mij toe. O geliefden, wat zal het toch zijn als ik met al dat lieve volkje verwaardigd zal worden om eenmaal volmaakt bij die lieve Koning te mogen zijn, om Hem volmaakt te mogen dienen zonder zonden en zonder te scheiden meer.'

In een andere brief schrijft Anna over het verloop van de ziekte: 'Dat meisje waar ik over schreef, heeft de Heere genade bewezen. Ik heb dat lieve kind tienmaal bezocht en ik heb zo steil met haar in de rechtvaardigheid Gods gehandeld. En hoe dieper ik daarin kwam, hoe liever zij mij kreeg. En als ik een plichtje deed, dan mocht ik in het harte Gods komen om te pleiten op die Borggerechtigheid. O, wat ben ik daar wonderlijk geweest!

Een halve dag na haar dood kreeg ik haar uit Gods hand terug als een onderpand, om eeuwig God groot te maken. O, wat is mijn ziel gesmolten van de liefde met dat kind in dat Wezen. O, wat waren die ouders wonderlijk: al die mensen zijn zo onder beslag gekomen! Ik geloof niet, dat ze ooit het recht vrije werk Gods gehoord hadden. Ik heb het van dat lieve Wezen aan die mensen mogen vertellen, dat de Heere uit vrije zondaarsliefde op hun kind had neergezien. Want dat mocht ik van de Heere doen, omdat ik ze uit Gods hand teruggekregen had en de Heere zo vrijgelaten had om geen loon op mijn arbeid te eisen. Als God aan Zijn eer kwam door haar te verwerpen, dan was het ook goed, want het was al loon genoeg dat ik als slijk aan Zijn heilige vingers gebruikt werd. Dus u hoeft niet te vragen hoe gelukkig ik was, toen ik ze terugkreeg. Dat hoeft u niet te vragen, ik kon het niet uitgewonderd krijgen. Een mens zou zichzelf eerder weg verwonderen dan dat hij het vatten kan, dat de Heere zo een in

Zijn heilige dienst wil gebruiken en dan nog zo'n lieveling krijgen. O, wat viel die gunst toch vrij en mijn hart werd er ook door gesterkt uit vrije gunst. Ik mocht bij vernieuwing geloven dat mijn zaligheid ook zo vrij en vast lag.' Zo zien we dat de Heere nog redenen nam uit Zichzelf en de eenvoudige Anna gebruikte tot eeuwig heil voor Jannigje de Groot. Op 5 november 1914 ging ze om elf uur 's avonds de eeuwige heerlijkheid in, nog maar negentien jaar oud. '

Sterven van Maatje Jacoba Roozemon, 19 jaar

Vier jaar later vond er een dergelijke gebeurtenis plaats. Wéér was het een buurmeisje, en ook zij was negentien jaar toen ze ernstig ziek werd. Tuberculose, veelal dodelijk in die tijd. Maatje Jacoba Roozemon, de dochter van molenaarsknecht Eliza Roozemon en Adriana Lavooij, kende buurvrouw Ruit wel. Haar moeder was een levendgemaakt mens, met wie vrouw Ruit veel omgang had. Drie weken voor haar heengaan sloeg de ziekte hard toe. Het werd sterven. Dat was zichtbaar. Vrouw Ruit bezocht haar geregeld. Op de middag voor haar sterven was vrouw Ruit er opnieuw geweest.

Toen ze weer thuiskwam, vertelde ze over de benauwdheid van Ma, zoals Maatje werd genoemd: 'Wat heeft dat kind het benauwd, aan elk krulletje hangt een druppel zweet.' Haar dochter **Maartje Ruit** kwam met dit meisje in de banden en zij werd bepaald bij de laatste regels van Psalm 68:10. Ze durfde dit niet te uiten, maar keek wel uit naar de vervulling van die woorden.

Op haar sterfdag, 30 november 1918, zei een buurvrouw tegen Maartje Ruit dat ze zojuist bij Ma was geweest en niet wist wat ze zag: het kind lag met een glans op haar gezicht.

Ma Roozemon

Cornelia Ruit hoorde even later van een andere buurvrouw dat de dokter had gezegd dat Ma deze dag ging sterven. Het greep Cornelia sterk aan. Zo'n jong meisje, vlak voor de poorten van de dood. Ma stond niet bekend als een meisje in wie iets van God leefde. Om haar gedachten enigszins van dit aangrijpende gebeuren los te maken, nam zij het boekje waarin ze die dag nog had gelezen. Daarin schreef ds. Bernardus Smytegelt over de tekst: 'Al wat Mij de Vader geeft, zal tot Mij komen' en bij het woordje 'al' haalde Smytegelt de Kerk Gods van onder de eeuwige verkiezende liefde.

Het was zaterdag rond twaalf uur, toen een broer van Ma kwam vragen of vrouw Ruit wilde komen, om afscheid van zijn zus te nemen. Ze had tegen haar moeder gezegd

dat er niet getreurd hoefde te worden, want ze mocht weten naar Boven te gaan. Haar moeder wees haar erop dat dit niet zomaar zou kunnen gebeuren en dat daar grond voor moest zijn. Toen mocht Ma een helder getuigenis geven van het werk Gods. Ze had zich als een tweede moordenaar aan het kruis leren kennen, voor wie de Heere Jezus had uitgeroepen: 'Het is volbracht.' Ze wist dat ze haar moeder vooruit zou gaan naar de eeuwige heerlijkheid. De vrees voor de dood was weggenomen en ze zei tegen haar broer Jaap: *'Bang ben ik niet, want dit werk is door Gods alvermogen, door 's Heeren hand alleen geschied. Het is een wonder in onze ogen, wij zien het maar doorgronden 't niet.* Wat een licht, het nieuwe Jeruzalem wordt geopend. Daar zijn de straten van goud. Daar woont de Gerechtigheid op. Daar zal ik eeuwig de kroon voor dat Lam neerleggen. O, de duivel heeft niets meer aan mij. Dood, waar is uw prikkel, hel waar is uw overwinning? O, lieve Heere Jezus, haal nu Uw verdwaald schaap maar tot U, want ik verlang U te zien van aangezicht tot aangezicht.'

In een brief aan Mientje Braal schrijft Vrouw Ruit over dit wonder.

Dirksland, 11 december 1918.

Geliefde zuster met uw man en kinderen.

Dat mag ik toch wel schrijven om des Heeren wil? Al is het leven er altijd zo levendig niet bij, nochtans doet het aan de zaak niets af.

Uw brief hebben we ontvangen en daar in vernomen dat u een wel geschapen dochter hebt, en dat het naar omstandigheden nog al met u ging, hoe wel u erg zwak bent, schreef uw man. Nu ik hoop dat de Heere u weer herstellen mag en dat u op mag sterken, en uw lieve kleine ook weer voorspoedig op mag groeien. Mocht het eens zijn, niet om de zonde te dienen, maar mocht het eens zijn, dat het een spruite van Zijn planting en een werk Zijner handen mocht worden. Dat de Heere van klein af de vreze van Zijn lieve Naam er in planten mocht, dan zou het gelukkig zijn hé? En anders kan er geen schat in liggen. Want de Heere komt wel met alles Zijn raad uit te voeren, maar als het onder het oordeel moet zijn, dan was het beter nooit geboren te zijn hé? Oh, dat de Heere Zijn zegen over uw kroost uit mocht gieten, dat is een schat hoor!

Dat hebben we hier in de buurt nog mogen ontmoeten, van een meisje van ruim 19 jaar. Zij heeft een tijd gelegen en eer ze sterven moest, stond de Heere over haar op. Zij mocht uit de nooit begonnen eeuwigheid opkomen in de verkiezende liefde Gods. Hoe dat ze in die verkiezing een uitverkorene was, en hoe de Heere uit Zijn vrije soeverein welbehagen naar haar kwam om te zien en hoe ze de tweede moordenaar aan het kruis was.

"Oh, wat wonder, zei deze, ik heb niet naar God gevraagd". Zij kreeg te zien hoe Christus als Borg voor haar voldaan had. En hoe dat nieuwe Jeruzalem voor haar geopend werd en hoe de straten van goud waren, waarop geen rouw noch gekrijt gevonden werd. En hoe ze daar de kroon voor het Lam Gods neer zou leggen. Zij verlangde de Heere te zien van aangezicht tot aangezicht. Zij zei: "Heere, haal nu Uw verdwaald schaap maar naar huis".

En zo was ze weg, en haar Moeder is in het binnenste heiligdom mogen komen en heeft ze daar gezien zonder vlek of rimpel. Op het sterfhuis was het een geestelijk feest van de vrede. Dus God leeft nog hé?

De hartelijke groeten aan 't volkje en uw familie en zijt te samen hartelijk gegroet van mij uw liefhebbende Vriendin en Zuster

Wed. P. Ruit en kinderen.

Het ouderlijk gezin van Maatje was in geestelijk opzicht rijk bewelddadigd: haar moeder was een gekende des Heeren, haar zus Ko en haar broer Danker eveneens. Laatstgenoemde heeft de Gereformeerde Gemeente van Dirksland vele jaren in het ambt van ouderling gediend.

Vrienden in Rotterdam

In Rotterdam woonde Anna haar getrouwde zoon **Abraham Ruit**. Abram was in 1944 bij acclamatie tot ouderling van de Boezemsingelgemeente gekozen. Hij woonde toen met zijn gezin aan de Palestinastraat 97a, in de wijk Kralingen. Een straat waarin verschillende kinderen des Heeren woonden. Trouwens, ook enkele andere straten in de Maasstad waren bekend vanwege de kinderen des Heeren die daar woonden, zoals de Waterloostraat en het Noordeinde. Waren niet ds. G.H. Kersten en ds. J. Fraanje, die beiden de Gereformeerde Gemeente aan de Boezemsingel gediend hebben, naar deze gemeente overgebogen met dezelfde tekst uit Gods Woord: 'Ik heb veel volks in deze stad'? (Handelingen 18:10).

Anna wist ze te wonen en waar zij was, kwamen bezoekers. Bij Abram zat de kamer dan vol. De ouderlingen W. van Buuren en D.W.J. Rietveld kon men er aantreffen met hun vrouwen en veel anderen, zodat men zelfs in de alkoof moest zitten. Willem van Buuren was ouderling van de Gereformeerde Gemeente van Rotterdam-Centrum, van 1946 tot 1971, en aansluitend in de toen geïnstitueerde gemeente Rotterdam-Alexanderpolder, tot 1 januari 1980. Hij overleed op 3 mei 1986.

Dirk Wouter Johannes Rietveld diende van 1946-1970 als ouderling eveneens deze gemeente. In 1971 werd hij ouderling in de toen geïnstitueerde gemeente van Krimpen aan den IJssel. Hij diende deze gemeente tot zijn overlijden op 22 oktober 1974.

Anna wilde niet dat zij in het middelpunt werd gezet. Daar had ze een hartgrondige afkeer van, omdat ze eraan ontdekt was dat ook in haar hart van nature de hoogmoed een weelderig opschietende plant was. Het was haar liefste werk om de deugden uit te stallen van Hem, Die haar had liefgehad met een eeuwige liefde en haar getrokken had uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht. Het waren stichtelijke avonden, waar 't volk vergaderd was en Christus in het midden was. Toch hield de Heere haar klein. Toen zij *de verzegeling des Geestes* had mogen ondervinden, wilde ze het volk bezoeken om dat te vertellen. Haar voornemen werd verhinderd en zij werd weer teruggeplaatst; na alle ontvangen weldaden werd zij 'uit haar bekering gezet' en opnieuw een arme zondares. Het oude volk noemde zo'n gang *'in de tweede armoede geplaatst'*; dan is er geen offer overgebleven om te betalen.

Als Anna bij haar zoon Abram logeerde, zocht ze het volk op en het volk zocht wederkerig haar op. Ze kwam dan vaak bij juffrouw **De Bruin**, die vanwege zwakte zelf niet in staat was om de deur uit te gaan. En op de Ramlehweg 19b, één straat achter de Palestinastraat, kwam ze op gezelschap bij **Neeltje Bock-Koster** en dan zat ook daar de kamer vol. Soms kon ze zo jaloers zijn op het beginnende leven.

Zo ontmoette ze eens **Krijn Weijers**. Die man liep toen in zijn ongeluk. Anna was toen zo jaloers op zijn stand in het genadeleven, dat ze er niet over kon zwijgen. Krijn Weijers werd op 5 oktober 1910 in Puttershoek geboren. Hij leefde volop in de wereld en was een liefhebber van bokssport. Door het sterven van een schoonzuster werden zowel Krijn als zijn broer Leen door God stilgezet. De Heere werkte door in zijn leven en bracht hem na enkele omzwervingen in de Boezemsingelkerk. Onder ds.

M. Blok ontving hij veel geestelijk onderwijs. Later diende hij, evenals zijn broer, deze gemeente in het ambt van ouderling. Na een ruim getuigend sterfbed overleed Weijers op 3 mei 1972.

Elizabeth van der Schoor-Kegel, - niet te verwarren met de eveneens bekende vrouw Verschoor uit de Meubelstraat in Rotterdam - behoorde ook tot de vriendenkring. Ze werd op 15 februari 1875 te Oud-Beijerland geboren. Ze was een dochter van Hendrik Kegel, 1851-1910 en Hendrikje Letterman, 1850-1937. Ze trouwde in 1894 met Jan van der Schoor, 1872-1931. Het echtpaar kreeg 12 kinderen.

Elke zondag was ze bij 'haar' dominee te vinden; ds. B. Toes in IJsselmonde. Zij overleed op 28 december 1948 te Rotterdam-IJsselmonde, waar ze bij haar dochter en schoonzoon Bergsma inwoonde. Anna Ruit zei van haar toen zij nog jong was: 'Die vrouw heeft meer beleefd dan ze zelf weet!'

Het gebeurde wel dat ze samen bij de familie A. Ruit in de Palestinastraat in Rotterdam-Kralingen waren gelogeerd. Dan gingen ze de kamer stoffen, maar daar kwam niet veel van terecht. Ze gingen steeds zitten om over de Heere en Zijn dienst te spreken. Hoewel vrouw Van der Schoor in IJsselmonde woonde, bleef ze lid van de Boezemsingelkerk. Als het bediening was van het Heilig Avondmaal, logeerde ze in Kralingen. Ze zei dan: 'Nu moet ik naar Jeruzalem.' Elizabeth overleed 1948.

Anna was niet vroom, maar haar tere Godsvreze legde beslag. Als ze het ergens niet mee eens was, zei ze dat onomwonden en men nam haar woord ter harte. Ze dwong ontzag af. Zo was een kleindochter eens bij haar in Dirksland op bezoek. Er was die dag kerk. Die kleindochter droeg een stemmige, donkerblauwe jurk, maar daar zat als versiering een roze corsage op. Anna zag dat en zei: '*Kind, moet je nu met een blomme op je harte naar de kerk?*' Er volgde een liefdevolle vermaning waarin de val in Adam werd genoemd en hoe noodzakelijk het ook voor die kleindochter was om bekeerd te worden. Die bloem was er meteen af en is er ook nooit meer op gekomen, zoveel ontzag had men voor het woord van Anna.

Zo bezocht ze ook het echtpaar **Mast-den Boer**, aan de Zestienhovensekade 21a in Overschie. Met deze mensen onderhield ze al jaren vriendschap; zelfs al van voor de tijd dat Abram in Rotterdam woonde. De vrouw was een stille in den lande. Ze hadden het financieel zeer goed. Mast was tuinder en zijn tuinderij was voor een fors bedrag onteigend. Deze mensen waren gul voor het volk Gods. Ze waren veel onder de waarheid te vinden en Gods kinderen kwamen er graag, en dat zeker niet vanwege het aardse.

Op een dag, toen Anna weer eens bij Abram logeerde, kwam een knecht van deze mensen haar waarschuwen dat de vrouw ernstig ziek was. Zodanig, dat voor haar leven werd gevreesd. Anna ging er meteen met de bus naartoe. Ze vroeg zich af hoe het vallen zou voor die vrouw, als het sterven zou worden. Daarover tobde ze. Maar terwijl ze uit de bus stapte, werd ze bepaald *bij de wateren van Silóa, die zachtens gaan*. Toen ze aanbelde, werd er geroepen: 'O, vrouw Ruit, kom gauw boven, want moeder ligt er zó makkelijk bij!' Deze vaak zo stille vrouw was tot volle ruimte gekomen. Nog diezelfde dag is ze overleden. **Ds. G. H. Kersten** leidde de begrafenis en dat deed hij met veel gemak en opening. Hij sprak over Romeinen 8:1: 'Zo is er dan nu geen verdoemenis voor degenen die in Christus Jezus zijn' en hij voegde daaraan toe: 'Ook niet voor deze vrouw.'

Na de teraardebestelling kwam hij met Anna in gesprek. Die kreeg vrijmoedigheid om uit haar leven te vertellen. Over de gangen die de Heere van jongsaf met haar was

gegaan, mocht ze onopgesmukt tegen de dominee vertellen. Haar hele gang mocht ze verklaren; niet alleen wat ze in de rechtvaardigmaking had beleefd, maar ook in de heiligmaking. De dominee hoorde haar met verwondering en blijdschap aan. Terwijl de tranen langs zijn wangen liepen, vroeg hij steeds weer: 'En toen?'

Toen Anna het een en ander had meegedeeld over haar Koning en Zijn dienst, waarbij ze steeds van zichzelf afwees naar Hem toe, vroeg hij haar of zij hem nooit zou voorbijgaan als ze weer eens in Rotterdam zou zijn. Er viel een band bij God vandaan tussen hen en die band is tot de dood van ds. Kersten gebleven. Anna heeft hem verscheidene malen bezocht en ze heeft zelfs bij hem gegeten.

Anna had ook zielsworstelingen met broer **Jan Mast**, bij wie ze diverse malen logeerde en met zus **Da Mast** in Oud-Beijerland, met wie ze enkele jaren briefwisseling had. Anna was een gunnende vrouw, die echter ook zakelijk was in de dingen van Gods koninkrijk. Voor eigen hart en leven werd ze gedurig verder geoefend. Zo schreef ze op 9 december 1910 aan Da Mast dat ze met de zwakheid van haar lichaam te kampen had en steeds op bed moest liggen. Ze moest klagen over haar blindheid in de weg die de Heere met haar ging.

'Ik heb maar gedurig te strijden met twee willen. Mijn ziel zou onder God gebogen willen blijven en goedkeuren wat de lieve Koning met mij doet. Want ik geloof gewis dat Hij weet wat nuttig voor mij is. Maar dan heb ik nog een wil, die boos is tegen wat God doet en maar niet goed wil keuren wat God doet. Als dat boven ligt, kan ik mijn kruis haast niet dragen. Want dan beklaag ik mijn lichaam dat ik er zo zwak en onmachtig door moet en dan ben ik onverenigd, dat ik zo gevangen in huis moet blijven. Wat zijn wij toch ongelukkige voorwerpen. Stel dat de Heere mij die dwaze wil eens schonk in Zijn ongunst en ik mocht dan overal weer heen waar ik wilde, maar de lieve Heere bleef met Zijn lieve Geest achterwege, wat zouden wij dan toch bij elkander doen? Dan ben ik er toch beter mee dat de Heere mij eens komt opzoeken in mijn kruis en ellende. En dan mag ik toch niet ontkennen, dat de Heere dat nogal eens belooft te doen. O, wat zou ik toch gelukkig zijn als mijn wil eens in de wil van die lieve Koning verslonden mocht zijn en blijven. Dan zou die oude Adam niet zo tegenspartelen om ook nog te willen leven. Maar dat zal hij nooit winnen hoor, hij is dood in zonden en misdaden en hij zal nooit weer opstaan. Maar een nieuw schepsel dat door Jezus Christus is herschapen zal alleen maar ingaan en uitgaan en weide vinden.

En nu moeten wij die oude mens maar meeslepen als een dode die een doodslucht van zich geeft. Hij is er maar eens een ogenblik vandaan als de lieve Koning de stad eens in komt te nemen met Zijn lieve Goddelijke Geest. En dan ben ik wel eens zo volvaardig alsof ik er voor goed vanaf ben. Maar nee hoor, zodra de Heere weer geweken is, dan is die oude baas weer op de been. En dan ben ik bang van hem, hoor. Ik durf gerust te zeggen dat mijn ziel van hem walgt en dat doet mij ook wel eens uitroepen: 'Heere, hoe lang nog?' Ik heb vrouw Spee twee nachtjes bij mij gehad in de aangenaamheid Gods, naar ik mag geloven. 'k Heb zo'n opening gehad met haar dat ik in het openbaar heb mogen voorgaan. Ik heb de plagers van mijn onsierlijke woorden geen gehoor mogen geven. Daar ben ik bij ogenblikken nogal eens goed mee, om het maar te wagen, hoe gebrekkig het ook is.'

Verder in deze brief schreef ze onderwijzend en gunnend aan broer **Jan Mast** van deze Overschiese vrienden:

'Ach mijn lieve jongen, hoe staat u er zoal bij? Hebt u nogal eens meditaties tussen God en uw ziel? Och, mocht gij toch maar eens recht vallen en verloren gaan onder

dat lieve Goddelijke Wezen. Dan zoudt ge gewis een Borg vinden voor uw schuld. Ach lief kind, wat woog u toch deze week weer zwaar op mijn hart voor een ogenblik. Dat ik mijn ziel toch maar niet met u bedrogen mag vinden. De Heere toonde mij laatst in mijn hart, toen ik Hem zo lastig viel of Hij eens met u door wilde trekken, of ik mijn levensdagen niet voor u zuchten wou. Ik zei: 'Ja Heere, maar ik voel in mijn dagelijks doorleven, dat ik geen zuchtje op kan zenden, voor mijzelf niet en voor hem niet en ook voor de gehele Kerk niet.' Ik moest daarstraks nog uitroepen in mijn hart toen ik aan u dacht: 'Ach Heere, dat hij mij een broeder ware, zuigende de borsten mijner moeder.' O mijn lieve kind, wat zou u dan een zalige borst hebben, want dan lag u aan de borst van Koning Jezus, Die de ganse Kerk gebaard heeft. U moet het mij maar niet kwalijk nemen dat ik zo kinderlijk over Hem schrijf, ik kan niet anders.'

Wat was Anna verheugd als ze mocht horen dat haar zielsvrienden en -vriendinnen dezelfde geestelijke ervaringen mochten opdoen. Zo liet ze in een brief van 30 december 1910 aan haar vriendin **Kee Pieterse**, in Rotterdam, weten gehoord te hebben dat het 'nu in uw linkerbeen mankeerde *en dat gij er nogal gelukkig mee was*. Dat u er nogal kort achter de Heere mee mocht verkeren. Daar ben ik blij mee hoor, want dat is van de Heere. Onze natuur leert dat niet, wij zijn maar murmureerders en rebelleerders tegen het doen Gods. Het vlees onderwerpt zich de wil Gods niet. Dat word ik ook maar al te goed gewaar. Ik ben en blijf maar zwak, en ben in zes weken niet buiten geweest. Als ik nog eens een ogenblikje gewaar mag worden dat ik het de Heere gewonnen mag geven en goed mag keuren wat de Heere met mij doet, dan zou ik daar altijd maar willen blijven, want daar is het zalig. Maar dan word ik weer al gauw gewaar, dat mijn vlees tegen de wil van God strijdt en dat is pijnlijk, tegen zo'n goeddoend Wezen in. Want de Heere heeft mij tot hiertoe nog onderhouden, en dat geschonken aan zo'n booswicht die niet anders doet dan kwaad. En die lieve Koning doet niet anders dan goed. En op het geestelijk gebied mag ik ook nogal eens wat ondervinden.

Misschien dat u het al weet, dat de Heere zo'n grote weldaad aan mijn broer [**Jacobus de Wachter**] gedaan heeft. De Heere heeft van een erfwachter van de hel hem een erfwachter des hemels gemaakt. Dat heeft hij aan mij het allereerst mogen vertellen. Ik was vernageld van het wonder Gods. Ik wist wel dat hij niet gemakkelijk over de aarde ging, maar ik wist niet dat de Heere zo kort met hem handelde. Hij heeft vanaf zijn zesde jaar niet makkelijk gezondigd en nu van de zomer is hij zondaar voor God mogen worden. En nu veertien dagen geleden heeft de Heere de vierschaar voor hem gespannen. Toen is hij deugdelijk verloren mogen gaan en kreeg hij een welgevallen in de straf van zijn ongerechtigheid. Daar heeft hij een ogenblik de plaats der verdoemden gesmaakt. Daar zat hij achter een berg van schuld, een vertoornd Rechter en een eeuwig Godsgemis.

Zijn vonnis was gevelde en zoals hij daarin verzonk, kwam de Heere, Die de schuld achter hem kwam te zetten en hij zag de Borg voor hem tussentreden tussen God en de zondaar. Zo zag hij dat de toorn Gods in dat Lam gestild werd.

En zo toonde de Heere Jezus Zijn kruis, waarop Hij voor hem de zaligheid verdiend had. Hij werd zo vervuld van de zalige liefde van Koning Jezus en de vrede Gods. Al had hij dadelijk aan het kruis ontmoeten, dan had hij dat gekund van de liefde. Wat heeft hij toch zalige dagen gesmaakt en de Heere houdt hem laagjes aan de grond. Hij mag nogal eens aangename ogenblikjes smaken. Ik ben verslonden geweest van de liefde, dat de Heere nog zondaars tot Zijn gemeente komt toe te doen.

Nu mijn geliefde vriendin, ik wens u een gezegende uit- en ingang des jaars. Dat de Heere u maar nauw in het hart mag binden en dat u Hem maar achteraan mag kleven

in elke weg, daar de Heere met u belooft in te treden. Dat gij maar veel uit Zijn troostbeker mag proeven en smaken. En al is het dat gij een poosje in uw huisje opgesloten moet blijven, de lieve Koning is niet opgesloten, maar Die toont wel eens dat Hij *een God van nabij* wil zijn. En is het dat gij nog duistere dagen moet ondervinden, dat is niet tegen het Woord. Dat de Heere u dan maar gedurig een onderworpen hart geeft om zowel de dagen van duisternis en bestrijding goed te keuren, als de dagen van licht en liefde. De Heere wil in de donkerheid wonen, daar komt de lieve Koning het meest aan Zijn eer. Dan wordt Zijn volkje door lijden geheiligd. En de Heere zal nooit meer van u scheiden, want Hij is een springende Fontein tot in het eeuwige leven.'

Helaas hebben wij over Kee Pieterse geen andere bijzonderheden kunnen vinden dan alleen het feit dat zij in de Ooievaarstraat in Rotterdam woonde, dezelfde straat waarin Abraham Ruit zijn waterstokerij had.

Het is al opgemerkt hoeveel licht Anna ontving in de zaken van Gods koninkrijk.

Het behaagde de Heere haar te stellen tot een onderwijzende vrouw, die de kleinen in de genade niet verachtte, die de meer geoefenden kon bemoedigen en mocht heenwijzen naar het meerdere goed dat nog te verkrijgen is. Eerlijk ging ze niet hen om, vanwege het gewicht van zielen op reis naar een eeuwigheid. Ze pleisterde niet met loze kalk en men kon het van haar hebben als ze zei dat de pijn nog verder lag.

Zo had ze eens een brief gekregen van een vriendin die schreef over de 'afbrekende toestand' waarin zij verkeerde. Anna gaf onderwijs. Dat kon ze doen omdat ze zelf op die leerschool was geplaatst. Daar kwam niets van haarzelf bij, maar omdat ze zelf geestelijk onderwijs ontving, wist ze de legeringen van Gods kinderen te onderscheiden.

Ze schreef als volgt, toen ze over die 'afbrekende toestand' in het leven van die vriendin had gelezen:

'O geliefde, dat zijn bange dagen, ik kon u daar goed in begrijpen. Mijns inziens hebt u een weldaad van dat lieve Goddelijke Wezen mogen ondervinden, dat u dacht dat u gered was. Maar daar staat zo in de Psalmen: Welgelukzalig is hij, wiens overtreding vergeven, wiens zonde bedekt is.' O geliefde vriendin, dat zijn twee zaken. Als onze overtreding verzoend is, dan geloof ik dat de Heere de verdoemelijke kracht uit de zonde weggenomen heeft. Daar is de afgrond voor hem gesloten en daar proeft hij zoveel vrede Gods in Christus, daar zou hij de stap doen of hij al geheel gered was. Maar gelukkig voor die zielen, waarmee de Heere dan een afbrekende weg komt te houden. Want de Heere zegt: 'Dat Ik gebouwd heb, breek Ik af en dat Ik geplant heb, ruk Ik uit, zelfs dat ganse land.'

Dus geliefde, dan wordt hij nog ongelukkiger dan voorheen. Dan hebben wij geen grond in onszelf, maar ook geen grond buiten onszelf gekregen. Naar de hel kan hij niet meer en naar de hemel ook niet. En waren we dan maar zo gelukkig dat we in de vrijstad bleven waarin zulke zielen gebracht zijn, tot de dood van de Hogepriester. Maar zij lopen er gedurig uit en dan zit de bloedwreker hen op de hielen.

O geliefde vriendin, in die benauwde toestand heb ik drie jaar verkeerd, totdat ik geheel verstorven was aan de wet. Ik mocht uit alles de grond verliezen, zowel uit de rechtvaardigmaking als uit de roeping en bevinding. Toen stond Christus als Grond voor mijn ziel op. En toen ik met alles in de dood kwam, kwam de Borg mijn zonden te bedekken met Zijn eeuwige zondaarsliefde. O mijn geliefde, toen stond ik zo rein als Koning Jezus Zelf, toen was ik Zijn reine bruid. Toen heb ik de liefde des Vaders gesmaakt, dat Hij mij van eeuwigheid had liefgehad. En de liefde van de Zaligmaker, Die het in de stille eeuwigheid al op Zich genomen had bij de Vader, om voor mij te

komen voldoen. En de liefde des Heiligen Geestes, Die in Zijn bereidwilligheid uit enkel liefde de zondaar komt te bewerken en komt (die liefde) toe te passen aan het hart.

Ja, toen is mijn hart in een Drie-enig God weggesmolten. Toen toonde de Heere mij dat dit nu die witte keursteen was, met de nieuwe naam die niemand lezen kon dan die hem ontving. Toen kreeg ik van de Heere in mijn hart *dat ik op een nieuw Fundament gebouwd was en dat Fundament was Jezus Christus*. En daar kon niet één steen op gebouwd worden, of de Heere moest het Zelf komen doen. O, wat stond ik toen toch leeg van mijzelf. Ik was geheel uitgeschud en moest vragen: 'Heere, hoe wilt U nu dat ik leven moet, want nu kan ik mijzelf niet meer leven.' Toen toonde de Heere mij dat ik uit Hém moest leven.

Ik kreeg al vlug mijzelf terug. Toen wist ik geen raad. Toen moest ik een gaande en komende Jezus leren kennen. En Hij toonde mij dat Hij met Zijn discipelen in het scheepje gegaan was. Toen zag ik ook, dat het scheepje niet gespaard werd voor stormen en baren, maar hoe mijn lieve Zaligmaker als het gewichtige Anker aan boord was. Daarom kon het niet zinken en vergaan. Ik kreeg ook te zien, dat de zonde dienen moest om weer naar God en mijn Zaligmaker te verlangen. Het was niet de zonde die ik deed, maar het waren de zonden die in mij woonden. Nu staat er in Romeinen 5: 'Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God, door onzen Heere Jezus Christus.' Dus tussen Romeinen 5 en Romeinen 8, waarin de apostel zegt: 'Zo is er dan nu geen verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn, die niet naar het vlees wandelen, maar naar den Geest,' ligt heel wat. Zolang wij nog vleselijk zijn, ook al is het maar een haarbreedte, zolang is onze zonde niet bedekt. Maar zo wij in de Geest zijn, dan zijn wij in Christus Jezus overgegaan. Dat is nu geen napraten van mij hoor, maar ik heb het werkelijk zo geleerd en ondervonden. Want toen de Heere mij rechtvaardig onder Zijn recht door liet gaan en liet zien dat ik al Zijn deugden geschonden had, kreeg ik God te rechtvaardigen dat ik de eeuwige verdoemenis waardig was. Ik dacht niet anders of de Heere verstootte mij daar voor eeuwig.

Maar o nee, de Borg trad toe als Borg en Middelaar bij de Vader en Die nam al mijn schuld bij God weg. Toen heb ik zoveel vrede Gods in Christus geproefd en gesmaakt, dat ik dacht dat ik gered was.

Maar daar kreeg ik later licht over, dat ik daar niet overgenomen was. Ik kreeg vrij spraak bij de Vader, en God delgde mijn zonde en schuld uit als Rechter. In een tijd van drie jaar heb ik dat nooit meer meegemaakt, maar ik werd wel gewaar dat ik niet overgenomen was. O, wat heb ik toen bange tijden gehad. Niemand kon mij troosten dan alleen hen die mij verstonden. Als zij dan spraken uit de toestand waar ik tussen stond, dan herleefde mijn ziel dat er nog doen aan was in zo'n weg om gegrond te mogen worden in de Rotssteen. En toen die afgrond van mijn holle hart vervuld werd met de afgrond van eeuwige liefde, heb ik een ogenblik gerust. Daar heb ik een zaligheid gesmaakt van volle vrede. En nu ben ik met dat alles een ongelukkige tobberd, voor wie het een eeuwig wonder zal wezen als ik nog binnen mag raken.'

Met diepe bewogenheid was Anna begaan met degenen die door Gods Geest zaligmakend bearbeid werden. Ze kon zulke zielen, die zo vaak door twijfel waren neergebogen, op een Bijbelse wijze moed inspreken. Zo schreef ze eens:

'Ik wens als het in des Heeren raad mag bestaan, dat die tijd maar gauw voor u mag aanbreken. Wat zou u dan toch een zaligheid smaken, want daar is toch zo'n veilige verberging. Maar vertoeft de Heere nog, dat u dan maar genade mag krijgen om te wachten. Dat u dan maar een genadige kermer mag blijven aan de troon der genade,

totdat de genadedeur voor u opengedaan wordt. Want de lieve Heere wacht ook op Zijn tijd om genadig te zijn. Want de Heere moet de zondaar eerst pasklaar komen te maken, eer Hij Zelf in ons hart kan wonen. De zondaar moet zo moe gemaakt worden, dat hij het in 's Heeren handen over moet geven. En dat is geen werk dat de zondaar zelf kan, maar dat is Gods Eigen werk. Wij zouden wel vijgenbladeren blijven zoeken om onszelf te dekken. Nu kind, houd maar moed hoor, ik geloof toch dat de Heere ervoor op weg is.'

En als Anna soms in de een of andere brief eens geschreven had hoe ellendig zij zich voelde, en met hoeveel lichaamszwakten zij te kampen had, dan was er in een ps-je onderaan de brief te lezen: 'Maar de Heere is toch goed voor mij, hoor!'

HOOFDSTUK IV

Oorlogsjaren en watersnood

Wie de Tweede Wereldoorlog bewust heeft meegemaakt, weet van de verschrikkingen die deze oorlog met zich meebracht. Was de gesel van de oorlog nog af te bidden voor de Eerste Wereldoorlog uitbrak, zodat ons land zijn neutraliteit mocht handhaven, bij de Tweede Wereldoorlog was dat niet meer zo en gingen de gerichten Gods over de aarde, én over ons land. De benauwende tijdsomstandigheden lieten Anna niet onberoerd. In maart 1940 ging ze naar de biddagdiensten in Middelharnis. Na de dienst was er gezelschap en daar was ds. Kersten ook. Hij vroeg aan Anna of ze ook licht had gekregen in de dreigende toestand. Ze vertelde dat ze bepaald was geworden bij Psalm 91:7: 'Aan uw zijde zullen er duizend vallen, en tienduizend aan uw rechterhand; tot u zal het niet genaken.' Een Psalmwoord waarmee de Heere meerderen van Zijn kinderen bemoedigde in tijden van het oorlogsgevaar.

Deze woorden zouden voor Anna binnenkort werkelijkheid worden, toen ze het bombardement op Rotterdam meemaakte. Maar na de oorlogsjaren moest ze bekennen dat er geen echte vrede over land en volk is gekomen, want, zei ze: 'Gods volk is niet in de schuld gekomen en ik ben er zelf ook niet kunnen komen.'

Bij het uitbreken van de oorlog was Anna gelogeerd bij haar zoon Abram, die toen in Rotterdam aan het Oosteinde woonde, aan de rand van de wijk Kralingen. Daar had hij een gesloten winkel in kruidenierswaren, die hij aan huis bezorgde. Het was donderdag 9 mei 1940.

Anna was die dag op gezelschap met enkele vriendinnen, onder wie de weduwe Trijntje Catharina de Bruin- Bout', bij vrouw Van der Schoor, die bij haar schoonzoon Bergsma inwoonde. Ds. B. Toes, die in IJsselmonde een gemeente diende, was daar ook bij, evenals de schoondochter van Anna, *Willemina Ruit-Poortvliet*. Het was een dag die ze niet meer zou vergeten. In grote eensgezindheid was men bijeen; het was er heel aangenaam en stichtend. De Naam des Heeren mocht worden grootgemaakt. Het was laat eer men er erg in had.

's Avonds ging Anna met de weduwe De Bruin met de tram terug naar Kralingen. Op weg naar huis mochten ze nog een nalezing houden over de gangen en wegen des Heeren met Zijn volk, die deze dag besproken waren. Juffrouw De Bruin - men werd in die tijd zeker niet met 'mevrouw' aangeduid - kreeg onderweg een blik te slaan op de laaghangende oordelen, met insluiting van haarzelf. Ze gevoelde dat er wat stond te gebeuren, maar dat het zó dichtbij was, bleef verborgen. Toch was voelbaar dat de oorlogsdreiging steeds sterker werd. De volgende dag reeds brak de oorlog uit. In de vroege ochtend, tegen vier uur, vielen de eerste bommen op vliegveld Waalhaven, zuidelijk van Rotterdam. Abram zei: 'Moeder, je kunt niet naar huis, want het is oorlog!'

Zodoende werd Anna door de omstandigheden gedwongen in Rotterdam te blijven. Zondag 12 mei was het eerste Pinksterdag. Men durfde niet naar de kerk, vanwege de tijdsomstandigheden. Abram wilde in de kamer een preek lezen, nadat Anna aan tafel op een kinderlijk eenvoudige wijze een gebed had gedaan. Het gezin zat in het hoge souterrain rond de tafel, maar voor het preeklezen zou beginnen vielen er enkele bommen: op het nabijgelegen Oostplein, naast de Marinierskazerne, op de Kruiskade, bij station Delftsche Poort, op het Maasstation en op enkele woningen in Kralingen. Het waren angstige ogenblikken toen de bommen dichtbij hun woning neerkwamen. Zelfs twee huizen vlakbij hen werden door een bom getroffen, waarbij een meisje om het leven kwam. Enkele burens vroegen of ze bij Ruit mochten schuilen. Er waren

buren bij die nergens aan deden; andere burenen behoorden tot de Christelijke Gereformeerde Kerk. Ze mochten binnenkomen en bleven zelfs twee nachten slapen. Anna kreeg vrijmoedigheid om hen te waarschuwen; niet alleen omdat ze zich in groot gevaar bevonden, maar ook wees ze op het grootste gevaar als ze nog zonder God in de wereld waren en een Borg voor hun schuld misten. Terwijl het plafond bewoog en de ramen vanwege de luchtdruk uit hun sponningen klapten, klonk de vermanende stem van Anna. Ze getuigde: 'Als de Heere mij nu zou wegnemen, ga ik zo naar mijn lieve Koning, maar hoe zal het dan met jullie zijn?'

In de middag van 14 mei vond het grote bombardement op Rotterdam plaats. Grote delen van de binnenstad stonden in brand en werden verwoest, waarbij honderden mensen om het leven kwamen. Op 15 mei brandde ook de woning van het gezin Ruit uit. De vlammen sloegen uit het dak. Terwijl het Oosteinde, een deel van de Oostzeedijk, de Blaak, de Boompjes en de Plantage in brand stonden, vluchtte de familie Ruit met vele andere buurtbewoners naar de Kralingse Plas. Daar waande men zich veiliger dan in de straten van de stad. Het gezin Ruit liep door de Jericholaan. Daar had de weduwe De Bruin inwoning gekregen bij *juffrouw Van Vliet*, een moeder met twee jonge kinderen; haar man was onder de wapenen. Juffrouw Van Vliet stond voor het raam en keek naar de stroom vluchtende mensen. Plotseling zag ze Anna; die was met haar witte keuvel, een opvallende verschijning. Ze tikte tegen het raam en nodigde het gezin Ruit binnen. Bij haar namen Anna en het gezin van zoon Abram hun intrek en ze mochten er twaalf dagen blijven. Het gevaar voor nog meer bombardementen was niet denkbeeldig.

Twee broers van die vrouw kwamen hun zus met de twee jonge kinderen halen om naar een woning in de Prins Alexanderpolder te vluchten; midden in dat grotendeels onbebouwde polderland stonden enkele woningen en boerderijen. Daar zou het veilig zijn, dacht men. Maar juffrouw De Bruin en het gezin Ruit gingen niet mee; ook die jonge moeder met haar kinderen bleef thuis.

Juffrouw De Bruin mocht geloven dat haar tent veilig zou wezen. De Heere had haar beloofd, met het woord uit Psalm 91, dat het gevaar tot haar niet zou genaken. Dat werd waarheid: tot op de dag van vandaag is de Jericholaan nog in dezelfde staat. Dezelfde bewarende hand Gods mochten tijdens de bombardementen op 14 mei ook enkele zielsvriendinnen van Anna ervaren. Zoals ***Dove Knelia***, die in het centrum van de stad woonde, met juffrouw ***M.A. Koffijberg***; een inwonende hulp die ook het leven der genade kende. Ook dit huis werd gespaard, en wel op een wonderlijke manier. Terwijl de binnenstad in lichterlaaie stond, bleef deze woning ongedeerd. Rooms en rood zochten een schuilplaats in haar woning en zelfs de trap zat vol mensen.

Er werden nog meer woningen van Gods volk gespaard, zoals die van het echtpaar ***Bock-Koster***. Deze oud-ouderling van de Boezemsingelkerk zat aan de middagmaaltijd toen het bombardement om tien voor half twee losbarstte. Hemelsbreed nog geen vijfhonderd meter verder vielen de bommen, dood en verderf zaaiend. Maar ook hun tent mocht veilig wezen. Gods volk was onder het oordeel begrepen, want enerlei ervaart de rechtvaardige en de goddeloze, maar te midden van de oordelen was er een volk dat God mocht groot maken.

Hetzelfde viel ***Dingena Mallan-Vreugdenhil*** ten deel, die eveneens moest zien hoe de vlammen uit haar woning sloegen en midden op de brandende straat mocht roemen dat God goed is. Ook zij mocht onvoorwaardelijk aan de zijde Gods vallen en het oordeel aanvaarden. Zo waren er de sprekendste bewijzen van een roemen in het oordeel, én een vertrouwen dat er geen haar van het hoofd zou worden gekrenkt.

Met het gezin van haar zoon Abram maakte de Heere het wonderlijk wel; drie weken nadat hun woning in vlammen was opgegaan, kon men al een mooi huis aan de Palestinastraat 97a betrekken.

Tijdens de oorlogsjaren is Anna enige tijd geëvacueerd geweest bij ouderling **Adrianus Ros en zijn vrouw Willemina Hoefnagel** in Sprang-Capelle. Ros was tijdens zijn militaire diensttijd met Anna in aanraking gekomen. Later kwam hij als vertegenwoordiger in hout en in de jaren dertig als reiziger met kaas op Flakkee, waar hij dan bij Anna mocht logeren.

Er was een vriendschapsband ontstaan, die door de Heere Zelf was gelegd. Anna schreef op 28 november 1918 over Ros in een brief aan Mientje Bout:

'Zaterdag is Ros uit Brabant bij me geweest. O, geliefde, wat was ik toch met hem en hij met mij. Hij kwam onverwachts. Wat sprong die gifte Gods in mijn ziel op. Het was of ik zijn ziel in mijn ziel drukte en de Heere wilde Zich met ons inlaten. Wat hebben we van die Koning mogen getuigen, hij mocht ook nog zo roemen dat God goed was voor een albederver voor ziel en lichaam. Want de Heere had voor het tijdelijke ook zorg gedragen. Hij heeft een vrouw met zeven kinderen. Geld had hij niet, maar eten en stooksel genoeg, zo zei hij. Ik ben toch zo blij, dat hij in de harten van mijn volk viel, want het is zo goed, dat ze in mijn hart tegen mijn volk zeggen: 'Heb ik niet een lieve gift van mijn Koning.' En zo heb ik nog meer van die lievelingen die ik van de Heere heb gekregen. Als ik bij die lieve Koning mag komen, wat een eeuwig wonder zal zijn, als ik mij voor eeuwig bij die Koning zal mogen bevinden, dan zal ik ook die lievelingen ontmoeten, die de Heere hier door Zijn Geest op mijn ziel gebonden heeft'.

Anna logeerde vele jaren achtereen steeds een paar dagen bij het gezin Ros in Capelle (N.B.). Dan kwam er veel volk, ook uit het Land van Neusden en Altena. Ook toen Ros naar Ouderkerk aan den IJssel was verhuisd en ouderling was geworden in de Gereformeerde Gemeente te Nieuwerkerk aan den IJssel, bleef het contact bestaan.

Anna had nog meer vrienden in het Brabantse land, '**Kreupele Betje**' van der Velden-Bouman bijvoorbeeld. Zij werd op 31 januari 1870 te Veen geboren en overleed aldaar op 10 maart 1957. Als bijzonderheid vermelden wij dat haar boerderijtje door een bombardement van geallieerde zijde aan het einde van de Tweede Wereldoorlog werd verwoest. Betje werd met een tilbury gehaald om het gezelschap te bezoeken. Ze wilde niet met een auto reizen; dat was voor haar een goddeloos middel.

Andere gezelschapsbezoekers waren ouderling **Bertus Schreuders** uit Veen en **Hannes Vos** uit Wijk. In de twintiger jaren van de vorige eeuw verbleef Anna een aantal malen bij vlasboer **Janus van Wijk** en zijn vrouw **Gerdina Lakerveld** aan de Polstraat in Aalburg, waar op een dag gezelschap werd gehouden. Daar kwam Janus' zwager, **Pieter Lakerveld**, een stille in den lande, die een ernstige ziekte had. Ondanks die ziekte was hij op dat gezelschap aanwezig. Het was woensdag 14 september 1921; Anna ontmoette hem voor het eerst. Anna ging voor de maaltijd hardop voor in gebed en ze mocht op een bijzondere manier met haar gebed 'bij de Troon komen en er werd van Boven gebed ingelegd.'

Lakerveld was erg benauwd; reeds op zondagavond daarna is hij aan zijn ziekte bezweken. Een enkele dag voor hij overleed, lag hij van inwendige bestrijders en zielsbenauwdheid op de grond. Toen brak de strik. Hij werd rustig en vroeg: 'Leg me nu maar op bed; de duivel heeft zó aan mij geplokket (geplukt), maar heeft nu niets meer aan me!'

Terwijl hij van zijn kinderen afscheid nam, zei hij: 'Mijn Koning is Boven, en nu

moeten jullie om mij niet huilen, hoor. Huil maar om jezelf.' Zijn hart gaf een goede rede op van zijn Koning en met dat getuigenis is Lakerveld afgereisd.

Anna, die inmiddels weer naar Dirksland was teruggekeerd, ontving de rouwbrief. Terwijl ze deze rouwkaart las, mocht ze geloven dat Lakerveld Boven was. Ze werd bij een belofte uit Gods Woord bepaald. Toen enkele dagen daarna de begrafenis plaatsvond, was Hannes Vos daarbij aanwezig. Tijdens deze rouwplechtigheid werd hij bij dezelfde tekst bepaald die Anna had ontvangen.

Anna maakte persoonlijk ook een wonderlijk voorval mee in de **oorlogsjaren**. Een chirurg die aan het Dirkslandse ziekenhuis verbonden was, werd door de Duitsers opgepakt en meegevoerd. Ze kreeg te geloven dat hij spoedig weer vrijgelaten zou worden en ongedeerd zou mogen terugkeren. Enkele dagen later was de dokter weer vrij man. Haar geloof werd niet beschaamd. Immers, 'Hij kent hen die op Hem betrouwen' en zij zullen niet beschaamd worden.

Dat werd ook bewaarheid toen door de **watersnood van 1 februari 1953** grote delen van Zeeland en de Zuid-Hollandse eilanden onder water stonden. Anna kreeg te geloven dat de Heere Dirksland zou sparen. De burgemeester had geadviseerd dat de bevolking zoveel mogelijk spullen van waarde naar de zolder moest brengen. Wellicht zou het daar veilig zijn. Maar Anna zei tegen haar dochters, en ook tegen burens, dat deze maatregel niet nodig was. De Heere had haar beloofd dat het dorp gespaard zou blijven en dat is ook gebeurd, terwijl er in enkele dorpen in de omgeving veel slachtoffers vielen. Een zus van Anna, de weduwe *Jacoba Drooger-de Wachter*, en haar dochter uit Herkingen namen tijdens de ramp hun intrek in Anna's woning en ze bleven allen ongedeerd. Het water heeft het centrum van Dirksland niet bereikt. Menselijkerwijs, door de inspanning van de plaatselijke bevolking, kon de Geldersedijk worden behouden. Door het plaatsen van duizenden zandzakken werd de dijk gespaard en werd het dorp voor overstroming behoed.

Wel kwam de kerk in de polder Oude Plaat rondom in het water te staan. In het laagste deel van de kerk stond ongeveer 30 tot 40 cm. water. De kelder, waarin zich de centrale verwarmings-installatie bevond, stroomde vol zout water en daardoor werd de installatie verwoest. Die zondag 2 februari kon er niet worden gekerkt; wel de daaropvolgende zondag. Toen ging ds. A. Vergunst uit Zeist in de middagdienst voor.

Anna heeft altijd uit de hand des Heeren geleefd. Ze werd door het volk Gods onderhouden en kwam aan haar God niets tekort. Soms ontving ze zulke hoge doktersrekeningen dat ze niet wist hoe deze betaald moesten worden. Dan klaagde ze haar nood niet aan een mens, maar aan de Heere. Het gebeurde eens dat ze weer een envelop met een hoge rekening had ontvangen. Haar geld was op. Alles leek toegesloten, maar de weg naar Boven was geopend. De volgende dag kreeg ze opnieuw een envelop. Niet met een nota, maar met precies het bedrag dat ze nodig had. Het werd gedurig vervuld *dat haar brood zeker en haar water gewis zouden zijn*. Toen minister dr. W. Drees na de oorlog als minister van Sociale Zaken de Noodwet Ouderdomsvoorziening tot stand bracht (later AOW), trokken ambtenaren het land door om voorlichting te geven aan mensen die zich nog niet voor een uitkering hadden aangemeld. Zij beklemtoonden de wenselijkheid om daarvan gebruik te maken. Zo gebeurde het dat op zekere dag twee heren op de stoep van het huisje aan de Secretarieweg 29 te Dirksland stonden. Ze kwamen binnen en maakten aan **Maartje en Cornelia** het doel van hun komst bekend. Vraag dat maar aan moeder, werd hun gezegd.

Anna ging zitten en vertelde haar bezoekers hoe de Heere haar, tot spijt van de duivel, altijd trouw had onderhouden. En zou ze nu een uitkering van de aardse overheid aanvaarden? Als ze dat zou doen was dat voor haar alsof de Heere het niet goed had gedaan. Ze mocht een rijk getuigenis afleggen tegenover deze mannen, die dit met indrukken aanhoorden. Ze vertrokken onverrichterzake, maar hadden respect voor de woorden die ze hadden aangehoord.

Anna heeft nooit AOW willen ontvangen. Toen ze op haar sterfbed lag, zei ze tegen haar dochters: 'Nu laat ik jullie aan mijn lieve Koning over!' Ook zij zijn nooit iets tekort gekomen. Er was geld gereserveerd voor de begrafenis, en ook daarvoor was voldoende.

HOOFDSTUK V

Laatste levensjaren, sterven en begrafenis

De laatste jaren had vrouw Ruit, of Opoe Ruit last van toenemende doofheid. Zo lang ze kon, ging ze naar de kerk. Lopend ging dat niet meer; vrienden haalden haar met de auto op en brachten haar na afloop van de dienst weer thuis. Ondanks haar doofheid liet ze haar plaats in de kerk niet leeg. 'Ik ben dan toch in Gods huis en in de gemeente,' zei ze dan. De Psalmen en het Schriftgedeelte werden voor haar opgezocht. Dat ze niet veel van de preek verstond, bleek wel toen ze eens op zondag jarig was. Ds. H. van Gilst, die toen in Dirksland stond, haalde dit in zijn preek aan. Hij vergeleek haar met Anna uit Lukas 2, die ook altijd in de tempel te vinden was. Na de dienst vroegen haar dochters of ze er een beetje mee in haar schik was dat de dominee vanaf de kansel haar naam had genoemd. Ze had er niets van gehoord. 'En dat is maar goed ook, want mijn natuur is ook nog hoogmoedig!'

Ze kon soms spontaan rake dingen zeggen. Ze lag eens in het ziekenhuis, toen ds. J. den Besten, van 1954 tot 1961 predikant van de Hervormde Gemeente van Dirksland, daar enkele gemeenteleden bezocht. Hij begroette vrouw Ruit en stelde zich voor: 'Den Besten.'

Vriendelijk vroeg ze: 'Kent u ook de Allerbeste?'

De predikant, een achtenswaardige man, vertelde naderhand tegen een ander dat hij iets had gehoord, wat hij nooit eerder had gehoord. Vrouw Ruit kreeg vrijmoedigheid om uit haar leven te vertellen en de dominee luisterde daar aandachtig naar. Toen hij afscheid nam, liepen de tranen over zijn wangen.

Ja, vrouw Ruit was gevat. Ze was eens op een verjaardag, toen de opmerking werd gemaakt: 'Lang zullen ze leven en veel zullen ze geven.'

Ja', reageerde vrouw Ruit, 'Ik zou je zelfs het eeuwige leven wel willen geven, maar dat kan alleen een Ander', en meteen nam het gesprek een wending ten goede.

Zo gebeurde het ook eens dat ze op een gezelschap was bij klompenmaker Ant. Mans, in Herkingen. Eén van de aanwezigen, een ouderling, wilde eens laten horen hoe mooi hij kon bidden, toen de koffie met zoete koek werd binnengebracht. In die tijd was het gewoonte om bij de koffie een of twee koeken, meestal met boter besmeerd, te gebruiken. Ook was men doorgaans gewoon om daarover een zegen te vragen. Hij stelde voor om dat ook nu niet na te laten. Vrouw Ruit had wel trek in koffie, maar ze verwachtte een lang gebed; ze kende het bidden van die man wel. Uit haar reactie kunnen we zien dat ze wars was van vroomheid, want ze zei: 'Da's goed, maar laten we dan eerst maar de koffie drinken, want ik houd van een warm bakkie!'

Vrouw Ruit had leren zuchten voor de Kerk en voor land en volk. Ook voor Gods knechten was ze in de binnenkamer te vinden. Voor de komst van ds. H. van Gilst, in 1953, was ds. G. Zwerus consulent van Dirksland. Op een Dankdag preekte hij in die gemeente. In de ochtenddienst was hij niet goed te verstaan. Vrouw Ruit had er veel van moeten missen. Na het avondeten deed vrouw Ruit het gebed aan tafel; daarin droeg ze de predikant hartelijk op en vroeg ze of hij ook verstaanbaar mocht zijn. Dat gebed werd verhoord; hij sprak heel duidelijk en verstaanbaar over de tekstwoorden 'Braakt ulieden een braakland.'

Vrouw Ruit had wel eens in het ziekenhuis gelegen, maar haar wens was om, als Gods tijd daar was, in haar eigen huisje te mogen sterven. Ze was bang voor een ziekenhuis, hoewel ze de keer dat ze daarin opgenomen moest worden vrijmoedigheid ontving om goed van God te spreken. Niets uit haar, maar alles uit Hem, Die haar voor tijd en

eeuwigheid had gekocht met Zijn dierbaar bloed. In het ziekenhuis kreeg ze vrijmoedigheid om hardop in gebed te gaan, op aandringen van de andere zieken op de zaal waar zij lag. Zelf sprak zij niet over dit bidden, omdat ze van die lage gedachten van zichzelf had. Later hebben de patiënten dat tegen haar dochter Maartje verteld. Dan bad zij niet alleen voor zichzelf, maar ook voor de andere zieken, voor de artsen en voor het verplegend personeel; ja, zelfs voor de overheid. Dan gaf de Heere getuigenis aan Zijn Eigen werk, zodat ze geen vijandschap ondervond. Integendeel, er werd stil naar het bidden van deze eenvoudige vrouw geluisterd en zelfs de artsen wachtten tot ze *amen* had gezegd.

We schrijven dat niet om vrouw Ruit te bewieroken. Wat zou ze dat verafschuwd hebben! De vrijmoedigheid die de Heere haar schonk is het waard om vermeld te worden, zoals zoveel in dit boekje beschreven gebeurtenissen.

Hoewel vrouw Ruit wist dat na de dood haar het leven bereid was, zag ze toch op tegen de koning der verschrikking. Ze zei wel eens: 'Ik ben niet bang voor wat er achter de dood ligt, maar wel voor het sterven.' Als ze de klok hoorde luiden, wanneer er iemand werd begraven, was ze altijd stil en bedrukt, én bezet met gedachten over de dood.

Het was op haar negentigste verjaardag, dat ze wakker werd en de vrees des doods haar bezette. Toen kwam de Heere over met deze woorden: 'Uw leven is met Christus verborgen in God' (Koloss. 3:3b), en ook: 'Hetzij dan dat wij leven, hetzij dat wij sterven, wij zijn des Heeren' (Rom. 14:8b). Daarmee nam de Heere in de dadelijkheid de angst voor de dood weg.

Ook wanneer ze begrafenissen bijwoonde, sprak de vergankelijkheid van het leven haar sterk aan. Zo kwam ze eens van een begrafenis thuis, en haar dochters vroegen hoe het gegaan was. 'Ik heb mogen zaaien', was het enige dat ze erover zei. Ze had goed van God mogen spreken; de Heere zorgde voor Zijn Eigen werk. Na een week of drie kwam een vrouw, die ook op deze begrafenis was geweest, vertellen dat het eenvoudige woord van vrouw Ruit haar aanvankelijk ruimte voor haar ziel had geschonken. De Heere zorgde voor de wasdom van het in alle eenvoudigheid gestrooide zaad.

De jaren vervlogen en vrouw Ruit was aan het einde van haar leven gekomen. Immers, het is de mens gezet om eenmaal te sterven en daarna het oordeel, zo leert de Heere ons in Hebreeën 9:27. Dat zou ook vrouw Ruit gelden. Het was al een opmerkelijk gegeven dat zij, die haar hele leven zo'n zwak lichaam had, de leeftijd der zeer sterken ruim mocht overschrijden.

Op een dag, kort voor haar sterven, liep ze uit haar keukentje naar de huiskamer en zei toen tegen Cornelia en Maartje: 'Meissies, weet je wat er zo in mijn hart komt? 'Mijn vader telt de uren''. Toen zei ze het hele gedichtje op. Overigens was ze toen nog niet ziek. Enige tijd later heeft ze kou gevat. Daardoor kwam ze op bed terecht en dat was het begin van het einde van haar levensreis; dit zou ook haar sterfbed worden. Ze heeft toen veel goed van haar Koning gesproken en de velen die haar bezochten, vermaand om de wereld te verlaten en de Heere te zoeken. Voor ieder had ze een vriendelijk woord, ook voor kleine kinderen. De jeugd was haar op het hart gebonden.

Haar zoon Abram waakte de laatste nachten bij zijn moeder. Op een nacht vroeg hij haar: 'Moeder, komt de boze nog wel eens om een hoekje kijken?'

Het antwoord was:

Ja, jongen, maar dan stuur ik hem naar mijn lieve Koning!'

De laatste avond van haar leven bedankte zij de verpleegkundigen die haar

verzorgden. Ze voelde haar levenseinde naderen. 'Nu ga ik sterven,' zei ze.

De avond van 1 december was ze al niet meer bij kennis. Ds. P. Blok, die haar trouw bezocht, deed nog een gebed aan dit sterfbed en heeft tot laat in de avond nog bij haar gezeten. 's Nachts is zij heengegaan en heeft ze haar vooral vroeger zo vaak bestreden wens mogen verkrijgen. 94 jaren en vijf maanden waren de dagen van haar aardse leven, 'en zij stierf'.

Heden overleed zacht en kalm in de vaste verzekerdheid des geloofs, onze innig geliefde moeder, behuwd-, groot- en overgrootmoeder, zuster, behuwdzuster en tante

Anna de Wachter

Weduwe van Pleunis Ruit
eerder weduwe van Willem Andries de Bakker
in de ouderdom van 94 jaar en 5 maanden.

Ouddorp: J. DE BAKKER
J. DE BAKKER-MEERMANS
Rotterdam: A. RUIT
W. RUIT-POORTVLIET
Dirksland: C. RUIT
M. RUIT
klein- en achterkleinkinderen

DIRKSLAND, 2 december 1961
Secretarieweg 29

De teraardebestelling zal D.V. plaats hebben op woensdag 6 december a.s. des nam. 2 uur, vanuit het kerkgebouw der Geref. Gemeente, waarbij U vriendelijk verzocht wordt 1 uur tegenwoordig te willen zijn, om onze geliefde overledene de laatste eer te bewijzen.

Het was de 74- jarige klompenmaker Michiel Mans, die op het gemeentehuis van Dirksland aangifte deed van het overlijden van Anna Ruit - de Wachter. Ze was heengegaan toen zaterdag 2 december nog maar nauwelijks was aangebroken: 'één uur nul', zo noteerde de ambtenaar van de burgerlijke stand op de akte van overlijden.

Anna had bevel aan haar huis gegeven; naar haar wens heeft de kist in de keukenkamer gestaan, zodat degenen die kwamen condoleren door de voordeur binnen konden komen, in de huiskamer konden condoleren, in de keukenkamer afscheid konden nemen en door de achterdeur het huis weer konden verlaten. Op deze wijze verliep alles ordelijk.

In het Eilanden-Nieuws was een bericht over haar heengaan opgenomen. Daarin stond onder andere in aansluiting op de vermelding dat zij 62 jaar weduwe was: 'Zij heeft dus haar weduwschap wel moeten uitleven, maar de Heere heeft aan haar in rijke mate betoond een Man der weduwen en voor haar kinderen een Vader der wezen te zijn. Zij was een gedegen Christin van de oude stempel, die niet alleen in de gemeente Dirksland maar over het hele eiland bekend en bemind was.'

De dagen voor haar begrafenis zou plaatsvinden, was het koud en stormachtig. Hevige regen gaf enige zorg of de teraardebestelling wel op een ordelijke wijze zou kunnen verlopen." Door de aanhoudende storm was de vrees dat vele vrienden van buiten Flakkee niet met de veerboot het eiland zouden kunnen bereiken. Maar de Heere deed de storm bedaren, de golven zwegen stil en de boot voer.

Maar er gebeurde nog iets. De grafdelver die daags tevoren het graf had gemaakt en alles in gereedheid had gebracht voor de teraardebestelling, zag tot zijn schrik dat door het stormweer het graf was ingestort. Hij vroeg aan de burgemeester wat eraan moest gebeuren. Deze besloot dat ze in een eenpersoonsgraf begraven zou moeten worden. En zo is het gebeurd; vrouw Ruit zou ook wat de tijdelijke omstandigheden betrof met vrede in haar graf dalen.

Op de dag van de begrafenis betoonde de Heere genade en ere te geven. Door het hele dorp hingen witte lakens voor de ramen, alle winkels waren gesloten en de politie maakte zich gereed om na de rouwdienst de indrukwekkende stoet naar de begraafplaats te begeleiden. De begrafenis werd geleid door de predikant van de Gereformeerde Gemeente van Dirksland, ds. P. Blok, aan wie vrouw Ruit met zulke nauwe banden was verbonden.

Op woensdag 6 december zou hij in Nieuwe Tonge voorgaan in twee dankdagdiensten. Ook zou daar in de middagdienst de Heilige Doop bediend worden. Ds. Blok was vanwege deze begrafenis verhinderd. In zijn plaats werd ds. Chr. van Dam uit Rotterdam-Zuid bereid gevonden deze diensten te leiden.

Om één uur in de middag opende ds. Blok de samenkomst in het kerkgebouw. Na het zingen van Psalm 68:10 werd Openbaring 15 gelezen en ging de predikant voor in gebed.

Ds. Blok begon zijn meditatie met op te merken dat de Heere een moeder in Israël heeft Thuisgehaald. 'Een moeder in Israël, die uit de vrucht van doorleefde oefeningen de baten naar buiten heeft geopenbaard, want de vrucht van doorleefde oefeningen wordt altijd in de vruchten kenbaar. (...) Een vruchtbaar leven heeft de Heere willen afsnijden. Vruchtbaar, omdat zij voor menigeen tot een hand en een voet geweest is. Wat heeft zij vele knopen in de harten van Zijn kinderen hier op aarde in de hand des Geestes mogen ontbinden, wat is zij tot veel onderwijzing geweest van velen van Gods twijfelmoedige erfenis. Dat heeft de Heere willen afsnijden. Eén ding is over, namelijk waarvan de discipelen onderwezen werden: *Eén is uw Meester*, namelijk Christus. (...)

Vervolgens bepaalde ds. Blok de vele aanwezigen bij de tekst uit Openbaring 15:3: *'En zij zongen het gezang van Mozes, den dienstknecht Gods, en het gezang des Lams, zeggende: Groot en wonderlijk zijn Uw werken, Heere, Gij almachtige God, rechtvaardig en waarachtig zijn Uw wegen, Gij Koning der heiligen!'*

Na het zingen van Psalm 43:4, en gebed, werd de lange rouwstoet geformeerd en werd vrouw Ruit naar haar laatste rustplaats gebracht op de oude begraafplaats aan de Kapoenstraat. Onder doodse stilte werd de kist in de groeve neergelaten.

Aan het open graf werd gesproken door de oud-predikant van Dirksland, ds. H. van Gilst, en door ds. Blok.

Teruggekeerd in het kerkgebouw, besloot ds. Blok met het lezen van Openbaring 21:1-7, waaruit hij nog een kort woord sprak.

De nabegravenis werd besloten met het zingen van Psalm 68:2 en gebed. In het Eilanden-Nieuws stond een verslag van deze rouwplechtigheid, dat eindigde met het veelzeggende: 'Het was een zeer indrukwekkende begrafenis.'

Na de begrafenis was er een groepje jongeren die de grote, indrukwekkende rouwstoet door het dorp hadden zien gaan en daar spottende opmerkingen over maakten. Een van hen vermaande de andere jongens om dat niet te doen. 'Want', zo zei hij, 'ik heb die vrouw op een begrafenis uit haar leven horen vertellen.' Dat was dezelfde begrafenis waarover vrouw Ruit zei dat ze had mogen zaaien. Zoveel beslag had haar gesprek gelegd.

Vrouw Ruit is nog niet vergeten. Zeker onder het oude volk op Flakkee en daarbuiten valt haar naam nog regelmatig. Zo vertelde J.A. Kardux uit Herkingen, ouderling van de Gereformeerde Gemeente in Dirksland, in het Reformatorisch Dagblad van 5 februari 1994: 'Toen ik jong was, kwamen hier in deze boerderij (De Klaver aan de Wellestrijpsedijk in Herkingen) soms gezelschappen bijeen van 25 tot 30 kinderen van God. Er werd gesproken over de oefeningen van het genadeleven. Vrouw Ruit bezocht mijn ouders geregeld. Ik zat er als kleine jongen bij. Dan streek ze met haar hand door mijn haar. 'Je moet er maar veel om vragen,' voegde ze me dan toe. Dat liefdevolle, die gunning, dat hebben we ook vandaag op het eiland zo nodig. Wij staan bekend als een behoudende streek, maar maakt u zich daar geen overdreven voorstelling van. Ook hier verdwijnt het beslag van Gods Woord meer en meer.'

De naam van vrouw Ruit wordt nog genoemd, zo stelden wij vast. Maar het gaat niet om háár naam. Die had ook voor haar zijn glans verloren. Door vrije genade had zij mogen leren dat het gaat om die ene Naam, onder de hemel gegeven tot zaligheid. Nu mag ze eeuwig en storeloos gewagen van die Naam, zo heilig, groot en goed:

*Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen;
Men loov' Hem vroeg en spá;
De wereld hoor', en volg' mijn zangen,
Met amen, amen, na.*

6. Het einde van Cornelia en Maartje Ruit

Na de dood van Anna bleven haar dochters **Cornelia en Maartje** in het huis wat hun moeder van de Heere gekregen hadden achter. Cornelia heeft haar bekeringsweg en andere lotgevallen van haar en haar zus beschreven. *Uw wonderen van oudsher*, Gebr. Koster, Barneveld 1994. Deze worden hier niet weergegeven.

Zij hoopten ook in hun huisje te mogen sterven. Daarna zou het pandje aan het ziekenhuis verkocht moeten worden, tegen de gangbare prijs, en worden afgebroken. De dochters bleven er met toestemming van de directie van het ziekenhuis wonen, maar niet tot hun dood. Wegens nieuwbouw van het Van Weel-Bethesda ziekenhuis moest dit huisje als laatste in de straat worden afgebroken. Reeds eerder waren woningen onteigend en gesloopt, maar opmerkelijk genoeg bleef Anna's huisje als laatste staan. Toen het moment aanbrak dat ook deze woning onder de sloophamer zou vallen, was voor Cornelia en Maartje een woning beschikbaar in het nieuwe verzorgingshuis 'Geldershof' aan het Poldersweegje. Daarin konden zij, gelet op hun hoge leeftijd, meteen een plaats krijgen. Ze hebben in hun oude huisje bijna 75 jaar lief en leed mogen delen en vaak de gunstbewijzen des Heeren mogen ervaren. Hun woning was een tent der samenkomst voor Gods volk.

Met instemming citeren wij ds. P. Blok in het eerder genoemde *Voorwoord*, waarin hij op 8 oktober 1994 schreef: 'Het oude huisje is gesloopt. De plaats waar het volk vergaderde is niet meer. Er staat een geslacht op dat van deze gebeurtenissen niet meer weet. Het oude verdwijnt en de taal van de ouden wordt nauwelijks meer gehoord. Het onderscheid tussen Schibbolet en Sibbolet wordt slechts door weinigen beluisterd.'

Zolang zij aan de Secretariweg mochten wonen, zo kort woonden ze in Geldershof. Reeds in de eerste nacht van hun verblijf in de nieuwe woning overleed **Cornelia**, in de volle zekerheid des geloofs. Op 31 januari 1986 brak het ogenblik aan dat haar strijd vervuld werd en mocht ze op 92-jarige leeftijd ingaan in de stad die fundamenteen heeft en welker Kunstenaar en Bouwmeester God is.

Slechts **twee** dagen later, op 2 februari 1986, volgde **Maartje** haar, op de leeftijd van bijna 89 jaar. Ook voor haar gold dat ze was heengegaan in de volle zekerheid des geloofs.

Vanuit de kerk van de Gereformeerde Gemeente te Dirksland werden hun lichamen op dinsdag 4 februari ter aarde besteld op de oude algemene begraafplaats, waarop ook Anna en zovelen van Gods kinderen rusten tot aan de morgen der opstanding. De begrafenis werd naar hun wens geleid door de consulent, ds. N.W. Schreuder uit Goes. Zij wensten daarin de ordelijke weg te bewandelen.

Aan het graf sprak ds. P. Blok uit Capelle aan den IJssel.

Op de dag vóór deze begrafenis werd de oude ouderling C. Noorloos uit Meeuwen begraven. Ds. L. Vogelaar zei aan het eind van die rouwdienst: 'We hoorden vanmiddag nog even van die twee dames Ruit, die ook zo plotseling zijn gestorven, maar we mogen ook van hen geloven dat zij in de Heere zijn gestorven.'

"Want het leven is mij Christus en het sterven is mij gewin."
(Filippenzen 1 vers 21)

Heden nam de Heere, na een langdurige ziekte, voor ons nog onverwacht, in de volle zekerheid des geloofs, van ons weg onze innig geliefde zuster, tante en oud-tante

CORNELIA RUIT

in de gezegende ouderdom van ruim 92 jaar.

31 januari 1986

"Want het leven is mij Christus en het sterven is mij gewin."
(Filippenzen 1 vers 21)

De Heere, Wiens wegen hoger zijn dan onze wegen en Wiens gedachten hoger zijn dan onze gedachten, nam binnen enkele dagen nadat Hij mijn innige geliefde zuster, onze tante en oud-tante Cornelia tot Zich nam, nu ook tot Zich in de volle zekerheid des geloofs mijn innig geliefde zuster, onze tante en oudtante

MAARTJE RUIT

in de gezegende ouderdom van bijna 89 jaar.

Rotterdam: A. Ruit
en verdere familie
2 februari 1986

Verzorgingshuis 'Geldershof'
Poldersweegje 2, 3247 KE Dirksland
Correspondentie-adres:
Michelangelostraat 270, 3066 NP Rotterdam

De begrafenis heeft plaats gehad heden dinsdag 4 februari 1986 om 14.00 uur op de alg. begraafplaats te Dirksland, vanuit het kerkgebouw der Ger. Gemeente.

7. Briefwisseling met Mientje Braal

1. Aan vrouw Ruit

Tholen, 1915.

Zeer geliefde vriendin,

Die ik toch innig met mijn ganse ziel (naast God) lief heb gehad, van die tijd dat ik uw gezicht gezien heb, ik geloof haast drie jaar geleden.

Geliefde Vriendin, ik had al eens eerder willen schrijven uit kracht van de inwendige betrekking, die ik toch meende te voelen. Had ik je in december dadelijk geschreven, dan had het wel gegaan, want toen was ik het vast van plan, ook aan Vr. Klaassen, maar mijn lichaam was toen zo zwak, dat ik haast niet kon schrijven en later durfde ik het niet meer.

Och, dat die Eeuwige Koning mij weer eens opnieuw kwam in te leiden, in de weldaad die Hij aan mijn ziel gedaan heeft. Hij is het toch alleen, Die er de ere van toekomt. Hoewel ik van mijn kindse jaren al indrukken had van dood en eeuwigheid, zijn die in mijn jonge en verleidelijke jaren al gauw vergeten, hoewel ik nooit de zonde gerust gediend heb.

Maar om nu kort te wezen.

Geliefde, nu vijf jaar geleden bracht de Heere mij dat vreselijke voor ogen om voor eeuwig verloren te gaan. Maar er een hele lange winter in het gezicht van tegen een Heilige en Rechtvaardige God gezondigd te hebben en dat tegen licht en beter weten in, en o, dat vreselijke daarvan gedurig niet anders denkende dan om eeuwig om te komen en dat rechtvaardig. Daar zijn zoveel werkzaamheden uit voortgekomen, dat het niet anders was dan: *Heere, heb geduld met mij en ik zal U alles betalen*; maar die heilige kar kapte de Heere haast om, om mij te laten zien dat al mijn gerechtigheden waren als een wegwerpelijk kleed.

Dat deed mij uitroepen: "Heere, wat moet ik doen om zalig te worden?" Waarop de Heere voor mijn benauwde ziel een weg ontsloot in die dierbare Borg en Middelaar, Die gekomen is, niet voor rechtvaardigen, maar voor zondaars tot bekering. O, wat ontsloot de Heere met veel ruimte die weg voor mijn ziel. Nu kon ik nog zalig worden. Maar ach, geliefde Vriendin, die vruchten waren zoet maar droogden gauw op. Ik dacht dat ik alles had en stond wederom met ledige handen voor God. En ik stond wederom met een schuldige ziel en wist niet wat die Borg ook voor mijn ziel zou wezen. Hoewel de Heere mij evenwel niet in al die tijd aan mijzelf overgelaten heeft, in al de noden en ellenden sindsdien veel geweest zijn. Maar kwam mijn ziel soms liefelijk te omhelzen en och, dan had ik weer nieuwe moed; en voelde weer dezelfde onvoldaanheid in mijn ziel. Dat is in die afwisselingen voortgegaan, totdat ik november 1915 in de kerk kwam onder het gehoor van een preek van de godzalige Van der Groe, met de woorden: "En Hij was hun als diegenen die het juk van op hun kinnebakken oplichten en hun voeder toe te reiken.

Daar kwam die man in te zeggen dat zij onder het juk der zonden verlost werden, te veel om het te schrijven. En daar stelde de Heere mij in al mijn naaktheid voor de weg en daar werden al mijn ondervindingen als rietstaven uit mijn handen geslagen en hield niets over dan een naakte onbekeerde ziel.

Maar o geliefde, hoe ik toen vier weken over de aarde gelopen heb, kan ik beter voelen dan schrijven. Ik heb geprobeerd God mee zien te bewegen, maar de Heere wou niets van mij hebben, de Heere en ik had niets om te betalen. Dat duurde totdat de Heere mij op een avond liet zien, dat ik in het Paradijs van God afgefallen was en daardoor alle tijdelijke en eeuwige straffen waardig was. En o, geliefde vriendin, daar zette het gericht zich en de boeken in mijn consciëntie werden geopend, daar werden

al mijn zonden zowel erf- als dadelijke zonden voor ogen gesteld.

En o, geliefde Vriendin, daar toonde God mij al Zijn heilige wetten en geboden waar ik schuldig onder was. Daar kreeg ik de Heere als een vertoornd Rechter boven mij, en een gapende afgrond om zo maar elk ogenblik in te storten. En o, geliefde vriendin, ik kon er niet in, want daar zou ik eeuwig God moeten vloeken. Ik wist mij nergens te bergen; had ik van God weg kunnen vluchten, ik had het zeker gedaan. Dat duurde van dinsdagavond tot woensdagavond en toen liet de Heere mij zien, dat Hij niet een van Zijn heilige deugden kon krenken om mijn behoudenis.

En daar werd ik het met God eens en kreeg een welgevallen in de straffen, zodat ik niets meer te zeggen had. *Ach Heere, verdoem mij maar*, en zo voelde ik mij weg zinken onder de toorn van God.

Maar op hetzelfde ogenblik vielen die woorden in mijn hart: *Ik wil niet dat deze in het verderf nederdale. Ik heb verzoening voor haar gevonden*. En direct viel de benauwdheid weg en daalde er vrede in mijn hart. Ik heb toen nog een paar uur kunnen rusten, maar bij het ontwaken was al de vrede weg.

Daar ze in mijn hart afvroegen: "Kan je nu zeggen dat je zonden vergeven zijn?"

Riep ik uit: "Ach neen Heere en nu moet ik U nog missen." Zo liep ik nog zo ongelukkig als 't maar wezen kon tot maandagavond. Toen beliefte de Heere Zich nader te openbaren, hoewel ik geen verwachting had, door Zichzelf te vertonen in al Zijn dierbaarheid, gepastheid en schoonheid met die woorden: "Ziet, hier ben Ik."

O, wat was ik verwonderd, daar kwam die lieve Koning mij de hand vatten en naar 't kruis leiden en aldaar kwam Hij tonen wat Hij voor mij (en ook voor de ganse kerk) geleden heeft. Hoe Hij daar de toorn Gods gedragen en aan 't vloekhout gehangen heeft. Om Zijn volk en ook mij van een eeuwige vloekdood te verlossen.

Ik smolt weg, want daar voelde ik mijn ziel zo rein zonder zonden, zonder enige vlek of rimpel, uitgewassen in dat bloed des Lams. En zo zweefde Christus met mij tot voor Zijn Vader en sprak: "*Zie hier Vader Mijn bruid*."

Maar o, geliefde vriendin, dat lieve aanschijn des Vaders dat ik daar mocht ontmoeten, het is niet om uit te drukken. Al de gramschap was weg, het was of de Vader mij omhelsde, als Zijn kind aan het hart drukte en alles was blij, want alles had tegen mij gevloeit, maar nu sprak alles van vrede en zo ben ik drie dagen en drie nachten in het wonder weggezonden. Voor één die de eeuwige dood verdiend had, kreeg nu het eeuwige leven, totdat de Heere weer van mij op voer.

Ik kan al de bijzonderheden niet op papier zetten, maar hoop uw aangezicht toch wel eens te zien. Want ik vraag je: "Hoe heb je het sinds die tijd gemaakt of gehad?"

Vier weken heb ik in die zoete vrede verkeerend en wist ook niet dat mijn hart nog aan iets vast zat, maar het kwam daarna openbaar. Dikwijls daarna en vragende aan de Heere kwamen gedurig die woorden: "Zie Ik zal uw stenen gans sierlijk leggen en u op saffieren grondvesten." Maar ik voelde dat de Heere Zelf het op moest klaren. Dikwijls heb ik sindsdien vreselijke slingeren in mijn ziel, dat ik van moedeloosheid niet wist mij waar te bergen.

Ik dacht verleden week er van om te komen, en nu stuurde de Heere zo een geliefd kind van God (**Vr. Klaassen**)¹⁴ uit Den Haag. Maar vriendin, die banden die gevallen zijn, geloof ik, zullen gaan over dood en graf en eindigen in de nimmer eindigende eeuwigheid.

Geliefde Vriendin, mijn papier is vol en ga eindigen, maar niet met mijn hart. Och schrijf alsjeblieft eens een leettertje terug als u kunt, na hartelijke groeten,

Uw vriendin Mientje Braal.

¹⁴ Esther Klaassen - de Korte heeft haar levensschets nagelaten in briefvorm

2. Aan Mientje Braal

Dirksland, 11 februari 1916.

Lieve zielsvriendin met uw man en kinderen.

Wij zijn tot hiertoe nog redelijk wel, wij zijn wel niet sterk, maar mogen toch op de been zijn en dat is ook een schat, hé? Boven zoveel duizenden, die de gezondheid moeten missen, want het is een wereld van krankheden en ellenden. Daar is bij ons in Sommelsdijk van de week nog een man door de bliksem getroffen. Verschrikkelijk hé en dat in de winter.

Ik was toch zo blij met uw lieve briefje. En daar de weg en de leiding Gods in mogen vernemen, wat de Heere aan uw ziel gedaan heeft. O lieve meid, geheel mijn hart mocht er in vallen. Wat een eeuwige schat toch weggelegd, hé? Voor Zijn arme lieve volk, die de Heere Zelf op komt zoeken door Zijn vrije zondaarsliefde, want het is toch enkel genade, hé? Dat de Heere naar ons om komt te zien en nu is het in deze weg welkom in de strijd, dat zal u wel al genoeg ondervinden, want nu is het een gestadige dood om Jezus' wil, want zij worden ten allen tijd de dood overgegeven om de doding des Heeren Jezus gelijkvormig gemaakt te worden, om één van vlees en één van geest met Christus te mogen leven, want het afsterven van de oude mens om aan te doen de nieuwe mens, die naar God herschapen wordt.

O lief kind, dat gaat door pijnlijke ervaringen, want eerst hebben wij over de dood geweend net als de Egyptenaren, waar de eerstgeborenen stierven, maar nu wordt het een ander paadje. De Romeinen kregen een dode op hun rug gebonden en dat is een zware last, lieve meid, want de dood geeft niets mee, daar is geen beweging in van iets te kunnen leven en hoe meer men dan met hem sjouwt, hoe walgelijker hij wordt. Hij geeft zijn walgelijke doodslucht, zodat men van hem walgen moet, gelukkig voor een ziel die het leven in een Ander gevonden heeft, in die lieve Borg.

Dat de dood maar een walgelijke stank voor hem is, zodat hij het er niet bij houden kan, die wordt vanzelf door Gods lieve Geest uitgedreven naar een verse en levendige Weg, waar die lieve Koning op geproefd en gesmaakt wordt. Die het beweegoffer Zelf is om Zijn volk te reinigen van alle smet der zonde, want als wij de zonde gestorven zijn met die lieve Borg aan dat gezegende kruis.

O, mijn lieve kind, dan komt de wassing en reinigmaking aan om rein voor die lieve God de Vader gesteld te kunnen worden. Want eerst gaat het over de zonde en schuld die open stond voor een heilig en rechtvaardig God, Die betaling eist door ons of door een Ander, maar dan moeten wij de smet van onze val uit gaan dragen, naar die wegnemende daad van die schuld.

Oh, dan wordt hij een evangelische zondaar, dat hij wel eens ondervinden moet dat zijn lippen bewimpeld zijn en dat hij wel eens uit moet roepen: "Onrein, onrein, melaats van de hoofdschedel tot de voetzool toe" En dan gebeurd het wel met zijn ziel, zoals het Oude Verbond voorgeeft, vooreer zij niet al heel melaats waren, werden zij gedurig zeven dagen opgesloten tot zij al heel melaats waren en dan kwam de Priester ze rein verklaren. Oh, zo komt die lieve Heere Jezus als die Hogepriester Gods ook handelen met Zijn keurlingen. Hij komt ze ook gedurig op te sluiten en voordat Zijn volk niet algeheel melaats is, is er geen plekje voor Zijn vrije zondaarsliefde in ons hart.

Want als wij zalig gesproken zijn van schuld en straf, dan zijn wij nog niet zalig gemaakt om ons leven alleen uit die Fontein des heils te putten. Oh neen, dan komen wij op wegen, die wij niet weten en paden die wij nooit gekend hebben, waar die lieve Koning komt te beloven dat de blinde op die weg niet om zal komen en de dwaas niet

zal verdwalen. Oh, mijn lieve, nu zal u ook wel eens ondervinden in uw hart dat de roede voor de rug der zotten is, want langs die weg wordt het zo pijnlijk om toch zulke hebbelijke handen te hebben om te tasten, daar die hand toch afgekappt wordt. En dat doet ook zeer. En als u dit briefje niet verstaat, geliefde, bewaar het dan maar een poosje, dan zal u liet wel eens te verstaan krijgen. Doe de hartelijke groeten aan 't volkje, ook bij mijn zwager en zuster. Zijt nu met uw man en kinderen hartelijk gegroet van uw liefhebbende vriendin
Wed. P. Ruit en kinderen.

3. Aan vrouw Ruit

Tholen, 12 april 1916.

Geliefde Zielsvriendin met uw kinderen.

Daar ik door Gods genadige bijstand nog ben die ik ben, hoop ik u met Zijn hulp een paar lettertjes te schrijven. Lieve Vriendin, door Gods goedheid ben ik weer een weinig aan het opknappen, mijn lichaam is er zo naar aan toe geweest, dat ik in het eerst dacht, dat het nog zo ver niet zou komen. Het is vandaag acht weken geleden dat ik bij mijn schoonzuster een erge benauwdheid kreeg en daarop ziek werd. Omdat ik niet meer vervoerd kon worden, heb ik daar zes weken gelegen. Maar nu ben ik weer zover, dat wij in ons eigen huisje zijn. Ik ben nog erg zwak en kan nog niets doen, maar tot hiertoe heeft de Heere toch weer geholpen en ons er uit gered.

Toen we thuis kwamen zei ik tot mijn man en kind. "Och, laten we onze knieën maar eens buigen voor dat lieve Wezen, voor de menigvuldige trouw en weldaden, zowel uit- als inwendig aan zo een zondige bewezen."

O, geliefde, ik had op die ogenblikken een indrukje wat dat lieve Wezen zo voor Zijn volk was. Het heeft mij in al die tijd aan niets ontbroken. Zodat ik soms zo verlegen was over de weldaden, dat ik er onder wegzonk. Maar het grootste was, dat ik dagen heb mogen doorbrengen, dat ik boven 't stof was en zoveel van Gods zalige gemeenschap heb mogen proeven en smaken, zodat ik van mijn lichaam dat zo ziek was, niets gevoelde. O lieve, ik was toen zo blij dat er een dood was die ons tot die lieve Koning zou voeren. Daar waar we Hem alleen volmaakt lief zullen kunnen hebben en zonder zonden zouden kunnen dienen.

O geliefde, wat een zalige ogenblikken heb ik daar mogen beleven, temeer daar ik van tevoren zo bezwaard geweest was. Daar kon ik zelf geen verklaring van geven en daar had ik al een tijdje een ellendige ziel omgedragen, zodat het ene me niet verkwikte.

O geliefde vriendin, toen ik je briefje kreeg verstond ik het niet, maar moest maar gedurig zuchten: "Och Heere, doe mij het toch eens verstaan." Maar geliefde, dat ik het door zo'n pijnlijke weg iets van moest leren, was mij toen niet bekend. Maar op mijn ziekbed heeft de Heere mij, door middel van je briefje, er wat van laten leren en werd het mij zo dierbaar, dat ik het drie weken op bed gehad heb. Ze vroegen wel eens aan me wat of ik daar toch altijd bij me had. Waar ik zei, dat God mij daaruit leerde.

Lieve vrouw Ruit, ik zou je het hoe en wel graag schrijven, maar ik wordt zo moe. Ik hoop, dat ik je maar eens gauw zien mag en hoop dat wij van mond tot mond en van hart tot hart alles eens zeggen mogen.

Nu lieve, ik kan niet meer, mijn hersens zijn de laatste tijd zo verzwakt en ook mijn rechterhand is niet meer zoals vroeger. Och, ik moet maar gedurig zuchten: "Och Heere, maak me toch maar eens willens en een gewillige kruisdrager, want mijn vlees wil er maar niet aan." En och, geliefde, als ik bukken kan voor dat lieve Wezen, dan ben ik op mijn best. Nu, dag hoor, ook de groeten aan uw kinderen.

Waar is Abram op 't ogenblik?

Ook de groeten van mijn man en ook van **Cee Baay**¹⁵ en van mij,
uw vriendin Braal.
Als u kan gedenk mij ellendige in uw gebeden. Dag.

4. Aan Mientje Braal

Dirksland, 28 april 1916.

Lieve zielsvriendin met uw geliefde man en kinderen.

Wij zijn tot hiertoe redelijk wel, wij zijn wel niet sterk. Keetje is heel zwak en ik heb veel zwakte en pijn.

En u vroeg hoe het met Abram ging in uw lieve briefje, waarmee ik zo blij was. Abram is nu weer gezond, hij is ook ziek geweest in het kamp. Hij is nu al zeven weken weg en is nog niet thuis geweest, daar het kamp besmet verklaard is. Nu mochten ze er niet uit. Dus die arme stumpert en meer met hem worden zwaar aangepakt.

Oh, wat heeft de zondeval toch teweeggebracht. Wij hebben God verlaten in 't Paradijs en hebben nu smart op smart te vrezen. En, lieve meid, daar deel ik met mijn kinderen ook in, toch is de Heere goed voor mij hoor, mijn lieve Koning helpt mijn lasten te dragen. Ik heb veel onder Abram geleden, en toch ben ik bewaard gebleven om tegen mijn Maker te twisten, want de Heere heeft mij vroeg ingewonnen voor rampen en wederwaardigheden en die heb ik ook mogen omhelzen als een roede voor mijn eigen schuld en daar mag ik nu nog al eens voor het aangezicht des Heeren staan om toch maar bewaard te blijven, om niet hard van mijn lieve Koning te spreken en de Heere kwam ook mijn zware last wat over te nemen en nu mag ik dat kind nog al eens bij die God opdragen of hij toch maar onderworpen mag zijn onder zijn lot. En dat is hij nogal. Hij ziet wat er toe nodig is om in zo'n weg Gode te zwijgen en die weg over te nemen als zijn eigen schuld. Nu, dan heeft hij toch nog werkzaamheden tussen God en zijn gemoed, is 't niet waar mijn geliefde?

En o, Mientje, nu deed er van de week weer wat op met mijn oudste zoon, Jacob is zaterdag met zijn vrouw en kind naar Reewijk gegaan. Toen is hij maandagmorgen overreden door een melkwagen. Zijn rechterarm aan een stok en zijn linkerduim is gebroken. Oh, wat een toestand, hé? Voor vlees en bloed, maar ik was er nogal kalm onder. Ik was er 's nachts zo mee bezig in mijn hart dat het zo'n diep lot was. En toen kwam die lieve Koning in mijn hart, dat Hij nog maar met mate hem gekastijd had. Ik zei: "Ja lieve Heere, dat heeft U welgedaan, want hij had dood kunnen zijn". Maar nochtans is het een gevoelige weg. Hij zit toch weer met zijn zaak overhoop, dus alles hangt er toch van af, hé?

U schreef in uw briefje dat u weer hersteld bent, maar toch zwak zijt. Nu, dat zal u wel blijven, maar ik was jaloers op u dat u zoveel van uw lieve Koning hebt mogen smaken. En ook leringen op heeft mogen doen en als de Heere ons oefeningen komt te leren, leren we die meestal in het donker. Want in de Majesteit kunnen wij niet leren. Wel zakken en zinken en smelten van de liefde Gods. Maar als de Heere ons wat komt te leren in de weg der heiligmaking om een lijdende Borg na te wandelen, dan komt de Heere Zijn Majesteit te verbergen achter de wolken, omdat wij een lijdende Borg tot zaligheid nodig hebben. Maar ook een lijdende Borg tot heiligmaking. Wie met Hem geleden zal hebben, zal ook met Hem verheerlijkt worden.

O lief kind, wat heb ik daar in 't kort nog oefeningetjes in op mogen doen en och,

¹⁵ **Cornelia Baaij**, zuster van ds. W. Baaij, getrouwd met Arend Kot. Zie laatste hoofdstuk, nr. 12. Zie voor de levensbeschrijving van Arend Kot: *Gods wonderlijk genadewerk*. Uitgeverij de Groot Goudriaan, Kampen

geliefde, dan ligt er toch zo'n sterkte in als we lijden tussen vlees en geest, dat er dan een lijdende Borg geopenbaard worde, Die in alle ellende ons is voorgegaan. En als dan verlooehening achter Hem mogen oefenen om Zijns Naams wil te lijden, o geliefde Mientje, wat ligt daar een sterkte in, en een wachtend uitzien om eenmaal volmaakt met die Koning te mogen zijn. Waar geen rouwklagers meer door de straten zullen gaan en waar we niet in 't zwart zullen behoeven te lopen.

Ik meen van binnen, hoor, in ons hart, dat kan aan het vlees niet gezien worden. Wel in de wandel, want hoe nauwer onder het lieve Wezen, hoe nauwer ook onze wandel is voor Hem. Want, o lieve meid, om Gods dienst te houden enkel uit de waarde Gods om niet; dat wil vlees en bloed niet hoor! O, dan wordt hij het zo zat! En dan ligt er een deeltje tegenover dat zou de Heere wel willen dienen om Zijns Zelfs wil, al was er geen hel tot straf en geen hemel ter beloning; en dat zou Gode wel willen zwijgen in al Zijn doen en dat zou wel willen roemen in de oordelen; maar daar komt alles tegenop. Oh meid, dat heb ik toch van de winter ook al zo diep ondervonden. Mijn oude natuur is al boos op God geweest en hij is nog wel boos, maar 't ligt een weinigje onder.

'k Heb van de winter met alles dat ik in huis had gebrek gehad. Ik had met een deel sloffen in huis geen vuur in mijn stoof, ik heb het wel gebruikt hoor, zo moet u het niet vatten hoor.

Ik zou met alles omkomen. De Heere zou niet meer geven als dit op was en dan wou die oude baas mij nog dankbaar laten zijn, als hij de snoodheid in mijn hart bereikt had, dan liet hij mij over alles zien wat ik had en dan dwong hij me om dankbaar te wezen, dan kwam hij mij als een engel des lichts voor en ik kon beter sterven als buigen. En ik zag niet wie het was, maar op een ogenblik kwam de Heere eens en Die toonde mij waarom ik mijzelf niet voor de Heere over had en toen brak de strik. „0", moest ik zeggen, "Heere, dat is het. Ik vecht maar om te leven".

En toen, een dagje of wat later, ik was onder het gehoor van Ds. van der Garde, daar beliefte de Heere Gods dienst levendig te maken. Oh, wat heb ik het woord opgegeten en daar mocht ik bukken onder al de weldaden voor ziel en lichaam. Wat is dat een schat, hé? Buiten onze sleurdienst en toch kunnen wij onze sleurdienst niet missen, anders raken wij het redelijke kwijt, maar gelukkig als de Heere er eens doorheen komt, hé?

Doe al 't volk de groeten, ook **Cee Baay** en bij mijn familieleden en de hartelijke groeten van mij

uw liefhebbende vriendin

Wed. P. Ruit en kinderen.

5. Aan wed. Ruit

Tholen, 17 mei 1916.

Innig geliefde vriendin met uw geliefde kinderen.

Met Gods hulp hoop ik, voor dat je komt, nog een klein briefje te schrijven. Geliefde vriendin, aangezien de zwakheid op het ogenblik van mijn lichaam niet toelaat veel te schrijven, zo voel ik mij toch inwendig gedrongen het toch te doen.

Wij hebben uw briefje ontvangen en ook vernomen dat u ook weer in allerlei druk zit. O, geliefde vriendin, een ogenblik mocht ik nog met u meegevoelen, maar kreeg op die ogenblikken nog een indrukje wat het wezen zou om eens van alles verlost te wezen en daar te mogen wezen waar geen inwoner meer zal zeggen: "Ik ben ziek!" Waar het volk dat daar woont vergeving zal hebben van al haar ongerechtigheden. Maar geliefde, te meer was ik blij met uw lieve briefje, omdat u nog een snaar in mijn ziel mocht aanraken. Ik was in zo'n ellendige toestand voor mijn ziel, dat ik niet weet

ooit zo ellendig geweest te zijn. En daar mocht ik uit uw mond horen, dat het soms kan wezen of de Heere nog nooit van vrede tot uw ziel gesproken had. Oh lieve, wat voelde ik toch een vereniging, zodat ik u in mijn hart als wenende om uw hals viel en uitriep: "Och Heere, voelt dat lieve kind van U zich ook zo? Dan kan het nog met mij."

Want geliefde, ik heb niet kunnen denken dat het toch zo laag met mij af zou lopen, ik voel me toch soms zo ellendig. Zodat ik walgen moet van mezelf vanwege mijn geesteloosheid, zucht- en biddeloosheid. O, dan voel ik reuk noch smaak aan God, zodat er niet één geestelijke zucht in mij is, maar niets anders dan dood en verderf. Want al wordt hij er uitwendig voor bewaard, dan ondervindt hij toch inwendig hoe diep hij gevallen is. Dood in zonden en misdaden en dat alles woont in hem.

Geliefde vriendin, ik heb het soms zo kwaad voor mezelf, want van binnen zeggen ze: "Daar loopt geen een zo'n uitgedroogd, ledig vat als u." En dan ben ik soms benauwd als ik iemand zie, want mijn vrome vlees wil er niet aan.

Verleden week zei mijn man nog tegen mij: "Jij bent toch gelukkig, want dit en dat is er toch gebeurd?"

Ik zeide: "Oh jongen, het zal toch zo'n wonder wezen als ik er kom, want de posten beven vanwege de vrees dat het nog voor eeuwig buiten zal wezen." En dat kon hij maar niet geloven. En dat duurt dan weer net zo lang tot dat lieve Wezen Zich weer met mij een ogenblikje gaat bemoeien en dan drijft het weer zo uit tot die lieve Koning, dat ik het bij de dood ook niet meer kan houden.

Geliefde vriendin, dan moet ik me wel eens weg wonderen over de wijze leiding van die Bouwmeester en krijg ik weer een gevoel, dat Hij niet gekomen is om gediend te worden, maar om te dienen. Oh lieve, de Heere laat toch niets anders over dan een ellendig en arm volk.

Maar geliefde, ik ga eindigen in de hoop, dat gij deze in welstand mag ontvangen. Het is gebrekvol, ik moet het bekennen, maar kan niet anders schrijven dan in mijn hart is. Weest met uw kinderen gegroet van mijn man en kinderen en inzonderheid van mij, uw liefhebbende vriendin

Mientje Braal.

Dag.

6. Aan Mientje Braal

Dirksland, 28 mei 1916.

Geliefde zielsvriendin met uw man en kinderen.

Door de genade Gods zijn we allen nogal redelijk wel en dat heb ik ook van u weer mogen vernemen. Hoewel u zwak zijt.

Oh lieve Mientje, ik was toch zo blij met uw briefje en mocht er uw geestelijke armoede zo in verstaan, wat gij zoal op en neer door moet leven. Oh geliefde, dat wonder in mijn hart, dat de Heere mijn geringe lettertjes u nog liet treffen tot bemoediging en versterking voor uw hart. Ik zei: "Ach lieve Heere, zo'n nieteling die op de wegen Gods maar staat als een blinde en dwaze, die niet weet langs welke kant de Heere aan Zijn eer komt." Want met al onze inleggende genade, geliefde vriendin, kunnen we niet één voetstapje voortgaan op de weg. Neen lief kind, daar moet de Heere ons bij de hand nemen en leiden op de paden, die wij niet weten en wegen, die we niet kennen. Dan worden wij gezet als arme weetnieten. Maar op die weg komt de Heere Zijn arm volkje te beloven, dat de blinde er niet op zal omkomen en de dwaas zal er niet op dwalen. En oh lieve, dat kunnen we lang goed maken in de belijdenis. Maar als we het in praktijk met ons hart moeten gaan beleven om zichzelf niet anders uit te vinden voor dat lieve Wezen als een dwaas en een blinde. Oh dan komt genade

op prijs te staan, hoe ouder in de weg hoe dieper dat het komt en hoe wonderlijker dat het wordt. Want wij kunnen maar niet beseffen langs welke kant de Heere het hart weer eens in komt te nemen. Oh neen, de Heere is een verrassend Wezen, Hij komt als al de deuren gesloten zijn. Wij zitten uit te kijken, dan aan de ene kant en dan eens aan de andere kant en de Heere doet Zijn lieve werk in 't hart. Hij komt het zo onmogelijk te maken bij de gedurigheid of er geen weg meer voor Zijn komst schijnt te zijn.

En wat valt het dan weer mee hé? Als de Heere dan weer komt. *Zie hier ben Ik! Ik ben uw heil.* Oh wat springt de ziel dan weer op van vreugde. Dan wordt de keus weer verlevendigd en hij neemt weer nieuwe dienst bij die lieve Koning. Dan kan die nalezing nog zo zoet zijn hé? De Heere geeft Zijn lieve gunst te herkauwen met de reine dieren; driewerf gelukkiger dan wie met die reine dieren geplaatst mag zijn; die herkauwen mogen en die de klauw in tweeën klieven mogen. Want oh, geliefde, het is zo'n gesepareerd stuk dat wij nodig hebben om van de Heere te leren. We zouden kunnen hebben dat we herkauwen en de klauw niet in tweeën kliefden. Oh dan worden we nog onrein verklaard en we zouden het andersom kunnen hebben, dat we de klauw in tweeën kliefden en niet herkauwden. Oh dan werd men nog bij de onreine geplaatst, maar nu driewerf gelukzalig die het beide geschonken mag worden.

O mijn lieve, dat kunnen we onszelf niet leren, dat komt de Heere Zijn lievelingen te leren in de weg der heiligmaking, want zonder heiligmaking zal niemand God zien.

Ik wenste u en mij en al het lieve volkje toe, dat we het maar van dat lieve Wezen mochten leren, dan komt de Heere aan Zijn eer en onze ziel aan de zaligheid.

Wij hebben verleden zondag Avondmaal gehad. Oh, daar heeft de Heere Zichzelf in willen vertegenwoordigen. Oh geliefde, u was ook in mijn hart, ik gevoelde hoe nauw ik aan u verbonden was en hoe ik u in mijn hart kreeg te drukken met het lieve volkje en 's avonds met de nabetrachting had ik wel met al Gods lievelingen ineens binnen willen stappen om maar voorgoed bij die lieve Koning te mogen zijn.

Nu geliefde, ik hoop na Pinksteren naar Tholen te komen als de Heere het ons vergunnen wil.

Jacob zijn arm is uit het gips in een ander verband. Hij stond mooi, zei de dokter; zijn duim is nog erg dik.

Doet de hartelijke groeten aan

't volkje en ook aan mijn familie. Zijt met uw man en kinderen hartelijk gegroet van mij uw liefhebbende vriendin

Wed. P. Ruit en kinderen.

7. Aan wed. Ruit

Tholen, juli 1916.

Innig geliefde zielsvriendin met uw kinderen.

Uw kaartje hebben we in redelijke welstand ontvangen en oh je kan niet begrijpen hoe blij ik er mee was, ik zei: "O Heere, als ik het geweten had, dan had ik al eerder geschreven." Want ze hebben toch zo geplaagd van binnen. Ik heb wel twintig keer in mijn hart voorgenomen verleden week te schrijven, maar gedurig zeiden ze in mijn hart: "Bij vrouw Ruit is het zo niet."

En o geliefde, toen kwam je kaartje en kwam het ook uit dat we hetzelfde gehad hebben verleden zondag. Ik had zo'n heimwee in mijn ziel, want ik dacht nog aan de gezellige uurtjes die we samen doorgebracht hebben. En nu die zoete leringen en het bijzijn van elkander weer te moeten missen. Dat deed toch inwendig nog zo'n zeer. Maar ik kreeg nog een indrukje, dat het hier toch niet eeuwig duurt om met die lieve Koning en Zijn volk op volmaakte wijze verenigd te wezen, waar geen scheiding meer

plaats zal hebben. Ik geloof, dat de vijand het niet meer dragen kan, want hij deed alles om mijn ziel te verwoesten en van God af te houden.

Want die dag is het zo verschrikkelijk geweest in mijn huisgezin, dat het was of de hellemaakt los was, totdat de Heere mij toonde dat de duivel rond ging als een briesende leeuw, zoekende wie hij zou mogen of kunnen verslinden. Ik had het een ogenblik zo benauwd gekregen onder dat alles, dat ik niet wist waar me te wenden.

Maar oh lieve, ik kreeg zoveel sterkte van Boven dat ik er gerust naar kon zitten kijken en kreeg een indrukje dat hij me toch niet eeuwig pijnigen zou. Oh geliefde, wat zal dat toch wezen hé? Om daar eenmaal aan te mogen landen waar geen Kanaänieter meer zal binnen wezen, waar de Heere sieraad voor as en vreugdeolie voor treurigheid en het gewaad des lofs voor een benauwde geest zal geven. Oh lieve, de meeste tijd durf ik er voor mezelf niet aan denken hoor, maar als dat lieve Wezen weer eens een indrukje komt te geven, dan zijn al de grote bergen weer uit het gezicht en dan springt mijn ziel weer op van vreugde.

Nu ga ik weer eindigen, maar niet met mijn hart. Het is maar in haast geschreven. Weest met de meisjes en Abram hartelijk gegroet. Ook van Cee Baay gegroet Ze zit ook weer als een eenling in der zelden.

Hartelijke groeten van mijn man en kinderen en ook van mij uw liefhebbende
Vriendin Mientje Braal.

8. Aan Mientje Braal

Haarlemmermeer, 29 juli 1916.

Zeer geliefde zielsvriendin met uw man en kinderen.

Wij zijn tot hiertoe nog redelijk wel en hebben het ook van u weer mogen vernemen in uw briefje, waar ik zo verblijd mee was. En daar ook weer in vernemen mocht, dat de Heere nog nauwe bemoeienissen met u houdt, want dat leventje zal toch op en neer blijven gaan, al hebben we de hoogste trap in de genade mogen beleven, en de Heere komt die ziel weer als een arm zondaar te zetten in zichzelf van het goede en vol van het kwade zichzelf uit komt te vinden.

Oh lief kind, dan blijft het maar een strijdperk in dit leven, maar lieve, wat een eeuwig geluk is er voor dat volk bereid, dat de Heere Zijn volk in 't oog houdt en komt Zijn werk maar in 't leven te houden en te bedienen uit die volheidsfontein die de Heere geopend heeft voor Zijn arm volk, dat met zichzelf niets ander kan dan zondigen, maar die Hij om Zijns Verbonds wil lief heeft om het eeuwig welbehagen Gods. O lieve Mientje, daar u hiervan toch ook weer proeven en smaken mocht, dat de Heere sieraad voor as en vreugdeolie voor treurigheid en een gewaad des lofs voor een benauwde geest gaf, want dat is hier aanvankelijk al. Want de ziel proeft hier aanvankelijk wat de eeuwigheid voor hem zijn zal om die God volmaakt groot te kunnen of te zullen maken, waar geen benauwers of bestrijders meer zijn zullen, die het leven Gods hier menigmaal zo komen te benauwen. Oh lief kind, wat zal dat toch zijn om daar eeuwig zonder te scheiden bij zijn lieve God en Koning en bij zijn geheiligde kerk om God daar eeuwig te kunnen prijzen.

Oh geliefde, daar zal Juda hem niet meer benauwen en Efraïm hem niet meer benijden. Oh geliefde Mientje, dat wij maar genade mogen krijgen om dat paadje te mogen lopen, zo de Heere het ons hier voor komt te stellen; 't zij door zure bittere wegen, zo de Heere door Zijn lieve wijsheid goed denkt voor ons om maar te mogen zwijgen. Want voor Zijn lievelingen is er geen toorn meer in de druk, ook niet in Zijn oordelen en gerichten. Want als men een lichtstraaltje van die lieve Koning krijgt over Zijn doen en laten op de aarde. Oh dat is net zo lief als de Heere Zelf. Dan is het bij de

dag een wonder voor hem, dat de Heere hem nog zo lankmoedig draagt, dat Hij Zijn ogen niet toesluit voor hem, zo min in het rijk der natuur als voor Zijn eeuwig welzijn, is 't niet waar?

Ik ben op 't ogenblik bij Vr. Kniep in de Meer¹⁶, och dat zijn zulke lieve luitjes die verwaardigd worden met goede gedachten van de Koning en ook over Zijn volk, dat de Heere Zijn volk om niet lief heeft en dat Hij Zijn lieve kerk wel kastijden moet, maar dat de Heere het met mate zal doen en dat de Heere Zijn werk wel in het leven zal houden en dat Zijn volk er te veel bij doet, dat de Heere dat wel wege zal en dat hij er te weinig van geeft, zo zal Hij het er bij doen. Want Hij heeft de kerk volkomen vrij gekocht. Er is niets meer aan te doen en nu zal een ieder van Zijn volk er van leren wat nodig is.

Want de Heere heeft ze om-niet aanvaard. Om-niet zal Hij ze verlossen en die de zonden gestorven zijn met die Koning die zal de zonden nooit meer met lust beleven, maar de zonden kunnen hem wel volgen, maar nu zijn wij gelukkig dat de Heere ons voor elkander nog wel eens aangename lastdragers maakt, want dat is een goed werk hoor en bij dat volk zit je toch zo makkelijk hé?

Dan behoef je met geen conditionele werken en voorschriften bij de Koning meer te komen, hoe het wezen moet en hoe wij zijn moeten en ook niet meer voor elkander behoeven te zitten van zo moet het wezen en zo moet het zijn. Maar als het leven Gods eens als een aanrakingspuntje in elkanders harten vallen mag, dan wordt je verslonden in elkander van liefde en wat is dat een vrije liefde hé? Wat krijgt die een vrije toegang tot de troon de genade.

Oh dat hebben we hier nog al eens genoten onder elkander. **V. Klaassen** is ook hier een nachtje geweest. Zij heeft ook geen bekrompen gedachten van die lieve Koning over Zijn oordelen en gericht. Zij gelooft ook dat de Heere Zijn volk met mate kastijden zal. Ik heb nog aangenaam over u en mijn volkje mogen spreken onder elkander, hoe wij bij elkander geweest zijn.

Nu kind, de Heere zegene u en behoeve u en sterke u en geve u genade in het paadje waar u door moet naar ziel en lichaam en gedenk mijner in uw gebeden.

Doet de hartelijke groeten aan **Cee Baay** en haar familie en ook aan al 't volkje en ook aan mijn familie De groeten van 't volkje hier, zijt met uw Man en kinderen hartelijk gegroet van uw liefhebbende vriendin

Wed. P. Ruit en kinderen.

9. Aan wed. Ruit

Tholen, 2 augustus 1916.

Innig geliefde Zielsvriendin met uw kinderen.

Daar mijn plan was om maar niet meer te schrijven voor dat alles achter de rug was, voel ik echter een behoefte om een paar lettertjes te schrijven met Gods lieve hulp.

Ik heb het zondag weer erg benauwd gehad, ik voel mijn lichaam zo moe en zwak. Ik had het zo bang, dat ik dacht te moeten stikken omdat ik bijna geen lucht kon krijgen en ach lieve, het zou met mijn lichaam wel gegaan zijn, daar had ik niets geen opstand tegen, maar alles was gesloten naar Boven. Daar was geen zweem van God of Christus te zien. Ik had het heel de zondag al zo bang gehad, daar kon niets mijn arme ellendige ziel bevredigen. Geen man en geen kinders, al had ik heel de wereld tot mijn voldoen gehad, ik zou niet tevree geweest zijn. Want ik voelde dat ik in alles God miste. O lieve, het ging niet meer over de ellende en smart die ik tegemoet moest gaan

¹⁶ Haarlemmermeer

om in het vlees te lijden. Daar ben ik verleden zondag mee onder dat lieve Wezen mogen vallen, maar heb enkel en alleen dat gevoel van God en Zijn zalige gemeenschap voor mijn ziel te moeten missen. Geliefde, dat was of dat het nog voor eeuwig kwijt was, het was me zo benauwd die eeuwige verlorenheid, totdat de helse angsten in mijn ziel zo hoog stegen.

Toen kreeg ik weer toegang tot die dierbare Genadetroon met een: *Gena oh God, gena*. O geliefde, daar schiet anders toch niet over hé? Oh als dat lieve Wezen Zichzelf niet eens een weinigje uitgelaten had in mijn bange ziel, ik was in mijn druk vergaan. Oh wat is het toch een afwisselend leven, hé? Was het bij u ook zo in die weg? Ik heb alles of ik heb niets en o lieve, toch zou ik het voor heel de wereld niet willen missen, al is het soms nog zolang. Maar o geliefde, wat ben je toch gelukkig, dat je die volle vrede zo in je ziel mag smaken, dat je in dat lieve Vaderhart weer teruggebracht bent, waar we toch uitgevallen zijn. Ik weet niet hoe dat ooit bij mij gebeuren moet. Want o, na de liefdeomhelzing voel ik altijd nog maar een ledige holligheid in mijn ziel en dat doet mij dan soms weer slingeren, en wordt ik als de baren der zee op en neer geworpen niet wetende waar nog te landen.

Nu kan ik niet meer schrijven. Zij komen van de notaris zeggen dat ze 100 gulden bemaakt hebben van Mevrouw Andriessen der nalatenschap. Nu ben ik toch zenuwachtig van de bemoeienissen Gods over zo'n blinde dwaas als ik ben. Mocht ik ze nu maar in Zijn gunst krijgen, anders had ik ze liever niet, hoor! Het zou nog een maand of drie duren eer dat er geld is; ik heb al zes maanden getobd over de rekening van de dokter.

Ik zal nu maar eindigen met schrijven. De hartelijke groeten aan 't volkje en ook aan de kinders en de hartelijke groeten van mij uw liefhebbende

Vriendin Mientje Braal.

Schrijf je nog eens?

10. Aan Mientje Braal

Dirksland, 10 augustus 1916.

Zeer geliefde Zielsvriendin met uw man en kinders.

Wij zijn tot hertoe nog redelijk wel. Wij zijn wel niet sterk, veel vermoeid, maar dat zullen we mee moeten dragen hé?

Ik was toch zo blij met uw lieve briefje en dat ik daar zo het een en ander in mocht vernemen; hoe het met uw ziel en lichaam gaat. Wat uw lichaam aangaat, dat zal al nauwer komen, daar je toch zo'n zwak zieltje bent en zo kort van adem zijt en dan met zo iets dat u nog mee moet dragen en dan merk ik wel lieve Mientje dat u de geestelijke astma ook nog al eens hebt, dat is benauwd hé? In jezelf niet meer te kunnen leven en buiten jezelf niet gezet om in een Ander te mogen leven met toegepaste bewustheid van uw aandeel. Oh lief kind, ik ben niet blij dat u het benauwd hebt, maar ik ben toch blij dat gij geen grond kunt vinden buiten die Rotssteen Jezus Christus. Want toen Lazarus uit de dood is opgewekt, toen moest er nog een daad aan hem geschieden eer hij zijn ziel kon baden in het vrije leven. Toen moest de Heere nog zeggen: "Ontbind hem en laat hem vrij henen gaan." Want oh lief kind, je bent in een weg daar de Heere van zegt: "Wat Ik gebouwd heb breek Ik af, en wat Ik gepland heb ruk Ik uit, ja zelfs het ganse land."

En oh geliefde, eer nu de bidder omgekomen is, dat wil wat zeggen; want voor de vloeker is een hel bereid, maar nu zal een biddend en gelukkig mens nog omkomen. Oh dat gaat tegen de stroom in, gelukkig lieve, die het gebeuren mag dat gij al die schatten en weldaden verliezen mag voor die enige Parel, die Rotssteen Jezus Christus

om daar in te mogen wonen als een Schuilplaats. Want oh geliefde, daar zit de ziel vrij, daar kan de hagel wel over hem henen gaan en de stormwinden tegen hem aan woeden, daar kan hij het gekraak van het onweder wel horen, maar hij zit veilig. Het is wel wat pijnlijk, eer hij er gebracht is. Het gaat door een weg van een gestadige dood om Jezus' wil, want zijn leven moet gedood worden, dat hij nog op aarde heeft. Want de Heere doet diegene gedurig tot stof wederkeren en uit dat stof zal Zijn Naam verheerlijkt worden. Maar het is tegen ons leven in en wie zijn leven zal verliezen, zal hetzelfde vinden bij de gedurigheid en dat is wat voor diegenen die het leven achter de dood gevonden hebben. Want dan zou die ziel daar maar willen gaan leven, waar hij vergeving van ongerechtigheid geschonken is door die genoegdoenende gerechtigheid, dat van de Heere is.

Maar oh lief kind, neen, dat is de weg niet. Dan zou hij geen arm zondaar meer aan de Troon worden, dat zou een schraal leventje worden. Maar nu die lieve Borg te krijgen als een Steenrots om gedurig daar in te wonen, daar is het afsterven van de oude mens voor nodig om aan te doen de nieuwe mens om bij God te wonen.

Nu geliefde, dit is mij net zo nauw gegaan, als dat u het vraagt aan mij, dus ik waag u er aan hoor. Je bent in goede handen en in de zuivere leiding Gods, dus voor eer dat het daar niet gefundeerd komt, blijven wij de slingeren van onze staat onderworpen. Want als de Heere eens met de ziel door wil werken die deel gekregen heeft aan Zijn dood, moet ook nog deel krijgen in Zijn opstanding om bewustheid van het leven te genieten en nu komt de Heere u gedurig ondersteunen met een toeknikje uit Zijn eeuwige liefde. Een beredeneerd geloof maakt de gehele weg der zaligheid klaar. Maar de Kerk Gods leert de stukken der zaligheid in de vrucht kennen bij elke daad die de Heere daartoe verwaardigt om hem er doorheen te leiden, want voor de ganse Kerk wordt het niet uit gewerkt in haar bewustheid en toch legt het er voor uitgewerkt in Gods hart. Dus geen nood voor diegenen.

Nu kind, ik wens u toe, dat de Heere u maar nauw onder Zijn Goddelijke leiding wil nemen en ik wens u ook toe, dat de Heere u maar genadig bij mag staan voor uw lichaam en ik ben blij met u, dat de Heere voor de tijd ook nog voor u gezorgd heeft, dat kunnen wij ook niet missen hé? Bij **Vr. Klaassen** ben ik ook aangenaam geweest. Zijt hartelijk gegroet van uw liefhebbende vriendin

Wed. P. Ruit en kinderen.

Doe de groeten aan 't volkje.

11. Aan Mientje Braal

Dirksland, 30 augustus 1916.

Geliefde zielsvriendin met uw man en kinderen.

Wij zijn tot hiertoe nog redelijk wel, maar ik heb een stijve nek. Ik kan me niet wenden of draaien, ik denk dat het reumatiek is, want daar is het weertje kwaad voor. Ach, wat komt de Heere ons toch te waarschuwen hé? Want regen in de oogst is toch geen gunstig teken, het heeft hier gisteravond plasregen geregend en het is zulk zwaar weer geweest en het heeft vandaag weer een hele dag water gegoten.

Oh lieve, ik moet zo maar gedurig in mijn hart zeggen: "Ach Heere, wat ben ik toch arm van geest, ik heb noch stem noch opmerking om mijn eigen recht te dragen in de oordelen en gerichten." Oh, wat zijn wij toch diep van God afgefallen hé? En wat zijn we nu toch afhankelijk geworden van die lieve invloeden van Gods Geest, maar oh lief kind, als we onszelf zo mogen leren kennen, dat onze natuur niets meer van God moet hebben en dat wij nergens meer van schrikken. Dat zegeningen of oordelen ons niet bewegen kunnen om de Heere lief te hebben en Hem te dienen. En we mogen dan

gewaar worden dat er nog iets schreeuwt onder dat alles, dat de Heere zou willen dienen, willen lieven en willen kennen in elke weg. Dat zijn ook werken van Gods lieve Geest. Want dat deel dat van God is, dat gevoelt toch smart om tegen Zijn Maker te twisten en dat wil toch graag bekennen dat de Heere anders niet met ons handelen kan om de zonde wille, als ons te bezoeken met zijn tucht van binnen en van buiten. Want de roede is toch voor de rug der zotten. Oh lieve, wat zal het toch een wonder zijn, als onze ziel nog als goud uit de oven der beproeving zal mogen komen, want o lief kind, daar geschiedt niets buiten de Voorzienigheid en het is alles ten nutte voor de kerk, die de Heere van eeuwigheid heeft liefgehad. Daar moet alles voor medewerken ten goede. En als men bij ons dwaze en snode hart bepaald mag worden wat valt het bij de dag dan nog mee, dat de Heere nog niet met ons handelt naar onze zonden. Maar Zijn lieve fontein nog open staat om Zijn lievelingen nog te verkwikken en te komen drenken uit die fontein. Oh, dan mag hij nog in de goedertierenheden des Heeren roemen tegen het oordeel in. En als hij dan een ogenblikje bij zijn hart mag zijn, dan zegt de ziel wel eens: "Hoe lang nog Heere om van U uit te moeten wonen?" Dan krijgt die ziel de Heere weer goed te keuren in Zijn doen en te laten beschikken over het Zijne en dan wordt het zo'n wonder hé? Als hij onder dat kleine getalletje zal mogen behoren. Daar heeft de Heere er Zelf van gezegd: "Twee uit een stad en één uit een geslacht."

Oh lief kind, daar zal toch een eeuwigheid voor nodig zijn; dat wonder kan hij hier maar niet beleefd krijgen. Het blijft maar in de wil liggen hé? Als de Heere de wil niet eens opnam voor de ziel en er niet eens mee in God mocht eindigen, dan werd hij moede en mat van het zuchten. Dan zou de ziel er van bezwijken. Maar oh als hij dan verwaardigd wordt om eens in het vrije Gods te komen, dan springt zijn ziel weer wel eens op van vreugde in de God des heils, is het niet waar?

Nu geliefde, de Heere heeft u weer bijgestaan hé? In uw kindernood; Wat was ik blij dat ik het vernemen mocht en daar feliciteer ik u tezamen nog mee hoor, met uw lieve kleinen. Och mocht het eens een spruit Zijner plante worden en een werk Zijner handen, wat zou het lieve wichtje dan een schat krijgen.

Nu lieve, ik ben een dag of wat op Beijerland geweest bij het volkje en daar heb ik veel ellende opgedaan; ach wat moet men ondervinden dat de vruchten van de val bitter zijn. Wij hebben in 't Paradijs God verlaten en nu heeft men smart op smart te vrezen. Laat u nog eens weten hoe het met u gaat. Doe al 't volkje de hartelijke groeten, ook mijn familie en zijt tezamen hartelijk gegroet van uw liefhebbende vriendin

Wed. P. Ruit en kinderen.

12. Aan wed. Ruit

Tholen, september 1916.

Zeer geliefde Zielsvriendin met uw geliefde kinderen.

Daar de Heere het weer door Zijn onveranderlijke trouw wel gemaakt heeft en het behaagd heeft mij weder op te richten, zo zal ik weer eens gauw proberen u met Gods hulp een paar lettertjes te schrijven.

Lieve Vrouw Ruit, wat ben ik toch dikwijls met mijn gedachten sindsdien bij u geweest, wat was ik blij dat ik uw lieve briefje kreeg. Dat heeft de Heere nog even tot zielssterkte gebruikt, want ik bevond me toch zo ellendig. Oh lieve, het was of je geheel mijn hart doorzag, want dat lieve Wezen had zulke weldaden geschonken, daar Hij mij toch weer genadig had bijgestaan in de smarten. En nu kan ik nog niet eens er mee in de vernedering komen en moest maar zuchten: "Oh Heere, nu maakt er niets indruk op mijn hart." Het was net eender of ik aan de verharding overgegeven was,

zodat er geen opmerking was voor zegeningen of oordelen. Oh lieve, dan had mijn ziel daar in de stille eenzaamheid toch moeten schreien en zuchten, hoe ik nu zo diep gevallen was. En dat mijn natuur nu niets van God hebben wou en zo heb ik mijn daagjes meestal doorgebracht op mijn bed. Hoewel de Heere me nog wel eens wees op hetgeen Hij nog in de natuur voor me deed. Want het vloeiende over van de weldaden.

Maar oh lieve, dan voelde ik er weer zo'n gemis in, dat ik er ook niet genoeg aan had. Want dan zei ik wel eens tegen mijn man: "Oh jongen, ik ben er wel blij mee, maar wat voel ik me buiten dat lieve Wezen, want nu mis ik Hem in alles, Die toch alleen mijn ledige ziel maar vervullen kan." Oh geliefde, wat is hij toch als hij de invloeden van Gods lieve Geest mist hé? En och lieve, ik zou je wel graag even bij me willen hebben. Ik heb maar gewacht om te schrijven tot ik het zelf kon. Het was nogal gauw gebeurd. Het is een flinke jongen, hij woog wel bijna negen pond.

Cees Schot is verleden week met dat stormweer wonderlijk bewaard, zijn knecht heeft nog overboord gelegen, maar hij kon hem gelukkig nog bij zijn been grijpen. Hij heeft veel schade; zijn roeiboot en botbeun helemaal stuk en nog twee tobben vis kwijt, maar ze zijn toch zelf weer bewaard hé?

Vrouw Geluk, van die boer, is maar weer naar geweest. Verleden week is ze 't water afgetapt.

Is je hals al beter? Schrijf je weer eens gauw? Wees nu met je kinders hartelijk gegroet en doe inzonderheid Vrouw Klaassen van mij de groeten en van mij uw liefhebbende vriendin

Mientje Braal

13. Aan Mientje Braal

Dirksland, 25 oktober 1916.

Geliefde zielsvriendin met uw geliefde man en kinderen.

Wij zijn nog redelijk, maar wel veel vermoeid en pijnlijk van de drukte. Vanmorgen hebben we de mossels ontvangen en daar zijn we mee in ons schik hoor, dat kan je begrijpen. Want dat goedje lusten we graag en daar ben je hartelijk voor bedankt. Ik zal in 't vervolg de fles en het mandje opsturen.

Wat is de aarde toch een krankbed van ellende, daar Gods lieve volk ook mee bedeed wordt. We verdienen het wel ook hé? Lieve Mientje, wat zijn we toch een hardnekkig volk, wat weigeren we toch schaamrood te worden, wat moet de Heere ons toch met de roede bezoeken van binnen en van buiten, omdat we het weer eens moe in onszelf zouden worden om de Heere nog eens van node te mogen krijgen.

U schreef over **Cee Baay**. Och, daar zal het ook niet eeuwig voor duren. Ze zal niet eeuwig op haar bed moeten blijven zuchten over haar doodstaat en haar Godsgemis en ook over haar lijdelijke druk. Oh dat zal weleens verwisselen tot haar geluk. Mocht al de ellende voor haar arme zuster ook nog maar eens medewerken ten goede. Zal u ze hartelijk van mij groeten?

En **vrouw Geluk**, van wie u schreef, die zal de Heere ook niet laten varen, dat gelooft u toch ook niet Mientje? Het is de Heere zo eender, langs welke weg Hij aan Zijn eer komt, want het voorwerpelijke jubelen waar wij zo'n zin in hebben, daar ligt de eer Gods niet in besloten. Maar de Heere zegt: "Ik wil hen uw ellende en Hij zal alles ordentelijk voor ogen stellen." En dan is de Heere toch vrij langs welke weg. Dus ik geloof Mientje, dat ze het wel eeuwig mee zal vallen. Ik heb nog niet aan haar geschreven, ik heb in korte tijd veel drukte gehad. Ik ben ook nog naar een sterfhuis geweest en daar was het o zo gemakkelijk. Daar heeft de Heere Zichzelf nog uit willen laten in Zijn liefde.

De hartelijke groeten aan 't volkje en aan mijn familie. Wees nu met uw man en kinderen hartelijk gegroet van uw liefhebbende vriendin
Wed. P. Ruit en kinderen.

14. Aan Mientje Braal

Dirksland, 23 november 1916.

Geliefde Zielsvriendin met uw geliefde Man en kinderen.

Wij zijn tot hiertoe nog redelijk wel maar niet sterk en daar is Keetje de ergste van. Die blijft maar naar en zwak en dat is ze altijd wel, maar de ene tijd is 't erger dan de andere tijd en nu is het al lang geleden dat ik iets van me heb laten weten.

Ik ben met mijn gedachten meer bij u dan dat ik schrijf, want schrijven, lieve meid, daar komt nog al wat voor kijken. Ten eerste weet u, dat ik het zelf niet kan. Dat ik het alles voor moet zeggen aan mijn kinderen en als Keetje dan zo naar is, zie ik er ook wel eens tegen op en ik heb een drukke tijd achter de rug in de aardse bezigheden. Dan moet ik wel eens ondervinden, waar ik van overwonnen ben, daar ik daar een dienstknecht van ben. En als we dan door het aardse leven ingewonnen worden, dan ligt het geestelijke leven er maar slap bij. Dat het weer zo aan moet lopen, dat ik aan het zuchten moet: "Ach Heere wat zal U weer moeten doen om mij van de aarde weer eens op te nemen, om de dingen die boven zijn te mogen bedenken".

En oh lieve meid, dan is het toch weer zo'n wonder, als me dat dan weer eens te beurt mag vallen, dat ik weer eens verwaardigd word om met mijn hart tot God te mogen komen bij die lieve Schat des harten, die Zichzelf wel laat proeven en smaken. Maar niet laat begrijpen en Die dan Zijn lieve Woord weer komt ontsluiten door Zijn lieve Geest om leringen aan te mogen nemen, hoe dat de Heere de arme zondaar komt bekeren maar ook komt te zaligen.

Oh lieve meid, dat is mij in 't kort nog te beurt gevallen. Oh dan krijg ik het volkje ook weer zo lief. Ik kreeg zo genadig, wat het wandelen was in het licht van Gods aanschijn. Dat is aan 's mensen kant het arme zondaarsleven, dat maar alleen door Gods lieve Geest ontdekt en bekend gemaakt kan worden en oh geliefde, dat is niet de tak van de zonde, die hem van buiten aanvliegt, want dat is maar consciëntie aanklagen. Maar als wij ontdekt worden aan onze diepe smet van de zonde, die aanklevende aard der zonde waar geheel zijn vlees walgelijk en mismaakt van wordt voor Gods aangezicht, waar men zelf bij ogenblikken van walgen moet.

Oh de Heere toonde mij dat zulke zielen bij de Kerk des heils staan te duchten, want daar ziet de ziel de Heere in Zijn heiligheid en heerlijkheid en in Zijn liefde. En zichzelf in dat licht in mismaaktheid en onreinheid en oh zulke zielen zeggen: "Ach Heere, hoe kom ik nog binnen bij die Kelk des heils". En o lieve, daar is ook de fontein voor dezulken geopend, daar de Heere van zegt: "Voor de zonde van het huis van David en tegen de onreinheid van Jeruzalem".

En o lieve, wat valt het daar weer mee hé? Daar de Heere hem daar weer op komt te richten en Zijn liefde aan hem uitlaat, die liefde die zoeter is dan honing, ja dan honingzeem. Ach, wat hebben we toch met een wonderlijk God te doen, Die dan geen zonde in Zijn Jacob ziet en geen overtreding in Zijn Israël. Dat heb ik nogal eens mogen smaken, hoor en de Kerk toe mogen roepen, die bedrukte door onweder voortgedrevene en ongetrooste: "Houdt moed. Want het is de Heere, Die langs zo'n weg verheerlijkt wil worden".

Nu geliefde vriendin, ik ben een dag of twaalf weg geweest en heb de Heere met Zijn lieve gunst zo mogen ontmoeten, ja Zijn liefde zo mogen smaken op een ogenblik, dat ik zo wel voorgoed met de Heere mee wou trekken. Maar ik wil Zijn lieve raad ook

wel uitdienen hoor, dat is ook weer goed.

Vrouw Klaassen is ook weer acht dagen mee geweest, die heeft het ook nog al eens aangenaam gehad, ik ben ook nog twee nachties bij haar geweest en we hebben veel van het lieve volkje ontmoet.

Nu geliefde vriendin, ik ga weer eindigen, de hartelijke groeten aan 't volkje en aan mijn familie en zijt met uw man en kinderen hartelijk gegroet van mij uw liefhebbende vriendin

Wed. P. Ruit en kinderen.

15. Aan wed.Ruit

Tholen, december 1916.

Innig geliefde Zielsvriendin met uw kinderen.

Eindelijk zal ik toch eens een lettertje schrijven, ik heb nog geen gelegenheid gehad om het te doen, hoewel ik in mijn hart het wel duizendmaal gedaan heb. We zitten toch weer zo in de ellende, al zes weken lang. Eerst zijn onze twee oudste kinderen ziek geworden en zijn nog niet beter en nu is ons kleintje erg ziek geworden en is nog maar min. Ik ben ongerust, dat we het niet zullen mogen houden, dus u kunt begrijpen hoe het is nacht en dag te tobben. Mijn man is verleden week ziek thuis geweest, maar is nu gelukkig weer beter.

O, lieve vrouw Ruit, wat is de wereld toch een gasthuis van ellende hè? Oh geliefde, had ik geen ogenblikjes dat ik met de dichter uit mocht roepen:

Zoo Hij mij die troost niet had laten verwerven,

Dat ik nog in dit leven zoud ontvaan.

Gebruik Uwer goederen voor mijn sterven,

Ik waar onder den last des druks vergaan.

Oh geliefde, bij tijden en ogenblikjes als het weer eens aanloopt, is het mijn enigste verlichting. Want oh lieve, het kan toch zo laag aflopen bij mij, zo was het ook toen ik je briefje ontving, waar ik zo blij mee was. Ik was van moedeloosheid de vorige zondag maar thuis gebleven, ik vond nergens mijn gelijk. En oh, toen je briefje kwam, voelde ik weer het leven van mijn ziel bespreken. Oh wat voelde ik weer opnieuw die geestelijke banden aanbinden, als ik me niet bedrieg (van mijn kant hoor, niet voor u, want daar is geen nood voor). Maar ik heb toch wel eens gevoeld, dat ze ons over dood en graf heen zullen voeren. Oh lieve, ik denk wel eens: "Oh Heere, wanneer komt die dag?" Want gelooft u niet, dat we benauwde tijden tegemoet gaan?

Als je alles hier in dat kleine stadje eens zag, lieve vrouw Ruit, oh dan word je bang. De mensen schijnen wel woest te zijn. Het is hier een week of vijf geleden, dat ze aan het mossels pellen waren, die worden aan huis gekookt. Er zijn hier vrouwen die 5 á 6 gulden per dag verdienen. En als u dan ziet hoe die mossels gekregen moeten worden, ze vliegen elkander aan voor een baal mossels en de vloeken tegen dat lieve Wezen rollen zomaar. Je kan gewoonweg niet meer naar de mensen kijken, bij alles is er een jagen naar geld en het is of alles vet gemaakt wordt tot de dag der slachting.

Wij hebben het twee weken gedaan, maar ik kreeg in alles gelukkig de Heere tegen, zodat ik niet meer kon. De Heere toonde klaar door daden, dat ik dat bloedgeld niet mocht hebben. Oh geliefde vriendin, mijn stoute vlees wou er eerst niet aan, maar toen dat lieve Wezen mij het bederf ervan toonde, kon ik ze niet meer zien. Oh wat is toch een mens hè? Ik wil er hier maar gemakkelijk door, maar oh dan ben ik toch achteraf zo blij, dat het lieve Wezen toezicht over me houdt, want anders vloaide ik door en helemaal van God af.

Het is veertien dagen geleden, dat ik bij **Cee Baay** geweest ben. Ze is tegenwoordig

weer naar, ze heeft nergens geen macht in. Wat is ze toch een tobber, ze vroeg of ik het eens aan u schrijven wou, want zelf ziet ze er geen kans voor. Ze lag toch zo benauwd, ze denkt maar dat ze het alleen door zal moeten maken, dat maakt ze al ziek. Maar ik geloof het niet, geliefde Vrouw Ruit; dat de Heere het zal doen, u wel? Hoewel dat lieve Wezen ons rechtvaardig zou kunnen laten liggen hè? Want we hebben het niet verdiend.

Vrouw Geluk is nog maar eender, nu heel slecht en dan weer iets beter, zo van binnen als van buiten.

Van Vrouw Bierens heb ik vernomen dat Keetje ook weer ziek is. Oh lieve, ik kon een ogenblikje mee gevoelen wat het voor uw moederhart is. Oh velen zijn toch de tegenspoeden des rechtvaardigen hè? Maar oh dat grote, dat de Heere hem uit die alle redt, dat mag ik toch zo hartelijk voor u geloven.

Nu ik ga eindigen met de hartelijke groeten van mij uw liefhebbende vriendin

Mientje Braal.

Ook de groeten aan het volkje.

16. Aan Mientje Braal

Dirksland, 19 december 1916.

Geliefde zielsvriendin met uw man en kinderen.

Het gaat hier nog zoals het gaat, want het kon nog erger zijn, nu mogen wij nog op de been zijn. Keetje ligt de helft van de dag wel te bed, maar ze wordt toch weer wat beter. Zwak zal ze wel blijven. De lieve Koning weet zo net wat we nodig hebben om ons tegenwicht te geven, opdat we niet weelderig zouden worden tegen Christus. En als de Heere ons dan niet bij hield in een tegenwicht naar ziel en lichaam om er de pijn nog eens van te laten voelen, dan zou het ons nog geen aangebodenheid aan de Heere geven. Dan werden wij de ellende nog gewoon, dan zouden we er nog mee in onszelf eindigen.

Maar driewerf gelukkig, lieve Mientje, die met al zijn noden naar ziel en lichaam maar naar de Heere mag vluchten, want daar is de Heere toch altijd een Helper voor in nood. Want die lieve Zaligmaker Zijn eer bestaat toch maar uit zondaars te zaligen en te helpen en te redden. Hoe meer werk wij krijgen voor die lieve Koning, hoe meer ere Gods en hoe meer zaligheid der ziel. Want oh lief kind, onze bevinding als we daar naar toe vluchten daar kunnen we nooit gevoed of gesterkt worden. Maar als we die lieve Gever van al die weldaden nodig krijgen, hebben wij een volheid, een Fontein binnen in Hem. Om Zijn arm volk te doen drenken uit die beker der wellusten. Maar oh lief kind, dat is voor vermoeiden en kreupelen en zwangeren en barenden tesamen. Want die Fontein komt de Heere niet ten onnutte te besteden, dat is voor armen daar al het bittere zoet voor is, maar de verzadigde ziel vertreedt het honingzeem.

Oh lief kind, het is maar te wensen dat wij maar nooit verzadigd mogen worden buiten God. Want als we verzadigd worden in onze bekering, dan zouden wij droge zondaars worden. Maar oh dat de Heere ons verwaardigen mag met Zijn Kerk om ons bloeiende zondaars te maken om hongerig en dorstig te worden naar de fontein des levens en naar die put van levend water. Want de Heere staat nooit geen zondaars in de weg, maar wel betermakers die hard van God spreken dat de Heere Zijn bediening niet meer geven kan. Aan zulke lieden, kan de Heere geen wonderen doen, die eerst met hun voorwaarden voor de Heere moeten komen. Want die zeggen, dat ze eerst voor God moeten bukken, dan voor haar zelf en dan voor een land, eer de Heere ons wel kan komen doen. Maar als wij moeten bukken voor die lieve Koning, oh lief kind, dan heeft de Heere al wel gedaan. Want bukken is genade. Daar kunnen we van onze kant

nooit meer op rekenen naar alle ontvangende weldaden of genade nog niet. Maar de Kerk bukt om des Heeren wil en al wat buiten is, zal God oordelen. De Heere heeft Zijn volk vrijwillig in Zijn Israël, want de Heere zegt: "Hebben Mijn kinderen gezondigd, Ik zal ze met de roede bezoeken." En dan zorgt de Heere weer dat Zijn volk de roede kussen zal, die hem besteld heeft. Dus wie zal beschuldigingen inbrengen tegen een uitverkorene? En de Heere zegt in Zijn Woord: "Laat het tesamen maar opwassen, totdat de oogst rijp is." En dan zal de Heere het onkruid wel met onuitsprekelijk vuur verbranden, want mogelijk zou het goede koren ook uitgetrokken worden. Gelukkig als we het in de hand des Heeren mogen laten voor onze ziel, zo goed als voor onze naasten.

Ik was verblijd met uw briefje en hoop er weer een van u te ontvangen. De hartelijke groeten van mij uw liefhebbende vriendin

Wed. P. Ruit en kinderen.

Gedag aan 't volkje en mijn familie.

17. Aan wed. Ruit

Tholen, 24 december 1916.

Zeer geliefde zielsvriendin met uw kinderen.

Ik zal eens proberen om met Gods hulp een paar lettertjes te schrijven, hoewel ik haast niet weet wat te schrijven. Och lieve vrouw Ruit, wat zal ik zeggen. De uitwendige druk is weer wat beter, hoewel het bij ogenblikken wel eens geen druk was. De kinderen zijn weer aan 't beteren, maar och hoe of ikzelf van binnen ben, kan ik toch niet uit drukken. Uw briefje, waar ik blij mee was, was als koud water op een vermoeide ziel. Maar och lieve, ik voel me bij ogenblikken zo ongelukkig, dat ik het toch niet uit kan drukken zoals het werkelijk is. Och dan is het net of de Heere nog nooit van vrede gesproken heeft en helwaardig kan ik mezelf ook niet gevoelen.

En oh dan moet ik God weer missen en ik kan Hem niet missen. Och geliefde, dan kan ik toch niet zeggen hoe benauwd het me is en dan kan ik niet anders zuchten dan: "Och Heere, wat heb ik het benauwd."

Want bidden kan hij ook niet. Och wat word ik toch een uitgedroogde zondares en soms heb ik ogenblikken dat ik niets gevoel. Oh ik kan mijzelf toch niet verklaren.

Ach lieve vrouw Ruit, het jaartje is zo weer ten einde hè? Wie weet wat het volgende jaar weer baren zal. Och mooie of sierlijke woorden kan ik niet spreken, maar mijn hartewens is, dat uw arme ziel bevochtigd mag worden met die dierbare dauw des Geestes die toch alleen maar dode zondaars levend kan maken hè? En och, dat het de Heere behagen mocht om nog maar een poosje hier te mogen blijven. Al was het tot bestiering van Gods volk, dat door onweder voort wordt gedreven en ook met de wens of ik er ook eentje van wezen mocht.

Zo eindig ik met de innige hartelijke groeten, ook aan de meisjes en Abram en van mij uw liefhebbende vriendin

Mientje Braal.

De groeten van **Kee en Vrouw Zachariasse**. Dag hoor.

18. Aan wed. Ruit

Tholen, januari 1917.

Zeer geliefde zielsvriendin met uw kinderen.

Hoe gaat het bij jou? Ik kan onmogelijk wachten met schrijven, totdat je zelf schrijft hoor. Wat mijn kinderen aangaat, die zijn gelukkig weer beter en zelf ben ik ook acht

dagen ziek geweest, maar ben nu weer wat beter, hoewel ik me toch zo zwak gevoel. Maar oh lieve Vrouw Ruit, van binnen ben ik veel zieker dan van buiten hoor. Oh sinds ik dat laatste briefje aan je geschreven heb, heb ik toch zulke aanvallen gehad dat ik dacht wat ik geschreven had, dat was niet goed. Och geliefde vriendin, wees maar gerust eerlijk met mijn arme ziel hoor, want we kunnen onszelf toch bedriegen voor de grote eeuwigheid hè? Dus als u wat in me ziet, zal je het dan eerlijk zeggen? Want te meer dacht ik het nog, omdat u in 't geheel niet terugschreef. Hoewel ik eerlijk gezegd toch zo ongelukkig ben, dat ik soms niet weet waar ik het zoeken moet. O lieve, ik gevoel zo'n gemis in mijn ziel en zo'n heimwee naar God bij tijden en ogenblikken, dat ik je toch niet zeggen kan. Dan weet ik niet waar het nog terecht zal komen met mij. En zo moet ik meestal m'n daagjes door brengen.

Veertien dagen geleden was er nog een ogenblikje een klein schemeringetje in mijn ziel met de woorden: "Want Hij Die te komen staat, zal gewis komen en niet achterblijven."

O Geliefde, een ogenblik kreeg ik weer hoop, dat ik die God nog eens aan mijn ziel zou drukken als mijn God en Vader in Jezus Christus, maar ach zo genoten zo weer weg gesloten en toen kreeg ik naderhand zulke aanvallen, dat ik dacht nog eeuwig om te komen. En ach, geliefde Vrouw Ruit, dit schrijf ik u niet, omdat u er uw vonnis over zou vellen, maar omdat ik je naast God mijn ziel wel toe durf vertrouwen, want ik heb toch wel eens weerklank der bergen gevoeld.

Is Keetje al beter? **Vrouw Geluk** is nog onverwachts weggegaan, ik heb wel hoop, dat het haar wel mee gevallen is.

En zo eindig ik weer dit schrijven en wees hartelijk van mij gegroet, uw liefhebbende vriendin

Mientje Braal

19. Aan wed. Ruit

Tholen, mei 1917

Geliefde zielsvriendin met uw geliefde kinderen.

Uit de inwendige betrekking voel ik een aandrang om mijn hart eens lucht te geven. Oh geliefde, wat is het toch een wonderlijke liefde hè? Die liefde en vrede te smaken, die al 't verstand te boven gaat. Oh geliefde Vriendin, bij tijden en ogenblikken kan ik ze niet baas.

Je weet, vriendin, waar ik verleden week geweest ben. Dat lieve Wezen alleen weet hoe ik weggegaan ben, met een hart vol strijd en de laatste weken en maanden kan ik wel zeggen, dat ik bij tijden en ogenblikken haast verteerde vanwege mijn Godsgemis. Toen ik bij **Vrouw Klaassen** kwam, was er een lief kind van God bij haar, je kent haar wel, ze heet **Lijntje** en komt van 's-Gravenzande en die zat maar van haar God en Koning te getuigen. Oh Vriendin, ik kan niet beschrijven hoe ik was.

Toen zijn wij naar Scheveningen gegaan naar **Vrouw Vliet**. En die zaten daar uit de wegen en gangen Gods te spreken, zodat de Heere zichtbaar in ons midden was. En hoe meer zij van haar lieve Koning getuigden, hoe ellendiger, armer en jaloers er ik werd. O geliefde Vriendin, nooit zal ik dat eindigen van Vrouw Klaassen vergeten. Wat was ik toch ongelukkig, ik verdween zo maar vanwege mijn gemis, ik viel zo maar op het bed neder (in Den Haag) en daar gevoelde ik, dat ik daar als macht- en krachteloos onder lag en dat God nu alles aan mij moest doen. Want oh Vriendin, zo er nog een nagelschrapje van mij bij was, maar dat was er niet. Het was aan mijn kant van alle zijden afgesneden.

En daar kwam dat lieve Wezen in mijn ziel met die woorden: "En het voorhangel

scheurde zich van boven tot beneden". En mocht ik intreden in het Heilige der Heilige. Daar openbaarde God Zichzelf aan mijn ziel en ik kreeg te gevoelen, hoe ik in het Paradijs mijzelf uit dat lieve Vaderhart gezondigd had. Maar ook hoe dat lieve Wezen over mij ellendige gehad heeft. Oh Vriendin, wat kreeg ik daar weer een plaatsje in dat lieve Vaderhart terug. Ik lag verslonden in de liefde Gods en moest maar uitroepen:

"Oh liefde des Vaders,

Oh liefde des Zoons,

Oh liefde des Heiligen Geestes".

Oh Vriendin, die eenheid in die drie Goddelijke Wezens.

Ik zal dat reisje nooit vergeten. Ik heb het gisteren ook zalig mogen hebben. Ik zei zo:

"Och Heere, zeg nog eens wat U gedaan hebt."

En geliefde, dat deed God. Wat kreeg ik een terugleiding in wat God gedaan had van 't begin tot het einde. En och Vriendin, Hij kwam het toe te passen en door die Geest mocht ik roepen: **"Abba Vader, lieve Vader."** Ik was als verslonden in de liefde Gods, wat gevoelde ik die vrede Gods die al 't verstand te boven gaat. Wat houdt God veel van ons hè? Oh hier kan mijn ziel zingen:

"Wat zal ik met Gods gunsten overlaan

Dien trouwen Heer voor Zijn gena vergelden?

en dan:

'k Zal liefd en leed voor U ten offer mengen

In 't heiligdom waar 't volk vergaderd is".

Hier hebben wij geen tongen en geen harten genoeg om God groot te maken, maar o lieve, daar zullen we de eeuwigheid voor nodig hebben. Ik kan alles niet schrijven, maar ga nu eindigen en hoop dat ik je gauw eens mag ontmoeten.

De groeten aan al 't volkje en ook van 't volkje de groeten en zijt van ons allen hartelijk gegroet en inzonderheid van mij uw liefhebbende vriendin

Mientje Braal.

20. Aan wed Ruit

Tholen, februari 1924.

Zeer geliefde vriendin met uw kinderen.

Je zult wel zeggen, alweer een brief, daar ik het laatste geschreven heb. Maar het geeft toch niet hè? Ik kan het niet laten, want ik loop er heel de dag mee om het te doen, daar ik weet dat u me het beste, naast de Heere, verstaat.

Geliefde vriendin, ik wou je toch zo graag zeggen, wat ik met diep gevoel de laatste dagen doorgemaakt heb. Ik heb bij ogenblikken veel gedacht over mijn inwendige duisternissen en benauwdheden, dikwijls vragende aan de Heere of Hij het mij eens op wou klaren. En geliefde vriendin, daarbij kwam nog dat er mensen bij mij kwamen, die zeiden, *dat ik niet zuiver was in het stuk van rechtvaardigmaking*, en och van binnen zeiden ze ook dat het waar was. Waarop ik het zo benauwd had en dat ik u dikwijls uit oefeningen gehoord heb, die voor mij te wonderlijk waren, die verstond ik niet. Ik kan niet zeggen hoe benauwd mijn ziel was en dat de weg naar boven gesloten was, maakte het alles nog benauwder.

Totdat zondagnacht de Heere de banden en boeien kwam ontbinden. De Heere kwam in mijn hart met die woorden: "En hij reisde zijn weg met blijdschap."

"O", riep ik uit: "Heere, dat kan ik niet doen." Want ik was zo bedroefd en ongelukkig. Waarop de Heere met Zijn licht en liefde in mijn ziel af kwam dalen, waarbij de Heere door mijn ziel liet gaan, het stuk van waarachtige en krachtige

roeping en wedergeboorte en toen van rechtvaardigmaking, en mocht eindigen in het stuk van aanneming van mijn geestelijk kindschap.

En oh geliefde, ik hoop dat ik me hier goed mag uitdrukken, maar voelde toen een haper in mijn ziel dat ik nu nog geen geestelijk gemeenschapsleven kende met *God Drieënig*, waarbij ik voelde dat u over die kloof heen was. En daarom voelde ik geen geestelijke blijdschap, om met troost en blijdschap mijn weg te mogen bewandelen, en voelde zo klaar dat ik een trapje lager in de genade stond dan u.

Maar oh vriendin, ik ben er zo mee tevreden op het ogenblik, want het is zo waar in mijn hart wat God gedaan heeft. Oh, dat ik vannacht uitriep: "Ach Heere, al moet ik dan al mijn dagen mijn ogen druipen tot U, Heere, dan bent U hiervoor bedankt." Want dat gevoelen hoe ik in beide Zijn handpalmen gegraveerd ben. Oh, wat doet dat mijn ziel laag bukken voor dat lieve Wezen. En oh lieve vriendin, als dan mijn ziel verwaardigd mag worden om eenmaal de kroon voor Zijn gezegende voeten neer te leggen. Dan voel ik dat ik er toch al zoveel van heb mogen proeven, dat Hij voor mij geen vreemde zal zijn. Dus kan ik op het ogenblik de Heere vrij laten, hoe Hij met mij doet daar Hij het Zijne doet naar Zijn welbehagen. Ik eindig met de hartelijke groeten, uw vriendin
Mientje Braal.

21. Aan wed Ruit

Tholen, 21 maart 1924.

Zeer geliefde vriendin en Zuster in de Heere.

In Hem die eeuwig leeft en zit aan 's Vaders rechterhand ten goede voor Zijn arme volk, dewijl Hij nooddriftigen komt gadeslaan aan armen uit gena, Zijn heil alleen komt verkondigen en Zichzelf komt weg te schenken.

Ja, geliefde Zuster, je zal wel denken wat schrijft ze ineens toch groot. Oh vriendin, die ik naast de Heere toch zo innig lief heb. Je bent zo dikwijls deelgenoot geweest in mijn droefheid, maar mag dan ook net zo dikwijls deelgenoot in mijn blijdschap zijn. Ik wil dan maar proberen met Gods hulp het te doen, omdat Hem alleen de eer toekomt.

Je weet wel mijn laatste toestand die ik u geschreven heb, en ach dat heeft me niet ledig gelaten. Och, ik mocht wel geloven in de laatste daad die de Heere in 1917 in Den Haag aan mijn ziel gedaan heeft, *dat mijn ziel in het harte Gods des Vaders geopenbaard was*, hoe ik door die lieve Borg tot de Vader gebracht was als een reine maagd zonder vlek of rimpel, gewassen in dat bloed des Lams, hoe de Vader een welgevallen genomen had in het offer van Zijn lieve Zoon en hoe mijn ziel wederom als een gift des Vaders aan de Zoon geschonken werd als een loon op Zijn arbeid en in Zijn armen mocht vallen als Zijn duur gekochte bruid. Hoe ik toen gelovig mocht zeggen: "Hij is mijne en ik de Zijne."

En nu ben ik mijzelf in Hem verloren door dat de Goddelijke Geest uit mocht roepen: "De liefde des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes, met een Abba Vader, lieve Vader."

Maar toen heeft de Heere Zichzelf terug getrokken en donkerheid, vrees en twijfelingen hebben mijn hart ingenomen, waarbij dikwijls de vreze kwam mij voor eeuwig bedrogen te hebben en ik werd de laatste tijd in mijn hart gewaar, hoe wij met Drie Personen in het Goddelijk Wezen in onderhandeling kunnen zijn. Maar elk Persoon hoewel één in Wezen, Zijn afzonderlijk werk in de ziel afhandelt. En daar voelde ik zo mijn haper.

Ik was nu woensdag bij **Vrouw Klaassen** op gezelschap geweest, die is hier. Maar oh

die onvoldaanheid die mijn ziel ondervond, de mensen konden het raadsel niet oplossen. Maar ik kreeg zo'n nood in mijn ziel tot de Heere, alsof Hij mij evenals Lazarus die wel uit het graf geroepen werd, maar nog aan handen en voeten gebonden was. "Oh", riep ik uit, "Heere, kom de windsels nog eens weg te nemen, opdat mijn ziel nog eens vrij mag uitgaan."

Oh, dat tobben heel die nacht door tot de Heere, totdat het dat lieve Wezen behaagde om Zichzelf in mijn hart te verklaren en te ontsluiten met die woorden: *"Ik en de Vader zijn Eén."* **En zo komt die lieve Goddelijke Geest in mijn hart: "En de Geest en de Bruid zeggen: "Kom."** En zo zegt de Heere in mijn hart: "En zalig zijn zij die in de Heere sterven, ja van nu aan." Maar oh dat zalig sterven aan eigen kracht sterven aan eigen kracht, eigen wil en eigen zin, om door Hem gezaligd te worden, zijn leven te verliezen in een Drieëinig Wezen, in Hem alleen het leven weer te vinden. Dat zalig, zalig zakken en zinken in een Drieëinig God. Oh lieve Vriendin, mijn krachten begeven als ik daar iets van stamel. Oh, de scheidsmuur is verbroken, de banden verscheurd. Oh, liefde, liefde, liefde, Vriendin, dan kan mijn ziel niet anders zeggen dan: „Heilig, heilig, heilig is de Heere der Heirscharen". Ja, in de ganse landpalen is vrede, vrede met God Drieëinig. Nu mijn Vriendin, weest innig en hartelijk van mij gegroet uw Zuster Mientje Braal.

8. Willemina Paulina BRAAL gehuwd met J. Bout te Tholen

**EEN KLEINE GEDACHTENIS
voor mijn dochter Jacoba Johanna Bout
van haar moeder M. Bout-Braal.**

*"Och dat gij van God mag leren
Dat 't stof tot stof zal wederkeren,
Om God te zoeken hier beneên
En eeuwig bij Hem te zijn in vree'.*

Geliefde kinderen,

Allang had ik in gedachten om enige aantekeningen te maken, hetgeen God behaagd heeft om mij de grootste der zondaren van het heilgeheim te leren omtrent het zaligen van een diep gevallen Adams kind. Al mocht het zijn tot enige zegen voor mijn arm geslacht, och, wij reizen naar dood en graf en 't leven is zo kort en alles vloeit zo weg. Zodat er zo weinig meer gevonden wordt bij ons arm opkomend geslacht. Van een opvoeding die nog naar de vreze des Heeren richt.

Ach, waar zullen we beginnen en waar zullen we eindigen. Vanwege ons diep verval van huis en hart, van kerk en staat. Och mijn geliefde kinderen, als de Heere mij er een indruk van geeft ben ik zo diep bedroefd. En moet met Gods lieve knecht uitroepen: "O, wee onzer, dat we zo gezondigd hebben." En oh, de bittere vrucht die wij gebaard hebben moeten we uit gaan leven en dikwijls doet de Heere ons de misdaad onzer jonkheid in ons arm geslacht beërven. En nochtans blijft de Heere Zijn trouw en liefde betuigen en ik mag daar de indrukken nog wel eens van gewaar worden. En dat doet dikwijls de begeerte gevoelen. Al is het dat wij in onszelf alle bekwaamheid missen om Gode verheerlijkt te kunnen stamelen van dat werk, dat God in Christus verzoend wil zijn met arme dwaze aardwormen. Zo ben ik.

Oh, nochtans is Hij het waardig en voor u mijn arme kinderen nog nuttig. Wij hebben het allen nodig om als een arme zondaar tot God te vluchten. Ze zeggen dikwijls van binnen dat ik geen lang leven zal hebben en dat doet nog wel eens aandringen indien de Heere eens plotseling mijn zwak tijdelijk lichaam weg zal nemen door de dood.

Dit als mijn enige testament en een herinnering aan uw moeder nalatende. Oh, mijn dierbare kinderen, wat zal ik zeggen, zoek de Heere en uw ziel zal leven. Dit is de wens van mij, uw liefhebbende moeder.

Om van het ogenblik te kunnen getuigen, waar ik de **eerste indrukken** ontvangen mocht, zou ik terug moeten tot mijn kinderjaren. Och, mocht de Heere mij weer eens helderheid van gedachten schenken om terug te mogen zien in het jaar 1886.

Ik was geboren als een kind, zoals later wel eens getuigd is, zo zwak en teer dat mijn ouders niet dachten mij te zullen houden, maar door alle ellende liet de Heere mij opgroeien totdat ik 5 á 6 jaar was. Als alle kinderen, maar van die tijd af, werd ik dikwijls bezet met veel angsten voor de dood en dat ik onbekeerd was, totdat ik de leeftijd van 13 jaar bereikt had. Ik lag dikwijls op verborgen plaatsen om te vragen: "Ach Heere, bekeer mij toch." Waar dikwijls de verschrikkelikheden van de hel mij voor kwamen.

Maar toen ik ouder werd en de wereld inging om mijn eigen brood te verdienen, lieten zich al gauw de lusten van het vlees zich zien en dikwijls was dat alles zo uitlokkend, dat ik over alles van binnen heen ging om mee te doen in de zonde, zodat zachtjesaan alle indrukken van dood en eeuwigheid als het ware uit mijn gedachten uitgebannen werden en niet dat er dan wel eens droefheid was, ach ja, maar zo spoedig was er weer wat of ik was er tegenwoordig en op het laatst was het helemaal geen zonde meer, zodat nadat de jaren toenamen, ook het zondig leven toenam.

Totdat het de Heere behaagde in 't eerste jaar van ons huwelijk **mijn blinde zielsogen te openen**. Ik was toen 24 jaar oud en de Heere kwam mij op een nacht te ontdekken in welk een gevaarvolle toestand ik lag. Hij liet mij de jaren zien van mijn kindsheid, hoe ik die doorgemaakt had en de jaren van mijn zondig leven, die ik tot nu toe had en waar dat mij nu gebracht had. Die poel was zo diep en groot dat er aan mijn kant nooit geen doen meer aan was tegen licht en beter weten in, tegen een goeddoend God gezondigd te hebben en gedaan dat kwaad was in Zijn ogen.

Oh, die droefheid in mijn hart en de vijand zei: "Voor u is er nooit geen doen meer aan." Hoewel ik toen niet wist dat de vijand het zei. Maar de Heere kwam mij krachtig overtuigen van zonde, gerechtigheid en oordeel. Ik was soms in zo'n nare toestand voor mijzelf. Want op alles waar ik lust in had en gedacht dat ik er mijn leven in zou vinden, voelde ik er geen vrede noch behagen in. Want op alles las ik mijn eeuwig en rechtvaardig oordeel. Oh, dat zuchten en kermen tot de Heere of er voor zo een nog genade was. Oh, dan moest ik wel roepen: "Rechtvaardig Heere, rechtvaardig."

En soms was er wel eens een ogenblikje een lichtstraaltje uit Gods lieve Woord. Zoals het voorbeeld van de stokbewaarder en de vrouw, waar zoveel duivelen uitgeworpen waren. Daar tegenover had de duivel weer zoveel te meer macht. Hij doet alle geweld, indien hij denkt dat zijn vaten ontroofd worden en zal alle tormenten in het werk stellen om de arme ziel af te trekken. Oh, indien de Heere niet aan de spits treedt en die grote Held, Die alles overwonnen heeft en 's vijands kop vermorzeld heeft, oh, wie zou er ooit of te nimmer uit die banden van die helse vorst loskomen.

Ik viel soms in zo'n diepe moedeloosheid neer, denkende nu niet anders dan maar eeuwig om te komen en zo in de hel neer te storten. O geliefden, dan kan het vlees wel eens aan de posten blijven hangen, zoals wij dat noemen. Ik zou dan soms in diepe moedeloosheid neerzinken en dan waren er weer tijden dat ik ging beproeven er zelf wat aan te doen en dan zou de Heere de rest wel doen.

O geliefde, wat zijn wij rare wezens, indien de Heere ons niet uit onszelf dreef. Oh Hij zou het op een eigen (gemaakte) hemel en God wagen. Maar de Heere gaf mij al vroeg te smaken, dat het spranken van mijn eigen vuur waren, zodat alles zo afgesneden leek of er nooit of te nimmer genade voor mij zou zijn. Totdat op een avond de nood zo hoog steeg en ik me zo ongelukkig voor de Heere neerlegde, dat het dat lieve Wezen behaagde om op mij neer te zien en mij met kracht te bepalen bij die woorden: "*Komt herwaarts tot mij, allen die vermoeid en belast zijt en Ik zal u rust geven.*"

Oh, die kracht van die woorden was zo groot, het was of voor mijn zielsogen **die lieve Jezus mij dat Zelf toeriep**. Hoe ik Hem daar zag hangen met uitgespreide armen. Oh, die volheid en algoegzaamheid, nu buiten mijzelf een weg te zien dat ik nog bekeerd kon worden. Zodat mijn hart in liefde opsprong en 't was of ik al zo'n zaligheid genoot. Want ik geloofde toen vast dat de Heere het ook zou doen.

Oh dat roepen: "Ach Heere, trekt U me toch, zodat ik U na mag lopen." Ach geliefden, wat had alles toch weinig waarde op aarde voor mij.

We waren zo arm, maar een sneedje droog brood en een teugje water was nog verzondigd. Maar och wat is de arme mens toch dwaas. Ik was in mijn gedachten al een heel eind op 't goede pad, hoewel ik nog nooit tegen iemand iets over mijn toestand gezegd had. En ik stil voor mijzelf leefde. Ik was haast altijd alleen, dus las ik, bad en weende soms nachten lang. Maar ach geliefden, ik had voor mijzelf een poosje mij er op verheugd, maar zachtjes aan ging al het leven en gevoel weg. En nam een droefheid en dikwijls een dodigheid mijn hart in, zodat het scheen of nu voorgoed alles voorbij was en ik aan mijzelf overgelaten was.

Maar oh wat een smart gevoelde ik toen, dat is niet te beschrijven. Ik had gedacht

hoop te hebben en nu was alles weg. Soms zeiden ze in mijn hart: "Je kan weer maar beter tot je oude zondige weg wederkeren, want toen was het je beter dan nu." En dan wierp hij weer tegen: "Indien je toch niet uitverkoren bent, wat baat zul je dan hebben."

Ik tobde zo voort. Soms alles maar overgeevende en dan de Heere weer smekende of Hij nog liefde een enkel lichtstraaltje te geven. Oh ik herinner me nog de plaats waar bij vernieuwing die woorden in mijn hart kwamen: "Ik zal u onder de roede doen doorgaan en u brengen onder de band des verbonds." Ik had dat eerste gedeelte, "ik zal u onder de roede doen doorgaan", wel eens meer onder mijn aandacht gehad. "Maar oh", zeiden ze van binnen, "alleen de roeden der verschrikking zijn voor u."

Maar toen kwam er voor die ogenblikken zo'n zoetheit voor mijn ziel in mee. In die tijd had de Heere ook gegeven dat het volk acht op mij ging nemen.

En ik ging toen met die woorden tot een kind des Heeren en hij zeide: "Oh kind mocht dat eens waar zijn, in 't Oude Verbond zegt de waarheid van zulke aangaande de tienden der runderen en klein vee zal de Heere heilig zijn. "Oh", zei die man, "dat zou toch wat zijn hè? Om bij dat geheiligde en afgezonderde volk gesteld te worden." Oh wat smolt dan mijn ziel weg vanwege de begeerte dat de Heere dat nog eens doen mocht.

Ik kreeg van tijd tot tijd zo'n betrekking op die dierbare Jezus, zodat de uitgangen zo sterk waren. 'Ach, Heere Jezus; steek Uw Goddelijke hand nog eens uit. Ach, ik ben toch zo ongelukkig zonder U. Van 't hoofd tot de voetzool melaats, vol van zonden, striemen en etterbuilen. Ach, hoe zal ik nog ooit of te nimmer tot God bekeerd worden. Ach Heere redt mij nog eens. U hebt een arm met macht en groot vermogen.'

Zo sukkelde ik voort, dan eens zo bang en mijn klachten voor God uitstortende, was het mij soms bij tijden of de Heere mijn zuchten niet hoorde en dan dat ik op 't onverwachts weer eens eeuwige troost kon scheppen.

Ik herinner me nog een keer dat ik zo moedeloos en donker mij voor de Heere neerlei, dat met kracht dit woord tot mij kwam: "Zo Hij vertoeft zo verbeidt Hem, want Hij zal gewis komen en niet achterblijven." Oh die zoete aanblik die de Heere daarbij in mijn ziel gaf. Dat deed me weer eens opheffen, net zo lang tot dat het weer zo donker was, alsof er nog nooit of te nimmer wat geweest was, omdat de schuld van dag tot dag erger werd en alleen dit of dat niet tot straffen riep, maar dat ik in zonde en ongerechtigheid was voortgebracht en ik diep van God afgefallen was en dat de dood met het ganse menselijke geslacht in Adam verdoemelijk voor God lag en voor eeuwig ik mijzelf door eigen schuld uit God gezondigd had en gevallen was met de duivel en de wereld toegefallen.

Wat baarde dat een diepe smart, soms was er geen hoekje of plekje op de aarde waar mijn veroordeling niet te vinden was, want alles was vervloekt om mijnentwil. Daarbij kwam nog dat deze waarheid veel mijn hart innam, **dat de Heere een afgesneden zaak zou doen op aarde**. Want de Heere begint een zaak en snijdt ze af in rechtvaardigheid, waarvan ik niet het minste begreep.

Zo tobde ik het meest voort met vele angsten. O, dikwijls riep ik uit: "De banden des doods omvangen mij, ik vind benauwdheid en droefenis." Ik zocht dikwijls naar de vorige goedertierenheden, maar vond ze niet en kon nergens geen lust of vermaak meer in vinden. Kwam er een woord, dan was het of heel mijn ondergang nabij scheen, zoals bijvoorbeeld toen de Heere de kinderkens nemen zou en ze op de steenrots te pletter zou slaan. Of weer een ander gedeelte uit Gods lieve Woord: "Mijn knechten zullen eten, doch gijlieden zult hongeren, mijn knechten zullen drinken doch gijlieden zult dorsten, mijn knechten zullen blijde zijn en gijlieden zult schreeuwen van weedom des harten."

Dat diep bedroefd voor de Heere staan, met een ledigheid en onvoldaanheid in mijn hart, die ik door werken noch door gedachten of gestalten meer vervuld kon krijgen.

Oh op die dag zat de bloedwreker me op de hielen, die riep om betaling. En met een hart vol schuld en ik had niets om te betalen. Tot op een avond de smart zo groot was, dat ik uitriep: "Ach Heere, is er nog een middel om deze straffen te ontgaan en wederom tot genade te komen?" Maar de Heere liet mij zien hoe Zijn geschonden deugden om recht riepen en Hij geen afstand van Zijn recht kende, noch van mijn behoudenis. En toen zette het gericht zich en de boeken werden geopend, maar daar moest ik het zelf bekennen, niet aan een gebod maar aan al de geboden schuldig te zijn; een overtreder van buik en baarmoeder af. Zijn heilige wetten en deugden heb ik geschonden des doods waardig om onder dat vlekkeloos aangezicht van een vertoornde Rechter weg te zinken en om te komen.

Maar oh, die deugden Gods werden een ogenblik zo dierbaar, dat ze om mijnentwil niet geschonden konden worden en toen ik niet anders dacht dan eeuwig om te komen en als verteerd voor het aangezicht des Heeren te verschijnen, kwam met kracht: "Ik wil niet dat deze in het verderf nederdale. Ik heb verzoening gevonden." Dat ging met zo'n kracht gepaard dat ik mij geestelijk en lichamelijk eens op mocht heffen en niet één van al de aanklagers was op dat ogenblik te zien. Oh gelovende dat die verdoemende kracht weggenomen was. Door Hem, die macht heeft voor leven en dood en hel en duivel getrotseerd heeft (hoewel ik op dat ogenblik daar weinig van zag) ik was alleen maar verwonderd. Uitroepende: "Eén die de eeuwige dood verdiend heeft, krijgt nu het eeuwige leven." Vast gelovend dat ik uit de kaken der hel verlost was. En dat zonder krenken van Gods geschonden deugden.

Zo werd het van de ene dag op de andere dag zo stil in mijn ziel. Maar ze gingen en zeiden van binnen: "Kun je nu zeggen dat je zonden om Christus wil vergeven zijn?" O, wat schrok ik, want ik kon er niets op zeggen en riep uit: "Ach Heere, zegt U het nog eens, Ik ben Uw heil!" Ik kon niet eten of drinken. Mijn moeder kwam bij me en zei: "Oh kind, wat doe je toch."

Ik riep: "Moeder ik ben onbekeerd en mis God." Dat duurde van donderdag tot maandagavond. In de vorige benauwdheden kon ik wel niet komen vanwege helse angsten. Maar oh, dat verterend gevoel God te missen in Zijn liefde, oh dat deed de levenssappen als vanzelf opdrogen.

Maar het behaagde de Heere op die maandagochtend Zichzelf opnieuw te openbaren. "Ziet hier ben Ik." Daar mocht ik Hem aanschouwen in Zijn dierbaarheid, gepastheid en schoonheid. "Oh", riep ik uit, "Mijn dierbare Goël, mijn Verlosser, al wat aan Hem was is gans begeerlijk, mijn liefste Koning." Ik riep in verrukking uit: "Ik heb mijn liefste gegeven, ik hield Hem vast en liet Hem niet gaan, totdat ik Hem in mijns moeders huis gebracht had." "Oh", riep ik uit, "mijn Liefste is mijn en ik ben Zijn."

En terwijl ik in liefde wegzonk, vatte Hij mij bij de hand en voerde mij tot aan het kruisveld Golgótha. Oh dat kruis, waar ik nu mijn dierbare Verlosser met mijn zonden aangenageld had. Waar Hij uitgeroepen had: "Het is volbracht." Met één offerande was daar betaald voor mijn zonden en voor de ganse kerk Gods en zo toonde de dierbare Verlosser dat Hij mijn zonden nu voor eeuwig achter Zijn rug geworpen had. In een zee van eeuwige vergetelheid. Mijn hart zong daar met recht:

*"Al mijn misdaden en mijn zonden
Waren zeer groot en zwaar,
Maar Uw goedheid niet om te doorgronden,
Vergaf die al voorwaar."*

Hij nam mij bij de hand en bracht mij tot Zijn Vader en sprak: "**Zie hier Vader, mijn**

bruid." En dat liefelijke dat van 's Vaders aangezicht straalde. Al de grimmigheid was weg en ik voelde hoe de Vader een welgevalen nam in het offer van Zijn lieve Zoon en hoe ik als een reine maagd zonder vlek of rimpel, alsof ik nog nooit geen zonde gekend noch gedaan had. Versierd met dat Goddelijke beeld door de dierbare gerechtigheid wit gewassen in het bloed van het Lam. Oh, het was of de engelen meezongen en deelden in de grote blijdschap. Mijn ziel was zo verrukt, dat ik in de geest met de vierentwintig ouderlingen neerviel voor God en Zijn troon. Om hier al te mogen delen in die eeuwige blijdschap en dat uitgalmen van Zijn eer. Oh, dat aanbidden in diepe nederigheid en Hem al bij aanvang de lof toe te brengen!

Ik dacht nu allengskens voort te gaan van deugd tot deugd en mocht mij enige tijd verheugen in een dergelijk verkeer met een zoete Zaligmaker, een dierbare Vriend en Broeder en zo ik mij al ogenblikken te slapen lei, Zijn linkerhand was onder mijn hoofd en Zijn rechterhand omhelsde mij met een bewustheid van zoete schuldvergevende liefde. Een Borg voor mijn ziel en geen vertoornde Rechter meer. Ik dacht nu voorgoed met die dierbare Verlosser en Goël te kunnen gaan leven in Zijn nabijheid en zoete gemeenschap te kunnen leven. Maar de Heere trok Zich terug met de belofte: "Ik zal u geen wezen laten. Ik kome wederom tot u. Ik zegge u, is u nut dat Ik wegga, want indien Ik niet heenga zo zal de Trooster niet komen. Maar Ik zal Hem tot u zenden en zo Die nu bij u zou blijven om nog te leren wat goed en wat nuttig is." Dat Hij nu was ingetreden in het binnenste heiligdom om de Vader voor mij en Zijn ganse kerk te bidden of Hij hen bewaren wou in Zijn vrees voor Hem om in kinderlijke liefde Zich te buigen. Wat was er in die ogenblikken wel eens een stille gelatenheid in mijn hart, in de vaste bewustheid dat Hij nu nimmermeer van mij wijken zou. Maar op zijn tijd weer helpen en redden zou.

Ik zei bij ogenblikken, want ach, niet lang daarna openbaarde zich een donkerheid in mijn ziel die ik tot nog toe niet waargenomen had en dacht dan nog wel eens: "Zou ik het mij alles niet verbeeld hebben? En zou ik mijzelf niet voor eeuwig bedrogen hebben?" Dat doorzoeken bij dag en nacht en de nood in mijn ziel was soms zo groot en de vijand zat niet stil om het van alle kanten te benauwen en te betwisten. Dat het geen werk des Heeren was en al was het ene nog waar, (zeide hij) dat en dat hebt u er bij gedacht. Werd de nood eens zo hoog, dan liet de Heere Zijn licht er wel eens over schijnen. Maar oh, het was zo genoten en zo ook weer weggesloten. En al voelde ik dat de helse angsten voor mij gesloten bleven, zo durfde ik nochtans mijn genadestaat niet vaststellen op hetgeen gebeurd was en zo zachtjes aan de grond voor mijn ziel wegzonk en er tenslotte niets anders overbleef dan een stil heimwee naar de Heere met die verzuchting: "Och dat ik Hem nog eens vinden mocht."

Niet dat ik kon ontkennen dat bij tijden de Heere niet goed voor mij was. Hij beloofde nog wel: "Ik zal uw stenen gans sierlijk leggen en Ik zal u op saffieren grondvesten." Maar ach, dan nam donkerheid en strijd mijn hart weer in bezit en kon ik niet meer geloven dat de Heere het ooit zou doen en dan viel 't ineens weg. Ach, dan mocht ik wel geloven een Borg voor mijn schuld te bezitten, *maar nog geen God voor mijn hart* en oh, dan geen thuiskomen te hebben, dan was 's vijands macht soms zo groot.

Ik herinner me nog goed een plaatsje waar de strijd zo groot was, dat ik me plat op de aarde wierp en 't uitriep tot de Heere. Waarop met kracht deze woorden in mijn ziel vielen: "Voor een doorn zal een denneboom opgaan en voor een distel een mirreboom en deze zullen Mij wezen tot een naam en eeuwig teken dat niet uitgeroeid zal worden." Oh, ik loofde en prees de Heere en mijn ziel was verblijd. Vast gelovende dat de Heere het op Zijn tijd doen zou en mijn ziel was toen een tijd wonderlijk stil en gedurig.

En ik zag uit totdat er weer een tijd aanbrak dat alles zo beneveld was en al de vorige goedertierenheden en weldaden zo weggesloten waren, zodat het soms was of de Heere Zichzelf nooit met mij ingelaten had. Wat baarde dat toch een droefheid en een heimwee naar de Heere. Ik werd tenslotte niets anders meer gewaar dan een diepe ledigheid en twijfel en vreze nam mijn hart in, ik kon niet geloven dat dat lieve Wezen mij ooit als Zijn geliefd kind aan Zijn hart zou drukken. Totdat het de Heere wederom behaagde, toen de nood zo hoog werd en aan mijn kant alles afgesneden leek, Zijn lieve Vaderhart ontsloot.

O, die liefde Gods des Vaders, Die Zich liefelijk meedeelde in mijn ziel. Daar mocht ik in verwondering uitroepen: Oh liefde des Vaders, oh liefde des Zoons, oh liefde des Heilige Geestes, Abba Vader, lieve Vader!"

Dat diepe wegzakken en zinken. Hoe die lieve Vader nu zei, *dat ik in beide Zijn handpalmen gegraveerd was, en Zijn muren steeds voor me waren.* Nu zou ik nooit meer uit dat hart des Vaders kunnen vallen. Oh, ik had mezelf er uit gezondigd in mijn diepe val en bondsbreuk, maar nu kreeg ik uit vrije liefde weer een plaatsje terug in dat harte Gods des Vaders. Oh, dat veilige plaatsje, ik gevoelde op dat ogenblik wat de dichter getuigt als hij spreekt, hoe hij was als een gespeend kind. En 't is wel eens geweest dat mijn zwak tijdelijk lichaam haast de uitlating van 's Vaders liefde niet kon dragen en alsof 't er onder bezwijken zou.

Wat had ik dan heimwee bij tijden om ontbonden te zijn om voor eeuwig met die lieve Koning te wezen. Ik leefde bij dag en nacht in zo'n zoete gemeenschap en kinderlijke liefde met de Heere. Oh de zonden en de wereld lagen onder. Dan had niets geen waarde op aarde buiten God. Zo mocht ik dan voortleven in de zoete kinderlijke liefde met God. Dikwijls met veel bemoeienissen in de tijd. Oh, wat kon ik de Vader laten zorgen. Ik dacht dan wel eens dat mijn geluk voor eeuwig volmaakt was, maar de Heere wou mij nog dichter inleiden in Zijn heilgeheimen.

En dat voor mij zo'n wonderlijke weg, ik had zo zoet in die Vaderlijke liefde gedeeld en nu ging, met eerbied gesproken, de Vader die liefde intrekken en ik mocht nog wel eens tijden hebben, dat Hij weer Dezelfde en eeuwige Getrouwe in mijn ziel kwam. Maar meer vrees en twijfel nam mijn hart in, waarbij de vijand zo'n voordeel op mijn ziel haalde en dikwijls dacht ik in een der dagen in zijn handen te komen.

Totdat God Drieëinig het behaagde Zich in Zijn volle luister in mijn ziel te openbaren en de windsels wegnam waarmede mijn ziel zo dikwijls omwonden was. Oh, dat zalig wegzakken en zinken waar God Drieëinig Zich aan en in mijn ziel kwam te openbaren, waar de scheidsmuren voor eeuwig verbroken werden en de kloof die er lag tussen God en de ziel voor eeuwig gesloten werd. De Heere sprak: **"Ik en de Vader zijn één."**

Oh, die grote IK, Die in de stilte der eeuwigheid dat vredecontract gesloten had. En de Geest en de Bruid zeggen: "Kom." Oh, die Goddelijke Geest die als Waarmaker en Verzegelaar van dat eeuwige Verbond Zichzelf gaf aan zo'n zwarte bruid. Oh, dat zalig sterven om eeuwig, eeuwig God te erven.

Oh, mijn lieve kindertjes, waar ik voornamelijk deze woorden voor schrijf, tot een kleine gedachtenis aan uw moeder.

Dit alles is geschied van mijn 24ste tot mijn 39ste jaar.

Veel is de tegenspoed geweest. Ik heb veel strijd uit- en inwendig geleden, maar de Heere alleen zal in alles Zijn eer bekomen. Wij kunnen niet anders getuigen: "Gij o Heere zijt machtig." Het pand bij U weggelegd zal bewaard worden tot die dag, dat voorgoed alle schaduwen zullen vlieden. Om eeuwig Hem groot te maken zonder

weer te scheiden.

Ik heb getracht om zo eenvoudig mogelijk op te tekenen wat de Heere gedaan heeft en welke grote werken Hij aan een arm mensenkind gedaan heeft. Oh de Heere is dubbel waardig om van ons geprezen te worden en Zijn grote werken te vertellen. Oh zo dikwijls moet ik mezelf verbieden voor 's Heeren aangezicht, dat er zo weinig gedaante van godzaligheid bij mij over is en dikwijls dat dierbare kleed zo bezoedeld door mijn zonden en dat de wereld en huiselijke beslommeringen mijn hart zo innemen. En oh, mocht ik bij tijden niet eens geloven, dat een dierbare Borg en Voorspraak voor het aangezicht des Vaders is om verzoening te doen voor alles ten goede voor de ganse kerk, maar ook in het bijzonder voor mijn eigen dwaze en dwaalzieke hart. Oh, ik zou niet weten waar mij te bergen.

Met de Heere hoop ik, zegene deze weinige gebrekvolle woorden tot gedachtenis aan uw liefhebbende moeder.

Overgeschreven de 7e juni 1942.

Het is nu zes jaar geleden dat de Heere mij de lust gaf om neer te schrijven wat God gedaan heeft. Het heeft mij nu meer gekost het nu over te schrijven, dan toen de Heere, nu zes jaren terug, als vanzelf ingaf.

Dikwijls denk ik: "Och Heere, waar zal het nog eindigen." Oh, dodig, lauw en liefdeloos, hoe ouder hoe meer schuld. Och Heere wat wordt ik hulpeloos, hoe geestelijk arm en wel een volle fontein, maar mezelf niet kunnen openen.

O Vader, dat Uw liefde ons blijf.

O Zoon, maak ons Uw beeld gelijk.

O Geest, zend Uwen troost ons neer.

Drieënig God, U zij al de eer.

Amen.

VERZUCHTINGEN

O Heere maakt mij levend naar Uw Woord en doet mijn treden op Uw paden vast zetten, om door dat dierbare geloof geleid te worden tot die dierbare Fontein, Die springt tot in het eeuwige leven.

Philpot zegt: "Niemand van Gods volk kan gelukkig leven of sterven buiten de geopenbaarde vergiffenis der zonde, en zijn kunnen niet voldaan zijn zonder die van Gods lippen te ontvangen. Het is hun niet genoeg eeuwige losse denkbeeldige begrippen te hebben. Zij is niet als een leer aan te nemen of als andere bevinding aan te leren, maar elk kind van God moet vroeger of later de vergeving van zonden in zijn geweten geopenbaard gevoelen. En wanneer hij zich schuldig voelt, dan jaagt hij naar vergeving: De geopenbaarde vergeving zijner zonden door de toepassing van het bloed der besprenging aan zijn geweten."

Tot gedachtenis, niet minder te kunnen en niet minder te willen dan door die weg.

Bij het vertrek van ons oudste kind werd ik stil gezet bij die woorden: "Het vaste fundament Gods hebbende dit zegel, de Heere kent degenen die de Zijne zijn; dan zien we elkander nooit voor het laatst."

Ik las deze morgen met nadruk uit de godzalige Comrie, uit een preek over Spreuken 143 : 11. Die gaat over ons dodig en afgezaakt leven. Hij zei: "De oorzaak van onze ongesteldheid. Waar we zo dikwijls mee bezet zijn. Waar we zelf geen koers kunnen zetten om te komen waar men wezen moet." "Helaas", zegt Comrie, "als men de stuurmanskunst verloren is en vergeten, wordt men op de baren geslingerd en geteisterd en men is als een afgedwaald schaapje, dat in de struiken verward is."

Och hoe dikwijls dwalen we af, gelijk een schaap heb ik gedwaald in 't rond. Hoe lange, hoe lange nog zal onze ziel nog in deze donkere vallei moeten verkeren in een huilende wildernis. "Och Heere geeft U heil en die zoete vertroosting weder die onze ziel alleen maar dronken kan maken. En die zoete vreugde weder kan geven van Uw zalige tegenwoordigheid. Oh die zoete beker Zijner wellusten die overvloeiende Fontein."

Ik las deze morgen uit **Rutherford**.

Ik wordt zo dikwijls aangevallen met de angst voor de dood. Men zegt, dat het voor Gods volk maar een doorgang is tot het eeuwige leven, wat op zichzelf een waarheid is. Nu las ik van voornoemde schrijver wat mij nog een ogenblik tot troost mocht dienen, namelijk dit:

"Ik heb wel eens gesprekken gehoord, de een zeide dat Christus geen vreze in Zijn natuur had voor de dood, den ander zeide van wel."

't Bleef een vraagteken voor mij, tot ik dit las: "Christus moest in onze natuur werkelijk vreze aandoen om de heiligen van hebbelijke vreze te verlossen. De natuur kan zonder afkeer en een gefronsd voorhoofd de dood niet vlak in het zwarte aangezicht zien. De martelaren konden de dood kussen, omdat de blijdschap des hemels bij voorbaat voor de vastgestelde dag in hun ziel intrek nam, opdat zij de waarheid Gods zouden bevestigen, maar de dood heeft een zure bete en scherpe tanden in weerwil van al zijn vriendelijke kussen."

Dit zegt die godzalige man: "Zouden wij die zo'n heilig leven niet bezitten, dan niet eens vrezen?"

Hebr. 7 : 25, Joh. 17 : 20. De voorbede van Christus.

Hij zegt ook op zekere plaats, wat ik neer schrijf: "Omdat ik het latere niet meer vinden kan, zal onze harde winter zeer spoedig voorbij zijn, wij hebben nog slechts een weinigje op de bittere dood te wachten. Het plechtige van het naderen van de dood, het geruis van zijn voet, van zijn verschrikkelijke en vreselijke donkerheid, het pijn doen der beenderen, het steken van het hart, de pijn in de zijde en dergelijke, zachtjes voorbijgaande voorvallen en de naam des doods zelf en dit alles zal spoedig voorbij zijn. Wij behoeven geen eeuwen of miljoenen jaren te lijden. Het Hoofd Christus heeft zoveel zandlopers en zoveel uren, voor al ons lijden bestemd. De gal in onze drinkbeker moet ons door Gods Eigen hand ingeschonken worden. En toegemeten, geen schram in het lichaam, geen wond toegebracht of ze zijn allen geteld. Alles gaat bij onzen loden en gewichtjes die in de hemel worden toegewogen, er is een zuivere en nauwkeurige weegschaal in de hemel."

Och, wat een liefde Gods des Vaders. Wat zijn wij arme dwaze mensen daar die lieve Koning het toch zo goed met ons en al Zijn volk meent. "Ach Heere geeft eens welwillendheid om de loopbaan te lopen, die Gij in Uw heilige wijsheid. voor ons besteld heeft. Of wij dan een harde of zachte dood krijgen, U zijt ér bij tegenwoordig."

Ter gedachtenis aan zondagmorgen **28 augustus 1955**.

Deze morgen was het bediening van het Heilig Avondmaal. Niet kunnende opgaan wegens zwakheid des lichaams, las ik thuis in de stille eenzaamheid een predicaat van vader Smytegelt over 1 Cor. 6: 19: "Of weet gij niet dat ulieder lichaam een tempel is des Heiligen Geestes, Die in u is, Dien gij van God hebt en dat gij van uzelf niet zijt?" Och, dat van onszelf niet zijn, maar van een Ander, door doping van Christus dierbaar bloed. Oh, wat een dure prijs en het grote einde daartoe, omdat zij God zouden

verheerlijken met lichaam en Geest. Och, wat beantwoorden we weinig tegenover zo'n grote liefde, die Zichzelf voor ons gegeven heeft, opdat Hij ons zou verlossen van alle ongerechtigheid en dat aan slaven der zonde.

Smytegeld zegt: "'t Is vrij wat meer dan een Abraham die zijn zoon aan God wilde offeren. Hij wilde nog wat aan God geven, maar de God van hemel en aarde geeft Zichzelf aan mensen."

De Heere gaf in deze woorden nog een zoete smaak voor mijn ziel en mocht nog even in de grazige weide van Zijn Woord gevoed worden. En nog betrekking geven op dat woord: "Doe dat tot Mijn gedachtenis." Zijn dood gedenkende, oh, dat zoete Avondmaal dat eenmaal Boven aangeheven zal worden om nooit meer te eindigen, wat moet ik hier veel dat lieve aangezicht missen. Door menigvuldige zonden en telkens om te zwerven en te dalen met mijn hart in het stof. Ach, ik nam in betrekking een stukje brood en zeide: "Ach lieve Borg, mag ik het uit Uw hand ontvangen, alstublieft?" O, dat verbroken lichaam; en nam toen een slokje wijn en zeide: "Och mijn lieve Borg, mag ik dit ontvangen uit Uw hand tot gedachtenis aan Uw vergoten bloed." En zo komt dat lieve versje:

"Gezegend zij die grote Koning

Die tot u komt in 's Heeren Naam."

't Welk mijn hart met zoveel liefde zong; och gouden uurtjes, de Heere zij alleen lof en prijs.

Zondag 24 augustus 1956.

Ik las in een preek over de doding der zonde en de begeerlijkheden, maar ach, wat leven we daar toch ver vandaan. Die schrijver zei zo: "Indien aan velen deze vraag gedaan werd, wanneer hebt gij u voor het laatst enkele uren afgezonderd om uw zonden te doden, dan zouden zij verlegen staan, niet wetende wanneer zij voor het laatst in deze dierbare strijd werkzaam waren."

Ach, dan moet ik voor mezelf zeggen: "Ach Heere, ben ik ooit of immer recht werkzaam geweest om mijn hartzonden van harte te bewenen.

Diezelfde schrijver zegt verder: "Laat ik u dit zeggen, dat Hij die dit werk enige weken aanneemt, kan nalaten en mag wel denken of niet de genade in hem ligt te kreunen, met de kreuning van een dodelijk gewonde, of anders dat hij reden heeft te vrezen, dat hij in het geheel niet is wedergeboren tot een levende hope."

Ik dacht zo: "Oh, angst moet ons hart bevangen bij de gedachtenis zich eeuwig te bedriegen in het werk der genade."

Toelichting bij het leven van Mientje Braal

Overgenomen uit: *Gewassen in de Bloedfontein*, door J. Mastenbroek. 2004 Gebr. Koster, Barneveld.

Een bijzonder band had Anna Ruit aan Mientje de Braal uit Tholen. Zoals uit de briefwisseling blijkt.

Willemina Paulina de Braal werd op 5 juli 1886 in Tholen geboren. Vanaf haar jeugd jaren had ze er indrukken van dat ze eens zou moeten sterven en dat ze niet onbekeerd voor God zou kunnen verschijnen. Ze leefde in het besef dat er een wonder aan haar ziel nodig was om welgetroost te kunnen leven en eenmaal zalig te kunnen sterven.

Ze trouwde op 9 juni 1910 in haar geboorteplaats met de eveneens in Tholen geboren visser Jan Bout (8 april 1883; overleden 6 augustus 1966).

In het jaar van haar huwelijk werd ze stilgezet en na veel strijd de Weg geopenbaard in de Middelaar. Daarna was het in haar geestelijk leven gedurig op en neer. Dan weer eens een liefelijke omhelzing van de ziel en dan weer het levendige gevoel van een openstaande schuld voor God. Dit duurde tot november 1915.

Mientje heeft deze geestelijke ervaringen aanvankelijk kunnen verbergen, maar nadat de Heere de weg der zaligheid had ontsloten, kreeg ze enige bekendheid onder het volk van God. Later logeerde ze wel bij ds. J. Fraanje in Barneveld en bij ds. W.C. Lamain te Rotterdam-Zuid. Soms bezocht ze de gezelschappen.

Op een dag ontmoette ze op zo'n bijeenkomst Anna voor de eerste keer; in 1912. Een zus van Anna's eerste man, Willem de Bakker, woonde in Tholen en was getrouwd met Cornelis Bierens. Zodoende kwam Anna in Tholen. Vanaf de eerste ontmoeting kreeg Mientje een sterke betrekking op Anna. Het duurde evenwel drie jaar voor Mientje de pen durfde op te nemen om een briefje aan Anna te schrijven en haar geestelijke ervaringen mee te delen. Eerst verhinderde haar zeer wankelende gezondheid dit, later durfde ze niet meer te schrijven. Tot ze, na drie jaar, daar vrijmoedigheid voor kreeg. Dit was het begin van een uitgebreide briefwisseling tussen deze moeders in Israël. In het boek 'Het vreemdelingsleven van Sions kinderen' zijn totaal 49 brieven van hen opgenomen; 19 van Mientje en 30 van Anna. We merken daarbij op dat Mientje een zwakke gezondheid had. Dat blijkt uit de inhoud van sommige brieven, waarin ze meedeelde dat ze soms niet verder meer kon schrijven. 'Mijn hersens zijn de laatste tijd zo verzwakt en ook mijn rechterhand is niet meer zoals vroeger.' Mientje had geringe gedachten van zichzelf. Vaak kon ze niet verder komen dan een ellendige. We zien in deze correspondentie dat Mientje jaloers mocht zijn op Anna.

Niet alleen geestelijke wederwaardigheden, ook tijdelijke noden en zorgen deelden ze samen in deze briefwisseling. Zo schreef Anna tijdens de mobilisatie gedurende de Eerste Wereldoorlog dat haar zoon Abram in april 1916 al zeven weken van huis was en het kamp niet mocht verlaten vanwege besmettingsgevaar.

Mientje en haar man Jan hebben naar het maatschappelijk leven grote armoede

gekend. Ze kregen een groot gezin; twaalf kinderen vergden veel van de krachten van Mientje. Maar de Heere betoonde bij de voortduur Zijn trouwe zorg, ook al was er soms geen eten in huis om dit grote gezin te voeden. Ze hadden het zó arm, dat ze bang waren om nog eens tot de bedelstaf te vervallen. Dat greep in het bijzonder Mientje op een dag zo aan, dat ze plat op de grond terechtkwam en haar nood aan God mocht klagen. Toen kwam de Heere over met de woorden uit Psalm 37:25b: 'Maar heb niet gezien den rechtvaardige verlaten, noch zijn zaad zoekende brood.' Daarop zei Mientje: 'Ja maar Heere, ik zie er niets van.' Dadelijk werd ze bepaald bij Hebreëen 6:14: 'Waarlijk, zegenende zal Ik u zegenen.' Daar kwam geloof in mee, zodat ze haar zorgen in Gods handen mocht leggen, ook al had ze op dat moment niets meer in huis.

Ze kreeg ook voor het tijdelijk leven veel uitreddingen. Het gezin was onverzekerd en huisarts dr. Ludovicus D.A. Looysen moest heel vaak komen. Elke visite betekende een rekening en dan was er weer geen geld om hem te betalen. Toch kreeg de dokter steeds zijn geld, maar hij zag wel dat het vaak maar nauwelijks mogelijk was. Soms had Mientje wat geld, dat ze van het volk had gekregen, apart gehouden voor de doktersrekeningen. Van het geld dat haar man verdiende, bleef niets over. Dat ging op aan eten en de noodzakelijkste kleding voor het gezin. Op een dag was dat potje weer leeg. Hoe Mientje ook bedelde in het gebed, er kwam geen geld binnen, wel een doktersnota. Ze durfde de envelop niet te openen. Hoe zou deze rekening betaald kunnen worden? Toen enige tijd verstreken was en er nog steeds geen geld was ontvangen, durfde ze de envelop met de rekening toch niet langer ongeopend te laten liggen. Met bevende handen scheurde ze hem open. De inhoud maakte haar klein: er zat wel een rekening in, maar er was een grote kras doorheen geschreven. De dokter hoefde geen geld! Toen de arts naderhand weer moest komen, kon Mientje er niet over zwijgen hoe de Heere uitkomst had gegeven. 'Wat heeft de Heere toch gezorgd en wat heeft Hij Zijn Woord waargemaakt dat Hij ons zou zegenen. Maar, dokter, u moet toch ook leven met uw gezin?' vroeg ze. Looysen had zijn antwoord meteen klaar: 'Dan reken ik wel wat extra bij rijke mensen.' Hij had diep respect voor deze eenvoudige vrouw en was begaan met haar en haar gezin.

Op een sinterklaasavond werd er een doos bezorgd, vol speelgoed en lekkers, anoniem. Naar later bleek, was dit van dezelfde dokter afkomstig. Hij verried zich, toen hij weer een visite bracht en per ongeluk tegen een stuk speelgoed schopte, dat op de grond lag. 'Zo, leeft dat ding ook nog steeds?' Het was kennelijk van zijn kinderen geweest. Mientje probeerde ook wat terug te doen; in de oorlog stopte ze soms een envelop met distributiebonnen door de brievenbus van de dokter. Eveneens anoniem... De dokter, die circa veertig jaar in Tholen zijn praktijk had, was erg op Mientje gesteld en dat was andersom ook het geval. Hij dwong door zijn beminlijke omgang met zijn patiënten veel respect af.

Levenseinde

We vermelden nog enkele treffende zaken rond het levenseinde van Mientje. Toen ze tachtig jaar was, openbaarde zich een dodelijke ziekte. Haar ziekbed zou ook haar sterfbed worden. Na drie maanden ziekte, die haar lichaam sloopte, brak het ogenblik van sterven aan. Kort voor haar heengaan werd haar gevraagd of ze nog een laatste wens had. Ja, die had ze. Ze zei tegen haar dochter: 'Ik had zo graag dat **ds. Lamain** mij zou begraven, maar kind, dat kan niet.'

Ze hield zielsveel van deze leraar, met wie ze veertig jaar een frequente briefwisseling had. De laatste brief uit zijn woonplaats Grand Rapids was gedateerd 18 november 1966; deze brief heeft Mientje nog horen voorlezen. De inhoud was als volgt:

'Geliefde vriendin,

Menigmaal ben ik met mijn gedachten bij u, maar kan u niet bezoeken. Ik hoop dat de Heere je gedurig nabij mag zijn. Asaf zong in Ps. 73: 'Het is mij goed nabij God te zijn'. Maar wij zijn nog in de woestijn, nog in Mesech, nog in vijands gebied. En zolang als Gods volk hier nog zwerft, zullen ze moeten blijven zuchten: 'Geef aan het wild gediert', de ziele van Uw tortelduif niet over.' Het zal hier een strijd blijven tot den einde. Zolang den gezegende Christus op de wereld was, was die mensenmoorder achter Hem. Ja zelfs hangende aan het kruis riepen ze nog: 'Indien Gij Gods Zoon zijt, kom af van het kruis'. Maar Hij bleef aan het kruis, dragend den vloek der wet en der zonde, totdat Hij uitriep: 'Het is volbracht, en het hoofd buigende gaf Hij den geest'. Toen was het afgedaan, en heeft Hij getriomfeerd aan het kruis over alle machten en heerschappijen. Gods kinderen zijn in Hem, in Christus meer dan overwinnaars. De Heere sterke je in al je zwakheden. Hij ondersteune je met de rechterhand Zijner sterkte, en met kracht uit de hoogte. Hij bereide door Zijn Geest je ziel maar voor en toe om Hem straks in gerechtigheid en in vrede te mogen ontmoeten, Hem die je ziel lief heeft gekregen, en geve je straks een ruimen ingang in dat Koninkrijk daarboven. Het zijn niet de engelen, maar het is God Zelf, Die eenmaal alle tranen van de ogen Zijns volks zal afdrogen.

Wees hartelijk gegroet ook van mijn vrouw, en met de familie en vrienden Gode en Zijn genade bevolen voor tijd en eeuwigheid.

Je oude zielevriend Ds. Lamain.'

Mientje had de gewoonte om steeds weer brieven in haar schortzak te stoppen. Op een keer zat daar een heel bundeltje in. 'Wat moet je daar toch mee?' vroeg men haar eens. 'Daar moet de Heere me van leren', zei ze.

Veel jaren heeft Mientje contact met ds. Lamain gehad. Niet alleen per brief. Als hij uit Amerika het oude vaderland bezocht, verzuimde hij niet om haar te bezoeken. De door Mientje geuite wens om door deze leraar te worden begraven, kon - zoals ze dat zelf ook wel aanvoelde - niet in vervulling gaan. Toch was er een bijzonder voorval tussen ds. Lamain en Mientje rond het heengaan van deze moeder in Israël. Haar levenseinde brak aan in de vroege uren in de nacht van zaterdag op zondag 27 november 1966. Kort tevoren had ze van al haar kinderen afzonderlijk afscheid genomen. Zij gaf hun een kort, waarschuwend of bemoedigend woord mee. Tegen een van hen zei ze veelbetekenend: 'Kind, rust maar niet waar God niet gerust heeft.' Ook dokter Looyen kwam toen zij op haar uiterste lag persoonlijk afscheid nemen van Mientje.

Diezelfde nacht, de nacht van het sterven van Mientje, werd ds. Lamain bepaald bij de woorden: '*Zij is verlost, God heeft haar welgedaan*'. Hij voelde dat deze woorden op zijn zielsvriendin sloegen en hij mocht gemeenschap hebben met Mientje en met de ganse triomferende kerk. Die zondagochtend kwam ds. Lamain in de kerk van Grand-Rapids en heeft hij in zijn preek verteld dat hij bericht had ontvangen dat Mientje de strijd te boven was; dat zij nu storeloos en volmaakt haar Maker mocht dienen. Hij zei erbij dat hij dit bericht niet van de familie had ontvangen, maar van Boven.

Maandagochtend belde ouderling J.L. Geluk, de hoofdonderwijzer uit Tholen, naar Grand-Rapids om het droevige nieuws te vertellen. 'Ik weet het al, de Heere heeft het mij bekendgemaakt', hoorde Geluk de dominee zeggen.

Mientje werd op vrijdag 2 december begraven op de algemene begraafplaats van Tholen. Haar woning, aan de Molenvlietsestraat 10, was te klein om de rouwsamenkomst te houden. Wel konden de vele vrienden in haar woning afscheid

van haar nemen; haar stoffelijk overschot stond in de kamer opgebaard.

Vanuit een gebouw aan de Brugstraat vond de begrafenis plaats. De rouwsamenkomst werd geleid door ds. A. Vergunst uit Rotterdam-Centrum. Tijdens haar ziekte, in de laatste maanden van haar leven, kreeg Mientje veel bezoek van Gods kinderen en knechten. Heel veel predikanten kwamen afscheid van haar nemen. Maar geen van hen was in de gelegenheid om in de rouwsamenkomst voor te gaan, omdat op dezelfde dag, en zelfs op hetzelfde uur, in Buurmalsen de begrafenis plaatsvond van ds. H. van Gilst uit Tricht.

Ds. Vergunst, die met ds. Van Gilst en ds. G. Zwerus in 1950 kandidaat was geworden en een aantal jaren met deze broeders had gestudeerd, was van harte bereid om aan de begrafenis leiding te geven. Ook hij behoorde tot de bezoekers van Mientje. Als hij in de buurt had gepreekt, bezocht hij haar. Toen hij bericht van haar sterven kreeg, stelde hij de vraag wie de begrafenis zou leiden. Aangezien alle predikanten naar Buurmalsen zouden gaan, zou aanvankelijk ouderling Geluk deze taak vervullen. Ds. Vergunst stelde zich beschikbaar om aan de begrafenis van Mientje leiding te geven en hij heeft dit ook, zoals hij zelf zei, met veel gemak mogen doen en het groot gevonden dat hij dit werk mocht verrichten. Hij sprak over Filipp. 1:21: *'Want het leven is mij Christus, en het sterven is mij gewin.'*

Op haar rouwkaart stond de tekst uit Job 19:25: 'Want ik weet: mijn Verlosser leeft, en Hij zal de laatste over het stof opstaan.'

Zondagmorgen behaagde het de Heere van onze zijde weg te nemen, na een geduldig gedragen lijden, in de Hope des Eeuwigen Levens, onze geliefde moeder, behuwd-, groot- en overgrootmoeder

Willemina Pauline Braal

sedert 6 augustus 1966 weduwe van de heer Jan Bout
in de ouderdom van ruim 80 jaar.

Job 19 : 25

Uit aller naam: JAC. BOUT
Tholen, 27 november 1966
Molenvlietsestraat 10

De begrafenis zal plaats vinden op D.V. vrijdag 2 december a.s. om 14 uur.

In enkele nummers van De Saambinder, in de periode 16 maart tot en met 4 mei 1967, wijdde ds. Lamain onder de titel 'Verlost-thuis' woorden tot haar nagedachtenis. 'Het is al meer dan veertig jaar geleden, dat we elkander voor het eerst mochten ontmoeten. De Heere heeft in Zijn ondoorgrondelijke goedheid banden gelegd, die door al die jaren nooit verbroken zijn geworden. In de laatste twintig jaren hebben we elkander nog driemaal mogen ontmoeten, en zij heeft geschreven tot de krachten het niet meer toelieten. Menigmaal mochten we ze in ons huis hebben toen wij in Rotterdam-Zuid woonden. Wat hebben we menigmaal tot diep in de nacht met elkander mogen spreken over de wegen des Heeren. Er zijn ontmoetingen geweest, die we nooit

kunnen vergeten, en die - de Heere geve het uit louter genade - voor de eeuwigheid bewaard zullen blijven. Wat een wonder, ja wat een onuitsprekelijk wonder, dat de banden zelfs niet gerekt zijn, maar door al die jaren zijn gebleven. Ja, tot roem van Gods genade versterkt zijn geworden, uit kracht van de innerlijke vereniging in het werk Gods en door de armmakende, ontledigende en ontblotende genade des Heiligen Geestes. (...)

Die ontslapen vriendin zei wel eens wanneer ze iets mocht vertellen van de leidingen Gods in haar leven: Ik zal maar grote stappen doen. En dat hield in, dat ze de hoofdzaken in haar leven noemde. Nooit veel omhaal van woorden. Wel hoe ze voor Gods recht geplaatst werd, verloren was gegaan, afgesneden was, maar ook vrij verklaard, en vrijgesteld was, en teruggebracht in de gemeenschap Gods. Hoe haar leven was afgesneden, en zij het had mogen vinden in Christus, Die haar leven geworden was. Hoe Gods Geest de geopenbaarde wegen en zaken in haar ziel had ontdekt, maar ook toegepast had en verzegeld, zodat ze niet anders wist dan Jezus Christus en Die gekruisigd. Met behoud en met verheerlijking van al Gods deugden, opgelost in een Drie-enig God. Wat voor haar de enige en onwrikbare grondslag en het fundament van haar zaligheid was geworden'.

Verder deelde ds. Lamain mee dat de band die God gelegd had tussen haar en hem, dateerde uit de tijd dat hij nog een jongen was en dat die band nooit werd verbroken. Hij wist ook van haar zielenstrijd. ik herinner me nog, dat ik met haar in hetzelfde huis gelogeed was op een plaats waar ik 's avonds gesproken had. Wat was ze toen in banden en gevangenis. Wij hebben toen samen tot 's nachts half drie gesproken van hart tot hart. Het was in 1930. Wat werd zij door de vijand achtervolgd en de benauwdheden des harten hadden zich wijd uitgestrekt. Die nacht zal ik ook nooit vergeten.

Later kwam ik op een avond laat, het was al ongeveer elf uur, in Woudrichem bij een zielenvriend en zielsvriendin, daar ik te laat kwam voor de boot die naar Gorkum ging. Die mensen hadden wel eens gezegd: al kom je midden in de nacht, je kunt gerust aanbellen, want er is altijd een plaats voor je in ons huis. Van binnen zeiden ze: die mensen liggen al lang op bed. Met vreze en beven stapte ik op dat huis aan en tot mijn grote verbazing was er nog licht in de kamer. Toen ik daar binnen stapte, zat die vriendin er ook met anderen van Gods volk, sprekend over de wegen Gods. Het is toen ook diep in de nacht geworden eer we naar bed gingen. En wat was er toen een opening om van hart tot hart over de wegen Gods te spreken. Neen, dan ging het niet over mensen of over kerken, maar over een Drie-enig God, en over de vrije gunst die eeuwig Hem bewoog'.

In deze artikelen noemde ds. Lamain haar naam niet. Hij vervolgde: 'Het heeft me verblijd, dat ik de dag van haar begrafenis de tijding mocht ontvangen, dat ze met vrede, ja met een glimlach op haar gelaat, dit Mesech heeft mogen verlaten. Ze had zo graag gewild, dat ik haar begraven mocht, maar ach, ik schreef aan de kinderen:

"Het is goed dat een andere leraar haar begraaft. Ik heb het niet te doen, ik heb haar al mogen begraven eer haar stoffelijk overschot naar de groeve der vertering is gebracht. Gode komt van alles de eer toe. Als wij het hadden mogen doen als de oudste vriend onder de huidige leraars, dan zou er meer kans zijn (een ander zal daar wellicht niet zoveel last van hebben als ik), dat de mens meer op de voorgrond kwam dan dat God aan Zijn eer kwam. De Heere was zo goed om nog enige mededeling inwendig te geven van de zaligheid, die ze nu volmaakt genieten mag in de gemeenschap Gods. En dat is voor mij een groot wonder. Dat is ook genoeg. Wij hebben ook haar liefde mogen hebben, en de band die God gelegd heeft toen ik nog een jongen was, is nooit verbroken geweest en is ook nooit gerekt. De duivel heeft het nooit kunnen verbreken,

ik mag ze met vrede nastaren.'

10. VROUW ZACHARIASSE – COURT, Tholen

Gerarda Court, (Court) werd geboren te Ridderkerk op 16 december 1857.

Ze was getrouwd met Jacobus Marinus Zachariasse, geboren te 's-Heer Abtskerke op 7 februari 1855, van beroep bakker. Ze is overleden te Tholen op 5 november 1920. Haar man vertrok na het overlijden van zijn vrouw op 6 augustus 1924 van zijn woonplaats Tholen naar Poortugaal.

2. Brieven van vrouw Zachariasse-Coert aan Jacob van de Velde, Scherpenisse¹⁷

Tholen, (1890-1900)

Geliefde vriend Van de Velde,

Uw briefje heb ik ontvangen, en ik was verblijd dat u nog aan mij denkt, maar verder zeer bedroefd. Och, dat ik in mijzelfen zo ellendig ben, ik ben deze morgen zo diep bedroefd geworden.

De zuster had gezegd, dat ik misschien naar huis mocht, maar vanmorgen moest ik boven bij de dokter komen. Ik had toen veel pijn. Toen hij mij onderzocht had, zei hij dat ze nog een week door moesten gaan, voor dat hij mij kon helpen. Dus, mijn lieve vriend, als ik dan nog geopereerd moet worden, zal het verder nog maar afwachten zijn; misschien wel 4 weken. Het viel mij toch zo tegen. Maar om nu een onderworpen hart te hebben, daar is genade voor nodig. Och, wat is de zonde bitter en de vruchten daarvan.

Mijn lieve vriend, och dat de Heere voor mij arme maar een Schuilplaats mocht wezen, want ik ben zo bedroefd, zover van mijn man en kinderen en lieve vrienden te wezen.

Zaterdag waren wij nog bij elkaar. Maar de Heere zal met elk Zijn raad wel uitdienen en ook met deze arme, diep bedroefde.

Mocht ik veel bedroefd wezen naar de Heere. Ach Heere, maak mij maar eenswillens. Och Heere, voor U is er niets te wonderlijk, ik heb de hel verdiend en alle ramp en tegenspoed. Maar als Hij nog eens om Zijns Zelfs wil op mij neer mocht zien, dat zou de droefheid veranderen in een blijdschap die de wereld niet kent.

Och mijn lieve vriend, zo zal ik u noemen omdat u ook onder dat lieve volk behoort die niet op kunnen trekken als die lieve God zelf niet meekomt.

Daar komt **vrouw de Polder** net onder mijn diepe droefheid en nu heeft zij een uurtje geweest. Och, het heeft mijn ziel verkwikt. Dat lieve volk, dat zijn mijn broeders en zusters, die de wil des Heeren doen.

Mocht ik maar geloven door bezaaide en onbezaaide wegen, dat dit de weg is en dat de haren van mijn hoofd geteld zijn.

Ach, dat de Heere Zelf mijn dorre, dode ziel levendig maken mocht. Dan kan die zeggen: in Hem verblijd zich ons gemoed.

Als dat beminnelijke lieve Wezen komt, dan brengt Hij alles mee.

Daarom ben ik uitziende als dit komt, dan brengt Hij stilheid, eenswillendheid, buigzaamheid, lijdzaamheid en geloof door de liefde werkende.

Maar ach, mijn lieve Van de Velde, mijn ogen zijn op Hem, want Hij is mij geen vreemde. Mijn ziel dorst naar Hem, maar is geheel terneer geslagen en ik moet gaan eindigen.

Mijn briefje is vol en mijn hart is vol.

Dat de Heere met de dauw des Heiligen Geestes, al mijn lieve vrienden en vriendinnen mocht bestralen en de ware vrede Gods en de liefde af mocht dalen.

Mijn lieve vriend, die ook door het dal der moerbeziënbomen moet doorgaan, de Heere

¹⁷ Uit het leven van Jacob van de Velde, Joh. Westerbeke

zij met u.
Ik groet je in mijn ziel met name. Dag, mijn lieve vriend.
Uw arme vriendin,
Vrouw Zachariasse

Tholen, januari 1907

Waarde vriend Van de Velde,
Daar de Heere u morgen bij leven en welzijn, zeventig jaar laat worden, wil ik u mijn felicitatie nog toezenden.
Mocht de Heere als het in Zijn raad mocht wezen, uw levensdagen nog verlengen. En dat de Heere je nog maar veel mocht verwaardigen, om als een arme naakte en ontblootte aan Zijn lieve voeten om raad en wijsheid en nog om een laag hart van Hem af te smeken.
Ach, Van de Velde, de Heere heeft u in uw levensweg al veel geholpen en nabij geweest en om bij de Heere te schuilen, dat is het beste.
Om onze zonden ontmoeten we hier zoveel doornen, maar wij moeten zeggen: "Heere, die hebben wij gezaaid en moeten ze zo rechtvaardig maaïen." Och, om de Heere maar toe te vallen, dat is een verademing voor de ziel. Wat zou dat toch een eeuwig wonder zijn, dat de Heere bemoeienis met ons wilde hebben.
Daar kunnen wij niet bij, maar Hij doet alles om Zijns Zelfs wil. Daarom Van de Velde, hopen we dat de Heere die het stil gebed hoort en ziet uw verzuchtingen mocht verhoren. Het mocht zo nog wezen, zo de Heere Zelf beloofd heeft: "Uit hen zal altijd iemand komen voort", Psalm 22:16.
Ze zijn wel goed voor de zaken, maar ach, dat is niet genoeg voor de dood. Mocht de Heere, Die Zijn naam is de Almachtige, ze nog genade geven. Dat kleine poosje dat de Heere u hier nog wil gebruiken, dat je elkaar nog mochten zijn tot een hand en een voet. Je vader zal ook gebreken hebben, maar bestraf een oude man niet hard en wij hebben ook zoveel gebreken.
Nu de Heere gunne u samen, dat Hij je mocht bearbeiten met Zijn lieve Geest. Och, het is toch zo verschrikkelijk om zonder de Heere in het oordeel te staan. Dat heeft mijn oude vader ook ondervonden.
Nu, de Heere geve u dat uw lichaam weer opgericht mocht worden en dat de weg weer gebaad mag worden, dat we u weer in ons midden mogen hebben. Het is ook door des Heeren goedheid goed gegaan. Leen deed een eenvoudig gebedje en mocht aangename preken lezen.
De Heere bedauwe ze met Zijn lieve Geest, dat is het voornaamste.
De Heere ondersteune en beware u verder en zegene u uit Sion.
Ook nog hartelijk geluk gewenst van mijn man en kinderen.
Nu, na hartelijk gegroet te zijn van uw welmenende vriendin,
Vr. Zachariasse-Coert

Vrouw Zachariasse schrijft over Leen, die een gebed deed. Deze was Leen Potappel. In de lezenswaardige: "Levensbeschrijving en brieven van L.J. Potappel" door A.J. Smits, staat vermeld dat Potappel ook vriendschap onderhield met vrouw Zachariasse. Dit blijkt ook uit een deel van de 36ste brief. De dankdag, toen ds. J. Fraanje in Tholen was, bracht Potappel bij haar door. Een gedeelte uit deze brief volgt.

Stavenisse, november 1914

Zeer geliefde vriend,

... En nu, lieve vriend, het was toch net of ik u woensdag zo naar Tholen voelde trekken. "Wel Heere," zeide ik zo tussen God en mijn ziel, toen ik woensdag naar de kerk ging: "bewaar hem toch, maar dat hij niet onwettig zoekt uit te breken. Maar wees hem toch met Uw ondersteuning nabij."

En nu Krijn, wens ik u iets van de afzondering mee te delen. Ik ben van het veer naar vrouw Zachariasse gegaan, die zeer verblijd was dat ik kwam en spijt had dat ze u niet meer gezien had. Ze was net achter toen de bus voorbij ging. We mochten samen hartelijk aan de gang raken uit ons doorleven en de tijd waar wij in zijn. Waarlijk, het mocht na de middag zo van hart tot hart gaan, dat er over een ander niet meer is gedacht.

Toen is om vijf uur Kees Schot gekomen en zo wij weer een weinigje opening kregen, daar komt **Jane en Sei** ook aan. En hier hebben we zo tot 11 uur bij elkaar mogen zitten, met onderlinge vrede en gemeenschap, met openhartigheid. Om werkelijk niet over, maar met elkaar uit het leven te spreken, zodat wij toen ook niet meer naar Joost geweest zijn. (ds. J. Fraanje, die de andere dag zou preken)¹⁸

En zo als ik naar buiten ging en het nog een weinig begon te rijmen in de natuur, werd ik weer zo over u bekommerd, hoe of u het wel had. Toen was het net of ik u op wacht niet kon vinden, maar ik durfde het niet te geloven, omdat u gezegd had dat u zeker op wacht moest.

Zo werd het weer morgen en het was zomaar bedaard in mijn ziel. Ik kreeg nog wel enige gebedsontsluiting met de dag die wij wensten te doorleven. En zo mochten wij ook samen daarover sprekende opgaan.

En daar kwam dan de tijd dat ik het aangezicht van mijn broertje zag. Wat was ik toch blij! Zijn eerste gebedje won reeds mijn hart al in. Toen is hij begonnen met zijn inleiding te nemen uit Psalm 25 over: "*Gij aanschouwt de moeite en het verdriet, en neem weg al mijne zonde.*"

Daar ging hij zo opmerken, hoe David nu niet bad, dat de moeite en het verdriet zou weggenomen worden, maar dat de Heere het aanschouwde. ...

Toen is hij zo in het gemeenschappelijk gebed gegaan. O Krijn, daar is hij ingeleid hoe de gouden schilden werden weggenomen en hoe er nu koperen in de plaats werden opgeborgen. Hoe het in Gods Kerk nu ook zo was en dat er nu zovelen zich nog daarin vermaakten, in gepolijst koper van belijdenis zonder levenspraktijk. Maar hoe degenen die ogen hadden, het daar niet mede konden doen.

O, het was uit mijn hart, Krijn. Hij droeg de toestand van alles op aan het hoogste Hof daarboven.

Hij heeft toen zijn tekst genomen uit Nehemia 9:27 tot 31, waaruit hij liefelijke zaken heeft mogen zeggen. ...

En daar lieve vriend, is hij tussenbeide bezig geraakt, hoe de golfslagen van Gods recht en toorn over de Borg van Gods uitverkoren kerk zijn gegaan.

En toen hij daar zo over doortrok, vroeg hij ineens: "Volk van God, hebt gij uw Borg al eens zo gezien?" En o, daar werd mijn ziel geraakt en mijn hart overstelpt, want dat werd levendig.

En zo is hij weer doorgetrokken. Maar ik heb niet veel meer met aandacht gehoord, want mijn geest werd teruggevoerd naar Hem, Die mijn ziel liefheeft.

Ik ben zo uit de kerk met **W. Baaij** meegegaan. Ook Kees Schot. Het was wel niet goed

¹⁸ ds. J. Fraanje, die de andere dag drie keer zou preken op woensdag 25 november, Dankdag

meer met mijn hoofd, en toen ik een poosje bij Baaij was, ben ik de wereld weer afgeraakt en het was al zeven uur geweest, eer ik mijn bewustzijn weer terug had. Maar dit kan ik zeggen, dat het zeer goed geweest is.

Dus toen ben ik niet in de kerk geweest.

Toen zijn ze allen nog naar Baaij gekomen, nadat ze eerst een poosje bij Leen Schot geweest waren. En ik was verwonderd dat ze om zo één als ik was, zo'n moeite deden.

En Joost plaatste zich zo naast mij en begon zo onderzoekend te vragen, of ik de aarde moede werd. En heeft toen nog aangenaam zitten praten over het zieleleven.

O, lieve vriend, wat zal het toch eens zijn, verwaardigd te mogen worden eeuwig samen bij God te mogen komen om te blijven. ...

Toen is die jongen van Wagtho mij op komen zoeken, bij vrouw Zachariasse en die heeft zo zijn toestand meegedeeld. Maar Krijn, ik moest maar roepen: "Heere, maak mij toch getrouw."

Het heeft goed gegaan. Toen hij uitgepraat was, mocht ik zo aan 't praten raken, of hij nooit zijn schuld en verloren toestand voor God gezien had. Hij verklaarde ronduit, dat hij daar vreemd van was.

En toen mocht ik dan zo aan 't spreken raken met hem, dat hij toch bewaard mocht blijven, om van al wat hij verteld had, geen grond voor de eeuwigheid te maken. En hem maar moeten wijzen op de afstand, die er tussen God en de ziel lag, en dat ging nogal goed. Hij wenste, dat ze maar getrouw met hem gehandeld hadden.

En nu, Krijn, u hebt de groeten van Joost. Hij vroeg naar u, eer ik hem nog van u groette, dacht hij nog aan u. U hebt de groeten van uw vriendin Kee Keizer uit Dinteloord en ook van de meid van de juffrouw. Zij wilden dat we naar hen toe konden komen.

U hebt de groeten van al de vrienden. Kees Overbeeke is ook geweest bij Baaij. Met Kloet gaat het ook nogal. Nu, zo dan het een en ander u geschreven.

Ontvang de hartelijke groeten van mij, uw liefhebbende vriend

L. Potappel. Dag hoor.

Ook **Willem Baaij** bezocht Vrouw Zachariasse regelmatig. Hij schrijft in zijn bekeringsgeschiedenis:

‘Toen ons derde kind 3 uur op de wereld was werd ik ziek. Ik moest een boodschap gaan doen bij Vrouw Zachariassen, omdat de wijkzuster dit vergeten had; en moest dadelijk terugkomen. Ik kreeg bij haar een indruk van wat waarbij ik s nachts was bepaald, toen m'n vrouw in doodsbanden lag van de geboorte van het 3^e kind. Mij werd namelijk getoond, de goedertierenheden van Israëls God en om met Benhadads knechten daarop te pleiten. Vrouw Zachariassen had een beroerte gehad en ik moest haar mededelen dat de wijkzuster niet kon komen in de voormiddag, omdat ze m'n vrouw helpen moest. Ik raakte aan het praten over de goedertierenheden van een Verbondsgod en vergat daarbij twee uur lang mijn vrouw. Plotseling schrok ik van het slaan van de klok.’ Enz. Levensbeschrijving en preken door ds. Willem Baaij.

Mientje Braal was aan Vrouw Zachariasse verbonden. Toen ze gestorven was, schreef ze naar weduwe Ruit. Ze kreeg het volgend antwoord:

Dirksland, 8 november 1920.

Geliefde Zuster in Hem Die eeuwig leeft en Die niet zal laten varen de werken Zijner handen, met uw geliefde man en kinderen.

Tot hiertoe zijn wij nog redelijk wel en hebben dit ook weer van u mogen vernemen in uw briefje en daar ook in vernomen dat **Vrouw Zachariasse** uit een lichaam der zonde en des doods overgegaan is in het eeuwige leven, waar ze geen duisternis meer zal ontmoeten en waar geen twijfelingen noch geestelijke achterdocht meer zijn zal over de eeuwige geluksstaat. Waar zij die lieve Koning nu eeuwig zal kunnen dienen, Die ze hier graag had willen dienen, maar zichzelf hier overal in de weg stond, want nu is zij zichzelf voor eeuwig kwijt. Die goddeloze ik zal ze nooit meer tot hinder zijn.

Oh, wat een schat hé? Dat hier maar stamelend geleerd wordt, maar daar is het in een volmaakt aanschouwen. Oh lieve, wat kan ik het ze makkelijk gunnen, want ik geloof het zo vast voor haar.

Maar voor ons is het weer een gemis hé? Ik ontmoette haar toch zo graag onder het volkje als ik in Tholen was, want haar lieve mond stond toch nooit stil, zodat je er een tijd door opgewekt werd, is 't niet waar, geliefde Mientje?

Zo raapt de Heere dan de ene eens weg en dan de andere aan wie wij nog verbonden zijn, want er is toch zo weinig verbinding hé, onder elkander? Dat komt nergens anders door dan dat de een al hoger dan de ander bekeerd wil zijn en beter wil weten en dat veroorzaakt meestal klagen over God en treuren over de vrucht van de zonde, maar als wij eens verwaardigd worden, als een niet onder de Heere te staan met al onze bevinding en werkelijk uit de nood der ziel eens tot Hem mag vluchten om nog eens bekeerd te worden voor Gods lieve aangezicht; om Gods eer te mogen bedoelen en zichzelf voor de Heere over mag krijgen.

Oh lieve, dan maken we zulke drukte niet, want dan krijgt men een nederige ootmoedige geest, is het niet waar geliefde? Oh, wat zou men toch met elkander gelukkig zijn hé? Als we daar eens veel verwaardigd mochten worden onder het volkje, wat zou men dan een vernederde Borg aankleven om Hem te volgen door bezaaide en onbezaaide landen.

Oh lieve, dat liet de Heere mij in 't kort nog eens zien, wat het was om hier een vernederde Borg te volgen en wij zijn zo hoog hé? Wij zouden altijd maar een verheerlijkte Borg aan willen kleven om maar geestelijk en bekeerd te lijken, zowel voor onszelf als voor onze naaste. Maar oh geliefde, de Heere toonde mij dat daar Zijn eer niet in bestaat, zolang ik in een aards lichaam wonen moet.

Ik werd 's morgen wakker, zo onverenigd over mijn wangestalte en dat gedrocht van een hart en zo kwam de Heere mij voor met die lieve lijdelijke Borg, Die als die Godmens de schande gedragen heeft en dat daar nu Zijn lieve eer in bestond voor Zijn Kerk om die Borg te volgen. Zoals die Godmens door de drukwegen om die schande, ook in mijn vlees als scherpe doornen te dragen dan draag ik mijn eigen schande. Maar die lieve Borg was voorgegaan, Die heeft er de toorn en de vloek in geblust en zie hoe dat we daar nu rein en volmaakt in Hem zijn. Dus het doet voor de staat niets af of toe of de ziel walgelijk moet gaan over zijn vuile hart en of hij de Heere kan roemen en prijzen in de verheerlijkte staat en dat zouden wij wel willen hé? Dan is het nog het meest tot eigen bedoeling om maar gelukkig te schijnen, maar de Heere komt de ziel uit die verhoogde Borg te ondersteunen, opdat ze niet bezwijken zou op de weg, maar zo gaat de Heere weer met haar in de armoe en de armen van geest leren smekingen.

Oh lieve, ik zou er makkelijker met u over kunnen spreken dan mijn hart uit te schrijven. Maar genade kan niet beleefd worden, zonder zich schuldig te kennen, is 't niet waar geliefde?

Doet de hartelijke groeten aan 't volkje ook aan C. B. en mijn familie. Zijt met uw Man en kinderen hartelijk gegroet van uw liefhebbende zuster en vriendin Wed. P. Ruit en kinderen.

10. CORNELIA DE WILDE, Scherpenisse

Cornelia (Kee) de Wilde werd geboren te Scherpenisse op 19 juli 1831, overleden aldaar op 17 augustus 1919, gehuwd te Scherpenisse op 1 oktober 1856 met Dingeman de Graaf, geboren te Bruinisse, overleden te Scherpenisse op 19 maart 1898. Kee was een schoonzuster van Jacob van de Velde, ouderling te Scherpenisse. Ze woonde bij Westkerke. Jacob had daar een akker land en ging altijd 's morgens om de koffie bij zijn schoonzuster Kee.

Kee komt nog een keer ter spake in een brief van Jacob aan zijn dochter Johanna: "Doe vooral de groeten aan oom Kees Kleppe en tante Kee de Wilde. *Ze zullen in ouderdom ten grave komen, gelijk de korenhoop te zijner tijd opgevoerd worden.*" Job 5:26. Kee werd bij 80 jaar.

Kee was oorspronkelijk Hervormd en is op 43-jarige leeftijd zo uit de wereld getrokken. Het was in de Hervormde kerk Avondmaal geweest en daar was ze 's morgens aan geweest. Dat deden ze in de Hervormde kerk. Haar moeder deed dat ook. Toen ze 's middags thuis was, las ze Mattheus 22 over de man die geen bruiloftskleed had. En dat sloeg in. Ze zei later altijd, dat ze om 1 uur bekeerd was, waarmee ze bedoelde, dat haar bekering toen begonnen was.

Reeds veertien dagen daarna is ze naar 't kleine kerkje gegaan. Ze had twee kerkboeken in haar zak gestoken, één met de berijming van 1773 en één met de berijming van Datheen. Het was zo'n zak, die de vrouwen toen als kledingstuk droegen. En ze koos toen voor die leer, waar God op het hoogst verheerlijkt en de zondaar op het diepst vernederd wordt.

Heel Scherpenisse wist van haar verandering. De Hervormde dominee (dat was toen ds. G.O.W. van Geytenbeek) is haar op wezen zoeken. Daar heeft ze ook tegen verteld, dat ze daar naar de kerk ging waar zulk een leer geleerd wordt, *waar God op het hoogst verheerlijkt en de zondaar op het diepst vernederd wordt.* En dat hij deze leer niet leerde. De dominee werd niet kwaad, maar vond het enkel jammer dat ze niet meer bij hem kerkte.

Ze was een boerendochter met veel goud omhangen en dat is er na haar verandering allemaal afgegaan.

Ze is 88 jaar mogen worden en is op het laatst van haar leven door haar kleindochter Dingena Kleppe verzorgd.

Op haar sterfbed mocht ze getuigen: 'Bezwijkt mijn vlees en mijn hart, zo is God de Rotssteen mijns harten en mijn Deel in eeuwigheid.'

Het is ook eens gebeurd, dat Kee de Wilde krachtdadig uit de banden was verlost met deze woorden uit Jesaja 9: 'Want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven en de heerschappij is op Zijn schouder; en men noemt Zijn naam Wonderlijk, Raad, Sterke God, Vader der eeuwigheid, Vredevorst.'

Ze dacht dat ze gerechtvaardigd was. Sammarine, een geoefend kind des Heeren, hoorde dat en besloot ook eens een dagje naar Kee te gaan. Ja, en Kee toen vertellen en benieuwd naar het oordeel van Sammarine.

Toen sprak die vrouw de volgende wijze woorden: 'Vroeger ging ik uit bakeren, nu ben ik te oud. Maar ik kom nog wel bij die moeders en dan vraag ik: Hoe waren de banden vóór de geboorte? Hoe tijdens de geboorte, hoe na de geboorte? Als ik dat dan weet, ben ik nog niet tevreden: Moeder mag ik nu je kindje eens zien? En Kee, nu vraag ik je: Mag ik nu je kindje eens zien?'

Ja, toen kwam het hoge woord eruit. Kee had geen kind gebaard, het kind was *niet in vrijheid gesteld*. Zo onderwees het oude geoefende volk elkaar vroeger.

De vrouw die Sammarine werd genoemd, heette Sammelina Hartog, geboren te Scherpenisse op 17 mei 1819, overleden te Sint Maartensdijk op 24 juli 1904. Ze was 2 keer getrouwd.

¹ Uit: *Banden des geloofs*, L. J. Potappel / D. Roozemonde; Uitgave: De Groot Goudriaan, Kampen

11. Pietertje Gerarda van IJsseldijk¹⁹

Pietertje Gerarda van IJsseldijk, vernoemd naar haar grootmoeder en een twee jaar tevoren overleden broer van haar moeder, was geboren te Stavenisse op 17 november 1910. Ze is overleden te Bergen op Zoom op 15 december 1944. Ze was de ongehuwde dochter van Albert Gruson van IJsseldijk en Tannetje Roozemond. Pietje (of Pie), zo ze genoemd werd, was het tweede kind uit het ouderlijk huwelijk en na haar werden er nog vier kinderen geboren.

Op haar veertiende jaar mocht ze de onberouwelijke keus doen. Ze ging voortaan bij Leen Potappel kerken. Haar ouders waren Hervormd.

Pietje leefde bekommerd en durfde zich het minste niet toeëigenen. Potappel bemerkte echter, dat er toch iets anders in Pietje lag. Zo is het eens gebeurd, dat Pietje bij Potappel was en een tante van haar was daar ook. Toen begon Potappel zeer indringend Pietje te onderzoeken, of het dan altijd duisternis bij haar was. En bedeesd als ze was, moest ze toen toch wenend bekennen, dat ze wel eens iets vertroostends had mogen ontvangen. Maar daarna was ze weer bang, zich bedrogen te hebben en teveel gezegd te hebben.

Indien mogelijk bezocht ze de vromen te Stavenisse, waarbij soms de gelegenheid daartoe door haar gevonden werd.

Eens, na de kerstdagen, las Potappel een preek van Wilhelmus Velingius (1692-1756), uit de bundel: *De Messias erkend, verkondigd en verheerlijkt door Maria en Simeon*, en hieruit een preek over Simeon. Simeon had de belofte ontvangen, dat hij in zijn leven ook de vervulling zou verkrijgen. Dit gaf werkzaamheden bij Pietje. Thuisgekomen ging ze naar haar kamertje, boog haar knieën en smeekte de Heere, of zij nu ook eens de vervulling en bevestiging mocht zien, van hetgeen God haar eens beloofd had. Toen kwam er als een verhooring op haar zuchten de belofte in haar hart: 'Niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden.' De huisgenoten wisten hier niets van, maar aan Potappel mocht ze het eens vertellen. Hij wist het uit Pietje te halen.

En hoe ging het verder met Pietje? Op 16 februari 1944 vond de afkondiging plaats, dat een deel van de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden door de Duitse bezetter onder water zou worden gezet. Ook het eiland Tholen hoorde hier bij. Wat een beroering gaf dat onder de bewoners! Ieder moest nu zien om elders in Nederland een onderkomen te vinden. Pietje met haar vader, moeder en jongste zus, als gezin, vonden onderdak te Dinteloord. Haar broer en schoonzus waren schipper. Zij waren ook te Dinteloord geëvacueerd. Het gezin waar Pietje bij hoorde, kwam bij Van Eck, een bekeerde man, die timmerman was.

Op zaterdagmiddag 4 november 1944 waren de Geallieerden, de Canadezen Dinteloord genaderd tot aan de vlasfabriek aan de Steenbergsevluit en was de daar aanwezige brug gedeeltelijk vernield. Bij Van Eck waren die middag veel mensen vanwege 'de benauwdheid der tijden'.

Van Eck zei: 'Mensen, ik kan jullie ook niet bewaren!' Op vrijdag 3 november waren namelijk al bommen op Dinteloord geworpen, waarbij door een voltreffer op een woning vijftien mensen in de kelder omkwamen.

Op die avond van 4 november heeft Pietje, die anders zeer bedeesd en teruggetrokken was, zelf aangeboden om uit de Bijbel te lezen, daar door de invallende duisternis het Van Eck moeilijk viel. Pietje las toen Psalm 39, waarboven in de hedendaagse Bijbels

¹⁹ *Banden des geloofs*, L. J. Potappel / D. Roozemond; Uitgave: De Groot Goudriaan, Kampen

het opschrift: 'Troost tegenover de kortheid des levens' is geplaatst.

Zeer kort daarna begonnen de Canadezen Dinteloord te beschieten. Pietjes vader was met Van Eck in de timmermanswerkplaats, toen de beschieting losbarstte. Ze doken onder de schaaftank. Granaten sloegen in. 't Was allemaal stof en kruitdamp. Van IJsseldijk riep: 'Van Eck, ben je getroffen?' 'Nee,' zei van Eck, 'maar ik geloof dat er brand is.'

Daarop zei Van IJsseldijk: 'Hoor die vrouwen eens schreeuwen!' Ze liepen naar binnen en Van IJsseldijk vond de zuster van Van Eck. Ze was dood, doch er was geen verwonding aan haar te zien.

Van Eck vond Pietje. Ze was aan de rug gewond en lag met de ogen dicht. Haar jongste zuster kwam er bij en zei: 'O, nu is mijn lieve zuster dood!' Pietje sloeg de ogen op en zei: 'Nee.'

Ze hebben ze daarna naar vrouw Van der Klooster gebracht en die heeft ze verbonden. Ze had veel bloedverlies gehad en was van onderen verlamd. Het was op dat moment, vanwege de toestand door de bombardementen en beschietingen niet mogelijk, om er een dokter bij te krijgen. De andere morgen heeft haar broer er een verpleegster bij weten te halen. De verpleegster zag direct de ernst van Pietjes toestand in. Pietje is daarna met een brancard, waarvoor nog een raam is uitgenomen, door de Canadezen in het ziekenhuis te Bergen op Zoom gebracht.

De bevrijding van Dinteloord door de Engelse en Canadese troepen kostte aan vierenveertig burgers het leven en er waren veertien gewonden. Ook waren er enorm veel gebouwen verwoest en op diverse plaatsen waren er branden. Daar in het ziekenhuis te Bergen op Zoom is Pietje tot volkomen ruimte mogen komen. Ze zei eens: 'Als daar door die deur Leen Potappel en Johannes Slager binnen zouden komen, zou ik het ze vertellen. Als jullie ze nog ooit mogen ontmoeten, vertelt het ze dan.'

In een school in Tholen zaten mensen gevangen, die sympathie voor de Duitse bezetter hadden gehad. Ds. W. Baaij, die toen predikant te Tholen was, bezocht die mensen, er van doordrongen zijnde, dat ook zulke mensen een ziel voor de eeuwigheid hadden te verliezen, zo ze niet wederom geboren werden.

In die school vroeg één der aanwezigen aan hem: 'Hoe zou het met Pietje van IJsseldijk zijn?'

Ds. Baaij antwoordde: 'Die ken ik niet!'

'Ja maar, zei de vraagstelster, dat is een *goed* meisje die is in Dinteloord door een granaatscherf getroffen en ligt nu in het ziekenhuis in Bergen op Zoom.' (In Zeeland noemden ze vanouds de mensen die een ander leven deelachtig mochten zijn 'goede mensen', vandaar de uitdrukking, dat Pietje een 'goed' meisje was, dat wil zeggen: genade bezat.) Ds. Baaij ging naar huis. Hij moest er veel aan denken en kreeg er 's nachts werkzaamheden mee.

De andere dag ging hij er direct op af, in het ziekenhuis te Bergen op Zoom. Pietjes vader, Van IJsseldijk, was juist bij haar. Toen ds. Baaij binnenstapte, dacht hij: 'Dat lijkt wel een dominee.' Van IJsseldijk vroeg hem of hij iets zocht.

'Ja,' zei ds. Baaij, 'ik zoek een zekere Pietje van IJsseldijk. Ik ben ds. Baaij.' Pietje heeft toen tegen ds. Baaij alles mogen vertellen. De tranen van blijdschap en jaloezie liepen bij hem over de wangen.

Pietje heeft lichamelijk veel moeten lijden in het ziekenhuis, maar zij heeft dit lijden geduldig gedragen en sprak dan: 'De Heere Jezus heeft zoveel moeten lijden.' Ook achtte ze het groot, dat ze nog een ziekbed kreeg. Maar ze betreurde het, dat ze vroeger zoveel verzwegen had. Ook vond ze het jammer dat ze nu de ouderlingen

Potappel en Slager niet meer kon spreken.

Op een keer moest haar vader op de gang komen, bij de dokter, die hem vertelde dat het een hopeloos geval was. Toen hij weer bij Pietje kwam, vroeg ze haar vader, of de dokter hem had verteld dat ze ging sterven. Ja, dat had de dokter, maar Pietje mocht getuigen, dat ze bereid was om te sterven.

Ook bezocht David Hage, de ouderling uit Sint Annaland haar een keer en stelde haar de volgende vraag: 'Pietje, indien je nu in de hemel zou komen, wat zou je daar moeten doen?' Ach en het meisje kon daar op dat moment geen antwoord op geven. Maar David was nog maar ternauwernood weg, of ze zei: 'Roep hem terug, want ik weet het. Daar zal ik eeuwig God groot maken!' Helaas waren er toen weer mensen, die meenden dat het met Pietje 'niks' was!

Dan breekt vrijdag 15 december 1944 aan, de dag waarop Pietje voor eeuwig in zal gaan in de rust die er over blijft voor Gods volk. Ze verzocht haar vader om Psalm 45 te lezen. Hij meende dat ze de gewone leespsalm bedoelde, maar ze bedoelde de rijmpsalm. Toen haar vader haar vroeg, of dat op haar zielentoestand sloeg, antwoordde ze bevestigend. Terwijl hij dat schone Bruiloftslied las, zei ze de eerste regels van vers 7 nog na:

'Straks leidt men haar in statie uit haar woning,
In kleding rijk gestikt, tot hare Koning;
Zo treedt zij...' (verder ging niet meer)

Haar keel weigerde door de voortgaande verlamming dienst.

Haar vader en moeder zijn toen ieder aan een zijde van haar bed gaan zitten en hielden ieder een hand vast en zo is ze zacht en zalig ontslapen. Ze had dat verzocht aan haar ouders, dat ze bij haar sterven ieder een hand van haar vast zouden houden.

Toen ter tijd waren de verpleegsters in het ziekenhuis te Bergen op Zoom nog allemaal nonnen. Toen er een non binnentrad en Pietje zag sterven, viel ze onmiddellijk aan het bidden. Ze zei: 'Pietje was een heilig kind. Ze is in de hemel,' zodat zelfs de glans van dit leven, nog een helder schijnsel verspreidde in het donkere hart van degene die de ware God niet diende.

Het zuiden van het land werd bevrijd, maar dat deel van ons land dat boven de rivieren was gelegen, was nog in vijandelijke handen. Alle verbindingen waren verbroken. Bijgevolg wisten de ouderlingen Potappel en Slager, die in Barneveld geëvacueerd waren, helemaal niet dat Pietje gestorven was. Pas op zaterdagavond 12 mei 1945 zouden ze het vernemen.

In Barneveld waren velen uit Stavenisse geëvacueerd. Op 17 april 1945 werd Barneveld bevrijd en de evacués wilden dolgraag terug naar hun geboorte-grond. Op donderdag 10 mei 1945, precies vijf jaar na het uitbreken van de oorlog, hebben dan vier mannen van Stavenisse vergunning gekregen om Stavenisse te bezoeken. Per fiets vangen ze die uitputtende tocht aan. De heenreis valt wel mee, omdat ze met een militaire vrachtwagen mee kunnen rijden vanaf Arnhem tot Wouw, maar de terugreis op zaterdag 12 mei moeten ze, met warm weer, geheel per fiets afleggen. Als ze 's avonds in Barneveld aankomen, zijn ze bruinverbrand, bestoft, bezweet en erg vermoeid. Een zoon van één van die mannen brengt dan bij de ouderlingen Potappel en Slager de tijding van het sterven van Pietje.

Enkele jaren verliepen. Op een tweede Paasdag was er een getrouwde zuster van Pietje bij haar ouders. Ze woonde elders en had de grafsteen en het graf van Pietje op

het kerkhof te Dinteloord nog nooit gezien. Haar vader bood aan om er eens heen te rijden, wat ze deden. In Dinteloord bezochten ze **vrouw Struijk**, een bekeerde vrouw, waar Pietje in haar leven ook nogal eens kwam. Bij vrouw Struijk was een man uit 's-Gravenpolder, toen ze daar binnen kwamen. Vrouw Struijk vertelde tegen die man, dat de nieuw aangekomen mensen uit Stavenisse kwamen en dat een dochter in Dinteloord door een granaatscherf was gewond geraakt en in het ziekenhuis te Bergen op Zoom was overleden. Daarna begon vrouw Struijk over het innerlijk leven van Pietje te vertellen. Hoe ze altijd maar bekommerd over de aarde ging. Maar eens had ze vrouw Struijk iets verteld over een weinig hoop, die ze gekregen had. Daarna verhaalde ze de werkzaamheden die Pietje had gekregen onder het lezen van de preek door Potappel over Simeon. Vol verbazing hoorde haar vader dit verhaal aan, want hij wist daar niets van.

Weer verliepen er een aantal maanden en daar las ouderling Slager rond de kerstdagen weer die preek over Simeon. Van IJsseldijk ging daarna op onderzoek uit van wie die preek was en dat bleek van Wilhelmus Velingius te zijn. Slager vertelde er bij, dat het boek zeer zeldzaam was en dat Potappel het ook niet zelf bezat, maar het wel graag zou bezitten.

Daarna is het Van IJsseldijk gelukt om twee exemplaren te pakken te krijgen. Eén daarvan heeft hij netjes ingepakt en hij is er mee naar Potappel gestapt. Hij zei: 'Je krijgt van mij een cadeautje.' Potappel maakte het pakje open en zag het boek, waarin van binnen geschreven stond: "Ter gedachtenis aan Pietertje Gerarda van IJsseldijk. Niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden".

Potappel ontroerde ervan en vroeg aan IJsseldijk of hij dat ook wist? Hij antwoordde dat hij het bij vrouw Struijk had horen vertellen. Voorheen was het hem onbekend.

12. CORNELIA BAAIJ

Gehuwd met Arend Kot

Arend Kot is geboren 20 aug. 1893 te Scherpenisse, zoon van Abraham Kot en Catolina Christina Rijstenbil. Arend trouwt 11-10-1917 te Scherpenisse met **Cornelia Jacoba Baaij** geb. 21-09-1897 te Tholen. Het huwelijk werd gezegend met 11 kinderen, waarvan 1 meisje overleden is op 11 jarige leeftijd.

In het 6^e deel van deze serie Bekeringsgeschiedenissen van vrouwen vertelt De Jong te Lekkerkerk over zijn ontmoetingen met **Vrouw Schipper-Baij**, een zuster van Ds. W. Baaij en Cornelia Baaij.

In 1965 mocht Vrouw Schipper ruim heengaan op 71-jarige leeftijd. Als men de brieven leest, die zij geschreven heeft, krijgt men een indruk van haar diepe afhankelijkheid van de Heere. Haar ontzettende zorg voor het zieleheil van haar man en kinderen. Veel druk en kruis is haar weg geweest. "Maar dat eeuwige wonder dat de Heere dezelfde blijft; de Getrouwe, de onveranderlijke Verbonds-jehovah, tegenover al onze ontrouw en tekort in alles," zo schreef zij aan vader.

Op een andere keer: "Namens mijn liefste hemelse Vader, Jezus Christus, mijn hartelijke dank aan ulieden. Moge de Heere het zelf met zijn lieve zegen bekronen, is mijn enige wens en bede."

In zijn *levensbeschrijving* vertelt **Ds. Baaij** over het gezinsleven van hun ouders. Hij beschreef geen bijzonderheden van zijn zuster Cornelia en Jannigje. Hij begint zijn boek als volgt:

Juni 1943.

Geliefde kinderen. Ik wil trachten u in het kort mee te delen, hoe de Allerhoogste mij getrokken en gebracht heeft tot de blijdschap, die alleen gesmaakt wordt in de geloofsvereniging met Hem, die het Leven is.

Op de 13^e maart van het jaar 1893 zag ik het eerste levenslicht. Ik ben uit belijdende ouders geboren. Mijn moeder was **Josephine Margueriete Greep**, (dochter van Cornelis Jacobus Greep en Adriana van Driel) en stammend uit een geslacht, waarvan er velen in hun leven de Heere vreesden. Ze overleed 20 febr. 1942 te Tholen.

Onder deze noem ik haar grootvader, Jacobus Greep, niet slechts een bekeerd, maar ook godzalig mens, en haar tweede moeder, **Jannetje van Dijke**. De laatste heb ik nog gekend en herinner mij zeer goed, met hoeveel hemelse blijdschap en vreugde zij de eeuwigheid is ingegaan.

Zo ook was dit het geval met haar grootvader, zo-even genoemd. Haar eigen vader, Cornelis J. Greep, werd op 18-jarige leeftijd krachtadig overtuigd en kwam in die tijd tot de geloofsvereniging met Christus, althans werd Christus hem in de belofte geopenbaard. En wat al wonderlijk is, hij heeft als een voor zichzelf onbekeerde, tot op 84-jarige leeftijd zijn dagen doorgebracht. Naar zijn bevatting was alles tekort, en dus was hij een missend mens, zoals men dit pleegt uit te drukken.

Doch na zes maanden nacht en dag tobbede te zijn geweest, als kunnende God niet ontmoeten, behaagde het de Heere, acht dagen voor zijn dood, hem te brengen tot de volle geloofsblijdschap. Mij dunkt, ik zie hem nog heengaan in volkomen vrede, en klapwiekend zijn vlucht nemen naar *de stad die fondamenten heeft, welker kunstenaar en bouwmeester God is*.

Mijn vader, Pieter Kornelis Baaij, en mijn moeder, beiden zijn in hun gehuwde staat tot God bekeerd. Vader sprak over de verlossing van zijn ziel, die hij, zo hij zei, onder

onze bediening als instrument, had leren kennen. Mijn moeder was een mens die haar aandeel aan een Drieënig God zich ten volle bewust was. Zij heeft een geruime tijd een zeer nauw, verborgen leven gehad, zodat er bijkans nooit in ons huisgezin iets plaats greep, of zij deelde het ons als kinderen tevoren al mede. Mijn ouders vermaanden ons als kinderen veel malen, om toch de Heere te zoeken en de zonde te vlieden, en droegen ons dagelijks met tranen aan God op. Enz.

Er is nog een brief bewaard gebleven over het sterven van Geertruida Pauline Riedijk, de vrouw van ds. W. Baaij. Toen predikant van de Oud Gereformeerde Gemeente in Doorn. Ze overleed onverwacht op 15 mei 1960. Ali Ipema schrijft aan Leuntje Schra, de vrouw van Jan Smits, ouderling in de Gereformeerde Gemeente te Meeuwen het een en ander over het leven en sterven van deze vrouw.

... Wij weten niet of jullie het al gehoord hebben dat de vrouw van ds. Baaij plotseling is overleden. Zaterdagavond preekte hij nog in Strijensas en was half elf thuis. Zij ging ook altijd met de auto mee. Thuisgekomen, ging zij een bakje koffie zetten. De dominee liep nog even een rondje om de kerk van vijf minuten. Hij moest nog even verder studeren, zei hij tegen zijn vrouw, die de koffie inschonk. Opeens zegt ze: *Wim, wat heb ik het toch benauwd.* Een diepe zucht en 't leven was eruit. Bloed en schuim kwam nog uit de mond. Een hart- en longbloeding. Ze heeft geen dood gezien en een goede ruil mogen doen.

Ze had kortgeleden nog verteld aan vrienden dat ze gedroomd had, dat ze haar man geen goedendag behoefde te zeggen. Want afscheid, o, dat kan ik niet. En ze droomde dat ze dat bij de Heere bracht en de toezegging kreeg dat ze het niet behoefde te doen. Maar dat heeft ze niet aan haar man verteld. En de kinderen zeiden: 'Moeder, nu hebben wij wel wat van onze vader, maar helemaal niets van moe. Schrijf het nu op papier of op een briefje, waar en hoe de Heere u te sterk geworden is.'

En ze wou het niet, maar eindelijk gedaan, heel alleen voor de kinderen. Het was net de vorige week klaargekomen en schreef 't laatste dat het nu verder kort zou zijn. Want de Heere had gezegd dat het nog maar een verdrukking van tien dagen zou zijn. En ze was altijd zo bang voor het sterven en nu geen sterven gezien. Wij zullen ze ook missen. Ze kwam hier nogal eens, met haar man, maar ook wel eens alleen.

Zondagmorgen las een ouderling een kort preekje van Wulfert Floor. Hij maakte eerst bekend dat mevrouw Baaij gestorven was. *Dat de rechtvaardige weggeraapt wordt voor de dag des kwaads.* Woensdag was de begrafenis. Ds. J. van der Poel sprak in de kerk over Job: 'De HEERE heeft gegeven en de HEERE heeft genomen; de Naam des HEEREN zij geloofd.' De volgende spreker in de kerk was ds. G. Blom van Meerkerk. Op het graf spraken ds. E. du Marchie van Voorthuijsen en ds. C. Smits.

Gisterenmiddag kwam ds. Baaij een poosje bij ons. Och, hij moest zijn hart even kwijt. Jullie hebben het allebei ook meegemaakt. Dus dan ween je met de wenenden. Maar nu zo handeloos en voeteloos. Nu, dan ben je blij dat je nog een plekje hebt voor allen die 't leven in eigen handen niet meer kunnen houden en toch niet willen loslaten.

Gode en Zijn genade bevolen, Ali Ipema.

Zie *Gasten en vreemdelingen op de aarde*. Ali Ipema 1902-1976 en haar vriendenkring. H. Natzijl. Den Hertog Houten, 2009

Een brief aan mijn geliefde kinderen ter nagedachtenis aan hun moeder, Cornelia Baaij

Zie Arend Kot, *Gods wonderlijk genadewerk*. Uitgeverij de Groot Goudriaan, Kampen

De aanleiding tot dit schrijven ter gedachtenis aan jullie moeder en oma, is dat hoewel mijn ouders al ongeveer 28 jaar geleden de weg van alle vlees zijn gegaan en in mijn hart de verzekering leeft, dat zij opgenomen zijn in heerlijkheid, ik het toch dikwijls zeer verdrietig vind dat ik zo weinig weet van het innerlijk leven van mijn ouders. Bijvoorbeeld hoe de Heere ze getrokken heeft uit de zonden en de wereld. De één uit de goddeloze wereld, de ander meer uit een fatsoenlijke of vrome godsdienstige wereld. En al weet ik wel dat mijn moeder een vrijgemaakt en opgelost mens was en met een Drieënig God verzoend, en mijn vader een mens met een openstaande schuld - hoewel hij geen vreemdeling was van het borgtochtelijk werk van de Middelaar, maar hij miste de toepassing - toch vind ik het jammer dat zij bij wijze van testament geen enkele aantekening of geschrift hebben nagelaten voor hun kinderen, waaruit zij zouden weten hoe de leidingen des Heeren met hen geweest zijn, in natuur en in genade.

En nu moet ik tot mijn verdriet en schande erkennen dat ik er veel meer van had kunnen weten, was het niet dat de dingen van de wereld mij toen meer aantrokken dan de vele gezelschappen bij mijn ouders in huis, waar dan over de wegen en handelingen Gods met Zijn volk gesproken werd. Daar hebben vader en moeder menigmaal hun leven verteld, maar in die dagen, hoewel ik een open consciëntie had, trok ik mij weinig van deze dingen aan, waarover ik mij nu schuldig voel. Hier zou ik wel met David moeten zeggen: 'Heere, gedenk niet de zonden van mijn jeugd.' Toen had ik geen besef van mijn zondig en verdorven bestaan en vroeg niet: 'Mijn ziel, doorziet ge uw lot, hoe zult gij rechtvaardig verschijnen voor God.'

Achteraf bezien heeft de Heere grote bemoeienissen met mij gehad en betoond geen lust in mijn dood te hebben. Het staat me nog helder voor de geest dat toen ik drie jaar oud was ik aan het water speelde en een kameraadje mij toen in het water duwde. Er stond een snelle stroming in de rivier, die me meesleurde, waardoor ik tot tweemaal toe onder water ging en ik zou zeker verdrinken zijn. Ik dreef steeds verder van de wal af en zou voor de derde maal onder gegaan zijn, om dan naar mensengedachte niet meer boven te komen, ware het niet dat de Heere over mij gewaakt had. Hij bestuurde het zo, dat een man die op de dijk stond het zag en deze riep een schipper die op zijn scheepje aan het werk was toe, dat er een kind in het water lag. Deze schipper bedacht zich geen ogenblik en sprong gekleed in het water en kon mij op het droge brengen. Toen zag die schipper dat ik zijn kleindochtertje was dat hij gered had, 't was mijn opa. Dit zal ik nooit vergeten.

Nu zal het in het vervolg wel blijken waarom ik schuchter ben iets van mijn leven op papier te stellen. Als ik let op de wegen die de Heere met je vader heeft willen houden, dan hoor ik in het leven van hem de schone zang van een nachtegaal en moet ik dat van mij betitelen als het getjilp van een mus en het gepiep van een zwaluw. Toch bezingt David in psalm 84:

*'Zelfs vindt de mus een huis, o Heer',
De zwaluw legt haar jongskens neer
In 't kunstig nest bij Uw altaren. '*

Ook deze zijn bij God niet vergeten, zo min als de adelaar met zijn krachtige vlerken. De lammetjes horen ook bij de kudde, al komen ze meestal achteraan als de grote

schapen wat hard lopen.

Dit heeft al zeer veel strijd in mij teweeg gebracht, omdat ik niet kan vertellen van een plotselinge en krachtdadige omkeer in mijn leven. Wel ken ik ogenblikken in mijn leven dat de Heere onder verschillende omstandigheden bijzonder tot mij gesproken heeft. Maar het veranderde mij niet van koers, het gaf geen doorslag. Een voorval dat mij bijzonder aangreep was het sterven van een vrouw die een jaar tevoren ook reeds ernstig ziek was geweest, maar toch weer hersteld was maar nu werd de boom uitgehouwen waar, de Heere een jaar tevoren mest rondgelegd had en op vruchten gewacht, maar ze niet gevonden had.

Dit heeft mij zo aangegrepen dat ik er nachten niet van heb kunnen slapen. Ik vreesde dat de Heere ook mij zou uithouwen daar hij ook aan mijn boom zoveel werk verricht had. Ik was toen ongeveer 12 jaar.

Toen ik 14 jaar oud was heeft de Heere krachtig in ons huisgezin gesproken. In een jaar ontvielen ons twee van mijn jongste zusjes door de dood, waarvan het volk des Heeren getuigenis in hun hart omdroeg, dat zij beiden opgenomen waren in heerlijkheid. Dit gaf veel indruk op mijn consciëntie, temeer daar in die dagen mijn oudste broer (Willem) krachtdadig bekeerd werd. Dit ging met zoveel kracht dat geheel ons gezin er van onder beslag lag. Wat mijn jeugd betreft, de wereld heb ik nooit gezien, ik bedoel de goddeloze wereld met al zijn ijdele vermaken. Ik was nog maar 12 jaar toen ik om gezondheidsredenen de school moest verlaten en in de huishouding kwam, waar ik als tweede moeder al spoedig de zorg op me moest nemen voor mijn jongere broertjes en zusjes.

Daar moeder dikwijls door zwakheid van het lichaam het bed moest houden en ons gezin bijna elk jaar vermeerderde, dus ook de zorgen vermeerderden, gaf dat veel werk. Ik heb vanaf mijn kindse jaren een ijzeren wil gehad om te werken, zodat de tijd door mij altijd nuttig besteed werd. 's Winters hielp ik ook nog in de oesters bij vader, zodat er weinig tijd overbleef voor de straat. Dit heb ik ook nooit gezocht.

's Zondags ging ik als uit gewoonte, ik wist niet beter, vanaf mijn derde jaar drie maal per dag naar de kerk. Wat ik in de kerk altijd gedaan heb weet ik niet, maar wel weet ik dat ik eruit kwam zo ik er in gegaan was. De waarheid deed geen kracht op mij, dus wierp ook geen nut af. Alleen vermeerderde het mijn schuld omdat ik geen acht gaf op het evangelie dat tot ons kwam. Dat is mij nu duidelijker dan toen. Toen drong het niet tot mij door dat ik daar zat op de markt van vrije genade en wat een ontzettende daad het is, de heilsgoederen op deze markt te veronachtzamen en te verwerpen, die om niet uit vrije genade worden aangeboden. Wat heb ik ook in dit opzicht een grote schuld op mij geladen. Het is nu dikwijls tot mijn verdriet dat ik moet zeggen: 'Heere, ik heb U zo lang en veel laten roepen en nodigen, en geweigerd mijn hart aan U te geven. Als U mij zo lang zou laten roepen zonder naar mij om te zien, zou dat rechtvaardig zijn. Ja, al zou U nooit naar mij omzien, dan zou ik nog moeten zeggen: dat is eeuwig recht.'

Ik herinner me een preek die me heel mijn leven bijgebleven is. Dat was een preek door **ds. Roelofsen** op een zondagavond gedaan. De kerk was tot in alle hoeken gevuld. Het was hem aan te zien dat hij op die avond een bijzondere en ernstige boodschap van zijn Zender te brengen had. Hij sprak over het laatste oordeel, over de scheiding van de schapen en de bokken, uit Mattheus 25 vers 32 en 33. *De schapen aan Zijn rechter- en de bokken aan Zijn linkerhand.* Spreker stond namelijk stil bij Jezus gezeten op een hoge en witte troon, omringd door de legerscharen van engelen en vrijgekochten door Zijn bloed. De punten waren:

1. Een vreselijke dagvaarding van alle mensen

2. Een rechtvaardig vonnis, tweërlei, over schapen en bokken.

3. Een eeuwige scheiding tussen schapen en bokken.

Die avond ging er een beroering door heel de gemeente. Weinig ogen bleven droog bij klein en groot. Alles lag onder beslag. Er werd aan gevoeld dat dit werkelijkheid was en eenmaal zou plaatshebben en dat alle mensen hierbij betrokken zouden zijn. Niet één zal daar gemist worden. Allen zullen gedagvaard worden voor de rechterstoel van Christus en de aangezichten zullen dan betrekken als een pot, van allen die niet hebben gewild dat Jezus over hen Koning zou zijn. Dit is het gezicht op Hem van hen die bokken genoemd worden.

De schapen daarentegen zullen vreugde bedrijven als zij hun Koning zo zien zitten op de troon Zijner heerlijkheid en Hem gekroond zien met eer en heerlijkheid, wetende dat nu hun verlossing nabij is, waar ze zo lang naar hebben uitgezien. Tot de bokken zal dan gezegd worden: 'Ga weg van mij in het eeuwige vuur dat de duivelen bereid is.'

En de schapen zullen horen de stem van hun Herder, Die hun toe zal roepen: 'Komt in gij gezegenden des Vaders en beërft het koninkrijk hetwelk bereid is van voor de grondlegging der wereld.'

Dan zal de scheiding voltrokken worden. Bij die scheiding stond de prediker stil. Hoe daar dan zullen staan vaders en moeders met hun kinderen, kinderen die een Godvrezende vader of moeder hebben gehad of beiden. Daar zullen dan de kinderen van hun ouders worden gescheiden, ook van die ouders die voor hen gebeden en hen dikwijls vermaand hebben. Nu voelen ze dat ze scheiden moeten van vader en moeder en dat voor eeuwig. Hier zullen die kinderen hun vader en moeder dan zien gaan in de eeuwige rust en zaligheid en zij moeten achterblijven om verwezen te worden naar de afgrond van Gods oneindige toorn.

En het ergste is de scheiding die dan zal plaatshebben van de ontfermingen en goedertierenheden Gods en van Zijn gunstbewijzen die zij hier in de tijd zoveel hebben genoten. Ook zal dan voor eeuwig de evangeliedeur gesloten worden en blijven; er zal geen mogelijkheid van verandering of verademing meer zijn in deze onbeschrijflijke toestand, waar de klok altijd op de eeuwigheid wijst en niet verder.

Ik was zeer bewogen, vooral als ik dacht aan de scheiding die eenmaal zal plaatshebben. Nog hoor ik de waarschuwend stem van die leraar: 'Nu is het nog het heden, het kan nog, morgen kan het te laat zijn. Wij bidden u van Christus' wege alsof God door ons bade, laat u met God verzoenen.'

Ik voelde goed dat dit moest gebeuren, maar verder kwam het niet, het was weer een wolk en vroegkomende dauw die ras heen gaat. Ik bleef in Moab en er veranderde niets. Daarom, er moet een krachtige daad Gods plaats hebben in ons hart, anders blijven wij onder al Zijn bemoeienissen dezelfde, alleen onze schuld wordt zwaarder.

En de Heere blijft waarschuwen, niet een- of tweemaal maar vele malen, heel ons leven door.

Ik herinner me dat op het onverwacht een meisje van 20 jaar stierf in de gemeente en dat **Ds. Overduin** 's zondags moest preken. Hij zei 's avonds dat hij van tekst moest veranderen en dat hij moest spreken over: 'Gedenk aan uw Schepper in de dagen uwer jongelingschap' enz. Die avond sprak hij zeer ernstig en vermanend, wijzend op de vergankelijkheid des levens, wijzend naar dat jonge leven dat zo plotseling was afgemaaid. Vooral sprak hij hier een woord van waarschuwing voor de jeugd. Die avond was wel een bijzondere avond, wat het heeft nagelaten weet ik niet, maar dit weet ik wel dat de Heere Zich toen vrijgemaakt heeft van het bloed van allen die dit woord hebben gehoord of kunnen horen.

Zo vloog de tijd verder, dan weer beroerd in de consciëntie, dan weer stil en gerust doorleven.

Ik werd groter en kreeg verkering met je vader. Wij gingen beiden dezelfde weg. Wij kwamen niet op plaatsen der ijdelheid, maar leefden stil en kerkelijk, zodat we uiterlijk een nette levenswandel hadden. Nadat we zo vier jaar omgang met elkaar gehad hadden, traden we in het huwelijk.

Hier wachtten mij zeer grote zorgen waar ik nooit aan gedacht had. Ik werd moeder van elf kinderen en had daarbij veel werk op een boerenbedrijf. Eén kind van de elf moesten we aan de dood afstaan, aan Hem die er alleen recht op heeft, met het vertrouwen dat zij een planting des Heeren was in Zijn hof, het hemels paradijs.

Wij lezen van Gods kinderen, dat de Heere zegt *dat ze in de wereld verdrukking zullen hebben*. Van die drukwegen heeft jullie vader al veel geschreven en in deze druk deelde ik mee omdat ik er voor een groot deel ook in betrokken was. Daar wij veel in financiële moeilijkheden hebben verkeerdt was dat voor mij als huismoeder van een groot gezin een martelaarsleven. Dikwijls een lege beurs en vanzelf ook een lege kast, terwijl alles om geld vraagt. En het wonderlijke is: hoe minder geld er is hoe meer men nodig heeft. Voeg daar de opvoeding van de kinderen nog bij, want een moeder heeft voor drie/vierde de zorg van het gezin op haar schouders. Dit deed mij vaak zuchten en soms in moedeloosheid neerzitten, daar het van alle zijden voor mij was afgesneden. Toch heb ik onder dit alles, nu ik erachter sta, kennelijk de ondersteuning des Heeren mogen ondervinden. Ook bij het opvoeden moet ik bekennen veel tekort geschoten te zijn. Wie is in staat om dit naar eis te kunnen doen. Ik niet, dat wil ik van harte bekennen.

De verzorging van mijn gezin heeft mij altijd veel zorg gegeven. Ik moest voor mijn gezin van 's morgens vroeg tot 's avonds laat altijd op volle kracht werken om alles een ordelijk aanzien te geven. En onder al de omstandigheden in dit moeitevol en zwaar drukkend leven, had ik geen rust in mijn gemoed.

Nu leert de Kerk achteraf dat de Heere Zijn volk van jongsaf nawandelt en de twisting door Zijn algemene genade ten doel heeft door Zijn bijzondere genade Zich in Zijn volk te verheerlijken. De Heere is vrij in Zijn leidingen, maar in de meeste gevallen is het zoals hiervoor neergeschreven.

Ik heb veel met je vader meegeleefd. Ik leefde zo mee en verblijdde mij in de genade die hem geschonken werd alsof die mezelf geschonken was. Dit duurde totdat je vader de grote weldaad deelachtig werd dat zijn schuld vergeven en hij met een Drieëinig God verzoend was. Ik ging daar helemaal in op, alsof ik het zelf bezat. Tot op een middag dat wij een gezelschap van het volk in huis hadden en een vrouw die ook die zaak deelachtig was er erg in kreeg. Ze zei: 'Nu is het wel goed dat je met je man meeleeft, maar vergeet jezelf niet. Denk ook eens om jezelf, want je zit maar over je man te praten en hebt geen erg in jezelf.'

Dit sloeg bij me in en bracht me tot nadere gedachten over mezelf en in een zelfonderzoek. Ik kwam tot de ontdekking dat ik met je vader niet mee kon bij de dood, want de genade is persoonlijk. Ik heb toen gemerkt dat dit onderzoek dieper ging dan mijn hoofd, dat dit mijn hart raakte.

Vanaf die tijd is er verandering gekomen in mijn innerlijk leven.

Ik voelde mij ongelukkig en merkte dat ik voor eigen rekening stond en dat je vader mij niet kon helpen. Als ik mij niet bedrieg is dit het keerpunt in mijn leven. Ik kan wel zeggen dat vanaf deze tijd de rust was opgezegd. Het leven werd zo heel anders,

ik voelde mij ongelukkig en er werd een nood in mijn ziel geboren en uit die nood een roepen en een droefheid naar God. De bekoorlijkheid van de wereld verloor haar glans en waarde. Hier voelde ik een kracht Gods die mijn hart innam en overboog tot Zijn dienst en het werd mijn innerlijke begeerte de wereld te verlaten om in een nieuw godzalig leven te wandelen.

Maar ach geliefde kinderen, ik kende mijzelf niet, daar is ontdekkend licht voor nodig, dat leer je met vallen en opstaan. Toen de Heere zei dat zij allen aan Hem geërgerd zouden worden, ontkenden dat al Zijn discipelen. Petrus heeft nooit kunnen denken toen hij zo boordevol liefde was, dat hij in diezelfde nacht Jezus driemaal zou verloochenen. Hij moest leren om met uitsluiting van zichzelf, uit vrije genade zalig te worden. Hij moest leren dat de Heere Jezus in Zijn borgtochtelijk lijden de hulp en het zwaard van Petrus niet nodig had. Wij moeten leren dat in ons, dat is in ons vlees, geen goed woont en dat het willen wel bij ons is, maar het volbrengen vinden wij niet. Zo bracht ik de tijd door, dan weer eens een beetje hoop uit de werkzaamheden die ik had ziende op de begeerte die in mijn hart ontstoken was en waaruit ik werkzaam was, dan weer in de put van twijfelmoedigheid als mijn werkzaamheden weinig of bijna niets waren. Het is niet te zeggen waar een mens zoal rust en zaligheid in zoekt.

Op een nacht probeerde ik wat rust te vinden voor mijn afgematte lichaam. Er lag een dag achter me van moeite en zorg. Een weg waar alles in me tegen in opstand kwam. Toen ik zo neerlag, werd ik als het ware in de tegenwoordigheid Gods geplaatst. Toen liet Hij me zien wie ik was en hoe het er van binnen uitzag. Wat ik toen zag zal geen leed ooit uit mijn geheugen wissen. *In zonden ontvangen en in ongerechtigheid geboren.* Een brok naamloze ellende en een hart vol vijandschap en zonde.

En geliefde kinderen, wat is de Heere toch goed voor Zijn verdrukt en aangevochten Sion. Al durf ik mij meestal niet onder hen te rekenen, toch moet en mag ik zeggen dat de Heere ook voor mij goed is. Hij is een Waarmaker van Zijn Woord, dat Hij niet zal laten varen het werk Zijner handen, in natuur en in genade.

Dit heb ik mogen ondervinden op de biddag die daarop volgde. 's Morgens en 's middags was mijn hart als gesloten voor de waarheid; en als de Heere sluit, wie zal dan openen. Wij zijn in alles zo afhankelijk, dat moest ik ook toen weer ondervinden. Ik had zo gehoopt en dacht: 'Zou nu toch deze dag voor mij een verloren dag zijn?' Zo ging ik 's avonds weer zuchtend naar de kerk maar voelde en geloofde toch dat de Heere niets aan ons verplicht is. Toch was het mijn uitzien en begeerte om nog een kruimeltje op Boaz' akker op te lezen. Die avond koos dominee de tekst uit Ps. 63 vers 4: 'Want Uw goedertierenheid is beter dan het leven, mijn lippen zouden U prijzen.'

Ik mocht die avond een open oor en hart hebben voor de waarheid en zij deed die avond zijn kracht op mij en gaf vrucht. Het was of de Heere bij monde van Zijn knecht alles wat ik doorleefd had nog eens herhaalde, tot bevestiging van Zijn werk aan mij, arme dwaas. Ik mocht bij vernieuwing gelovig inleven dat de Heere ook in mij dat goede werk bij aanvang was begonnen. Hoe ik die avond in de kerk gezeten heb weet de Heere alleen. Het was of ik daar alleen was en dominee alleen voor mij preekte. Ik werd als overladen met Gods gunstbewijzen, liefde en goedertierenheden. In het binnenste van mijn hart zongen ze Gode lof. Ik vond het jammer dat de dominee amen zei. Ik had daar wel willen blijven, het was een berg van verheerlijking Gods. Hier kan ik Petrus verstaan, dat hij daar tabernakelen wilde maken om er nooit meer weg te gaan. Zo was mijn ziel weer verkwikt en kon ik op deze spijs weer veertig dagen en nachten voortreizen. Maar al had Israël soms aangename legerplaatsen en mochten ze soms wat langer in die legerplaatsen blijven, toch brak de tijd telkens weer aan dat de Heere zei: 'Zeg de kinderen Israëls dat zij voorttrekken.' Dan was het weer de reis voortzetten door de woestijn en die leverde voor dat volk

niet anders op dan druk.

Een verzengende hitte en dorre onvruchtbare zandvlakten, waardoor ze soms zo verdrietig werden dat ze terug wilden keren naar Egypte. Maar de Heere onderhield dat volk en gaf spijs uit de hemel en drinken uit de rotssteen. Wat heeft de Heere toch werk aan Zijn volk om ze in Kanaki te brengen. Van zichzelf zouden ze er nooit komen, dan gingen ze terug, zoals Gezeggen in de Christenreis, toen hij in de modderpoel mistrouwen terecht kwam. Hij deed wanhopige moeite om er aan dezelfde kant weer uit te kruipen waar hij er in gevallen was en ging toen terug naar zijn oude woonplaats, de stad Verderf.

Maar Christen werd er aan de andere zijde door Evangelist uitgehaald en mocht zijn weg voortzetten, het oog op Sion gericht. Zo moest ik ook weer het leven in en door. Ik ondervond, als Rebecca, hoe lieflijk de woorden van Eleazer waren, hoe prachtig en verrukkelijk de sieraden in glans en schoonheid en in waarde ook waren, toch was het Izak niet. En dat was het doel, daar ging haar hart naar uit. Zo ook bij mij. Ik was niet geholpen en had geen rust. De bestrijders kwamen weer op de been en de oude mens ging weer zijn kracht op mij uitoefenen, zodat ik op het laatst mijn weg weer in nevelen gehuld zag. Ik kon voor of achter niets vinden waar ik mijn hoop op durfde te vestigen. Weer achtte de Heere het nodig dat er een storm op het meer ontstond, dat mijn scheepje dreigde te verpletteren op de rotsen van ongeloof en twijfel. En dan het wonder te ondervinden dat de Heere soms in die storm niet is, maar in het suizen van een zachte stilte, zoals de discipelen en Elia ondervonden. Toch gaat er dan vaak een storm aan vooraf.

Veel waren de tegenheden en drukwegen die wij moesten doormaken. Hier mochten we dikwijls Gods hand in zien en opmerken dat Hij niet van harte verdrukt noch kastijdt.

Zo was het dat ik op een zondagmorgen naar de kerk ging, en had vooraf veel strijd over het werk der genade in mij. Een zelfonderzoek bracht mij dieper in de kuil. Die zondagmorgen werd een preek gelezen over Fil. 1 vers 6: 'Vertrouwende ditzelve, dat Hij, Die in u een goed werk begonnen heeft, dat voleindigen zal tot op de dag van Jezus Christus.' Ik mocht geloven en verzekerd zijn dat de Heere ook in mij dat goede werk begonnen was en zou voleindigen.

Dit mocht ik geloven op grond van de verklaring van de eigenschappen bij dat werk in de harten van Gods volk. Van veel de verklaarde eigenschappen kon ik getuigen geen vreemdeling te zijn. Hier kreeg weer moed en kracht en moest de vijand het verliezen. Ik mocht hier mijn hart waarnemen als door de Heere zelf ingenomen, om daarin dat goed werk aan te vangen. Hoe gewillig was ik om mijn hart aan Hem te geven. Ik had maar één begeerte om mij zo in Zijn hand over te geven, als leem in de hand van een pottenbakker. Om het ganse werk in Zijn handen te laten en zo te volgen.

Het was voor mij, zo het mij voorkwam, te groot om te geloven, dat de Heere het goede werk in mij begonnen was. En het grootste was, ook zal voleindigen, tot op de dag van Jezus Christus. De dag van Zijn kroning, de van eeuwige glorie, als Zijn Kerk Hem dan zal worden geschonken als loon op Zijn arbeid. En dan zal de Kerk de eeuwige vruchten van Zijn arbeid geschonken worden: eeuwige blijdschap, rust, liefelikheden aan Gods rechterhand. Om dan als gerijpt koren op die dag van Jezus Christus, dat is de maaitijd, ingezameld te worden in de hemelse graanschuur. Het is haast te groot zich daaronder te durven rekenen en toch kon ik niet anders dan dit geloven, want in het geloof is geen twijfel. Zo mocht ik telkens weer verkwikkingen ontvangen, druiven van Eskol, die de verspieters meegebracht hadden uit het beloofde land.

Maar een beloofde erfenis is geen geschonken erfenis. Daarom heeft dit leven uit de vruchtelijke bediening altijd een onrustig karakter, het is een beweeglijk koninkrijk. Als het gevoeld wordt dan is het geloof zo sterk dat leeuwen en beren verslagen worden maar als het niet gevoeld wordt ligt alles weer overhoop en roepen ze: 'Heere behoudt ons want wij vergaan.' En dan nog wel met Jezus aan boord. Zo'n gevoelsmens ben ik. Ik moet het zien, voelen en tasten, dan is mijn geloof het sterkst. Daarom is mijn verzuchting zo menigmaal: 'Och dat ik Hem mocht kennen en door het geloof eigenen.' Dan zeg ik weer: 'Ik heb nergens recht op.' Dan wordt het weer zo groot dat de Heere nog bemoeienissen met mij wil maken, en zeg ik wel eens: 'Ik behoef niet vooraan te staan, als ik maar mee mag gaan.'

Nu kan een mens niet leven zonder voedsel tot onderhoud voor zijn leven. Zo is het ook in het geestelijke leven. Dat leven moet onderhouden en het geloof moet versterkt worden, door Woord en sacrament. Dat is een levensbehoefte. Een gezond mens in het natuurlijke leven heeft natuurlijke behoeften zoals honger, dorst, slaap. Een hongerig mens vraagt niet om goud of zilver, dat is tegenstrijdig, neen, die vraagt om brood. Een dorstig mens vraagt niet naar het schoon van de wereld. Al gaf men hem de mooiste kleding of een prachtig paleis, hij zou zeggen: 'Geef mij water dat ik mijn dorst mag lessen.' Want van honger en dorst moet een mens sterven omdat dit levensbehoefte zijn. Zo ook in het geestelijk leven, dat moet ook onderhouden worden. Daarom wordt wel eens gezegd: 'Geef mij Jezus of ik sterf, want buiten Jezus is geen leven maar een eeuwig zielsverderf.'

Dit is een volle waarheid, dit gevoelde ik bij ogenblikken voornamelijk wanneer het **Heilig Avondmaal** bediend werd. Dan gevoelde ik een innerlijke drang en begeerte in mij om toe te gaan tot de Dis des Verbonds. Maar zag ik op de weinige ervaring die ik had op de levensweg dan durfde ik niet te gaan, vreemde mij een oordeel te eten en te drinken. Veel strijd heb ik daaronder gehad, toegaan durfde ik niet en bleef ik er af dan liep ik veroordeeld over de wereld.

Eens stond het Avondmaal weer gehouden te worden in de gemeente. Hoe heilbegerig was ik om nu ook met Gods erfdeel gebruik te mogen maken van deze heilsgoederen. De tijd naderde dat het gehouden zou worden en hoe dichter het bij kwam hoe zwaarder de strijd van binnen werd. Ik riep de Heere tot getuige en legde mijn hart voor Hem open. Als ik het zou mogen doen of de Heere mij dan vrijmoedigheid wilde geven. Dat ik het weten mocht, dat Hij mijzelf daarvoor in wilde winnen.

Toen ik 's nachts zo in mijn verzuchting de Heere om raad en licht smeekte, gaf Hij mij een antwoord. Ik werd bepaald bij de geschiedenis van Ruth. Dat zij op de akker van Boaz' aan het rapen was en Boaz' daar ontmoette. De vriendelijke woorden, de vrijheid die hij haar gaf om tot de vaten te gaan als zij dorst had. Het bevel tot de maaiers om wat van de handvullen te laten vallen en ze ook tussen de garven te laten rapen, ze niet te storen in haar arbeid. Toen het etenstijd was nodigde Boaz ook Ruth om aan de tafel te komen bij de maagden, de maaiers en bij Boaz zelf, die daar ook tegenwoordig was.

Dit maakte mij innerlijk zo brandend van liefde en verlangen, om ook met Gods volk en dienstknechten aan die tafel te mogen zitten. Het was of de Heere mij Zelf riep en nodigde. Toen ik dan ook 's morgens in de kerk zat en de leraar ging nodigen voelde ik mij van Godswege geroepen de dood des Heeren te verkondigen. Op dit mijn toegaan heb ik de goedkeuring Gods in mijn hart mogen ervaren, wat mij zeer tot sterkte is geweest.

Nadien heb ik het Avondmaal, al was het soms onder veel strijd, altijd gevierd en heb daar vrede over in mijn ziel gehad, ofschoon de aanslagen van de vijand mij dikwijls

hebben doen vluchten tot Gods troon. Ik mocht me dikwijls verblijden in de alwetendheid Gods, dat Hij het wist hoe ik het gedaan had. Menigmaal heb ik het mogen doen als het hart mij bijna bezweek vanwege de druk die we soms moesten doorworstelen.

Veel smartelijke druk- en kruiswegen zijn dan ook ons deel geweest. Het ene kruis was wel zwaarder dan het andere en het ene wel smartelijker dan het andere, maar het zwaarste kruis is wel als ons een kruis wordt opgelegd waarmee we niet verenigd zijn. Dat geeft opstand en het slaat over in vijandschap of moedeloosheid. Ik heb dit ook moeten ervaren dat mij een kruis werd opgelegd, dat naar ik dacht mijn kroon, mijn naam, mijn eer zou kosten. Arme dwaas die ik was, ik had er geen erg in dat ik niets van dat alles kon verliezen, want dat ik dit alles verloren had in Adam. Wat is het nodig dat ons verlichte ogen des verstands geschonken worden, onze ogen worden dan verlicht door Gods Woord en Geest.

Dit heb ik ook weer mogen ondervinden in een voor mij zware beproeving, waar ik maar niet onder bukken kon, totdat de Heere de tijd voor mij liet aanbreken dat ik het verliezen moest en ik mezelf kwijt raakte. Hij wilde daarvoor een nagelaten preek gebruiken van ds. Roelofsen, Hebréeën 13 vers 14: 'Wij hebben hier geen blijvende stad, maar wij zoeken de toekomstige.' Een niet blijvende stad waar iedereen geboren wordt en een burger van is. Dit burgerschap is voor een bepaalde tijd. Bunyan noemt die stad de stad Verderf. Deze stad staat onder het bestuur van de vorst der duisternis en zijn onderdanen zijn slaven van hem, hij houdt ze in zijn macht. Daarom lezen we van hem *dat hij een overste der wereld is en dat de machtige zijn vangst zal ontnomen worden*. Dit is Gods volk, als het uur des welbehagens is aangebroken en zij uit vrije genade er achter komen dat ze hier geen blijvende stad hebben. Dat werkt een zuchten in hun hart, want zij komen er niet alleen achter dat zij hier niet een blijvende stad hebben, maar ook dat ze geen toekomstige hebben.

En die toekomstige stad heeft voor hen juist alleen maar waarde. Gods kinderen zijn als degenen die in Psalm 107 beschreven worden als dwalenden in de woestijn, in een weg der wildernissen, die geen stad ter woning vinden. Rust ontmoeten ze hier niet. Het is hier voor hen een weg waar slangen en schorpioenen hen aan alle zijden benauwen. Hun rust is alleen in Kanaän dat Boven is. En zou de Heere Zijn volk niet ondersteunen dan kwamen zij gewis om. Als zij niets van God krijgen, hebben zij niets, maar als de Heere hen eens ontmoet mogen ze weer een ogenblik rusten. Het zijn echter maar uurtjes van korte duur, dan moeten ze weer de woestijn in. Zo is het ook met Gods kinderen. Het is waar, zij ontmoeten wel eens in de doorreis naar Kanaän een Elim van verkwikking, waar 12 waterfonteinen en 70 palmbomen zijn, maar zodra de wolkkolom wordt opgeheven moeten ze weer vertrekken en hun reis vervolgen door de wildernis.

Volk van God, gij moet hier door de woestijn heen, onder veel bekommering en strijd, onder zonde en afwijking, ja onder smaad en lijden. Het is de wijze beschikking Gods om Zijn kinderen hier een kruis op te leggen, en het is waar, zij kunnen het ook niet missen. Wij zijn zulk een rustzoekende mensen, wij zouden zeker in slaap vallen, maar de Heere wil zulks niet gedogen in Zijn kinderen, daarom legt Hij hun kruisen op, naar dat ieder van node heeft. Want de paden des rechts waarop God Zijn volk doet wandelen, liggen recht door de weg van verdrukking heen. Daar moeten ze midden door, en dat kost wat om dat te leren. Uit kracht van blindheid zuchten ze hier tegen in. Dat komt doordat wij zo blind zijn in Gods weg en veelal menen het beter te weten.

Daarom hebben we nodig het geheel in Zijn hand over te geven. En als ze nu onder

God mogen vallen, keuren ze Zijn wegen goed en recht en houden die voor nuttig en noodzakelijk tot hun behoud. Dan bidden zij: 'Leid mij er maar midden door.'

Zo leren ze berusten in de kruiswegen hun opgelegd. En zie, in de erkenning van eigen dwaasheid en het overgeven van hun weg, komen die dwazen die op deze weg niet zullen dwalen. De Heere neemt de hand en leidt hen in wegen die ze niet geweten hebben. Maar het is ook waar dat men vaak worstelt tegen de bedeling Gods, om kruis ontslagen te worden. Als de apostel Paulus een scherpe doorn in het vlees krijgt, een engel des satans die hem met vuisten slaat, opdat door de uitnemendheid der openbaring niet zou verheffen, heeft hij heel wat gebeden om daarvan ontslagen te worden. Hij zegt: 'Ik heb den Heere driemaal gebeden,' dat betekent 'gedurig of veel'. Maar het Gods antwoord dat hij ontving was: 'Mijn genade is u genoeg, want Mijn kracht wordt in zwakheid volbracht.' Het is wonderlijk dat Gods volk hier krachten uit zwakheid ontvangt, want juist hun zwakheid leert hun de Heere achteraan te kleven. Zij blijven met al de weldaden arme mensen die gedurig kracht nodig hebben ter doding van de zonden. Zo maken ze een gang in de weg van heiligmaking. *Mijn genade is u genoeg* en daarmee zult u niet ondergaan, maar overwinnen. En zie, dat gunt Heere al Zijn kinderen: een tegengift van Zijn ondersteunende genade. Dat houdt hun gangen vast in Zijn Woord.

Onder de verklaring van Gods wijze wegen en bedoelingen opleggen van druk en kruis, werd mijn ziel als een gewaterde hof ik niet anders dan mijn dwaasheid en afkerigheid, in deze weg Heere met mij houdt, veroordelen. Ik zat, in schuld en smart verslagen, Gods goedertieren en genadige handelingen met mij te bewonderen. En mocht iets zien en overnemen van de wijsheid Gods in het opleggen van deze kruiswegen. Zodat ik het kruis mocht omarmen en kussen en daarin de oneindige liefde en goedheid Gods zien. Hier mocht ik iets zien van de leiding des Heeren uit deze niet blijvende stad, naar de stad die fundamenteen heeft, welker Kunstenaar en Bouwmeester God is.

En dat ook ik eenmaal met dat volk zou mogen doorgaan door die poort die toegang verschaft tot die stad. Wie kan Gods wijs beleid doorgronden? Wie kan de wegen Gods naspeuren? Het is: *Wat ik nu doe weet gij niet, maar na deze zult gij het verstaan*. De Kerk leert altijd achter de Heere aankomen en dat Hij Zijn licht doet schijnen over het werk Zijner handen. Zodat ik weer gemoedigd mijn kruis door de Heere opgelegd vrolijk nadragen mocht en het herinnerde mij telkens aan de genadige goedheid Gods aan mij arme dwaas bewezen.

Zo mag ik dan als een arme Ruth op de akker van de meerdere Boaz aren oplezen achter de maaiers.

Maar de tijd gaat door en nu zie ik door ontdekkend licht, dat terwijl de maaiers hun sikkels in het staande koren slaan, de akker van het nog te maaien koren steeds kleiner wordt en straks de laatste handvol zal zijn ingezameld. Dat weldra zal gezegd worden dat de tarwe- en gersteoogst voleind zijn en er niets meer over is dan een leeg stoppelveld. Waar geen aren meer kunnen worden opgelezen, waar geen maaiers, geen maagden, geen vaten en geen toe bereide tafel meer zal zijn en dan zie ik soms de toekomst met veel bekommering in het hart tegemoet.

Ik ben nu 70 jaar en merk dat ook ik rijp word voor de sikkel die mij zal afsnijden en dat dan zal bevestigd worden *dat wij hier geen blijvende stad hebben*. Dan is dikwijls mijn verzuchting dat het werk meer tot helderheid in mijn hart verklaard mag worden. Dat mij geschonken wordt met meer bewustheid en verzekerdheid des geloofs, door de toezegging en belofte Gods dat mijn voeten staan mogen op de onwankelbare rots Jezus Christus en die gekruisigd. Ook voor mij. Te mogen geloven dat al mijn zonden

op grond van dat bloed zijn vergeven en ik een recht mag ontvangen ten eeuwige leven. Dit is mijn uitzien.

En dat ik dan de tijd die nu nog over is en ik hier nog zal moeten doorbrengen mag besteden om die stad te zoeken die fundamenteën heeft. Opdat ook mij straks een ingang zal mogen geschonken worden om dan met de maaiers en de maagden, de meerdere Boaz eeuwig groot te maken. Ja, om dan in die tempel te mogen zingen van de goedertierenheden des Heeren en nooit meer te zwijgen.

Geliefde kinderen, dit is de wens voor mijzelf maar ook voor jullie, die ik eens onder het hart gedragen heb en nu op mijn hart draag, met de innerlijke verzuchting of de Heere jullie allen een plaats mag bereiden in die stad, in dat huis des Vaders met zijn vele woningen. Opdat straks als die poort der stad zal gesloten worden in het eind der dagen, er van jullie niet één buiten de poort zal moeten blijven staan.

Ik huiver soms bij de gedachte, zullen zij allen ingaan en zo niet, wie van mijn lievelingen zal er dan achter moeten blijven? Daarom geliefde kinderen, hebt de wereld niet lief maar vliedt van de bedriegerijen waarmee de wereld je lokt en trekt, en roept de Heere aan terwijl Hij te vinden is. De tijd is kort, de dagen vliegen als kaf voorbij, de oordelen hangen laag, en tekenen zich somber en onheilspellend af in het wereldgebeuren, die als tekenen door Jezus zelf voorzegt, Zijn komst vooraf gaan. Wij zijn oud en nog een ogenblikje en dan is de tijd voor ons voorbij, dan wordt het eeuwigheid.

Soms heb ik goede moed en dan geloof ik dat ook ik eenmaal zal mogen meezingen, wat ik hier wel eens door het geloof heb mogen doen, uit Ps. 89: 1. *Ik zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheden.* Andere tijden voel er weer zo ver vandaan dat ik zeg, dat is voor de Kerk. Zo is mijn leven op en neer.

Maar dit ligt in mijn hart, dat is mijn innerlijke bede, dat ik tot mijn laatste snik mag liggen als een arme, in mijzelf waardeloos verloren zondares, aan de voeten van Jezus. Zoals die Kanaanese vrouw wel verstoten en afgewezen werd, maar bleef liggen aan de voeten van Jezus; en zij mocht de buit wegdragen.

Zo heb ik dan een en ander geschreven tot de gedachtenis voor mijn kinderen aan hun moeder. Als ik later, als de Heere mij nog wat bij jullie wil laten, nog eens een Jubeljaar wil schenken, het jaar van vrijlating, dan zou ik dat nog vermelden. Dat zou voor mij het hoogtepunt zijn van mijn leven, van alles wat ik doorleefd heb.

Het is weer al een poosje geleden dat ik de pen ter nam om een en ander op te schrijven.

Nog is dat Jubeljaar voor mij niet aangebroken, al is het dat ik bij tijden en ogenblikken daar reikhalzend naar uitzie. Dat het soms in mijn binnenste is of het zo heel dichtbij is. Soms zijn er van die bemoedigende ogenblikken dat de Heere zo helder en klaar tot mij spreekt. Op dat ogenblikken kan ik niet twijfelen, dan is het zo overtuigend, dan wijkt de twijfel uit het hart.

Zo was het op een zondagmorgen, dat ik ontmoedigd, vol strijd en aanvechting naar de kerk ging; ik was de baren der zee gelijk. Ik verloor alle hoop dat ik nog een zegen zou kunnen of durven verwachten. Maar zo menigmaal als wij geen uitzicht meer hebben en wij lopen met vast, staat de Heere gereed om te helpen en een zegen te schenken. Zo ook deze zondagmorgen. Het was leesdienst en dikwijls verwachten we meer zegen als het Woord gesproken wordt, maar daar de Heere niet aan tijd of plaats noch aan middelen gebonden is, mag toch de leesdienst wel eens een rijke zegen schenken. De tekst was: 'Al wat Mij de Vader geeft zal tot Mij komen.'

In de verklaring van deze tekst begon hij de trekkende liefde des Vaders te schetsen, want niemand komt tot Mij tenzij de Vader die Mij gezonden heeft hem trekke. Vervolgens stond hij stil bij de uitwerking van trekking in de harten van Zijn volk. De werkzaamheden van dat volk, de eigenschappen van het nieuwe leven.

Hier was het of mijn leven opgetekend stond; zo helder kwam hij daarin mijn leven te tekenen. Er was geen twijfel in mijn hart of ook ik was van de Vader gegeven aan de Zoon. Al miste ik de toepassing, ik mocht toch geloven dat ik een schaapje was van de kudde en dat ook Jezus mijn Herder was.

Vol verwondering en aanbidding ben ik wenend de kerk uitgegaan, me maar verwonderend dat de Heere zulke bemoeienissen met mij wilde maken, die het zo verschrikkelijk verzondigd had.

Terwijl ik naar huis ging kwam de Heere als het ware een stempel op het werk te zetten door deze woorden in mijn hart te drukken als druppelen die van de hemel op het kruid nederdalen:

*Want goedertieren is de Heere',
Zijn goedheid eindigt nimmermeer,
Zijn trouw en waarheid houdt haar kracht
Tot in het laatste nageslacht.*

Wat deze woorden voor mij betekenden? Een schat van schone paarden werd voor mijn ogen gesteld, mijn hart was als vervoerd door het zien van die paarden van Gods trouw, goedheid, liefde, werk, ontferming, waarheid en barmhartigheid. Dit zonk met veel aandoening en tederheid in mijn hart, vooral deze woorden: *Tot in het laatste nageslacht.*

Ik zag op mijn nageslacht en mocht de Heere aanlopen als een waterstroom, of het Hem behagen mocht ze allen te willen geven dat ze tot Christus mogen komen en gered worden van een gewisse ondergang. Ik had daar wel willen blijven zitten en niet verder gaan, maar dan wordt Kanaän nooit bereikt. Daarom verheft zich de wolkkolom en is het: *Zeg de kinderen Israëls dat zij voorttrekken.* Zo ook bij mij.

Weer het gewone leven in met al zijn zorgen en beslommeringen waarin men weer wordt opgenomen en meegesleept. En voor wij het weten zit het hart weer vol van het aardse. Gelukkig dat de Heere Zelf Zijn volk leidt, want als zij zichzelf moesten leiden zouden ze verdwalen. *Gelijk een schaap heb ik gedwaald in het rond, dat onbedacht zijn Herder heeft verloren.* Zo is het leven. Ik was weer aan het dwalen en de goede Herder zocht Zijn schaap weer op en haalde het uit de dorre landstreek, om het te leiden tot de grazige weiden en de stille wateren.

Het moest Avondmaal worden, dus werd er een voorbereidingspreek gehouden. Dominee had geen opening zodat het een droge, dorre preek werd en ik had geen oor en geen hart, zodat het voor mij was of de weg was afgesloten om het Avondmaal te vieren. Dat bracht mij tot zelfonderzoek en ik bevond het alzo dat ik geen onderwerp was om tot die heilige dingen te gaan.

Onder deze omstandigheden kwam op een avond in de week **ds. Van den Noort**. Onder vele aanvechtingen en bestrijdingen was hij naar Tholen gekomen. Ook was hij de weg kwijt geraakt en zodoende een half uur te laat. Hij lag helemaal overhoop en moest zo de preekstoel op. De tekstwoorden waren uit Ps. 32 vers 8: 'Ik zal u onderwijzen, en u leren van de weg, die gij gaan zult; Ik zal raad geven, Mijn oog zal op u zijn.' Onder deze preek mocht ik ingewonnen worden om mij over te geven en geloven dat ook ik een recht had gekregen om tot de Dis des Verbonds te gaan.

Zo is het leven van je moeder licht en duisternis, blijdschap en droefheid. Zo wisselen

de levensomstandigheden zich gedurig af. Soms denk ik: zou de Heere nog aan mij denken? En dan is het vaak donker van binnen en buiten en zit ik maar in dat lege graf te kijken. Dan zoek ik vruchten aan de oude boom waarvan de Heere gezegd heeft: *van deze boom geen vrucht meer in eeuwigheid*.

Om dat af te leren zijn soms harde lessen nodig. Petrus moest in de zaal van Kajafas leren dat hij niet op eigen benen kon staan. Asaf moest in het heiligdom worden onderwezen dat hij een groot beest was voor God en alle rechten had verloren en uit genade zalig moest worden omdat God zijn rechterhand gevat had. Al de Bijbelheiligen hebben dat moeten leren opdat alle roem uitgesloten zou worden en Hem alleen de roem en eer zou worden toegebracht. De Heere heeft zoveel werk aan Zijn Kerk om hen ervan te overreden dat Hij hun vrede en zaligheid op het oog heeft en geen kwaad van Zijn volk denkt. Hij wordt ook nooit moe om Zijn Kerk te onderwijzen, telkens weer opnieuw. Hij heeft nog niet gesproken of staat als het ware weer klaar om ze tot bemoediging, opbeuring of versterking weer een blijk van Zijn gunst te schenken. Als ik daarop zie, zou wel nooit weer moeten twijfelen.

Het was op een avond dat wij in een dagboek van **Philpot** lazen. Daarin kwam hij de beginselen van het nieuwe leven eenvoudig maar helder te verklaren. Hij zei: als je daar nu geen vreemdeling van bent, dan is genade uitgestort in uw hart. Dat verklaarde die man drie avonden achter elkaar zo duidelijk dat ik er verzekerd ervan was geen vreemdeling te zijn van het leven dat uit God is.

Toen wij morgens na het eten Psalm 9 lazen: 'Want de nooddriftige zal niet voor altoos vergeten worden, noch de verwachting der ellendigen in eeuwigheid verloren zijn', werd dat woord zo met kracht in mijn hart afgedrukt dat ik zeggen moest: 'Heere denkt u dan nog aan mij, bent u mij nog niet vergeten?' Wat zag ik hier mijn onwaardigheid helder voor me en moest met de hoofdman getuigen: 'Ik ben niet waardig dat Gij onder mijn dak inkomt.'

Enkele weken later sprak **ds. Hogerland** over diezelfde tekst. Toen was er geen twijfel meer in mijn hart of het van God was of niet. Zo heb ik dikwijls door de prediking of het gelezen woord troost en bemoediging ontvangen.

Ik las bijvoorbeeld een preek van **dominee Makkenze** uit Hooglied 2 vers 3: Als een appelboom onder de bomen des wouds, zo is mijn Liefste onder de zonen, ik heb grote lust in Zijn schaduw en zit er onder en zijn vrucht is mijn gehemelte zoet.' Toen ik die tekst las dacht ik dat is voor Gods volk, die kennis hebben aan Christus; dat is meer voor het geoefende volk. Maar toch las ik door en wat mij toen werd ontdekt was mij nog nooit gebeurd. Ik mocht in dat woord de stem mijns Liefsten horen Die stond achter de muur, kijkende uit de vensteren en blinkende uit de traliën. Ik mocht Hem aanschouwen met het oog des geloofs.

De schoonheid en beminnelijkheid van die Persoon kan ik niet beschrijven. Ik was een ogenblik als van de wereld af, Hij alleen was mijn liefde waardig. Mijn ogen waren gesloten voor alles wat van beneden was. Hij had mijn hart en al de genegenheden van mijn ziel ingenomen. Zijn vrucht was mijn gehemelte zoet. Op die ogenblikken was ik niet vatbaar voor alles rondom me.

Daar heb ik weer een poosje op mogen leven, maar zoals de kinderen Israëls elke morgen uit hun tent moesten om het manna te verzamelen, ze kregen maar net genoeg voor een dag en niet voor een maand of half jaar, zo moet Gods kind elke dag weer uitgaan om nieuwe teerkost op de weg. Zo was het ook bij mij. Het was weer van korte duur en weer kwam ik in mijn armoe terecht. Ik miste de toepassing, wel gezien door de traliën van Zijn Woord, maar Hij had zich weer teruggetrokken. Ik stond weer in mijn gemis en moest weer vragen: 'Heere mag ik zo gelukkig worden als dat volk

dat met Paulus kan getuigen, op goede gronden, *ik leef doch niet meer ik maar Christus leeft in mij?*' De nodigingen van die beminnelijke Losser zijn vele en welgemeend. Hij had mijn hart en genegenheden. Zo werd ik bewogen in mijn hart door de woorden uit Mattheus 11 vers 28: 'Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven. Neem Mijn juk op u, en leer van Mij dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart; en gij zult rust vinden voor uw ziel. Want Mijn juk is zacht en Mijn last is licht.'

De Heere was zo dicht bij me, dat het was als hoorde ik Zijn hart kloppen van toegenegenheid en liefde. Maar ik gevoelde mij als een gebondene die vanwege de banden niet in staat is om op deze nodiging te komen. Die ontbonden moet worden en vermoeid is door de zware last die gedurig drukt. Eén die zich gevoelt als die zieke die van vier gedragen moest worden omdat hij zelf niet in staat was te komen. Zo moet ik ook wachten tot de Heere mij zelf tot Zich trekt.

Het is als bij Ruth toen ze aan Boaz voeten was, zij moest afwachten wat er verder zou gebeuren. Zij kon het niet bezien, maar haar hoop was op hem alleen gevestigd, wetende dat hij de losser was. De vraag was echter of hij het ook voor haar was. Het is wachtenstijd voor mij, de Heere heeft gezegd, *dat ik moet wachten tot Hij over mij zal uitgestort hebben, de Geest uit de hoogte*. Wanneer dat plaats zal hebben weet ik niet, en of het plaats zal hebben weet ik ook niet, de Heere is vrij in al Zijn weg en werk. Het is voor mij een uitzien en verlangen, een worstelen en smeken om vervulling van datgene dat de Heere mij heeft toegezegd en geopenbaard.

Ik ben nu 75 jaar en ik bemerk dat mijn klok bijna is afgelopen, dat ik sta voor de poorten der eeuwigheid, en dan? Zal ik dan ingelaten worden tot de bruiloft, zal ik dan bij die wijze of dwaze maagden behoren? De dwazen bleven maar een deurdikte van de bruiloftszaal verwijderd, maar ze bleven buiten. Bunyan zag, dat er ook een weg van de hemelpoort naar de hel liep. Zolang ik geen vaste grond onder mijn voeten heb en die enige troost mis, die nodig is om welgetroost zalig te leven en te sterven, hoop ik geen rust te krijgen maar als een arme bedelaar te blijven liggen aan Jezus' voeten. Wie weet, Hij mocht Zich over mij ontfermen. En ook over mijn nageslacht.

Bij ogenblikken kan mij dit zo aangrijpen en als ik dan denk aan mijn gestorven moeder, die zoveel gebeden voor haar geslacht heeft opgezonden naar het hemelhof, en dat de Heere haar beloofd heeft *dat Hij haar God en haars zaads God was*. Dan zie ik er wel eens naar uit of de Heere er nog meer zou toe willen voegen tot degenen die nu juichen voor Zijn troon, en die nog hier zijn in de strijdende Kerk. Want een belovend God is ook een vervullend God. De Heere schenke het aan allen, niemand uitgezonderd.

Tot zover heeft de Heere mij geleid en wat er verder gebeuren zal weet ik niet; mocht er nog vermeldenswaardige stof komen dan hoop ik dit als de Heere mij het leven spaart nog mee te delen.

Het is lang geleden dat ik geschreven heb, er zijn bijna weer twee jaar heengesneld. Ik ben nu **bijna 77 jaar** en als ik terugzie op de afgelegde weg, dan is het maar een schaduw, een gedachte. En let ik dan op de kostelijke tijd die de Heere mij heeft gegeven en hoe ik die besteed heb, dan schrik ik van de gedachte dat ik mijn krachten en tijd haast heel mijn leven heb doorgebracht, van de vroege morgen tot de late avond, met het zwoegen voor mijn groot gezin. En had ik nog even tijd over dan was dat om je vader te helpen. Zo is heel mijn leven een leven vol zorg en moeite geweest. En was het niet geweest dat de Heere uit loutere gunst en genade op mij had neergezien, dan had ik nooit tijd gehad om voor mijn arme ziel een uurtje af te

zonderen. Dan was al die kostelijke tijd verloren gegaan in aardse beslommeringen. Dan moet ik zeggen: 'Heere wat bent U goed voor mij, dat U aan mij gedacht hebt, en dat ik weten mag dat U dit alles Zelf in mijn hart gelegd heb.'

Nu gaat het echter bij mij hier maar over, dat ik met de bruid zou mogen getuigen: 'Gij zijt de mijne en ik de Uwe. Dat ik in Zijn zalige gemeenschap zou mogen delen. Zijn gunst en Zijn gemeenschap, dat is het leven van mijn ziel. Daar zie ik nu bij dagen en nachten zo naar uit. En dan denk ik wel eens, zou dat nog ooit gebeuren, want ik ben al zo oud en voel dat mijn krachten gaan minderen, de tekenen van verval van mijn aardse tabernakel neem ik waar. De tijd is voorts kort en vliegt als met arendsvleugelen voorbij. En als ik dan denk aan de vele bemoeienissen die de Heere nog met mij houdt, dan heb ik genoeg stof om mijn tijd door te brengen met zingen. Zoals de dichter:

*Ik zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheen,
Uw waarheid 't allen tijd vermelden door mijn reën.*

Wat is het leven van Gods kinderen een wonderlijk leven. Daarin wisselt soms per uur of nog korter geloof en twijfelmoedigheid en vrees af, blijdschap en droefheid, donkerheid en licht. Dan als een held, dan weer als een versaagd man. Zo is het ook bij mij.

Een poosje geleden werd er een preek gelezen van **ds. Van der Poel** van Yerseke over Rom. 5 vers 3 tot 5: 'En niet alleenlijk dit maar wij roemen ook in de verdrukking wetende dat de verdrukking lijdzaamheid werkt en de lijdzaamheid bevinding en de bevinding hoop, en de hoop beschaamt niet omdat de liefde Gods in onze harten uitgestort is door de Heilige Geest Die ons is gegeven.' In drukwegen leert de mens iets van zijn bestaan kennen, want het vlees onderwerpt zich der wet Gods niet. Wij leren ons dan kennen als opstandelingen en murmureerders tegen de weg die de Heere met ons houdt. Het was in zo'n weg van beproeving dat ik zo opstandig was in mijn hart, dat ik zei liever in de gevangenis te zitten dan zulk een weg te gaan.

Dit duurde tot de Heere mij bepaalde bij mijn leven en ik een terugblik kreeg over mijn hele levensweg. Daar zag ik wat de Heere altijd voor mij geweest was en nog is. Hoe goed Hij voor mij was geweest reeds van mijn jeugd af. Zo ik reeds verteld heb, heb ik herinneringen aan de bemoeienissen Gods vanaf mijn derde jaar toen ik van een verdrinkingsdood gered werd. Al deze dingen kwamen mij helder voor de geest, ik zag mijn leven als voor mijn ogen uitgetekend. Ik kon mijn tranen niet tegenhouden en dacht, wat is het toch een wonder dat de Heere zo verdraagzaam en lankmoedig is. Dat Hij mij als zo'n opstandeling en wederspanning onrein schepsel nog dragen wil en gunst bewijzen. Het was of de Heere mij met Zijn vinger aanwees zoals bij David: 'Gij zijt die man.' Daar heb ik doorleefd:

*'Ik heb gezondigd en gedaan wat kwaad is in Uw oog,
Dies ben ik Heere Uw gramschap dubbel waardig,
'k Erken mijn schuld die U tot straf bewoog,
Uw doen is rein, Uw vonnis gans rechtvaardig.'*

Wat toen in mijn hart plaatsvond, daar heb ik geen woorden voor. Het was of alles in een ogenblik veranderde. Ik zag niet anders meer dan de goedertierenheid en liefde Gods die mijn ganse hart vervulde en mocht me zo onvoorwaardelijk in Zijn hand overgeven. Ik gevoelde dat ik overgenomen werd, de druk viel weg, mijn opstandig hart veranderde in een zalig buigen onder Gods wil en weg. Er was een gewillig volgen, hoe de weg ook zou lopen. In bewogenheid des harten heb ik toen met de dichter uit Ps. 36 ingestemd:

Uw goedheid Heer' is hemelhoog,

*Uw waarheid tot de wolkenboog
 Uw recht is als Gods bergen.
 Uw oordeel grond'loos, Gij behoedt
 En zegent mens en beest en doet
 Uw hulp nooit vrucht'loos vergen.
 Hoe groot is Uw goedgunstigheid,
 Hoe zijn Uw vleugelen uitgebreid.
 Hier wordt de rust geschonken.
 Hier 't vette van Uw huis gesmaakt.
 Een volle beek van wellust maakt
 Hier elk in liefde dronken.*

Hier mocht ik een ogenblik door de liefde als overdekt zijn met de vleugelen Zijner goedertierenheid. Ik mocht een ogenblik rusten, de wapens van opstand neerleggen, het was vrede in mij en rondom mij. Mijn zonden waren voor die ogenblikken bedekt. Al deze gangen werden in die preek zo helder voorgesteld dat het was of hij mijn leven van begin tot einde kende.

'Dit nu zo te mogen doorleven,' zei hij, 'dat is de hoogste stand in het genadeleven van Gods Kerk.'

Ik wist niet wat ik hoorde en toen hij het onderscheid tussen lijdelijkheid en lijdzaamheid verklaarde, toen was er geen twijfel meer in mijn hart. Ik geloofde dat ik lijdzaamheid in die weg geleerd had en dat de liefde Gods in mijn hart was uitgestort door de Heilige Geest.

Toen ik thuis kwam uit de kerk zei ik tegen vader: 'Ik heb nooit geweten dat ik zo rijk ben als vanmorgen. De Heere heeft het mij doen zien en geloven en ik heb de zekerheid in mijn hart gevoeld.'

Vader zei, hij had die preek door de kerktelefoon gehoord, en ik heb vanmorgen mijn armoe opgeluisterd en mijn tekort. Daar kreeg ik weer een terugslag mee in mijn hart. Maar ik zei: 'Het is toch waar, wat ze er ook van zeggen. De Heere Zelf heeft het me in het hart gelegd. Dat is niet mijn werk maar Gods werk. Hij heeft mij beloofd: *Vertrouwende ditzelve dat Hij Die in u een goed werk is begonnen dit ook voleindigen zal tot op de dag van Jezus Christus.* Dit is voor mij een pleitgrond:

*Gedenk aan het Woord gesproken tot Uw knecht,
 Waarop Gij mij verwachting hebt gegeven.
 Dit is mijn troost in druk mij toegelegd.
 Dit leert mijn ziel U achter aan te kleven.
 Al 't geen Uw mond aan mij had toegezegd,
 Gaf aan mijn hart vertroosting, geest en leven.*

En hoe zwaar de strijd soms ook mag zijn en de weg moeilijk, dat Hopende mij maar mag vergezellen en het hoofd boven water houden zoals bij Christen toen hij door de Jordaan moest en dacht te verdrinken.

Hopende riep hem toe: 'Ik voel grond.' De Kerk wordt in hope zalig. Het komt maar weinig voor dat veertig dagen en veertig nachten op de spijs die geschonken wordt de reis vervolgd mag worden zoals Elia. Het is meestal zo genoten en dan weer toegesloten. Zo is het tenminste bij mij. Zolang ik nog voor eigen rekening sta en ik niet de verzekering in mijn hart heb dat ik met bewustheid mag getuigen *dat Jezus Christus mij met lichaam en ziel, met Zijn dierbaar bloed heeft gekocht en voor al mijn zonden volkomen betaald heeft*, kan ik geen rust vinden voor mijn gemoed.

En ik ben me er van bewust dat ik dit mis. Dat kon Ruth pas zeggen toen ze met Boaz in het huwelijk getreden was. En dat is nu mijn uitzien en verlangen dat ik dat ook nog eens deelachtig mag worden. Ik weet dat de Heere vrij is in het schenken en in het onthouden. Toch hoop ik niet te rusten en als de Kanaanese vrouw aan Zijn voeten te blijven liggen, als een rechteloze te blijven smeken om Zijn gunst. Dat ik dan maar dicht bij Hem mag zijn in al mijn noden. *Hem al mijn liefde waardig schatten, wijl Hij mijn rechterhand wilde vatten.*

En hoe het dan ook vallen mag, *ik hoop toch de Heere alle lof, eer en aanbidding toe te brengen en eeuwig te zingen van Zijn goedertierenheid.* Dat ligt op de bodem van mijn hart verklaard.

Kinderen, hiermee eindigt je liefhebbende moeder.

Ik ben nu **77 jaar** en lang kan het niet meer duren want ik voel mijn krachten minder worden, mijn lichaam wordt afgebroken. Bij tijden en ogenblikken mag ik geloven dat ik een schaapje ben van die kudde en dat ook ik eenmaal zal toegelaten worden tot de schaapskooi om dan altijd te zijn bij die goede Herder, Die Zijn leven gesteld heeft voor Zijn schapen.

Dit wens ik ook voor mijn geslacht, want wat zou het verschrikkelijk zijn als straks bij de telling van de schapen er van jullie zouden moeten achterblijven, die niet bij de kudde zouden ingelijfd zijn.

Lieve kinderen, daar kan ik niet aan denken, want dat zal vreselijk zijn. De Heere verhoede dit en Hij legge nog beslag op jullie hart en leven nu het nog het heden is opdat het straks niet te laat zal zijn als de deur zal gesloten zijn. Dan vergeefs te kloppen en te roepen: 'Doe mij open,' maar dan te horen: 'Ga weg, want Ik heb u nooit gekend.'

Dat de Heere dit moge verhoeden is de wens van je liefhebbende moeder.